

MİLLÎ EGEMENLİK VE MEKÂN

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ

GRAND NATIONAL ASSEMBLY OF TÜRKİYE

NATIONAL SOVEREIGNTY AND SPACE

MİLLÎ EGEMENLİK VE MEKÂN
TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ

NATIONAL SOVEREIGNTY AND SPACE
GRAND NATIONAL ASSEMBLY OF TÜRKİYE

©
TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ / GRAND NATIONAL ASSEMBLY OF TÜRKİYE

MİLLÎ EGEMENLİK VE MEKÂN
TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
NATIONAL SOVEREIGNTY AND SPACE
GRAND NATIONAL ASSEMBLY OF TÜRKİYE

YAYIN SAHİBİ / COMMISSIONED by
Prof. Dr. Mustafa ŞENTOP

METNİ HAZIRLAYAN / WRITER
Prof. Dr. Leyla ALPAGUT

YAYIN KOORDİNATÖRÜ / PUBLISHING COORDINATOR
Dr. Necati SUNGUR

GENEL YAYIN YÖNETMENİ / EDITOR-IN-CHIEF
Serhat Buhari BAYTEKİN

YAYIN YÖNETMENİ / PUBLISHING DIRECTOR
Fatma GEDİKOĞLU

ÇEVİREN / TRANSLATOR
Erhan GÜZEL

FOTOĞRAFLAR / PHOTOGRAPHS
TBMM Fotoğraf Arşivi / GNAT Photo Archive / Mustafa BAYRAM

KAPAK VE İÇ TASARIM / COVER AND BOOK DESIGN
Çağrı ATMACA

YAPIM / PRODUCTION
Enderun Tanıtım Hizmetleri - www.enderuntanitimi.com

BASKI / PUBLISHER
TBMM Basımevi, Kasım 2022 / GNAT Printing House, November 2022

BASKI ADEDİ / NUMBER OF PRINTS
2. Baskı / 500 Adet

ALPAGUT, Leyla
Millî Egemenlik ve Mekân - Türkiye Büyük Millet Meclisi -
TBMM / yazan; Leyla Alpogut | 1. bs. -- Ankara: TBMM, 2022.
352 s. : rnk. fotog. ; 22 x 27,5 cm -- (TBMM yayınları; TBMM
2022/4 - BYHİB/1.)
Kaynakça var.
ISBN : 978-605-2089-71-2
1. TBMM – 2. MİLLÎ EGEMENLİK – 3. MİMARİ
I. Alpogut, Leyla yazan, II. Sungur, Necati yayın koordinatörü,
III. Baytekin, Serhat Buhari, genel yayın yönetmeni
720-725

ALPAGUT, Leyla
National Sovereignty and Space - Grand National
Assembly Of Türkiye - GNAT / by; Leyla Alpogut | 1. -- Ankara
: GNAT, 2022.
352 s. : rnk. photoogr. ; 22 x 27,5 cm -- (GNAT Publishing
House, GNAT 2022/4 - BYHİB/1.)
Includes a Bibliography
ISBN : 978-605-2089-71-2
1. GNAT – 2. NATIONAL SOVEREIGNTY – 3. ARCHITECTURE
I. Alpogut, Leyla writer, II. Sungur, Necati publishing
coordinator, III. Baytekin, Serhat Buhari, editor-in-chief
720-725

Bu kitap, bir TBMM yayını olup tüm hakları TBMM'ye aittir.
© Eserdeki yazı, fotoğraf ve resimlerin tamamı veya bir bölümü
izin alınmadan optik, elektronik veya mekanik yolla basılamaz,
çoğaltılamaz.

This book is a GNAT publication and all rights are
reserved by GNAT © The texts, photographs and pictures
in the work cannot be printed or copied through optical,
electronic or mechanical means wholly or partially
without permission.

MİLLÎ EGEMENLİK VE MEKÂN
TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ

NATIONAL SOVEREIGNTY AND SPACE
GRAND NATIONAL ASSEMBLY OF TÜRKİYE

Leyla ALPAGUT

"Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir."

"Sovereignty unconditionally belongs to the nation."

K. Atatürk

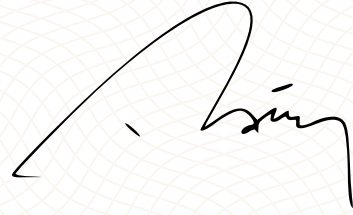

Mustafa Kemal ATATÜRK

**“Millî iradenin üzerinde
hiçbir fâni güç tanımıyoruz.”**

"We do not recognize any ephemeral
power superior to national will."

A handwritten signature in black ink, likely belonging to Mustafa Kemal Atatürk, the founder of the Republic of Turkey. The signature is stylized and cursive, with a prominent initial 'M' and 'K'.

Recep Tayyip ERDOĞAN
Cumhurbaşkanı / President

İçindekiler

Contents

13

Takdim / Prof. Dr. Mustafa ŞENTOP
Preface

18

Giriş
Introduction

I. BÖLÜM / CHAPTER I

III. TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BİNASI

THE 3RD BUILDING OF THE GRAND NATIONAL ASSEMBLY
OF TÜRKİYE

23

**Ankara'da Zaman: Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlık
Ortamı (1923-1950)**

Time in Ankara: Architectural Atmosphere in the Early
Republican Period (1923-1950)

35

Mimar Clemens Holzmeister (1886-1983)
Architect Clemens Holzmeister (1886-1983)

37

Türkiye Yılları (1927-1954)
Years in Türkiye (1927-1954)

49

III. Türkiye Büyük Millet Meclisi Binası
The 3rd Building of the
Grand National Assembly of Türkiye

57

Yarışma (1937)
Design Competition (1937)

65

Tasarımın Karakteri
The Character of the Design

71
İnşaat Süreci
Construction Process

75
Mimar Ziya Payzın İnşaat Bürosunda
Architect Ziya Payzın is in the
Construction Office

93
İnşaatın Tamamlanması
Completion of the Construction

111
Holzmeister'in Türkiye'yi Son Ziyareti (1978):
"Ortak Çalışmamızın Son Anısı"
Holzmeister's Last Visit to Türkiye (1978):
"The Last Memory of Our Collaboration"

115
Egemenliğin Mekânı:
Yapısal ve Kurgusal Düzen
The Space of Sovereignty:
Structure and Installation

122
SON NOTLAR
ENDNOTES

129
KAYNAKLAR
REFERENCES

II. BÖLÜM / CHAPTER II

TEMSİL VE MEKÂN
REPRESENTATION AND SPACE

Prof. Dr. Mustafa ŞENTOP
Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı
Speaker of the Grand National Assembly of Türkiye

Takdim

Preface

Bin yılı aşkın bir zamana yayılan örgütlenmesinde Türk devlet nizamının son yüzyıllık serüveninin ayırıcı bir vasfı vardır. Bu vasfı, *“Hâkimiyet, kayıtsız şartsız milletindir.”* sözünde tecessüm eden ve devleti yönetme yetkisini doğrudan doğruya halkın rızasına bağlayan bir yönetim modeline geçiş olarak özetlemek mümkündür. 23 Nisan 1920’de Ankara’da açılan Türkiye Büyük Millet Meclisi ise Anadolu topraklarında neşvünema bulan Türk devlet hayatının son asrındaki bu yönetim modelinin sembolü, milletin kendisini idare etmek şuurunun ve kavrayışının mekânsal kimliği olmuştur.

Kurtuluş Savaşı’nı yönetip yönlendirerek “Gazi” sıfatını alan ve Türkiye Cumhuriyeti Devleti’ni kuran Türkiye Büyük Millet Meclisi, ilk olarak, 23 Nisan 1920 ila 15 Ekim 1924 tarihleri arasında Ulus’ta, bugün “Kurtuluş Savaşı Müzesi” olarak ziyarete açılan tarihî binada çalışmalarını yürütmüştür. Söz konusu binanın dönemin ihtiyaçlarını karşılayamaması üzerine 1924 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisi, 1960 yılına kadar çalışmalarını sürdüreceği, ilk binasına iki yüz metre uzaklıkta bulunan ve bugün “Cumhuriyet Müzesi” olarak hizmet veren ikinci binasına taşınmıştır. Birinci ve İkinci Meclis binalarından farklı olarak doğrudan parlamento binası olarak tasarlanıp inşa edilen bugünkü TBMM binasının yapımına ise Gazi Mustafa Kemal Atatürk döneminde, 1937 yılında karar verilmiştir.

The Turkish quest for state rule over the last century has a distinctive quality in the history of its organization spanning over a thousand years. This quality can be summarized as the transition to a government model that bestows the right to rule a country directly to the people, a concept solidified in the quote: “Sovereignty unconditionally belongs to the nation”. The Grand National Assembly of Türkiye (GNAT), which was founded in Ankara in 23 April, 1920, has become the symbol of this government model of Turkish state life that has prospered in Anatolia over the last century, and constituted the spatial identity of the awareness and conception of self-government for the nation.

The Grand National Assembly of Türkiye, having led and waged the Turkish Independence War, gaining the “Gazi” title and establishing the Republic of Türkiye, maintained its initial operations in a historical building in Ulus between April 23, 1920 and October 15, 1924, which is now the “Independence War Museum”. As the building failed to meet the needs of the period, the Grand National Assembly of Türkiye moved two hundred meters away from its original building to another one in 1924, currently serving as the “Republic Museum”, where it continued its operations until 1960. Unlike the first and second parliament buildings, the present-day GNAT building was originally designed and built to serve as a parliament; and the decision to construct the building was made during the presidency of Gazi Mustafa Kemal Atatürk in 1937.

Millet iradesinin tecelligâhı olan Türkiye Büyük Millet Meclisinin kullandığı üçüncü binanın mimari tasarımı için uluslararası bir yarışma açılmış ve seçilen üç birinci proje arasından Avusturyalı Mimar Clemens Holzmeister'in projesinin uygulanmasına karar verilmiştir. Söz konusu yarışma duyurusunda yer verilen *"Türkiye Cumhuriyeti'nin varlığını temsil ve tecessüm ettirecek bir abidenin inşası"* ifadesi, milletin Meclisi olarak inşa edilecek bu yeni yapıya yüklenen anlamı çok iyi açıklamaktadır. Zira yeni yapılacak Meclis binasıyla beraber genç Cumhuriyet'in yönetim anlayışı ve bu anlayışın mekânı nasıl biçimlendirdiği de izhar edilmiş olacaktır.

Bu şekilde projesi belirlenen Türkiye Büyük Millet Meclisi binasının inşaatı 1939 yılında başlamış ve 1960'lı yılların başında tamamlanmıştır. Bu bağlamda yirmi yılı aşkın bir süreye yayılan Türkiye Büyük Millet Meclisinin mevcut binasının yapılış hikâyesi, Türkiye'nin devlet ve toplum olarak geçirdiği dönüşümün tezahürlerini yansıtmaktadır. Yeni binanın mimari yapısının ihtiva ettiği sembolik anlamlar ve "Hükümet Mahallesi"nin üstünde, âdeta tüm bakanlıkları kanatları altına alan ve onları kucaklayan konumu özellikle dikkat çekicidir.

Erken Cumhuriyet Dönemi'nin Uluslararası Mimarlık Üslubu'na özgü mimari kimliğinin yanında, malzeme ve teknik kullanımı ve kimi biçimsel öğeleriyle yeni bir Millî Mimarlık Üslubu'nun da öncüsü olan III. Türkiye Büyük Millet Meclisi binası, akılcı ve işlevsel tasarım özellikleri, neoklasik kütlesi ve taş kaplı cepheleri ile temsil gücü yüksek anıtsal bir yapıdır. Yerleşim alanının kurgusu, binaların konumu ve niteliği, anıtların, havuzların, çok çeşitli bitki türlerinin yer aldığı etkileyici bahçesiyle Türkiye Büyük Millet Meclisi binası, bütüncül kimliğe sahip örnek bir tasarımıdır.

An international competition was organized for the architectural design of the 3rd building of the Grand National Assembly of Türkiye, a place of manifestation of national will, and out of the three finalists it was decided to build the project by the Austrian architect Clemens Holzmeister. The mention of "the construction of a monument that will represent and embody the existence of the Republic of Türkiye" in the competition announcement explains the meaning attributed to the structure very well. In fact, the new parliament building was to exhibit the young Republic's sense of government and the way this sense of government would shape the space.

The construction of the Grand National Assembly of Türkiye building, the project of which was now designated, began in 1939 and finished in the early 1960s. In this sense, the story of the construction of the current building of the Grand National Assembly of Türkiye, spanning over twenty years, reflects the manifestation of the transformation of Türkiye as a state and a society. The symbolism embodied by the architecture of this new structure and its location at the top of the "Hükümet Quarter", virtually extending its wings to embrace all ministries is especially noteworthy.

In addition to its architectural identity of the Early Republic Period, typical of the International Style of Architecture, the 3rd GNAT building also stands out as the pioneer of a new National Architecture Style with its use of materials and technique and certain formal stylistic aspects. The new Parliament building is a monumental structure exhibiting great representative power with rationalist and functional design features, neoclassical mass and stone-clad façades. With the organization of its site, the location and quality of its buildings and its impressive garden that contains monuments, fountains and a wide variety of plants; the building of the Grand National Assembly of Türkiye has an exemplary design with a holistic identity.

Bu çerçevede, çalışmada Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin yasama organı ve Türk milletinin iradesinin mümessili olan Türkiye Büyük Millet Meclisinin hâlen kullanımda olan üçüncü binasının tanıtılması amaçlanmaktadır. Çalışmada öncelikle yapının mahiyetini, önemini ve yapılış sürecini özgün görsel belgelerle anlatan bir metne yer verilmiştir. Sonrasında ise yapının ilerleyen dönemlerde geçirmiş olduğu tarihsel değişimi de ortaya koyacak şekilde ayrıntılı güncel fotoğraflarla konu açıklanmaya çalışılmıştır. Bu vesileyle kitabı hazırlayan Prof. Dr. Leyla Alpagut başta olmak üzere, çalışmanın vücut bulmasında emeği geçen herkese teşekkür etmek isterim.

Son olarak millî egemenliğin mekânı olan bu yapının inşasında, fikir aşamasından inşaatın tamamlanma safhasına kadar emeği geçenleri de rahmet ve minnetle anıyorum. Çalışmanın, bu abidevi yapının tarihî ve mimari cihetleriyle daha iyi tanınmasına vesile olması en büyük temennimdir.

In this context, this work aims to introduce the 3rd and current building of the Grand National Assembly of Türkiye, which is the legislative body of the Republic of Türkiye and the representative of the will of the Turkish nation. The work firstly describes the character, importance and construction process of the building with original visual documents. The book then aims to demonstrate the subject matter with up-to-date photographs of the building, which reveal the historical evolution that the building has undergone. I would like to take this opportunity to thank especially Prof. Dr. Leyla Alpagut who prepared the book and everyone who contributed to the making of this book.

Finally, I would also like to commemorate everyone who contributed to this space of national sovereignty from its conception as an idea to the completion of its construction with mercy and gratitude. It is my greatest wish that this book will be instrumental in making this monumental building better known with its historical and architectural aspects.

Prof. Dr. Mustafa ŞENTOP

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı
Speaker of the Grand National Assembly of Türkiye

Türkiye Büyük Millet Meclisi, 1939-1963
Ziya Payzın Arşivi

The Grand National Assembly of Türkiye, 1939-1963
The Archive of Ziya Payzın

Giriş

Atatürk'ün "Türk milletinin asırlar süren arayışlarının özü ve onun bizzat kendisini idare etmek şuurunun canlı bir timsalidir" dediği Türkiye Büyük Millet Meclisi, kendisine atfedilen değerleri derin bir hassasiyetle bünyesinde taşır. Meclisin üç anıtsal binası Atatürk'ün bu sözünün etkili tezahürleri olarak başkent Ankara'da varlık gösterirler.

Eski kent merkezi Ulus'ta yer alan I. ve II. Meclis binaları, kentin hafızasında millet iradesinin temsil mekânları olarak kimlik kazanmışlar, egemenliğin ve bağımsızlığın sembolik anlamlarını Millî Mimarlık Üslubu'nun biçim dilinde ifade etmişlerdi. Türkiye Büyük Millet Meclisi 11 Ocak 1937 tarihli Kanun'la Ankara'da "...uslûbunun da mükemmelliğini, temizliğini, harici hututunun âhengini ve yirminci asrın icabâtını ve Türkiye Cumhuriyeti'nin varlığını ve temsil ve tecessüm ettirecek bir abide"1 olmasını istediği Meclis binasının yapımına karar verdi ve projeyi yarışmaya açtı.2 Yeni yapılacak bina, var olduğu "yer" kavramından beslenecek, modern zamanın teknik olanaklarından yararlanırken, Anadolu'nun zengin tarihsel geçmişi ve malzemeleri millî karakterine kaynaklık edecek, yasama ve yürütme görevlerini yerine getiren mekân kurgusu ile işlevsel olacaktı. Yarışmanın sonucunda üç birinci proje arasından birini seçme zamanı geldiğinde Atatürk, o güne kadar Ankara'daki başlıca devlet binalarının tasarımını ve yapımını gerçekleştiren Avusturyalı Mimar Clemens Holzmeister'in projesinin uygulanması kararını bizzat verdi. 1939'da başlayan inşaat; tasarım kararlarının, dönüşümlerin, mevcut imkânların, üretimin, fedakârlığın, çalışkanlığın ve öğrenmenin mekânı olarak 1961 yılında tamamlandı ve bina kullanıma açıldı.3

Introduction

Atatürk once called The Grand National Assembly of Türkiye "the very essence of the Turkish Nation's age old quests and a living example of their sense of self-government." It has deeply embodied this "living example" for over a century. Through their architectural identities, the three monumental buildings of the Grand National Assembly of Türkiye impressively manifest this quote in the capital city of Ankara.

Located in the former city center, Ulus, Parliament buildings I and II, the buildings have been engraved in the memory of the city as the representative venues of national will. They have also expressed the symbolic meanings of sovereignty and independence in the National Architectural Style. The Grand National Assembly of Türkiye decided to have a Parliament building constructed in Ankara, which would rise as "a monument whose architectural style would symbolize and embody the Turkish Republic, with perfection, purity, and harmony; a building that belongs to the twentieth century"1 under the law dated 11 January 1937 and started a design competition.2 This new building would rely on its surroundings as its context and tap into the technical means of the modern era. In addition, it would reflect the rich history, taking Anatolia as the source of inspiration for its materials. It would also assume a functional quality through serving as a venue for legislative and executive bodies. At the end of the selection process, among the three finalists, Clemens Holzmeister, an Austrian Architect who had also designed other major state buildings in Ankara, was commissioned by Atatürk himself. Starting in 1939, the construction was completed in 1961 and came into service as the venue of design decisions, transformations, available possibilities, production, sacrifice, diligence, and learning.3

“Kendisini idare etmek şuurı”nın mekânsal kimliği, 1961 yılından itibaren III. Türkiye Büyük Millet Meclisi binasına atfedilir. Binanın kollarını açmış ağırbaşlı kütle etkisi, millî egemenliğin ve millî iradenin kucaklayan/kapsayan varlığını simgeleştirir. Hükümet Mahallesi'nin bitiminde yükselen ve kenti taçlandıran bu anıtsal bina; simetrik yerleştirilmiş neoklasik kütleleri, yüksek kolonlu etkileyici girişi, iç bahçelerle zenginleştirilmiş geniş holleri, açık ve kapalı bölümlerin uyumlu bütünlüğü, çok çeşitli yerli taşların, mermerlerin etkisiyle “egemenliğin mekânı”na dair işlevsel, biçimsel, tarihsel ve simgesel anlamları bünyesinde taşır, sergiler, gurur verir. Bu kıymetli bina, 15 Temmuz 2016'da Türkiye Cumhuriyeti'ne ve değerlerine saldıran hain zihniyetin hedefi oldu. Şimdi Gazi Meclisteki o derin iz; Ziya Payzın'ın sükûn içinde dinlenme ve düşünme yeri, bir “Bağ-ı İrem” dediği Şeref Holü'nün galerisinde; zamandan, mekândan bağımsız durur, düşündürür, hatırlatır.

Kitap, binanın yapılaş öyküsü ile başlamaktadır. Öncelikle, bu öyküyü şekillendiren Erken Cumhuriyet Dönemi mimarlık ortamı ve Avusturyalı Mimar Clemens Holzmeister'in Türkiye yılları özetlenmiştir. Ardından binanın yarışma ve yapım süreci, tasarımın karakteri, döneme özgü görsel ve yazılı belgelerle, Holzmeister'in 1948 yılında yetkilerini bıraktığı Ziya Payzın'ın sözlü/yazılı anlatımlarına dayanarak ele alınmış, yerleşke ve ana bina genel özellikleriyle tanıtılmıştır. III. Türkiye Millet Meclisi binasının ayrıntılı güncel fotoğraflarına kitabın son bölümünde yer verilmiştir.

Clemens Holzmeister ve Ziya Payzın başta olmak üzere TBMM binasının tasarımına ve yapımına emek verenleri saygıyla anıyorum.

The spatial identity of “the sense of self-government” has been attributed to the 3rd Parliament building of the Grand National Assembly of Türkiye since 1961. With its extending wings, this massive building symbolizes the embracing and inclusive existence of national sovereignty and national will. Towering up at the end of Hükümet Quarter and crowning the entire city, this monumental building is a source of pride. With its symmetrically placed neo-classical elements, impressive entrance with high columns, spacious halls enriched with courtyards, and the harmony of the interior and exterior sections clad with local marble stones, the building embodies and exhibits the functional, formal, historical, and symbolic meanings of the “venue of sovereignty”. On 15 July, 2016, this precious building became the target of a treacherous mindset attacking the Republic of Türkiye and its values. This deep wound in the heart of the Assembly now stands, echoes and recalls, independent from time and space in a gallery once called a “Bağ-ı İrem” (Garden of Eden), a peaceful retreat by Ziya Payzın.

The book begins with the story of the construction of the building. Firstly, the context for the Early Turkish Republic Architecture, and the years of the Austrian architect Clemens Holzmeister in Türkiye is summarized. It proceeds with the design competition and the construction process based on visual and written documents as well as oral and written comments by Ziya Payzın, who took over the project from Holzmeister in 1948. The final chapter of the book covers detailed, up-to-date photographs of the building.

I would like to extend my deepest respect to Clemens Holzmeister and Ziya Payzın and to those who contributed to the design and construction of the GNAT building.

Türkiye Büyük Millet Meclisi, 1960'lar
Holzmeister 1976:182

The Grand National Assembly of Türkiye, 1960s
Holzmeister 1976:182

I. BÖLÜM

III. TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BİNASI

CHAPTER I

THE 3RD BUILDING OF THE GRAND NATIONAL ASSEMBLY OF TÜRKİYE

Türkiye Büyük Millet Meclisi, 1960'lar
Ziya Payzin Arşivi

The Grand National Assembly of Türkiye, 1960s
The Archive of Ziya Payzin

Ankara'da Zaman: Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlık Ortamı (1923-1950)

Time in Ankara: Architectural Atmosphere in the Early Republican Period (1923-1950)

İstanbul'daki Meclis-i Mebusanın (1877-1878/1908-1920) ardından, 23 Nisan 1920'de yeni Meclisin kurulması ile birlikte yönetim Millî Mücadele'nin merkezine, Anadolu'nun kalbine, Ankara'ya taşınır. Ankara 13 Ekim 1923'te yönetim merkezi olur. Bu, küçük bir Orta Anadolu kentinin çağdaş bir başkente dönüşme öyküsünün başlangıcıdır. 29 Ekim 1923'te ilan edilen Cumhuriyet'in başarısı, Ankara'nın başkent kimliği kazanmasındaki başarı ile bir tutulmakta, Kurtuluş Savaşındaki rolünün ve stratejik konumuna ilişkin öneminin yanında Ankara, Türkiye Cumhuriyeti'nin ortaya çıktığı "yer" kimliğinin simgesel anlamlarını taşımaktadır:

"Cihan siyasetinde mühim bir rol oynayan Ankara, Türkiye Cumhuriyeti'ni doğurmuş ve onu büyük bir kıskançlıkla sinesinde yaşatmıştır... Cumhuriyet de kendisini doğuran anaya karşı her türlü ihtimam ve tekayyüdü ifâdan geri kalmamış, onun çorak topraklarını ve bakımsız mahallelerini birçok güzel binalarla, mekteplerle ve muhteşem müesseselerle süslemiştir. Öyle ki bugün Ankara'da asri binalar yükselmiş, geniş caddeler açılmış ve meydanları heykellerle tezyin edilmiştir."⁴

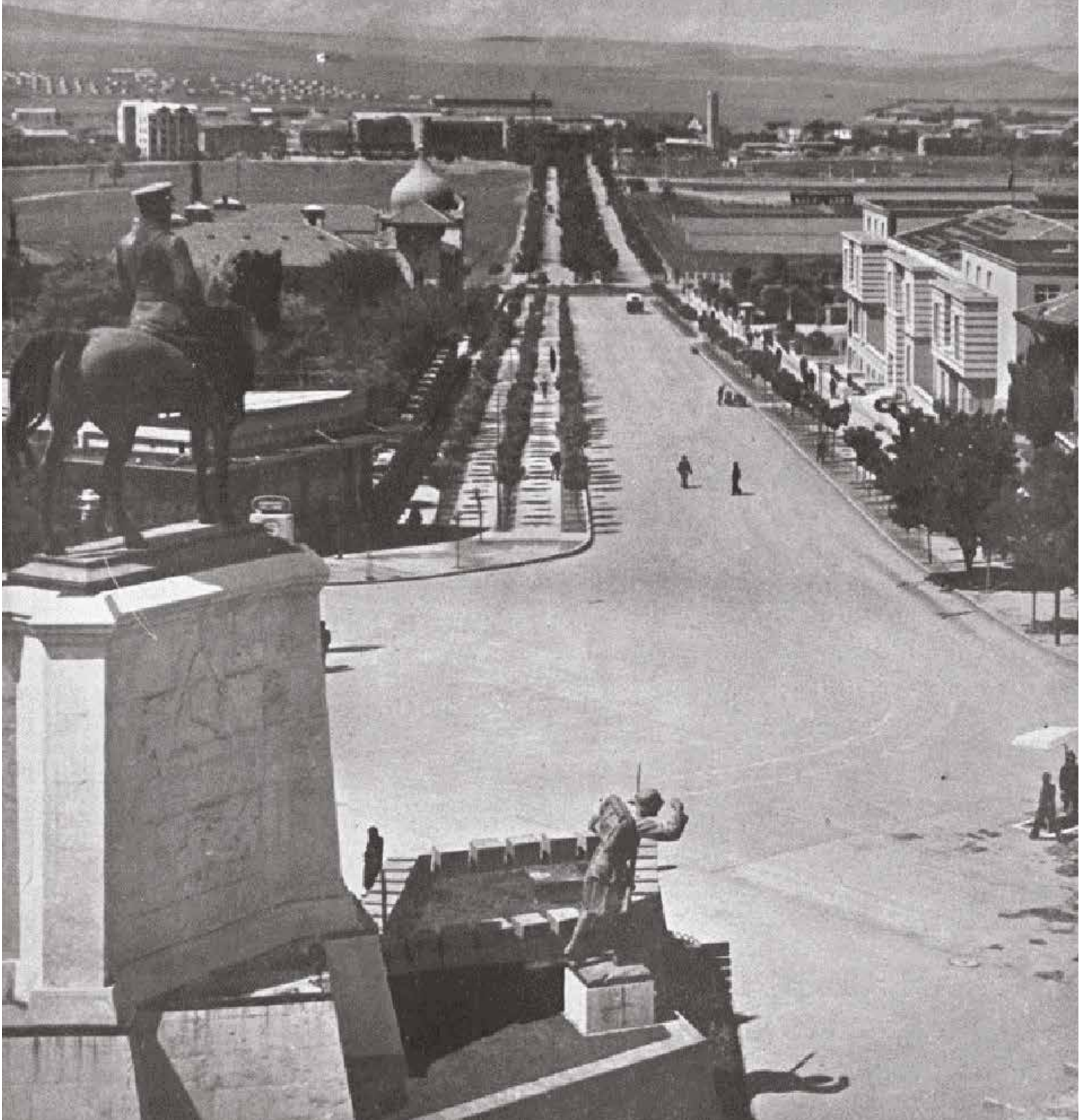
Bu dönemde mimarlık, inşa edilmekte olan yeni sistemin bir parçası olarak, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurumlarını barındıran fiziksel mekânı üretme sorumluluğunu taşır.⁵ Politika, hukuk, eğitim, ekonomi gibi bütün alanlarda yeni bir yapılanma başlarken gereksinim duyulan yeni fiziksel mekânlar için başlıca tasarımlar gerçekleştirilir. 1924-1925 yılları arasında hızla yapılan kurumsallaşma ile eş zamanlı olarak, Büyük Millet Meclisi (Halk Partisi Mahfeli), Maliye ve Adliye Vekâleti, Divan-ı Muhasebat, Lozan Palas, Posta Telgraf Umum Müdüriyeti binaları, Gazi ve Latife Kemal ile İsmet Paşa ve Yeni Hayat

After the establishment of the new Parliament on 23 April 1920, succeeding Meclis-i Mebusan (the Ottoman Parliament) (1877-1878/1908-1920) in Istanbul, the governing body moves to Ankara, the center of the War of Independence and the heart of Anatolia. Ankara becomes the seat of government on 13 October 1923. This is the beginning of the story of a small Central Anatolian city morphing into a contemporary capital. The success of the Republic declared on 29 October 1923 is considered equally valuable as the achievement of Ankara in establishing an identity as the capital city. Besides its role and strategic position in the War of Independence, Ankara bears a symbolic meaning as the "place" where the Republic of Türkiye has emerged:

"Playing a crucial role in world politics, Ankara gave birth to the Republic of Türkiye and harbored it enviously... In return, the Republic hasn't let down its host, showing the due care and dedication, decorating its arid lands and derelict streets with many fine buildings, schools, and spectacular institutions. Hence, Ankara is now a city with contemporary buildings, broad avenues, and squares laden with statues."⁴

As part of this newly established system, architecture in this period bore the responsibility of producing physical spaces sheltering the institutions of the Republic of Türkiye.⁵ While the process of a new structuring began in all fields including politics, law, education, and economy, major designs were realized for required new physical spaces. Together with the rapid institutionalization between 1924-1925, the buildings of the Grand National Assembly (the Gathering Place for the People's Party), the Ministry of Finance and Justice, the Court of Accounts, Lausanne Palace, the General Directorate of Post and Telegraph and the first schools named Gazi and Latife Kemal and İsmet Paşa and Yeni Hayat (New Life) were constructed.

ANKARA CONSTRUIT

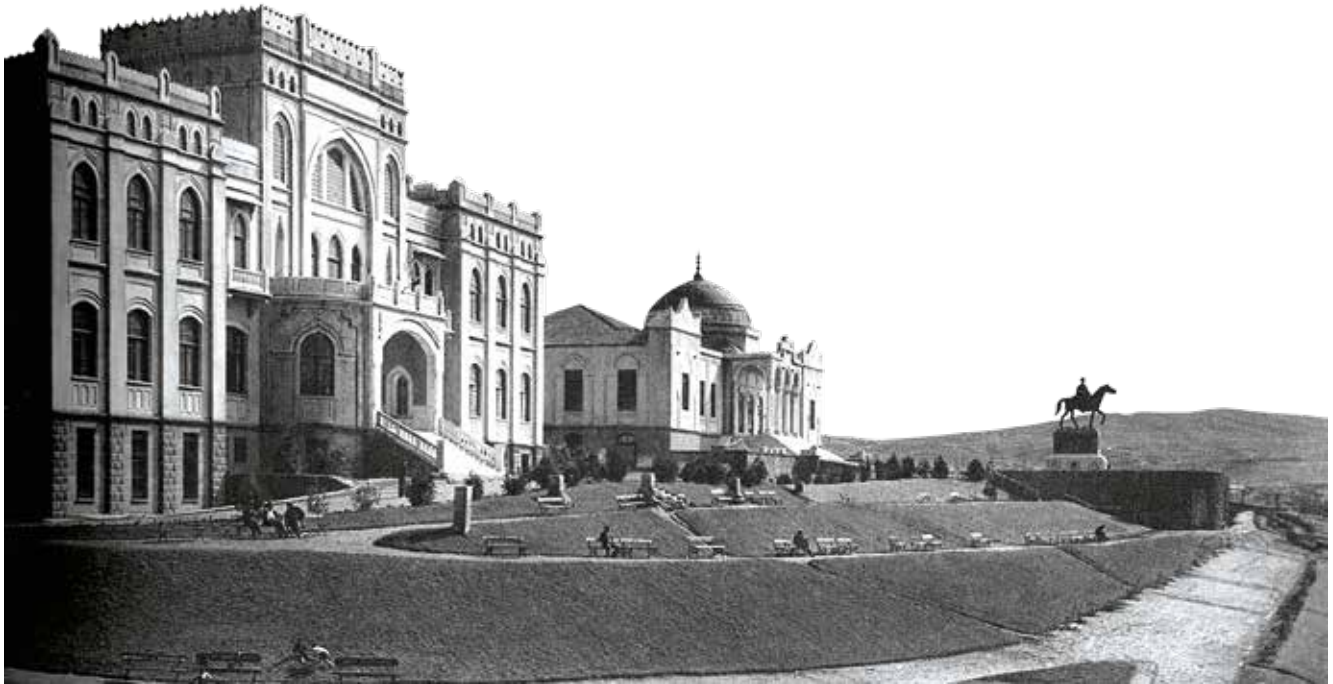

adlı ilk mektepler yapılır. Aynı zamanda Vakıf Otelı, Etnografya Müzesi gibi bazı binaların yapımına başlanır.⁶ Ankara'nın imarı ve bu önemli yapıların inşaatında çalıştırılmak üzere daha 1922'de bir "amele taburu" bile oluşturulur.⁷ Mimar, mühendis, inşaat malzemesi, bunların taşımacılığı, yapı ustası ve işçi gibi temel gereksinimlerdeki olanaksızlıklara karşın yapılar hızla tamamlanır ve kullanıma açılır.

Bu ilk yılların Ankara'sında şekillenen/sergilenen ve günümüzde Birinci Ulusal Mimarlık Üslubu (1908-1930) olarak tanımlanan "Millî Mimari", Cumhuriyet'in "ulus inşa etme"de başvurduğu güçlü anlamlarla yüklüdür ve Ankara'da başlayan imar faaliyetlerinin etkili kimliğini oluşturur.⁸ Bu üslup; yeni yapılan binalarda Selçuklu ve Osmanlı anıtsal mimarlığına biçimsel göndermeler yaparken, ulusal birliğin ve bağımsızlığın sağlanmasında vurgulu bir araç olarak görüldü. Selçuklu ve Osmanlı biçimleri, Osmanlı'nın son dönemindeki savaşlar ve bağımsızlık mücadeleleri ortamında "millî" anlatımın sembolleri olarak kullanılmıştı. Bu mimarlık anlayışının Cumhuriyet'in ilk yıllarında da etkili olması, Osmanlı'nın son dönemi ile Cumhuriyet'in ilk yılları arasında mimarlıktaki sürekliliğin bir ifadesidir.

Additionally, construction began for buildings like Vakıf Hotel and the Ethnography Museum.⁶ There was even a "labor battalion" created as early as 1922 to work in the development process of Ankara and the construction of such monumental buildings.⁷ Despite the lack of basic requirements such as architects, engineers, building materials and their transportation as well as master builders and workers, the buildings were quickly completed and put into service.

Shaped/exhibited in the Ankara of these early years and defined today as the First National Architectural Style (1908-1930), the "National Architecture" resonates with intense meanings called upon by the Republic in "building a nation" and effectively embodies the identity of urban planning launched in Ankara.⁸ This style made references to the monumental Seljuk and Ottoman architecture in modern buildings, and thus, functioned as a tool for ensuring national unity and independence. Seljuk and Ottoman forms were used as symbols of "national" expression in the environment of wars and struggles for independence in the last period of the Ottoman Empire.. The impact of this architectural style on the early days of the Republic is the obvious evidence of continuity in architecture between the late Ottoman and the early Republic periods.

Türk Ocakları Genel Merkezi, 1927-1930 ve
Etnografya Müzesi, 1925-1927
A. Hikmet Koyunoğlu
Fotoğrafla Türkiye Albümü, 1936

Turkish Hearths Headquarters, 1927-1930 and
the Museum of Ethnography, 1925-1927
A. Hikmet Koyunoğlu
Türkiye in Pictures, 1936

Gazi İlk Muallim Mektebi (Gazi Eğitim Enst./Gazi Üniversitesi Rektörlüğü) 1927, Mimar Kemalettin Bey

Gazi School for Primary School Teachers (Gazi University Rectorate Building) 1927, Architect Kemalettin Bey

Gazi İlk Muallim Mektebi, (Gazi Eğitim Enst./Gazi Üniversitesi Rektörlüğü) 1927, Mimar Kemalettin Bey

La Turquie Kemaliste 1934, sayı 1

Gazi School for Primary School Teachers (Gazi University Rectorate Building), 1927, Architect Kemalettin Bey

La Turquie Kemaliste 1934, issue 1

Mimar Kemalettin Bey
1870-1927

Architect Kemalettin Bey
1870-1927

Öncülüğünü Vedat Tek, Kemalettin Bey ve Guilio Mongeri'nin yaptığı ve eğitimlerini 1908-1918 yılları arasında bu mimarlardan alan, Arif Hikmet Koyunoğlu gibi öne çıkan mimarların binaları, sadece başkent Ankara'nın değil Anadolu'nun hemen bütün kentlerinin mimari karakterini oluşturuyor, kentlerin Cumhuriyet değerleriyle şekillenmesi görevini üstleniyorlardı. Bu dönemin kamu binalarında görülen kemer, kubbe, revak gibi biçimsel öğeler, işlevlerinden bağımsız olarak yeni binalara giydirilen sembolik öğelerdi ve tarihsel alıntıların özgün bir karakterle kullanılması bakımından Millî Mimari, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk modern mimarlık üslubu olma özelliğine sahipti. Türk Ocağı, Etnografya Müzesi gibi kültürel işlevli binaların hemen 1920'li yılların başında inşa edilme öncelikleri, ideolojik ve kültürel gelişime katkı amacını taşıyordu. Binalar, kullanıcılarına bu ideolojinin görsel ve işlevsel olarak verilmesinde birer araçtı. Gurur duydukları tarihsel geçmişlerini anımsatan anıtsal kamu binaları onları ortak bir ruhta ve bilinçte birleştirecek ve böylece ulusun inşasına mimarlık yolu ile katkı sağlanacaktı.

The public buildings built by prominent architects Vedat Tek, Kemalettin Bey, and Guilio Mongeri, and pioneered by architects who received their training from these architects between 1908 and 1918, such as Arif Hikmet Koyunoğlu, formed the architectural character of not only the capital Ankara, but also almost all of the cities of Anatolia. Thus, they undertook the task of reshaping the cities with the values of the Republic. Formal elements such as arches, domes and porticoes seen in the public buildings of this period were symbolic elements embedded in new buildings regardless of their function. In terms of using historical references in a unique style, National Architecture was the first modern architectural style of the Republic of Türkiye. Prioritizing the construction of buildings with cultural functions such as the Turkish Hearth and Ethnography Museum as early as 1920s aimed to contribute to ideological and cultural development. Buildings were a tool for visually and functionally conveying this ideology to their users. The monumental public buildings reminding the people of their proud history would unite them in a common spirit and consciousness. In this way, architecture would contribute to the building of the nation.

Atatürk'ün Hükümet Mahallesi Projesi ile ilgili bilgilendirilmesi, 1934
T.C. Cumhurbaşkanlığı Basın Yayın Arşivi
Briefing to Atatürk on the Hükümet Quarter Project, 1934
TR Presidential Press Archive

Derin kültürel ve ideolojik anlamlar/amaçlar taşıyan Birinci Ulusal Mimarlık Üslubu, Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki "inşa" aşamasında önemli bir görev üstlenirken siyasal/kültürel yönelimlere ve Dünya Ekonomik Krizi'nin (1929) getirdiği olumsuz koşullara bağlı olarak geçerliliğini yitirmiş ve yerini uluslararası mimarlığa bırakmıştır. Artık yeni yapı anlayışının, içinde bulunduğu kültürel ve ulusal kimliğe uygun ancak tasarım ilkeleri bakımından evrensel olması hedeflenmektedir. Türkiye'de her alanda yaşanan modernleşme ya da o dönemdeki tabiri ile "yeni" ve "asri" olana yönelik 1920'lerde Atatürk'ün öncülüğünde başlar. "Bilen kişi" eli ile aktarılması planlanan modern üslup, yönetimi Avrupa'da yetişen uzmanlara yöneltecektir. Sadece kent planlaması ve mimarlık değil mühendislik, tıp ve diğer bilim alanlarında hem uygulama yapmaları hem de eğitim vermeleri amaçlanır.

The First National Architectural Style, which bears deep cultural and ideological meanings/purposes, played an important role in the "construction" phase of the first years of the Republic. However, it lost its validity due to political/cultural orientations and the negative conditions brought about by the World Economic Crisis (1929) and was replaced by international architecture. Now, the new understanding of architecture aimed to be suitable for the cultural and national identity, but universal in terms of design principles. The modernization experienced in every field in Türkiye, or the tendency towards the "new" and "contemporary" as it was called at the time, started in the 1920s, led by Atatürk. Therefore, the modern style, which is supposed to be conveyed by a "knowledgeable person", would be managed by experts trained in Europe. These experts on the fields of not only urban planning and architecture, but also medicine and other scientific fields were expected to practice their occupation in addition to educating people.

1920'lerin sonunda devletçi ekonomi politikası çerçevesinde kapsamlı bir imar programı hazırlama yoluna gidildi. 1927'de çıkarılan "Teşvik-i Sanayi Kanunu"⁹ ile sanat, mimarlık, mühendislik gibi meslek alanlarında yabancı uzmanlardan, özellikle de Almanca konuşulan ülkelerin uzmanlarından yararlanmak artık bir devlet politikası olmuştu. Böylece amaçlandığı gibi Batı'nın bilimsel ve teknik alandaki gelişimine birinci elden ulaşmak mümkündü. Mimarlık uygulamalarında ve eğitiminde modern olana yönelme, "muasır medeniyetler seviyesine ulaşma"nın temel gerekliliği olarak görülüyor ve bu yönde kararlar alınıyordu. Yeni mimarlık "bir süs, bir ayrılış için değil; ...ihmal edileni elde etmek için, ihtiyaç ve zaruret için" doğmuştu.¹⁰

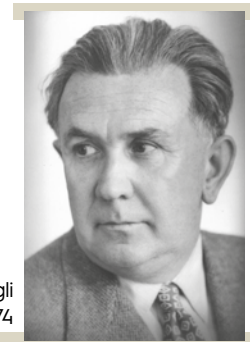
Başkent'in yeni binaları 1920'lerin sonundan başlayarak Almanca konuşulan ülkelere gelen mimarların öncülüğünde söz konusu Uluslararası Mimarlık Üslubu'nda tasarlanır ve inşa edilir. Atatürk'ün çağrısı ile Türkiye'ye gelen mimarlar Ankara'nın imarı konusunda önemli ve etkin bir yere sahiptirler. Cumhuriyet'in gereksinimlerini istenen şekilde karşılayacak yeni binalar, yönetim biçiminin çağdaşlığını ve akılcılığını temsil etmelidir. Henüz sayı olarak yetersiz kalan Türk mimarlarını desteklemek ve Batı'nın mimarlık alanındaki yeniliklerini Türkiye'ye taşımak için rasyonalist mimarlığın Batılı uygulayıcılarına yönelindiği açıktır. Bu yönelim, aynı zamanda Batı kaynaklı biçim ve teknikleri bilimsel yöntemlerle öğrenme isteğini de içerir. Yabancı mimarların, sadece uygulama yapmaları değil, yeni bir Türk mimar kuşağının yetişmesine programlı bir şekilde katkı sağlamaları hedeflenir. Ülkelerinde modern mimarlık akımına katkıda bulunmuş olan bu mimarların çoğu İstanbul Güzel Sanatlar Akademisinde (Sanayi-i Nefise Mektebi. Günümüzde

By the end of the 1920s, a comprehensive development program was prepared within the framework of the statist economic policy. With the "Teşvik-i Sanayi Kanunu" (The Act for the Promotion of Industry)⁹ enacted in 1927, it became a state policy to benefit from foreign experts, especially from German-speaking countries, in the fields of art, architecture and engineering. Thus, it was possible to experience the scientific and technical development of the West at first hand, as it was intended. Orientation towards the modern in architectural practices and education was seen as the basic necessity of "reaching the level of contemporary civilizations" and decisions were taken accordingly. A new architecture was born not "For ornamentation or departure... but for need and necessity in order to obtain what has been neglected."¹⁰

Starting from the late 1920s, the capital's new buildings were designed and built in the aforementioned International Style of Architecture, led by architects from German-speaking countries. Architects who arrived in Türkiye upon Atatürk's invitation had an important and effective place in the development of Ankara. The new buildings, which would meet the desired requirements of the Republic, needed represent the modernity and rationality of the regime. It is clear that there was an orientation towards western practitioners of rationalist architecture to support the then small number of Turkish architects and to bring the innovations in the field of architecture from the West to Türkiye. This tendency also involved the desire to learn Western-based forms and techniques through scientific methods. The aim was to have foreign architects not only practice in their fields, but also systematically contribute to the training of a new generation of Turkish architects. Most of these architects, who had contributed to the modern architectural movement in their countries, laid the foundations of modern

İsmet Paşa Kız Enstitüsü
1930-1934, Ernst Egli
ETHZ

Ernst Arnold Egli
1893-1974

İsmet Paşa Institute for Girls'
1930-1934, Ernst Egli
ETHZ

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi) ve Yüksek Mühendis Mektebinde (İstanbul Teknik Üniversitesi) bir yandan modern mimarlık eğitiminin temellerini oluştururlarken diğer yandan yazdıkları makaleler ve eğitim anlayışları ile yol gösterici bir rol üstlenirler. Türkiye'ye gelen mimarların tamamıyla Batı modernizmine bağlı kalmak yerine karşılaştıkları yeni kültüre ait mimarlığın özünü anlama çabalarına girmiş olmaları önemlidir. Almanca konuşulan ülkelerden gelen bu mimarlar, başta Avusturyalı Clemens Holzmeister, İsviçreli Ernst Egli, Alman Bruno Taut olmak üzere, yaptıkları uygulamalar ve eğitim anlayışları ile Türkiye'deki mimarlık düşüncesinin yönünü belirlemeye katkı sağlamışlar, Erken Cumhuriyet Dönemi mimarlığı içinde etkili bir rol üstlenmişlerdir.¹¹

Almanca konuşulan ülkelerden gelen mimarların katkıları ile Türkiye'de uygulanan mimarlık anlayışı "Viyana Kübik"i olarak adlandırılıyor, kübizmin geleceğin özgün tasarımlarına olanak sağladığı düşünülüyordu. Dönemin tasarım anlayışında belirleyici olan Bauhaus estetiği; düz, köşeli, pürüzsüz, cilalanmış, rahat mobilyalar öneriyordu. Yapıların kübik kütle biçimlenmelerinin yanında uygulamada bazı farklılıkların ortaya çıkması da kaçınılmazdı. Örneğin, modern mimarinin Batı'daki uygulamalarında çoğunlukla yer bulamayan simetri, Cumhuriyet'i temsil eden kamu binalarında tercih ediliyor; mimarideki bu dönüşüm, beklentileri karşılayacak şekilde "devleti ve Cumhuriyet'i temsil etme" işlevine uygun olarak/ uyarlanarak kullanılıyordu. Cumhuriyet'in prestij mekânları, ilkelerin yayılmasında etkili olan, okullar başta olmak üzere, kamu yapılarıydı.

architectural education at the the İstanbul Academy of Fine Arts (Sanayi-i Nefise Mektebi) and School of Certified Engineers (İstanbul Technical University) In addition, they acted as guides through their articles and educational approaches. It was important that the architects who came to Türkiye tried to understand the essence of the architecture of the new culture they encountered, instead of entirely sticking to Western modernism. These architects coming from German speaking countries; notably Austrian Clemens Holzmeister, Swedish Ernst Agli, and German Bruno Taut contributed to shaping architectural thought in Türkiye through their practices and educational understanding and took on an effective role in the architecture of the Early Republican Period. ¹¹

With the contributions of these architects from German-speaking countries, the architecture practiced in Türkiye was called the "Vienna Cubic". Cubism was thought to make way for original designs of the future. Bauhaus aesthetics, which was decisive in design at the time, recommended flat, angular, smooth, polished, comfortable furniture. In addition to the cubic mass formation of the buildings, it was inevitable that some differences would arise in practice. For example, symmetry, which could hardly be found in the Western applications of modern architecture, was preferred in public buildings representing the Republic. This transformation in architecture was utilized in accordance with/adapted to serve the function of "representing the state and the Republic" appropriately. The places of prestige of the Republic, including public buildings, especially schools were influential in spreading principles.

Musiki Muallim Mektebi, 1927-1929, Ernst Egli
ETHZ
The School of Music Teachers, 1927-1929, Ernst Egli
ETHZ

Siyasal Bilgiler Okulu, 1935-1936, Ernst Egli
ETHZ
The School of Political Science, 1935-1936, Ernst Egli
ETHZ

Modern ve Millî

“...Mimariyi ben kervansaraylarda gördüm, büyük kapalı çarşılarda gördüm... Gelişmiş modern inşaat tekniğini biz biliyorduk; Türkiye’ye getirdiğimiz de buydu zaten. İşin özü ile ilgili önemli noktalar ise önümüzdeki büyük örneklerin varlığı idi.”¹²

Clemens Holzmeister

Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarisi (1923-1950), günümüzde yaklaşık onar yıllık periyotlarla, Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi (1908-1930), Uluslararası Mimarlık Dönemi (1930-1940) ve İkinci Ulusal Mimarlık Dönemi (1940-1950) olarak tanımlanmakla birlikte mimaride “millî” arayışını barındırır. Dönemin düşünce ortamında geçmişten kopmak yerine tarihe ve kültüre yüklenen anlam ve görevlere açıklık kazandırıldığı dikkati çeker. Tarih ve kültür, uzaklaşılacak istenen değil, aksine yeni olanı üreten/doğuran ve derinleştiren unsurlar olarak görülmektedir.

Bu dönemde “millî” kavramı vurgulanıyor, “muasır medeniyet” hedefi bütün alanları kapsıyor, teknolojiye odaklanmak ve makine çağına dâhil olmak önem taşıyordu. Bu ortamda mimarlık, hitap gücü yüksek bir gösteri alanı, Cumhuriyet değerlerinin temsili oldu. Bilim ve teknolojiye ilerleme isteği, Batı’yı model almayı gerektirirken temsil aracı olarak anlam kazandı ve kabul gördü. Mimarlıkta modern olana ilgi, teknoloji ile bütünleşmenin bir parçasıydı.

The Modern and the National

“...In terms of architecture, caravanserais, grand bazaars were the real deal... We had knowledge of advanced modern construction techniques; this was what we brought to Türkiye. The fact of the matter is that we were witnessing some great examples of architecture.”¹²

Clemens Holzmeister

The Early Republican Period Architecture (1923-1950), currently defined in decade-long periods, namely the First National Architecture Period (1908-1930), the International Architecture Period (1930-1940) and the Second National Architecture Period (1940-1950), involves the search for the “national” in architecture. It is noteworthy that the meanings and duties attributed to history and culture were clarified instead of breaking away from the past in the intellectual environment of the period. History and culture were not seen as things to be dreaded; rather, they were regarded as elements that produce/lead to and give depth to the new.

In this period, the concept of the “national” was emphasized, the goal of “contemporary civilization” extended to all fields, and great importance was attached to focusing on technology and keeping up with the machine age. In this environment, architecture was instrumentalized as a spectacle with high appeal, and as a representation of ideology. While the desire to advance in science and technology required taking the West as a model, it gained meaning as a tool of this representation and was accepted. Attention to what is modern in architecture was part of the integration with technology.

Türkiye'ye Almanca konuşulan ülkelerden gelen mimarların, Avrupa'dan aktarılan saf bir modernizmi savunmadıkları, yazılarında ve uygulamalarında açıkça izlenir. Modern olanın; üretildiği yere, kültüre ve muhite bağlı olarak şekillenmesi gerektiğini, tek ve kapsayıcı bir modernden bahsedilemeyeceğini savunurlar. Egli'nin mimarlığın muhite olan bağlılığı konusundaki görüşü bunun bir örneğidir.¹³ Holzmeister, uluslararası mimarlık anlayışının temsilcisi olarak bilinmekle birlikte 1951 yılında dahi sanatta uluslararası dil olamayacağını, anıtsal yapılarda sadece teknik stilin kabul edilemeyeceğini savunur.¹⁴

Böyle bakıldığında, ister modern olana millî anlamlar yüklensin, isterse modern millileştirme çabaları olsun, Erken Cumhuriyet Dönemi mimarlığı, üstlendiği ideolojik anlamlarla etkili bir dil oluşturur. 1930'ların sonuna gelindiğinde Türk dili-Türk tarihi araştırmaları, Anadolu'nun Selçuklu ve Osmanlı dönemlerine ve öncesine uzanmakta; Sümer, Hitit ve antik miras vurgulanmaktadır. Bu eğilim, Clemens Holzmeister'in özellikle III. Türkiye Büyük Millet Meclisi binasının tasarımında izlenebileceği gibi uluslararası üsluba millî karakter katma çabalarına kaynaklık eder. Holzmeister, Anadolu'nun zengin tarihsel kökenlerine ve değerlerine atıf yaparken taş ve mermer malzemede Anadolu'nun doğal kaynaklarını kullanarak, modern mimarinin tasarım diline Anadolu'ya özgü karakteri katmıştır.

It is evident in the writings and practices of the architects who came to Türkiye from German-speaking countries that they did not advocate for a pure modernism transmitted from Europe. They argued that what is modern should be shaped depending on the place, culture and environment of where it is produced, and that there is no single comprehensive modernity. A case in point is Egli's view of architecture's commitment to the environment.¹³ Although Holzmeister is known as the representative of the international understanding of architecture, even in 1951, he argued that there cannot be an international language in art and that in monumental building, technical style alone wouldn't suffice.¹⁴

From this point of view, whether national meanings were attributed to what is modern or there were efforts to nationalize what is modern, the architecture of the Early Republican Period created an effective language with the ideological meanings it assumed. By the end of the 1930s, Turkish Language and Turkish History studies had covered the periods of Anatolia from before the Seljuk and Ottoman times and Sumerian, Hittite and ancient heritage was emphasized. This tendency can be seen especially in Clemens Holzmeister's design of the 3rd Parliament building of the Grand National Assembly of Türkiye and acts as the source of efforts to add a national character to the international style. Holzmeister has added typical Anatolian character to the design language of modern architecture by using natural resources of Anatolia in stone and marble materials, referencing the rich historical roots and values of Anatolia.

TBMM Şeref Holü

GNAT Honorary Hall

C Holzmeister

Mimar Clemens Holzmeister (1886-1983)

Architect Clemens Holzmeister (1886-1983)

Almanca konuşulan ülkelerden gelen mimarlar arasında Clemens Holzmeister, yaptığı tasarımların sayısı ve niteliği ile etkin bir mimar profili olmanın ötesinde Erken Cumhuriyet Dönemi Türk mimarlığının 1930'lar dönemine özgü biçim anlayışını ortaya koymasından öne çıkar. Yetiştirdiği yer olan Avusturya'nın ona kattıkları, eğitimi ve sanatçı kişilik yapısı ile şekillendirdiği ve günümüzde de etkileyiciliklerini koruyan, Türkiye'nin anıtsal ve işlevsel devlet yapılarını gerçekleştirmiştir.

Clemens Holzmeister, 27 Mart 1886'da Avusturya'nın Tirol eyaletinde, Fulpmes'te doğmuştur. 1906 yılında Innsbruck Fen Lisesinden, 1913'de Viyana Yüksek Teknik Okulu Mimarlık Bölümünden mezun olur. 1914-1919 yılları arasında M. Ferstel, Simony ve Artmann'ın kürsülerinde asistandır. 1919-1924 yılları arasında ise Innsbruck Devlet Meslek Yüksek Okulunda eğitimci olarak görev almanın yanında bu sırada, konutlar, kiliseler, şapel, çeşitli anıtlar, restoranlar ve sanayi yapılarından oluşan projeler almıştır. 1921'de Viyana'da belediye krematoryumu için açılan yarışmada üçüncülük ödülünü kazanmış ve projesi uygulanmıştır. 1924 yılında yapı tamamlandığında, gördüğü ilgi sonucu Holzmeister ülkesinde ün kazanır. 1924-1938'de Viyana Güzel Sanatlar Akademisi Mimarlık Bölümünde profesör olarak başkanlık, 1933-1937 yılları arasında aynı akademide rektörlük görevini üstlenir. 1928-1932 yılları arasında aynı zamanda Düsseldorf Güzel Sanatlar Akademisinde görev yapar. Clemens Holzmeister 1927-1954 yılları arasında Türkiye'de bulunmuş, Brezilya, İspanya ve Almanya için tasarımlar yapmış, 1940-1949'da İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Bölümünde dersler vermiş ve bu bölümün başkanı olmuştur. Profesör Clemens Holzmeister 1954 yılından itibaren Viyana Güzel Sanatlar Akademisi Mimarlık Bölümünde başkan, 1955-1957 yılları arasında bu akademinin rektörüdür. 700'ü aşan tasarımı sığdırdığı bu üretken yılların ardından 12 Haziran 1983'te Salzburg'ta yaşamını yitirmiştir.

Given the number and quality of his designs, Clemens Holzmeister stood out among the architects coming from German-speaking countries with his architectural profile revealing a formal understanding of the architectural style of the Early Republican Period Turkish in 1930s. He built monumental and functional public buildings of Türkiye, which were shaped through his Austrian background, education and artistic personality and which still continue to impress people today.

Clemens Holzmeister was born in Tyrol State, Austria on 27 March 1886. He graduated from Innsbruck Science High School in 1906 and from the Architecture Department of Vienna Higher Technical School in 1913. Between 1914-1919, he served as an assistant to M. Ferstel, Simony, and Artmann. Between 1919 and 1924, he worked as an instructor at the Innsbruck State Vocational School, while also undertaking projects consisting of residences, churches, chapels, various monuments, restaurants and industrial structures. In 1921, he came third in the contest for the municipal crematorium in Vienna and his project was implemented. When the building was completed in 1924, it was well-received, making Holzmeister famous around his country. Between 1924 and 1938, he chaired the Architecture Department of the Academy of Fine Arts Vienna as Professor, and between 1933 and 1937, he assumed the post of Rector at the same academy. He also served in the Düsseldorf Fine Arts Academy between 1928-1932. Clemens Holzmeister was in Türkiye between 1927 and 1954, made designs for Brazil, Spain and Germany, gave lectures at the Architecture Department of İstanbul Technical University between 1940 and 1949, also serving as the head of this department. Professor Clemens Holzmeister was the President of the Architecture Department of the Academy of Fine Arts Vienna from 1954, and the Rector of this academy between 1955 and 1957. After these productive years covering more than 700 designs, he passed away in Salzburg in 12 June 1983.

Clemens Holzmeister, Ankara İçkale Sokak'taki çalışma odasında
Gregor 1953

Clemens Holzmeister, in his office in İçkale Street, Ankara
Gregor 1953

Türkiye Yılları (1927-1954)

“Dışarıda bir başka dünyayı hiç aramamıştım. Herhangi bir yabancı dil bile bilmeyen biri olarak, Almanca konuşulan ülkeler dışındaki hayat bana pek bir şey ifade etmezdi. Bir gecede her şey değişti.”

C. Holzmeister

Türkiye Cumhuriyeti yönetimi 1927 yılında Avusturya'dan mimar talebinde bulunmuş; Avusturya yönetimi, ülkesinde ün yapmış olan Mimar Clemens Holzmeister'ı tavsiye etmiştir. Holzmeister bu sırada Viyana Güzel Sanatlar Akademisinde eğitmiştir. Avusturya'dan mimar arayışının nedeni, başkent Ankara'da hızla yapılması planlanan Millî Savunma Bakanlığı ve Genelkurmay Başkanlığı binalarıdır:

“Dışarıda bir başka dünyayı hiç aramamıştım. Herhangi bir yabancı dil bile bilmeyen biri olarak, Almanca konuşulan ülkeler dışındaki hayat bana pek bir şey ifade etmezdi. Bir gecede her şey değişti. Savunma Bakanları, alanında uzman birini -mevcudu olmayan bir görev- arayan Viyana'daki Türk Elçisi (Hamdi Bey), Şansölye'nin tavsiyesi üzerine bana başvurdu.”¹⁵

Holzmeister, Almanca konuşulan ülkeler dışındaki bir yaşamı aklımdan bile geçirmeyen Türkiye'nin bu talebi üzerine ülkesinin dışında bir yaşama ve o güne kadar olan mesleki deneyiminin ötesine adım atar. Bu kararın ve kendisinden beklenenlerin mahiyetini ve önemini Ankara'ya vardığında ve bundan sonraki yıllarda derin bir duyarlılıkla anlayacaktır. Zira bu görev sadece bir meslek icrasından ibaret değildir. Kurtuluş Savaşı başarısının ardından kahramanlık öyküsünün devamı, belki de en görünür ve gösterilebilir hâli, başkent Ankara'nın inşasıdır. Yani Holzmeister, ulusal birlik ve beraberliğin sembolü olan yapıları inşa ederek kahramanlık öyküsünün başlıca rollerinden birini üstlenecek, bunu gururla taşıyacaktır:

“Bu şehir çorak toprakların ortasında konumlanmıştı. Anadolu bitap düşmüş olsa da Ankara onun tam merkezindeydi. Atatürk'ün zihninin derinlerinde yatan görev, bu şehri devasa eserlerle yaşama döndürmekti. İşte bu amaç doğrultusunda Türkiye'ye davet edildim. Fransızca'yı çok az anlayabiliyorum ve Türkçem hiç yok. Bu şekilde sabah erkenden İstanbul'dan yola çıkıp Ankara'ya ulaştım. Yolda camdan dışarı baktığımda gördüğüm tek şey uçsuz bucaksız düzlüklerdi...”¹⁶

Years in Türkiye (1927-1954)

“Never had I been in search for another world. As someone who doesn't even speak any foreign languages, a life outside German-speaking countries seemed so alien to me. Yet, everything changed overnight.”

C. Holzmeister

In 1927, the government of the Republic of Türkiye requested an architect from Austria; Austrian Government recommended Clemens Holzmeister, a renowned architect in Austria. Holzmeister was then an instructor at the Academy of Fine Arts Vienna. The reason for seeking an architect from Austria was an urgent plan to build the Ministry of National Defense and the Turkish General Staff buildings in the capital city of Ankara:

“I had never sought out another world. As someone who doesn't even speak any foreign languages, a life outside of German-speaking countries seemed a distant possibility to me. Everything changed overnight: Upon Chancellor's suggestion, the Turkish Ambassador in Vienna (Hamdi Bey), whose Minister of Defense was looking for an expert in the field -a nonexistent post- consulted with me.”¹⁵

Upon the request from Türkiye, Holzmeister, who did not even picture a life outside of German-speaking countries, took a step beyond his professional experience and into a life outside his home country. When he arrived in Ankara and in the years to come, Holzmeister would understand with deep sensitivity the nature and importance of this decision and what is expected of him. In fact, this position was not just the execution of a profession. It was rather a sequel to the heroic story following the success of the War of Independence, perhaps in the most visible and demonstrable form: the construction of the capital Ankara. In other words, Holzmeister would take on one of the main roles of the heroic story by building structures symbolizing national unity and solidarity, and would own his role with pride:

“This city was located in the midst of some arid land. While Anatolia was devastated by war, Ankara was in the very center of it. The mission preoccupying Atatürk's mind was to bring the city back to life with monumental works of art. That's the reason why I was invited to Türkiye. I could understand French just a little, but had no knowledge of Turkish. In such circumstances, I set out from İstanbul early in the morning, and reached Ankara. Looking through the window on the way, all I could see was the vast plains...”¹⁶

Millî Savunma Bakanlığı, 1927-1931, C. Holzmeister
Fotoğrafla Türkiye Albümü, 1936

Ministry of National Defence, 1927-1931, C. Holzmeister
Türkiye in Pictures, 1936

Genelkurmay Başkanlığı, 1929-1931, C. Holzmeister
Fotoğrafla Türkiye Albümü, 1936

Republic of Türkiye General Staff, 1929-1931, C. Holzmeister
Türkiye in Pictures, 1936

C. Holzmeister Genelkurmay Başkanlığı
binası inşaatında, 1930
Holzmeister 1976:7

C. Holzmeister is in the construction of Republic
of Türkiye General Staff building, 1930
Holzmeister 1976:7

Holzmeister için “uçsuz bucaksız düzlüklerde” mesleki bir deneyim ya da kazanım olmasının yanında, “ulusun inşası” faaliyetinin bizatihi yaşama hassasiyetini ve sorumluluğunu içeren bu görevin bir benzeri, çağdaşı İsviçreli Mimar Ernst Arnold Egli’dedir. Egli 1969’da kaleme aldığı anılarında bu sorumluluğun bir parçası olma gururunu şöyle ifade eder:

“...Kaydedilen her aşama ve yeni Türkiye’nin yeniden inşası bizi mutlu ediyordu ve bunların bir parçası olduğumuz için kendimizi şanslı hissediyorduk.”¹⁷

Türkiye’ye özgü modernite projesinin bütünlük arz eden parçaları, mimari tasarımlar üzerinden açıkça okunabildiği için bu misyon güçlü olduğu kadar ağır, çok yönlü ve çok katmanlı anlamlar taşır. Mimari, kenti şekillendirdiği ölçüde toplumu ve bireyi de inşa edecek, bir o kadar da “yer”den beslenecektir. Türkiye’nin kendine özgü bu modernite deneyimi Atatürk inkılaplarında ortaya konulurken, söz konusu deneyimin sürdürülebileceği mekânlar, tasarımcılarına hamaset içeren sorumluluklar yüklemektedir. Holzmeister bu kavrayışını, Anadolu’nun tarihsel köklerine dayanan ancak onu kendi çağına taşıyan yeni olan ile sentezleme çabasında temellendirdi. Bu eğilimi eğitim anlayışına da yansıtıyordu.

Holzmeister’in Türkiye döneminde Türk mimarlığı ve sanatı ile yerel ve bölgesel malzeme üzerinden kurduğu bağ, çok yönlülüğü, sanatın her alanındaki üretken kimliği, farklı bir kültüre duyduğu sevgi ve hayranlık, bunu tasarımlarına uyarlama yaklaşımı, neşeli ve yaptırım gücü yüksek karakteriyle bütünleşiyordu. Holzmeister’in anıtsal devlet yapılarının mimari kimliği ile modern Türk mimarisine ve başkent Ankara’ya katkısı, köklerini tarihsel/ kültürel kimlikte arayan bir sentez arayışından beslenir ve bu yaklaşım, 1930’lar Türk mimarisinin kendine özgü “modern”liğinin görünümü olmuştur.

1930’lar, Holzmeister’in Avusturya ve Türkiye’de oldukça etkili olduğu yıllardır. Bütün projeleri inşaat aşaması için hazır hâle getiren bir mimarlık bürosu kurmuş, bu büronun sorumluluğunu 1927’den 1947’deki ölümüne kadar Arthur Waldapfel ve ardından öğrencisi Ziya Payzın ve Franz Hillinger yürütmüştür. Holzmeister, 1940’lardan önce henüz Türkiye’de hocalık yapmamasına karşın yukarıda sözü edilen tasarım anlayışı öğretici olmuş, üslubun yaygınlaşmasına uygulamaları ile katkı sağlamıştır.

Holzmeister’s commission was much more than some work experience or achievement in these “vast plains”, involving the sensitivity and responsibility of personally experiencing the “building of a nation”. A similar task was assigned to his contemporary, Swiss Architect Ernst Arnold Egli. Egli expressed his pride in being a part of this responsibility in his memoirs published in 1969:

“...Every step taken and the rebuilding of new Türkiye made us happy and we felt lucky to be a part of them.”¹⁷

The integral parts of the modernity project unique to Türkiye can be clearly read through architectural designs therefore this powerful mission bears deep, multi-faceted and multi-layered meanings. Architecture would build the society and the individual to the extent that it shaped the city and it would be fed by the “land”, being modern yet national in the process. While this unique modernity experience of Türkiye was revealed in Atatürk’s reforms, the spaces where this experience could be sustained imposed heroic responsibilities on their designers. Holzmeister based this understanding on the historical roots of Anatolia but aimed at synthesizing them with what is new while also adapting them to his own age. This tendency was also reflected in his understanding of education.

During his years in Türkiye, the connection Holzmeister formed with Turkish architecture and art through local and regional materials was in line with his versatility, productive identity in all fields of art, love and admiration for a different culture, tendency to adapt this to his designs, as well as his cheerful and assertive personality. Holzmeister’s contribution to modern Turkish architecture and the capital city Ankara through the architectural identity of monumental public buildings draws on his quest for a synthesis rooted in historical/cultural identity. This approach came to embody the distinctive “modernity” of Turkish architecture in the 1930s.

The 1930s were the years when Holzmeister was quite influential in Austria and Türkiye. He had established an architecture office that prepared projects for the construction phase. The office was run by Arthur Waldapfel from 1927 until his death in 1947, and thereafter, his students Ziya Payzın and Franz Hillinger took over. Although Holzmeister didn’t teach in Türkiye before the 1940s, the above-mentioned design approach was instructive and contributed to the spread of the style with its applications.

Millî Savunma Bakanlığı binasının yapım aşamasında Bakan Abdülhalik Renda'nın güvenini kazandığı, Atatürk'e yakın olan Renda'nın Meclis Başkanlığı sırasında da Hükümet Mahallesi'ndeki yönetim binalarının yapımının aynı güvenle Holzmeister'e verildiği anlaşılmaktadır. Holzmeister 1927'de Millî Savunma Bakanlığı ve Genelkurmay Başkanlığı binaları için Türkiye'ye geldiğinde yöneticilerin düşüncelerini gözlemlemiş ve anlamış, Cumhurbaşkanlığı Köşkü ile Atatürk'ü tanımıştı. Kazandığı tanınırlık ve güven, Holzmeister'i öne çıkarır. Hükümet Mahallesi ve yapılarının yanı sıra aralarında Orduevi (1929-31/33), Kara Harp Okulu (1930-35), Cumhurbaşkanlığı Köşkü (1930/31-32), Merkez Bankası (1931-33), Emlak Bankasının (1933-34), olduğu 14 büyük devlet yapısını gerçekleştirerek Cumhuriyet'in başlıca devlet yapılarının mimarı olmuştur. Holzmeister'in Türkiye'deki ikameti kesintisiz değildir. 1928-1935 yılları arasında toplam yedi ziyaret gerçekleştirir. Bu ziyaretler iki ya da üç haftalıktır. Bundan sonraki dönem Hermann Jansen'e ilişkin, 1932-34 yılları arasında Hükümet Mahallesi tasarımına ait belgelerden ve Avusturya Elçiliği'ndeki yazışma metinlerinden takip edilebilmektedir.¹⁸

It's clear that Holzmeister had earned Abdülhalik Renda's (the Minister of National Defense at the time of the construction of its building) trust and thus was commissioned again by Renda, a close associate of Atatürk. Renda had Holzmeister build the government buildings in Hükümet Quarter when he was the Speaker of the Parliament with the same confidence. When Holzmeister came to Türkiye for the buildings of the Ministry of National Defense and the General Staff of the Armed Forces in 1927, he observed and understood the thoughts of the administrators. He also got to know Atatürk during the construction of the Presidential Mansion. He stood out because of the recognition and trust he gained. In addition to the planning of Hükümet Quarter and the construction of the buildings in the area, he became the architect of the main public buildings of the Republic. During this commission, he built 14 large state constructions including the Officer's Club (1929-31/33), Military Academy (1930-35), Presidential Mansion (1930/31-32), Central Bank (1931-33), and Emlak Bank (1933-34). Holzmeister didn't continuously reside in Türkiye. Between the years of 1928 and 1935, he made a total of seven two-to-three weeks long visits. The next period can be traced through the documents dating from 1932-34 on the design of the Hükümet (Government) Quarter by Hermann Jansen and the correspondence archived in the Austrian Embassy.¹⁸

Cumhurbaşkanlığı Köşkü, 1931-1932
C. Holzmeister 1937:251
Presidential Palace, 1931-1932
C. Holzmeister 1937:251

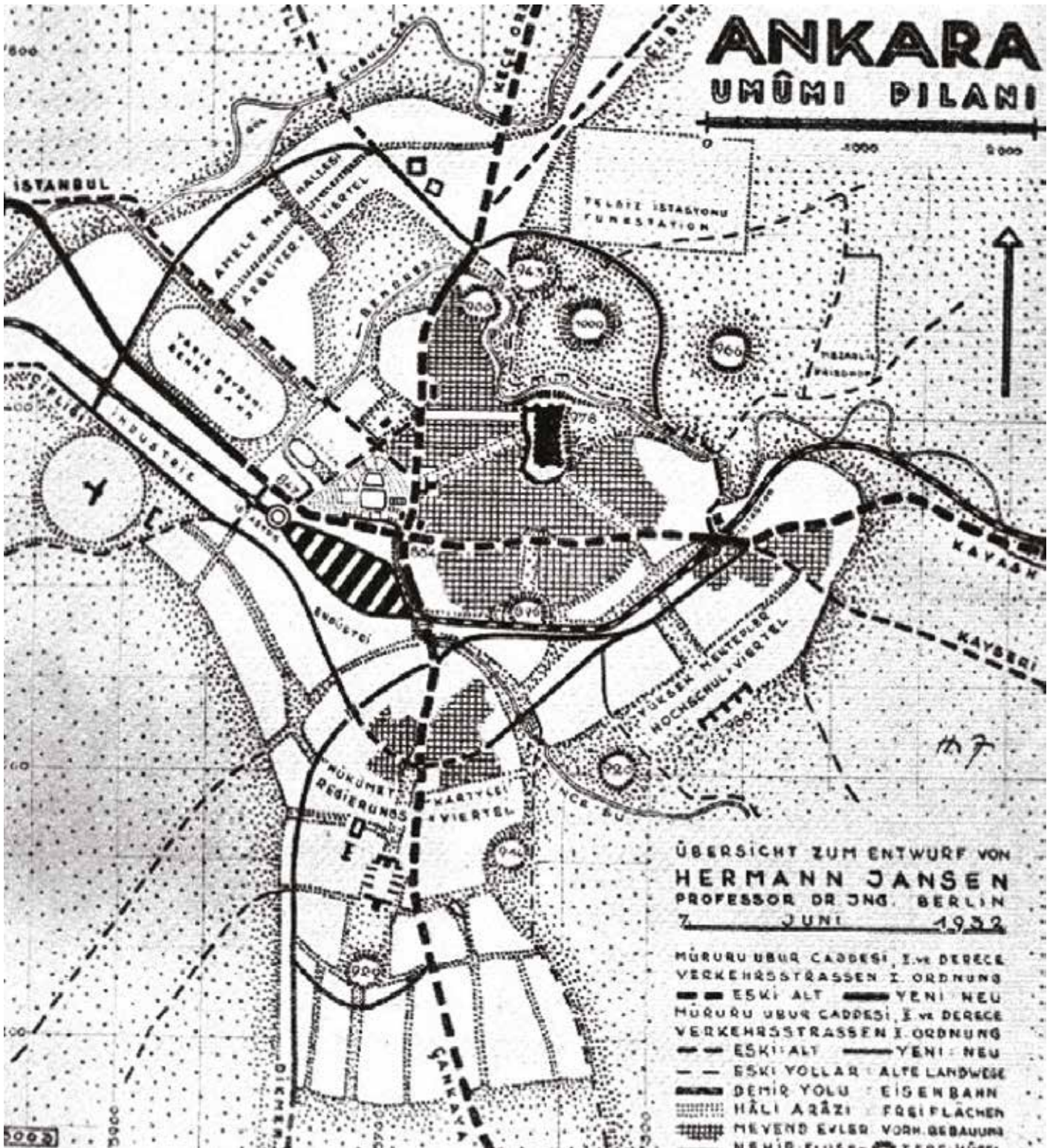

Emlak ve Kredi Bankası, 1933-1934
C. Holzmeister 1937:249
Emlak ve Kredi Bank, 1933-1934
C. Holzmeister 1937:249

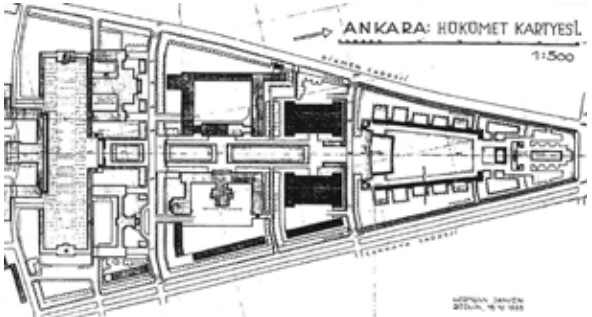
Kara Harp Okulu, 1930-1935, C. Holzmeister
Kara Harp Okulu Arşivi

Military Academy, 1930-1935, C. Holzmeister
Military Academy Archive

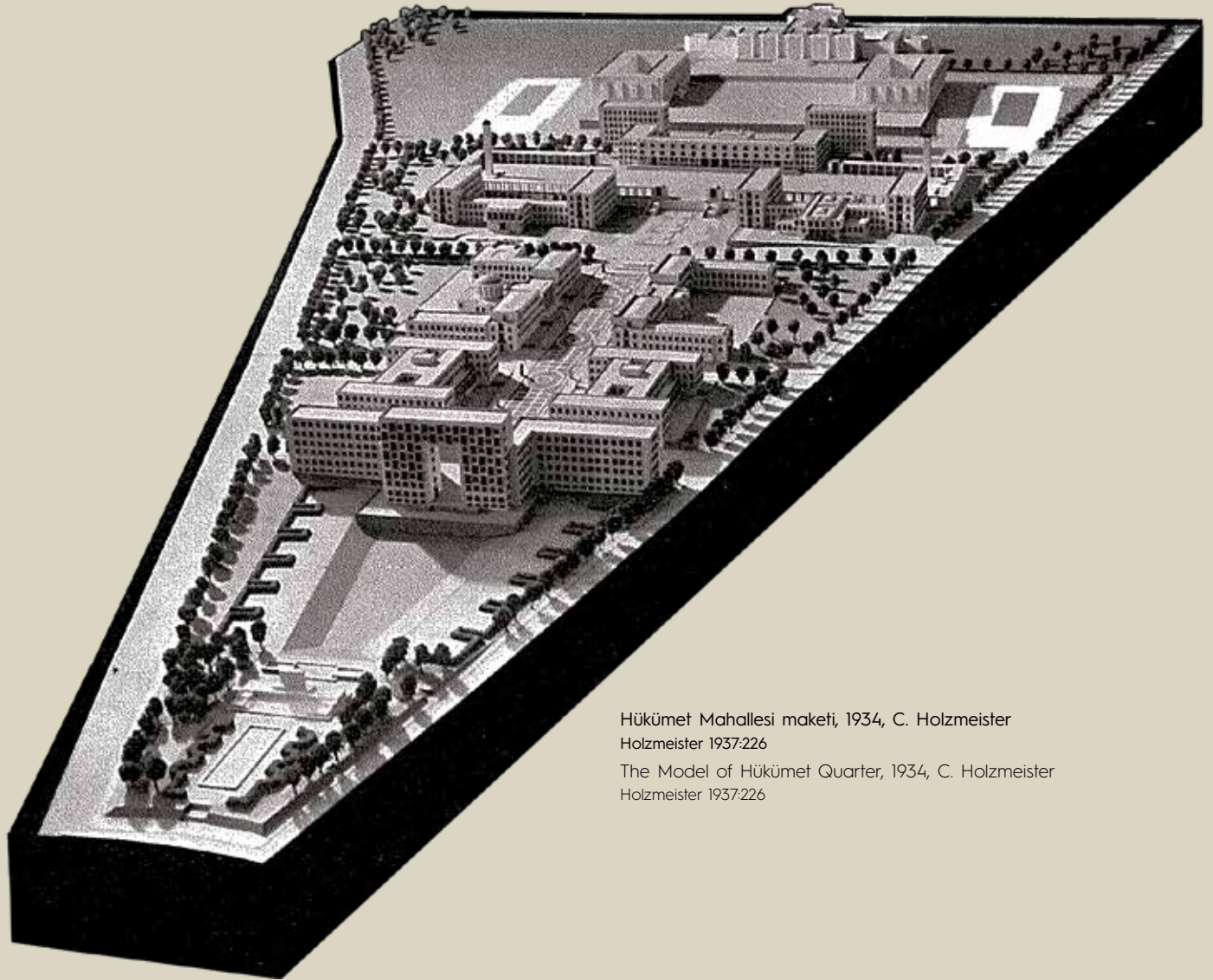
Ankara Umumi Planı, 7 Haziran 1932
 Jansen 1937

Ankara City Plan, 7 Jun 1932
 Jansen 1937

Hükümet Mahallesi, 1935
 Hermann Jansen

Hükümet Quarter, 1935
 Hermann Jansen

Hükümet Mahallesi maketi, 1934, C. Holzmeister
Holzmeister 1937:226

The Model of Hükümet Quarter, 1934, C. Holzmeister
Holzmeister 1937:226

1928'deki yarışmanın ardından birinci olan Hermann Jansen; hazırladığı Ankara planında Kızılay-Çankaya arasındaki üçgen alanı, yönetim yapılarının yer aldığı "Hükümet Mahallesi"ne (Vekaletler Mahallesi/Bakanlıklar Sitesi), (1928-1935) ayırmıştır. Anıtsal yönetim yapılarının bulunduğu en kapsamlı kompleks olarak Hükümet Mahallesi, Holzmeister'in deyişiyle, "Yeni Türkiye'nin düzene sokulmuş egemenliğinin görünür simgesi"dir.¹⁹ Mahalle kuzeyde heykellerini Anthon Hanak ve Josef Thorak'ın yaptığı, Holzmeister'in tasarımı olan Güven Anıtı'nın (1931-36) yer aldığı Güvenpark (1932-34) ile başlar.²⁰ Holzmeister, Jansen ile birlikte sorumluluğunu paylaştığı bu alandaki,

Hermann Jansen, the winner of the 1928 competition, allocated the triangular area between Kızılay and Çankaya in his Ankara Plan to "Hükümet Quarter" (1928-1935), where the administrative structures were located. As the most comprehensive building complex at the time with monumental administrative structures, Hükümet Quarter was, as Holzmeister called it, an "apparent symbol of the flourishing sovereignty of the New Türkiye".¹⁹ The Quarter starts with Güvenpark (1932-34) to the north, designed by Holzmeister, where the Güven (Trust) Monument (1931-36) is located.²⁰ The sculptures of the monument were built by Anthon Honak and Josef Thorak. Sharing the commission with Jansen, Holzmeister constructed

İçişleri Bakanlığı (1932-34), Bayındırlık Bakanlığı (başlangıçta Çalışma Bakanlığı) (1929-34), Yargıtay (1930-34), İktisat ve Ziraat Bakanlığı (daha sonra Yargıtay ek bina) (1933-35) ve Türkiye Büyük Millet Meclisi (1938-1961) binalarını gerçekleştirir. Ziya Payzın hatıralarında, Güven Anıtı'nın olduğu Güvenpark'la başlayıp Türkiye Büyük Millet Meclisi ile biten Hükümet Mahallesi'ni devrimsel bir "külliye" olarak tanımlamaktadır:²¹

"Burada yeni kurulan bir devletin bir başlangıcı, bir süreci vardır. Bugün gelinen noktada yazı olarak bilinen heykel, figür ve yapıtlarla anlatan devrimsel bir külliye'dir. Bakanlıklar Mahallesi imzası Kemal Paşa'dır. İsteyen böyle bilir, böyle anlar. Ben böyle anladım, böyle yazdım. Bana anlatan veya anlatmak isteyen değerli hocam Prof. Dr. C. Holzmeister'e şükran borcum vardır. Fatih Külliyesi Hristiyan İstanbul'un bundan böyle Müslüman İstanbul'a dönüşmesini, Süleymaniye Külliyesi Osmanlı'nın İslam dini altında, hukuk yönetimine girdiğini (Kanuni yönetimi), Selimiye Külliyesi ise Osmanlı'nın Balkanlar'a hakim olduğunu anlatır. Mustafa Kemal Paşa yıkılan bir imparatorluktan kalan bir parsel üzerine genç bir devlet kurmuştur. Bu devletin başkentinde bir külliye yaptırmıştır. Adı Kemal Paşa Külliyesi olarak konmamış olsa da gerçekte külliye'dir."²²

the buildings of Ministry of Interior (1932-34), Ministry of Public Works (former Ministry of Labor) (1929-34), Supreme Court (1930-34), Ministry of Economy and Agriculture (later Supreme Court outbuilding) (1933-35) and the Grand National Assembly of Türkiye (1938-1961). In his memoirs, Ziya Payzın describes the Hükümet Quarter, spanning from Güvenpark, where the Güven Monument is located, to the Grand National Assembly of Türkiye, as a revolutionary "külliye"²¹ (Islamic-Ottoman social complex):

"Here is the beginning, the process of a newly established country. At this stage, it is a revolutionary külliye narrating a story through sculptures, figures and works. Ministries Quarter bears the signature of Kemal Pasha. So shall it be known and seen by anyone. That's how I saw it, and how I wrote about it. I owe a debt of gratitude to Prof. Dr. C. Holzmeister, my dear teacher, who told me or aimed to tell me its story. The Fatih Külliye narrates the story of how Christian İstanbul turned into a Muslim İstanbul. Süleymaniye Külliye, on the other hand, narrates the story of how the Ottomans adopted a scientific and legal administration (during "the lawful" Süleyman the Magnificent's reign) under the Islamic religion. Finally, Selimiye Külliye tells the story of how the Ottomans took over the Balkans. Mustafa Kemal Pasha established a young state on a piece of land remaining from a collapsed empire. He had a complex built in the capital of this state. Although it is not named as Kemal Pasha Külliye, it is actually a külliye."²²

Güvenpark ve Kızılay Parkı, 1930'lar
Fotoğrafı Türkiye Albümü, 1936

Güvenpark and Kızılay Park, 1930s
Türkiye in Pictures, 1936

Payzın'ın "devrimsel bir külliye" dediği Hükümet Mahallesi, en üst konumunda "Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir." sözlerinin ve Türkiye Cumhuriyeti'nin temsil mekânı olan III. Türkiye Büyük Millet Meclisi binası ile nihayetlenecektir. 1934'te tamamladığı Avusturya Büyükelçiliği binasının ardından Holzmeister'in Türkiye'deki işleri yoğunluğunu kaybeder. Türkiye Büyük Millet Meclisi Proje Yarışması'nı kazandığı 1937-38 ile 1954 yılları arasındaki dönem, bakanlık binalarının ardından yeniden aktif olduğu ikinci dönemi oluşturur. Meclis tasarımı ile Türkiye'deki mimar kimliğine etkili biçimde yeniden döner. Diğer yandan 1938 yılında Avusturya'nın Nazi Almanyası'na ilhak edilmesi, Holzmeister'in Türkiye'de kalma tercihinde etkili olmuş, bu dönemde Türkiye Büyük Millet Meclisi binasını tasarlamıştır. Ancak inşaat durduğunda sürekli ikameti sona erer ve ihtiyaca göre Türkiye'de bulunur. 16 yıl süreyle 1938-47 yılları arasında İstanbul'da, 1947-54 yılları arasında Ankara'da yaşamıştır:

"Türkiye'ye veda etmek bizim için hiç kolay olmadı. Eşim Gunda ve arkadaşım Rudolf Fahrner ile Anadolu topraklarına bir seyahat düzenledik... Bize uzun yıllar büyük görevler veren ve 1938'den beri Avusturya'nın acı dolu yıllarında bizim için korunak olan bu ülkeye bir kez daha bağlandık. Fakat ülkedeki ekonomik bunalım yüzünden Meclis binalarının tamamlanması ertelendi; bu nedenle önceden bu ülkede devamlı kalırken, artık ihtiyaca göre bulunmaya başladım."²³

The highest point of the Hükümet Quarter, which Payzın calls a "revolutionary külliye", was to be finalized with the 3rd Parliament building of the Grand National Assembly of Türkiye, which is the representative of venue of the words "Sovereignty unconditionally belongs to the nation." and the Republic of Türkiye. After the Austrian Embassy was constructed by Holzmeister in 1934, his works in Türkiye lost pace. The period between 1937-38, when he won the the Design Competition of the Grand National Assembly of Türkiye, and 1954 constitutes his second period when he was active after the Ministerial buildings. With his design of the parliament building, he effectively reclaims his identity as an architect in Türkiye. On the other hand, in 1938, Nazi Germany's annexation of Austria had an impact on Holzmeister's decision to stay in Türkiye, he designed the Parliament building of the Grand National Assembly of Türkiye during this time. However, his permanent residence ended along with the interruption in the construction, and he occasionally came to Türkiye when the need arose. He lived in İstanbul between 1938-47 and in Ankara between 1947-54 for a total of 16 years:

"It was not easy at all for us to bid farewell to Türkiye. My wife Gunda, my friend Rudolf Fahrner, and I arranged a trip across Anatolian lands... Once again, we were attached to this country, which entrusted us with formidable tasks for many years and provided a haven for us from 1938 on, during years of suffering in Austria. However, the completion of the Assembly buildings was postponed as a result of the economic depression in the country. Therefore, instead of staying in the country permanently, I started to visit the country only when needed."²³

Hükümet Mahallesi çizimi, 1933-1935, C. Holzmeister
Holzmeister 1976:103

The drawing of Hükümet Quarter, 1933-1935, C. Holzmeister
Holzmeister 1976:103

Holzmeister, Türkiye Büyük Millet Meclisi binasının projelerini hazırlarken aynı zamanda Bayındırlık Bakanlığında danışmandır. 1940-1949 yılları arasında İstanbul Yüksek Mühendis Mektebi'nde (İstanbul Teknik Üniversitesi) profesör olarak görev yaptığı dönemde ise yeni Türk mimarların yetişmesine önemli katkılarda bulunmuştur. Ziya Payzın, İstanbul Teknik Üniversitesinde Holzmeister'in öğrencisidir:

"Eğitim süresi altı yıl olan İstanbul Yüksek Mühendis Mektebinin beşinci sınıf öğrencisi olarak 1940-1941 ders yılına başlıyorduk. Müdürümüz Prof. Tevfik Taylan Bey sınıfa girdi, yanındaki hocayı Prof. C. Holzmeister diye takdim ile, 'bu yılki mimarlık hocanız' dedi ve gitti. Prof. C. Holzmeister söze başladı, önce kendisini tanıttı. Sonra büyük bir kitabını uzattı, kısaca ben buyum dedi ve bu yıl size (mimari) bina bilgisi ve tatbikatını öğretmekle görevliyim. Bana Y. Mimar Ahmet (Aru) ve Mimar Orhan Safa Beyler yardım edecekler diyerek asistanlarını takdim etti. İlk iş olarak dersliğimizi okul sınıfı değil de tam bir mimarlık bürosu şekline dönüştürdü. Resim, çizim, masa ve gereçleri değişti. Sonra bir mimar nasıl çalışmalı, nasıl konuşmalı, nasıl müşteriye etkilemeli ve nasıl gece gündüz çalışmalı diyerek derse başladı. Her şeyimiz birdenbire değişti. Gerçekten de gece gündüz çalışmaya başladık. O da bizimle beraber sonsuz gayretle çalıştı. Az konuşan, çok çalışkan bir kişiliği vardı. Hocamız tek tek konuşan, çizimi çok güçlü, bilgisi çok ve tatbikatı ile güven veren, öğrenmek isteyenlere yardımcı olan karakterine ilaveten gösterişi, muamelesi, ikna kabiliyeti ile üstün yetenekleri olan bir hoca idi, çoğumuzu etkiledi. Herhalde kendileri işverenleri de etkiliyor olmalıydı."²⁴

Öğrencisi Ziya Payzın'ın anlattığı etkili kimliğiyle Holzmeister'in devlet yapılarında geliştirdiği o güne kadar bir benzeri olmayan mahiyetteki anıtsal üslup, Erken Cumhuriyet Dönemi mimarlığını ve "temsil" dilini biçimlendirirken, mimarlık eğitimi yeni bir kuşağa yön vermiştir.

While preparing the projects of the building of the Grand National Assembly of Türkiye, Holzmeister was also a consultant to the Ministry of Public Works. He made important contributions to the training of new Turkish architects during his term as a professor at İstanbul Technical University (İstanbul School of Master Engineers) between 1940-1949. Ziya Payzın was a student of Holzmeister at İstanbul Technical University:

"We were starting the 1940-1941 academic year as the 5th year students of İstanbul School of Master Engineers, which had an education period of 6 years. Our Director, Prof. Tevfik Taylan Bey entered the classroom, and introduced the teacher next to him as Prof. C. Holzmeister, said 'he is your architecture teacher for this year' and left. Prof. C. Holzmeister began to speak, first introducing himself. Then he handed us a big book, saying "that's me in a nutshell, and this year I am in charge of teaching you (architectural) building knowledge and practice." He introduced his assistants, saying "Master Architect Ahmet (Aru) and Architect Orhan Safa will be helping me". First of all, he transformed our classroom into a full architectural office. Paintings, drawings, tables and equipment were changed. Then he started the lesson by explaining how architects should work, talk, impress the client and work day and night. Everything with us changed suddenly. Indeed, we began to work day and night. He also worked with us vigorously. He had a quiet, hard-working character. He was a teacher who chose his words with care. He was good at drawing and he had a lot of knowledge, giving confidence with his practice, helping those who wanted to learn, and had great merits including glamour, manners, persuasiveness; which had a lasting impact on all of us. He must have left an impression on his employers as well."²⁴

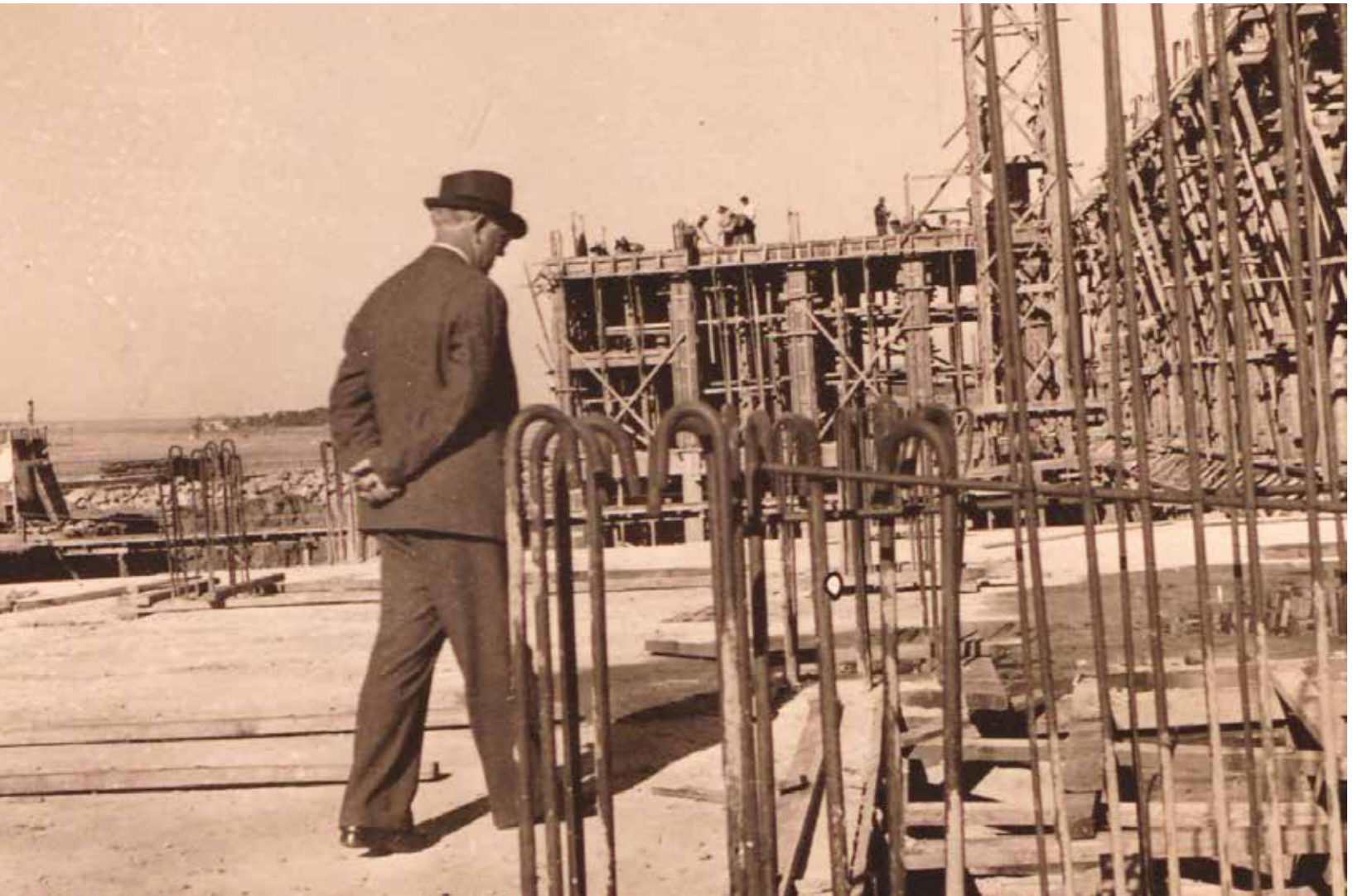
Holzmeister's monumental style, which was unprecedented up to that time in public buildings, with his influential identity mentioned by his student Ziya Payzın, shaped the architecture of the Early Republican Period and the language of "representation". His architecture education, on the other hand, shaped a new generation.

Yargıtay, 1933-1934, C. Holzmeister
La Turquie Kemaliste 1935, sayı 9

Court of Cassation, 1933-1934, C. Holzmeister
La Turquie Kemaliste 1935, issue 9

C. Holzmeister Türkiye Büyük Millet Meclisi inşaatında, 1940'lar
Ziya Payzın Arşivi

C. Holzmeister at the building site of the Grand National Assembly of Türkiye, 1940s
The Archive of Ziya Payzın

III. Türkiye Büyük Millet Meclisi Binası

The 3rd Building of the Grand National Assembly of Türkiye

“Türkiye Cumhuriyeti’nin Varlığını Temsil ve Tecessüm Ettirecek Bir Abide”

Arkitekt, 1938

Alman kent plancısı Hermann Jansen 1928 tarihli Ankara planında “Hükümet Mahallesi” için, belirtildiği gibi, Kızılay-Çankaya arasındaki üçgen alanı ayırmış, Türkiye Büyük Millet Meclisine doğru yükselen eğimli arazi bir aks boyunca düzenlenmiş, görsel ve işlevsel olarak bütünleştirici bir anlam yüklenmişti. 1924’te Ankara’nın ilk imar planını yapan Berlinli Carl Ch. Lörcher de yönetim işlevi için bu alanı belirlemişti. 1927 yılında tasarımına başlanan Millî Savunma Bakanlığı binasının söz konusu üçgen alanın yanı başındaki konumu, yer tercihinin 1928 planlamasından da önceki varlığını gösterir.

Yeni bir Meclis binası tasarımının ilk girişimlerinin ipucu ise Holzmeister’in 1929 tarihli çizimi ile gelir. Her ne kadar özgününde Meclis işlevi ile üretilmeseler de I. ve II. Meclis binalarının Ulus’taki birbirine yakın konumları ile uyumlu olarak yeni Meclis binası, Kale’nin dış surlarının olduğu alanda düşünülmüştür. Holzmeister’in 1929’da yaptığı tasarım, başından beri bu niyetin varlığını göstermekle birlikte yer olarak Ankara Kalesi’ni seçmesi, Ulus bölgesindeki yönetim yapıları geleneğinin bir devamı niteliğindedir. Ancak Jansen Planı ve Holzmeister’in de katkı sağladığı Hükümet Mahallesi’ni taçlandıran Meclis binası düşüncesi, yere ilişkin saptamayı köklü biçimde değiştirir. Jansen, Ankara Kalesi’nin “şehir tacı” olarak korunması düşüncesindedir. Böylece yeni Meclis binası, Hükümet Mahallesi’nin bitimindeki yüksek konuma yerleştirilecek, kentin bu bölümünü taçlandıracaktır:

“A Monument to Represent and Embody the Existence of the Republic of Türkiye”

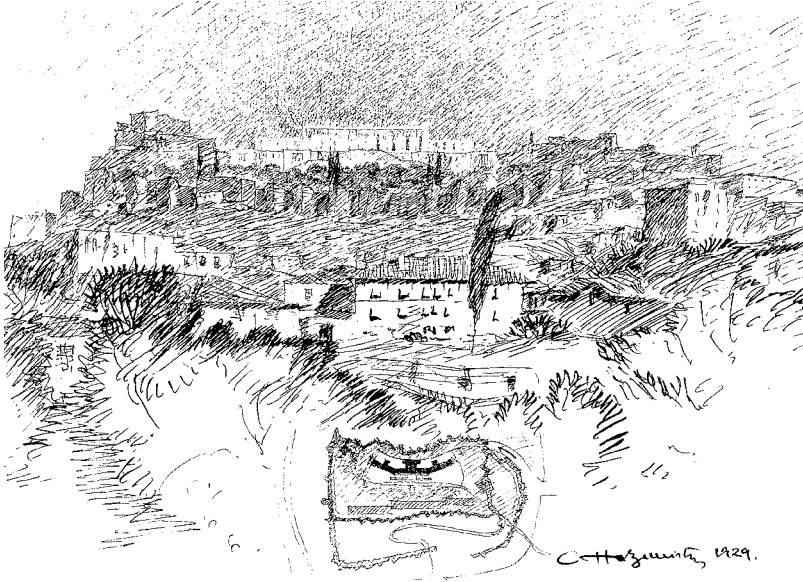
Arkitekt, 1938

German urban planner Hermann Jansen allocated the triangular area between Kızılay and Çankaya for the “Hükümet Quarter” in the Ankara plan of 1928. The sloping land rising towards the Grand National Assembly of Türkiye was arranged along an axis, giving a visually and functionally integrative meaning. Before that, Carl Ch. Lörcher from Berlin, who made the first development plan in Ankara in 1924, also designated this area for the administrative body. The location of the Ministry of National Defense building, whose design process started in 1927, next to the said triangular area shows the existence of a location preference before the 1928 planning.

Holzmeister’s 1929 drawing gives a hint to the first attempts to design a new Parliament building. The new Parliament building was planned to be situated around the outer walls of the Castle, like the 1st and 2nd Parliament buildings which were located in close vicinity of each other in Ulus; even though these were not originally built to serve as parliaments. The Parliament design, which Holzmeister prepared in 1929, showed the existence of this intention from the very beginning, and his choice of Ankara Castle as the place is a continuation of the tradition of administrative structures in the Ulus region. However, Jansen’s plan and Holzmeister’s idea of the Parliament building crowning the Hükümet Quarter radically changed the conception of its location. Jansen thought that Ankara Castle should be preserved as a “city crown”. Thus, following the 2nd and 3rd Parliament buildings, the new Parliament building would be placed on the high position at the end of the Hükümet Quarter, crowning this part of the city:

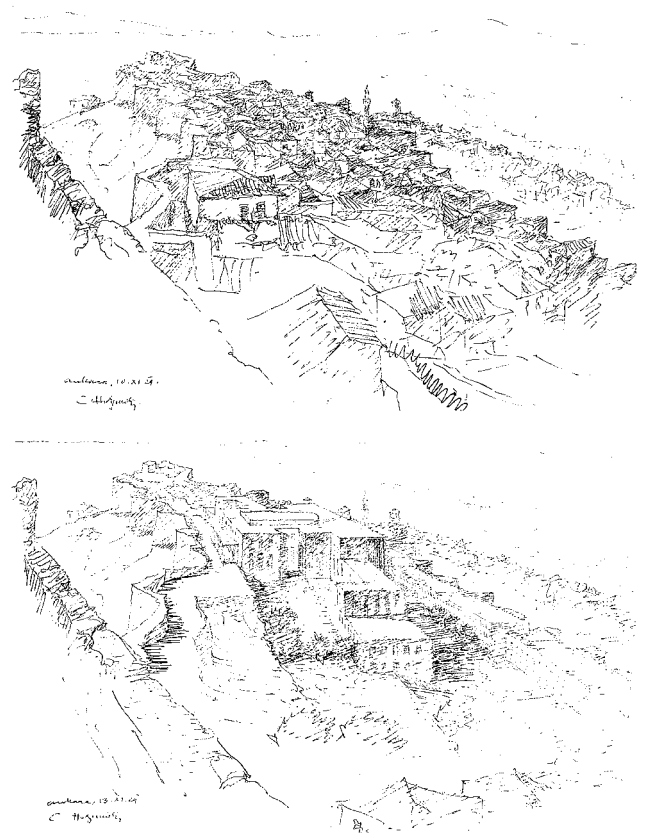
"Hükümet Mahallesi'nin yer seçimi için yıl boyu süren tartışmalar sırasında sık sık revizyon planları hazırlamam gerekti. Bunların ilki, yeni Meclis binası için yaptığım bir plandı; buna Profesör Egli'yle beraber hazırlanan plan da dahildir. Bina, eski kenti bir akropol gibi taçlandıracaktı. Kentin en eski bölümü kayalık bir tepenin üstüne yerleşmiş, yaklaşık 300 metreye 100 metre boyutlarda idi. Evlerin yoğun bir şekilde istiflendiği bu alan, kuzeyi ve doğusunda kalın bir surla kuşatılmış, güney ve doğudan ise dik bir kaya ile korunuyordu. Bu 'Taçkale'ye tarihi kent dokusu pitoresk bir görüntüyle yaslanıyordu. Meclis binasını bu yüksek noktada, kaleyi çevreleyen sur duvarlarını koruyarak tasarladığım bu plan kısa süre sonra bırakıldı. Jansen eski kenti olduğu hali ile korumaya ve kalan ne varsa kurtarmaya karar vermişti; yalnızca eski kentin trafiğini, etrafında yeni gelişmekte olan mahallelere bağlayan birkaç yeni cadde açıldı."²⁵

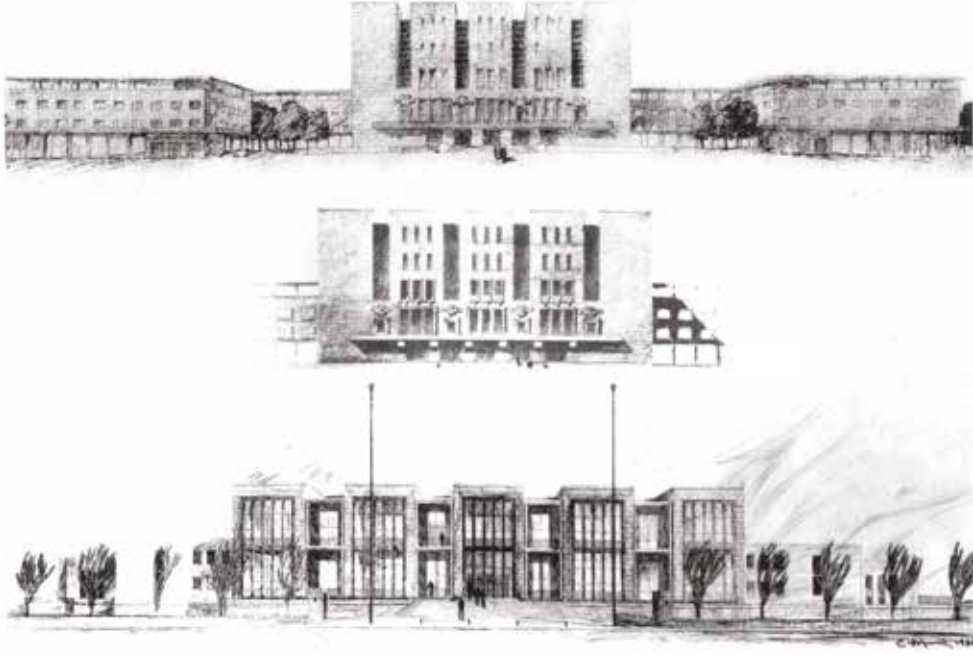
"During the year-long debates on the site selection of the Hükümet Quarter, I often had to make a lot of revisions. The first of them was on the design of the new Assembly building; including a plan I had drawn up in collaboration with Professor Egli. The building was to crown the old city like an Acropolis. The oldest section of the city was situated on top of a rocky hill, measuring 300 to 100 meters. This area, full of houses crammed together, was surrounded by a thick wall to the north and east. From the south and the east, on the other hand, it was surrounded by a steep rock, which provided natural protection. This historical city leaned against this 'Taçkale' (crown castle), forming a picturesque view. My design, featuring the parliament building at this high point, keeping the walls surrounding the castle, was soon abandoned. Jansen had opted to preserve the old town the way it was and save the remaining settlements; just a few new streets were added to connect the old city's traffic to the newly developing neighborhoods around."²⁵

Ankara Kalesi'nde TBMM projesi, 1929, Clemens Holzmeister
Holzmeister 1937:232,233

The initial project of GNAT around Ankara Castle, 1929, Clemens Holzmeister
Holzmeister 1937:232,233

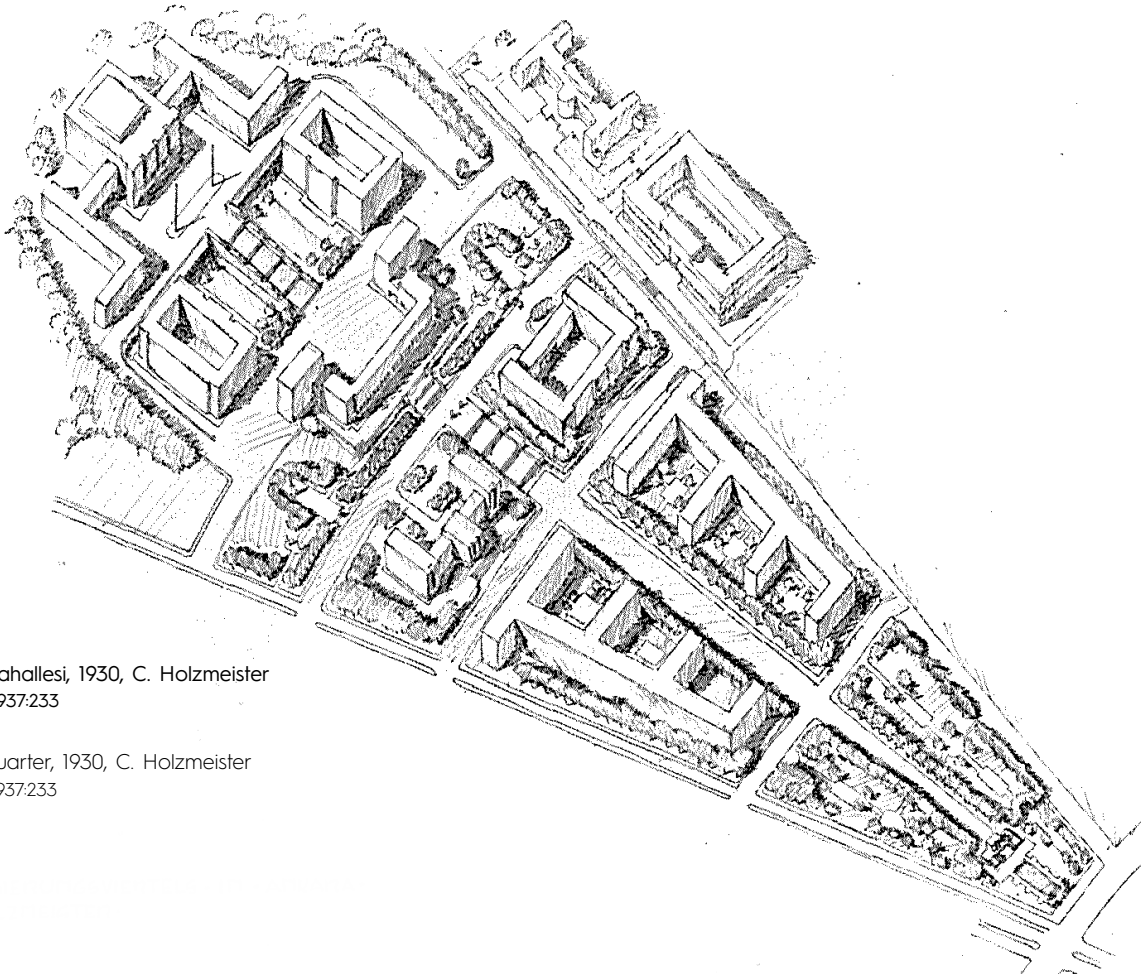

Son proje öncesi etütler, 1930-1934, C. Holzmeister

Muck, Mladek, Greisenegger 1978

Sketches prior to the final project, 1930-1934, C. Holzmeister

Muck, Mladek, Greisenegger 1978

Hükümet Mahallesi, 1930, C. Holzmeister
Holzmeister 1937:233

Hükümet Quarter, 1930, C. Holzmeister
Holzmeister 1937:233

Jansen Planı'nda Hükümet Mahallesi mevcut olmakla birlikte Holzmeister imzalı maket fotoğraflarından da anlaşılacağı gibi, binaların konumlarına ilişkin kararlarda Holzmeister etkilidir. Bu alandaki bakanlık binaları Uluslararası Mimarlık Üslubu'nda üç ya da dört katlı kübik kütlelerdir. Akılcı ve işlevselci anlayışla tasarlanan binaların bezemeden arındırılmış, edelputz sıvalı yalın cephelerinde kullanılan kolonlu düzenlemeler, Cumhuriyet yönetiminin temsil aracı olarak klasik bir anıtsallık taşır. Alanın kurgusu, binaların yerleştirilişi, birbirleri ile görsel ve işlevsel ilişkileri, bahçe düzenlemeleri, park ve anıtlar ile bütüncül bir tasarım anlayışının ürünüdür. Bu alanın içindeki diğer binalarla uyumlu olmanın yanında, konumu, ölçeği, mimarlık anlayışı ve sembolik anlamları Türkiye Büyük Millet Meclisi binasına etkileyici bir anıtsal kimlik kazandırır. Güven Anıtı'ndaki "Türk, Övün Çalış Güven" sözleri ile başlayan Hükümet Mahallesi, "Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir." sözlerinin sembolü, "bütün bakanlıkları kanatları altına alan, onları kucaklayan"²⁶ Türkiye Büyük Millet Meclisi binası ile tamamlanmıştır.

Holzmeister'in Türkiye'deki son tasarımı III. Türkiye Büyük Millet Meclisi binasının yarışma, tasarım ve yapım süreci Türkiye Cumhuriyeti'nin yönetim anlayışını ve bu anlayışın mekânı nasıl biçimlendirdiğini ortaya koyar. Bu benzersiz biçimleniş, Ankara'nın başkent olarak yükselişindeki en önemli aşamalardan birini, belki de alışlagelmiş adlandırması ile Uluslararası Mimarlık Dönemi'ni (1930-40) kapatan, Atatürk'ün, ölümünden hemen önce inşasına karar verdiği bu son projeye aittir.

While Jansen's plan included the Hükümet Quarter, Holzmeister was influential on the locations of the buildings, as can be seen from the model photographs signed by Holzmeister. The ministry buildings in this area are three or four-floor cubical blocks in the International Architecture Style. The buildings, designed with a rational and functionalist approach, had a simple and plain stucco exterior, free from excessive decoration. Serving as a means of representation for the new Republic, its columned entrance had a classical monumentality to it. The layout of the area, the placement of the buildings, their visual and functional relations with each other, garden arrangements, parks and monuments are the product of a holistic design approach. As well as being compatible with other buildings in the area, the Parliament building exhibits an impressive monumental identity with its location, scale, architectural understanding and symbolic meanings. Starting with the quote "Turk, Be proud, Work and Trust" in the Güven Monument, Hükümet Quarter was finalized with the Parliament building embodying the quote "Sovereignty unconditionally belongs to the nation.", a building "taking all ministries under its wings and embracing them".²⁶

The process of competition, design and construction of Holzmeister's final design in Türkiye, the 3rd building of the Grand National Assembly of Türkiye, reveals the new Republic's understanding of government and how this understanding shaped the space. This unique formation was the last project that Atatürk decided to build just before his death. In fact, it closed one of the most important chapters in Ankara's rise as the capital city, the International Architecture Period (1930-40), as it is commonly called.

Hükümet Mahallesi, 1930'lar
Fotoğrafı Türkiye Albümü, 1936

Hükümet Quarter, 1930s
Türkiye in Pictures, 1936

III. Türkiye Büyük Millet Meclisi Binası Yapılmadan Önce

Pre-construction Period of the 3rd Parliament Building of the Grand National Assembly of Türkiye

1876 yılında ilk Anayasa'nın ilan edilmesiyle birlikte İstanbul'da Heyet-i Mebusan ve Heyet-i Âyandan oluşan bir parlamento kurulur ve Ayasofya Camii'nin arkasındaki Darülfünun binasında çalışmalarına başlar. Fossati Kardeşler'in tasarladığı, günümüzde mevcut olmayan Darülfünun binasının; üç katlı, orta avlulu kâgir iki kare bloktan oluştuğu, büyük tören salonunun Meclis-i Mebusanın toplantı salonu olarak kullanıldığı bilinmektedir. İlk parlamentonun 30 yıl kapalı kalmasının ardından, II. Meşrutiyet (1908) ile birlikte yine Meclis-i Mebusan burada açılır.²⁷

Bu son Osmanlı Mebusan Meclisinin de 11 Ocak 1920'de kapatılmasından sonra 23 Nisan 1920'de yeni Meclis Ankara'da toplanacaktır. İkinci Meşrutiyet Dönemi'nde İttihat ve Terakki Cemiyeti Kulübü olarak 1915 yılında Ulus'ta yapılan bina toplantı için uygun görülür. Mimar Hasip Bey'in başladığı ve Mimar Salim Bey tarafından tamamlanan bina, Birinci Ulusal Mimarlık Akımı'nın (1908-1930) Ankara'daki nitelikli temsilcilerinden birisidir.²⁸ Neoklasik kütleli, yatay dikdörtgen biçimli bodrum üzerine tek katlı bina, koridorun iki yanında yer alan birer salon ve çalışma odalarından oluşur.²⁹

Upon the declaration of the first Constitution in 1876, a parliament made up of Heyet-i Mebusan (the chamber of deputies) and Heyet-i Ayan (the senate) was founded in İstanbul. The parliament began to operate in the Darülfünun (The Ottoman Higher education institution) building behind the Hagia Sophia Mosque. It is known that the now non-existent Darülfünun building, designed by the Fossati Brothers, consisted of two three-storey square blocks clad with stone around a central courtyard. Its large ceremony hall was used as a plenary hall for the Meclis-i Mebusan (the parliament). With the Second Constitutional Monarchy (1908), Meclis-i Mebusan, which had remained closed for 30 years, was re-opened here.²⁷

After the last Meclis-i Mebusan was dissolved on 11 January 1920, the new Parliament convened in Ankara on 23 April 1920. Originally built for İttihat ve Terakki Cemiyeti (the Committee of Union and Progress) in Ulus in 1915 during the Second Constitutional Era, the building seemed suitable for this convention. Started by Architect Hasip Bey and completed by Architect Salim Bey, the building was a fine example of the First National Architecture Movement (1908-1930) in Ankara.²⁸ The single-storey building on a horizontal rectangular basement with a neoclassical mass consists of a hall and study rooms on both sides of the corridor.²⁹

I. TBMM binası (İttihat Terakki Fırkası binası), 1920-1924, Mimar Hasip Bey-Mimar Salim Bey
Atilla Cangır Arşivi

1st GNAT building (the headquarters of the Committee of Union and Progress), 1920-1924, Architect Hasip Bey-Architect Salim Bey
Atilla Cangır Archive

Hızlı çözüm üretmek için eldeki olanakların kullanılması zorunluluğu nedeniyle işlev değiştiren bu ilk bina, kısa zamanda Meclisin kullanımından çıkar. 18 Ekim 1924 tarihine gelindiğinde bu kez, Cumhuriyet Halk Fırkası Mahfeli Meclisin kullanımına tahsis edilir. İlk Meclis binasıyla aynı eksende yer alan 1923 tarihli bina, dönemin ünlü mimarı Vedat Tek'in tasarımıdır.³⁰ Ortadaki toplantı salonunu üç yönden kuşatan mekânların yer aldığı bodrum üzerine iki katlı tasarım yine 1920'li yılların Ulusal Mimarlık Üslubu'nun bir ürünüdür.³¹

Due to the need for the optimal use of available facilities for fast solutions, this first building changed its function soon and ceased to be used by the Assembly. On 18 October 1924, this time, the Republican People's Party Meeting Venue was allocated to the use of the Assembly. Located in the same axis as the first parliament, the building was constructed in 1923 by a famous architect of the period, Vedat Tek.³⁰ The two-storey on a basement design, with spaces surrounding the meeting hall from three directions, is again a product of the National Architectural Style of the 1920s.³¹

II. Türkiye Büyük Millet Meclisi binası, Cumhuriyet'in kurumsallaşma aşamasını tamamladığı yıllarda işlevini yerine getirmiş, gereksinimler doğrultusunda ekler yapılarak büyütülmüş olsa da gün geçtikçe yetersiz kalır.³² I. Meclis binasında olduğu gibi II. Meclis binasının da parlamento olarak tasarlanıp gerçekleştirilmiş olmayışı bu yetersizliği doğal kılar. Avusturyalı Mimar Clemens Holzmeister'in 1929 tarihli eskizi, yeni bir parlamento binası düşüncesinin başından beri var olduğunu, ancak başlangıçta zorunlu olarak hızlı çözümler üretilmek zorunda kalındığını, 1937 yılında III. Meclis binası için uluslararası bir yarışma açıldığına göre ancak 1930'ların sonunda bu düşüncenin hayata geçirilebildiğini gösterir.

The 2nd building of the Grand National Assembly of Türkiye fulfilled its function in the years of the completion of the institutionalization of the Republic; and although it was enlarged by making additions in line with the requirements, it became insufficient in time.³² Austrian Architect Clemens Holzmeister's 1929 sketch showed that the idea of a new parliament building had existed from the beginning, but in the early years, fast solutions were needed. An international design competition was opened in 1937 for the 3rd building of the Parliament, which shows that the idea for a new parliament building could only become a reality towards the end of 1930s.

II. TBMM binası (Halk Partisi Mahfeli) güney cephe 1923, Vedat Tek
Atilla Cangır Arşivi

The 2nd GNAT building (The People's Party Headquarters)
south façade 1923, Vedat Tek
Atilla Cangır Archive

II. TBMM binası ön cephe 1923, Vedat Tek

Fotoğrafla Türkiye Albümü, 1936

The 2nd Parliament building front façade 1923, Vedat Tek
Türkiye in Pictures, 1936

1938

ARKİTEKT

AYLIK YAPI SANATI, ŞEHİRCİLİK VE DEKORATİF SAN'ATLAR DERGİSİ

Yazı ve resimler : Kamutay projesi müsabakası, birinci projeler : Mimar Clemens Holzmeister (Viyana), Mimar Albert Laprade (Paris), Mimar Alois Mezara (Prag), bu üç projenin birincisi tatbik edilecektir. ■ Diğer projeler, Mimar Seyfi Arkan (İstanbul), Mimar Asım Kömürcüoğlu (Ankara), Mimar Josef Vago (Budapeşte). ■ Fikir projesi, Mimar Bruno Taut. ■ Jüri azaları : Mimar İvar Tengböm, Mimar W. M. Dudok, Mimar Howard Robertson. ■ Bibliyografi : Sessiz ev, Dunod. ■ Haberler.

Birinci Yıl 1938 İstanbul. Fiyatı 100 Kuruş

Yarışma (1937)

Design Competition (1937)

1938 yılında yayımlanan *Arkitekt* dergisinin 4. sayısı, III. Türkiye Büyük Millet Meclisi binası için açılan uluslararası yarışmaya ve projelerine ayrılmıştır. Dergideki "Kamutay Müsabakası Program Hülasası" başlıklı, görselleri ile birlikte otuz üç sayfalık yazı; yarışma programı, projeler ve hakem raporlarını içeren ayrıntılı bir belgedir.

Yazı, Türkiye Büyük Millet Meclisinin, 11 Ocak 1937 tarihinde yaptığı yirmi ikinci toplantısında, III. Türkiye Büyük Millet Meclisi binasının yapımı ile ilgili yasanın çıkarılmasına karar verildiğini belirten madde ile başlar. Bu yasanın yerine getirilmesi için, uluslararası bir proje yarışması açılmış, bir hukukçu, bir asker ve bir doktordan oluşan İnşaat Komisyonu kurulmuştur.³³ Komisyon, 25 Haziran 1937 tarihinde inşaat programını hazırladıktan sonra mimarların yarışmaya katılımını sağlayacaktır.³⁴

Bu dönemde önemli kamu yapılarına ait projelerin yarışma ile elde edilmesi önemsenmiş, uluslararası yarışmalar açılmış, üstelik yabancı mimarların etkin olduğu meslek ortamında Türk mimarların projeleri yarışmalarda birincilik kazanmış ve uygulanmıştır.³⁵ Türkiye Cumhuriyeti'ni temsil eden ve böylesine önemli ve anıtsal bir binanın yarışma ile elde edildiğinin önemi bizatihi vurgulanır. *Arkitekt* dergisindeki yarışma programının dördüncü maddesinde, III. Türkiye Büyük Millet Meclisi binasının mimari kimliği konusunda katılan projelerden ne beklendiği açıkça belirtilmektedir. Beklenen sadece işlevini yerine getirmesi değil, temsil gücünün de yüksek olmasıdır:

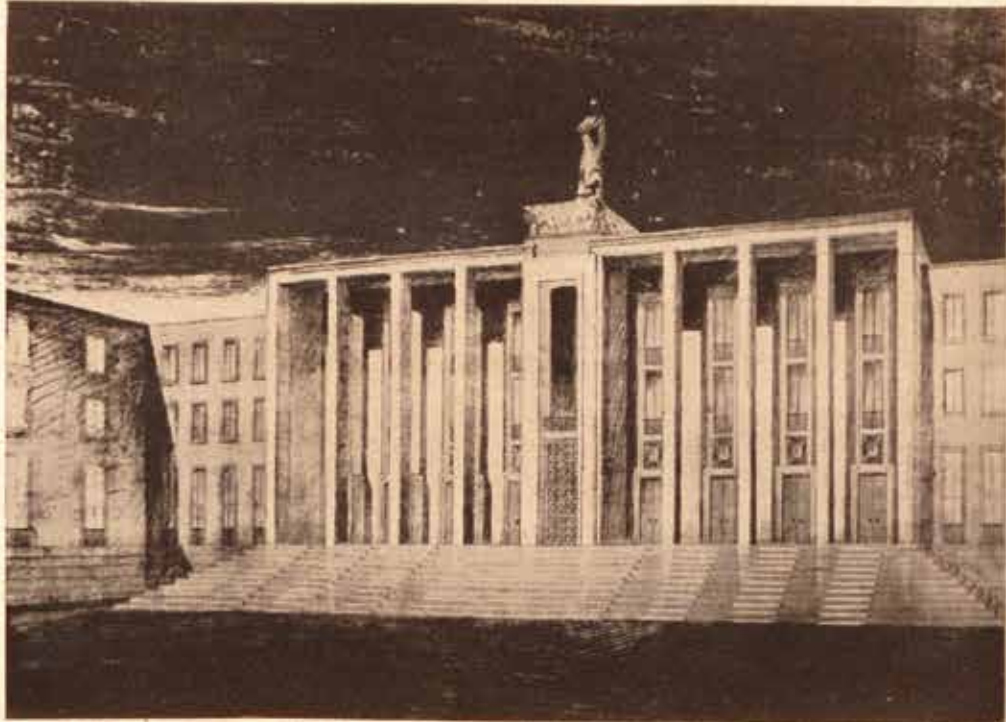
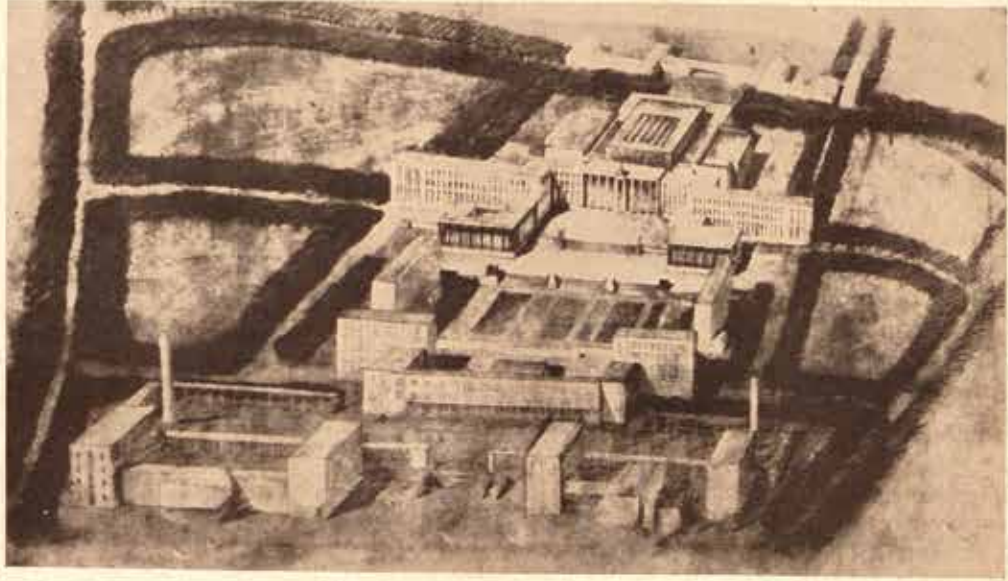
"Binanın, Meclisin teşkilatı dahiliyesi noktasından pratik olarak çalışması için lüzumlu olan bütün teferruatın tamam olmasının göz önünde tutulmasını değil, aynı zamanda üslubunun da mükemmeliyetini, temizliğini, harici hututunun ahengini ve yirminci asrın icabatını ve Türkiye Cumhuriyeti'nin varlığını temsil ve tecessüm ettirecek bir abidenin inşasını" istemektedir.³⁶

The 4th issue of *Arkitekt* magazine published in 1938 covered the international design competition held for the 3rd building of the Grand National Assembly of Türkiye and the submissions for the competition. The thirty-three pages-long (including visuals) article entitled "Parliament Contest Program Summary" in the magazine is a detailed document containing the competition program, submissions and jury reports.

The article begins with the Grand National Assembly of Türkiye's decision to make a law to construct the 3rd building of the Grand National Assembly of Türkiye in its twenty-second meeting dated 11 January 1937. In order to implement this law, an international design competition was held and a Construction Commission, comprising of a lawyer, a soldier and a doctor, was established.³³ The Commission would prepare a construction program on 25 June 1937, and ensure the participation of architects in the contest.³⁴

In this period, it was considered important to give the commissions for public buildings through competitions and international design competitions were held. In a field influenced largely by foreign architects, Turkish architects were able to win in these competitions and their projects were implemented.³⁵ The importance of the fact that this monumental building, which represents the Republic of Türkiye, was obtained through a competition is actually emphasized in the article. The fourth item on the design competition program in *Arkitekt* magazine clearly stated what was expected from the submissions in terms of the architectural identity of the 3rd Parliament building. The building was expected not only to fulfill a function, but also to reflect high representative power:

"The Assembly not only requires the construction of a building that takes into account of all the details necessary to work practically in terms of the internal organization of the Parliament; but also a monument that will represent and embody the existence of the Republic of Türkiye with its perfectionist style, neatness, and the harmony of its exterior; meeting the requirements of the twentieth century."³⁶

Mimar
Clemens Holzmeis ter.
1. Mükâfat. 14 No.lu proje
Ön görünüş, umumî
görünüş ve orta motif.

Şimdiye kadar Meclis olarak tasarlanmamış binaları kullanan ve bunun yetersizliklerini yaşayan yönetim, işlevselliğinin yanında mimari tasarım anlayışının çağın gereklerine uygun "mükemmeliyet"ini de önemsemektedir. Temsile dair anlamlar yapıyı daha da vurgulu biçimde araçsallaştırır. Devletin kudretini, yenilmezliğini, çağa ayak uyduran kimliğinin anlatımını bütün kamusal yapılardan daha güçlü bir biçimde Türkiye Büyük Meclisi binası üstlenecektir.

İnşaat Komisyonu, bu temsilin bir diğer ifade aracı olan konumunu gerekçesi ile izah etmiştir. Buna göre Meclis binası Yenişehir'de, Hükümet Mahallesi'nin güneyindeki tepe üzerine yapılacaktır. Bu tepeden bütün Ankara seyredilebilirken, Ankara'dan da Meclis kolaylıkla görülebilecektir. Bina için ayrılan arazi 350.000 m²'dir. Ancak yarışmacılar, Meclis binası ile birlikte, sonradan yapılacak olan Başbakanlık ve Dışişleri Bakanlığı binaları için de yer ayıracaktırlar. Meclis, komisyon kararına göre tek bir binadan oluşacaktır:

"Türkiye Büyük Millet Meclisi Sarayının inşa edileceği arsa Ankara şehrinin Hükümet Mahallesi olan kısmının arkasındaki tepe üzerindedir ve diğer bir mahallede arsanın bulunduğu yerden gözle görülebilmesi kabil olan bir saha dahilinde bütün eski ve yeni Ankara'yı teşkil eden güzel bir manzara görülmektedir; pek tabii olarak bu arsa üzerinden yapılacak olan abide de eski ve yeni şehir kısımlarından çok güzel görülebilecektir ve müsabıklar, planda görülen ve arsanın Hükümet Mahallesi'nin tam arkasına isabet eden kısımlarında TBMM binası ile beraber bu müsabakaya dahil olmayan ve sonradan yapılacak olan başvekâlet ve hariciye vekâleti için yer ayırmağı unutulmamalıdır."³⁷

III. TBMM binası için açılan yarışma 25 Haziran 1937'de başlamış, 10 Aralık 1937'de sona ermiştir. Yarışma jürisi dünyaca ünlü İsveçli Profesör Ivar Tengbom, İngiliz Howard Robertson ve Hollandalı Wilhelm Marinus Dudok'tan oluşmaktadır. Jüri, yarışma programını hazırlayarak Komisyona iletmek, katılan projeleri değerlendirerek bunlar arasından üç projeyi seçmek ve projeler hakkında rapor vermekle yükümlüdür. Rapor tarihi 28 Ocak 1938'dir. Jüri raporu, katılan projelerin kısıtlı zamana rağmen yüksek seviyelerini övgüyle ele alır:

"Bu projelerin teşhirinden, müsabıkların sarf ettikleri muazzam gayret ve aynı zamanda bu projelerden birçoğunun arzındaki yüksek seviye meydana çıkmaktadır. Bu cihet, böyle fevkalade mudil ve büyük ehemmiyette bir meselenin halline matuf bir projenin

The government, having used buildings not originally designed as Parliaments before and experiencing the resulting shortcomings, attached great importance to the "perfection" of the architectural design concept in accordance with the requirements of the age, as well as its functionality. Representational meanings impose a pronounced function to the structure with even greater emphasis. The building of the Grand National Assembly of Türkiye would assume the narrative of the power of the state, its invincibility and its identity that keeps up with the times stronger than all other public structures.

The Construction Commission explained in detail the location of this representation, which is another means of its expression. Accordingly, the Parliament building would be built on the hill to the south of the Hükümet Quarter in Yenişehir. The hill overlooked entire Ankara, and the Parliament could be easily seen from all angles in Ankara. The land allocated for the building was 350,000 m². However, the competitors had to allocate space for the buildings of the Prime Ministry and the Ministry of Foreign Affairs in this site, which would be built later. The Assembly would consist of a single building per the decision of the Commission:

"The site for the Palace of the Grand National Assembly of Türkiye is located on the hill behind the Hükümet Quarter of Ankara; there is a beautiful view comprising of the entire old and new Ankara in another quarter, which is visible from this site. Naturally, the monument to be built on this site could easily be seen from the old and new quarters. The competitors should not fail to allocate room in their design for the buildings of the Prime Ministry and the Ministry of Foreign Affairs, which will be built later but not currently included in the competition; in the section of the site that falls directly behind the Hükümet Quarter."³⁷

The contest for the 3rd building of GNAT started on 25 June 1937 and ended on 10 December 1937. The contest jury comprised of world-renowned Swedish Professor Ivar Tengbom, British Howard Robertson and Dutch Wilhelm Marinus Dudok. The jury was responsible for preparing the contest program and submitting it to the Commission, evaluating the submissions, selecting three projects among them, and preparing a report on them. The deadline for the report was 28 January 1938. The jury report dwelled on the high level of the submissions despite the limited time:

"The presentation of these projects reveals the tremendous amount of effort made by the competitors, in addition to the high quality of most of the submissions. It is particularly worth emphasizing this aspect considering the relatively short amount

tasavvur ve icrası için müsabıklara verilen mühletin nispeten kısa olduğu göz önüne alınınca, bilhassa kaydedilmeye şayandır.”³⁸

On dört projenin katıldığı yarışmanın bitiminde, jüri üyeleri “derin bir tetkikten sonra” Albert Laprade, Alois Mezara ve Clemens Holzmeister’e, ait projeleri birinciliğe değer görmüş, İnşaat Komisyonuna sunmuştur. Üç projede de yüksek kolonlu girişlerin sağladığı anıtsal görünüm tercih edilmiş, sunulan perspektif çizimlerdeki heykeller, yazıtlar ve bayraklarla bu etki daha da güçlendirilmiştir. Birinciliğe değer görülen üç proje Atatürk’e sunulmuş, Atatürk kabine üyeleri ile yaptığı görüşme sonucunda, 14 numaralı, Avusturyalı Mimar Clemens Holzmeister’in projesini seçerek inşaata başlanması emrini vermiştir:

“Atatürk birinci seçilen üç proje arasından benim önerimi en uygun tasarım olarak bizzat kendisi seçti. Ölümünden birkaç ay önce, benim için yaşamsal önemi olan ve ileride de hep öyle kalacak bu büyük işi yapacağımı bildiren belgeyi kendi ellerinden aldım.”³⁹

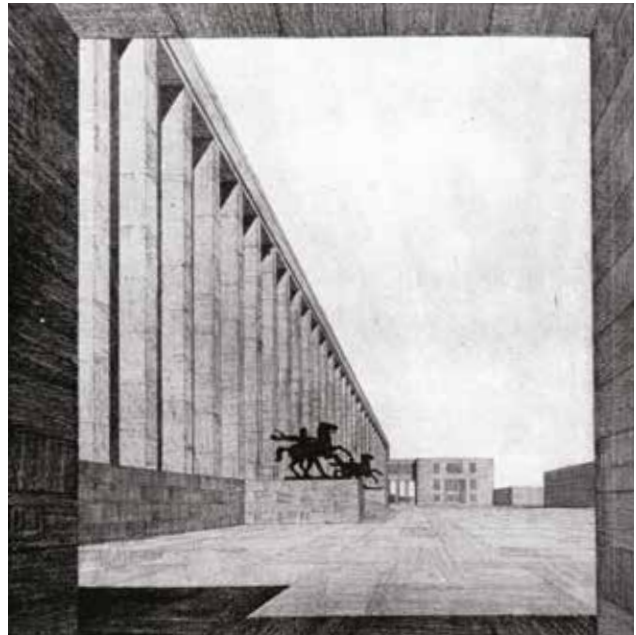
of time the competitors had to conceptualize and implement such a challenging and crucial project.”³⁸

At the end of the contest, in which fourteen projects participated, “after close examination”, the jury members decided on the three winning projects by Albert Laprade, Alois Mezara and Clemens Holzmeister and presented them to the Construction Commission. In all three projects, a monumental appearance was preferred with their high columned entrances, and this effect was further strengthened with the sculptures, inscriptions and flags in the perspective drawings presented. Three projects that were deemed worthy of first place were presented to Atatürk; upon his meeting with cabinet members, Atatürk decided on the submission of Austrian Architect Clemens Holzmeister, numbered 14, and ordered its construction to be started:

“It was Atatürk himself that chose my proposal as the most suitable design among the three winners. A few months before his death, I received from his hands the document commissioning me for the project, which was of vital importance to me and would remain so in the future.”³⁹

Yarışma projesi (1.lik ödülü), 1938, Albert Laprade
Arkitekt 1938, sayı 4
Submission (1st place), 1938, Albert Laprade
Arkitekt 1938, issue 4

Yarışma projesi (1.lik ödülü), 1938, Alois Mezara
Arkitekt 1938, sayı 4
Submission (1st place), 1938, Alois Mezara
Arkitekt 1938, issue 4

T. C.
BAŞVEKÂLET
KARARLAR DAİRESİ MÜDÜRLÜĞÜ

KARARNAME

Karar sayıs
2

8115

Yeni yapılacak Türkiye Büyük Millet Meclisi binasının plân ve projelerinin tanzim ve ihzârı için açılan beynelmilel mimarî müsâbakaya davet olunan mimarlardan gelen on dört plân üzerinde yapılan tetkikat neticesinde hakem heyetince seçilen üç plân ile hakem heyeti raporu İcra vekilleri Heyetince 15/2/1938 tarihinde tetkik edilerek bu üç plândan - 14 numaralı plânın kabulü onanmıştır.

15/2/1938

REİSİCÜMHUR
K. Atatürk

Bş. V. *C. Başbakan* Ad. V. *Z. Sarıca* M. M. V. *V. Özalp* Da. V. *S. Kayn*

Ha. V. *S. R. Özalp* Ma. V. *Ö. Özalp* Mf. V. *S. Akın* Na. V. *A. Çetinbaş*

İk. V. ve Zr. V. V. *S. H. Akın* S. İ. M. V. *S. H. Akın* G. İ. V. *R. Çetinbaş* Zr. V. *S. H. Akın*

030	18	01	12	82	8	16
-----	----	----	----	----	---	----

T. C.
BAŞVEKÂLET
KARARLAR DAİRESİ MÜDÜRLÜĞÜ

Kararname

T. C.
BAŞBAKANLIK
CUMHURİYET ARSIVI

Karar sayısı
2
8809

Yeni yapılacak Büyük Millet Meclisi binasının plân ve projelerinin tanzim ve ihzârı için açılan Beynel'milel Mimari müsabakayı kazanan I4 numaralı plân sahibi Profesör Dr. Holzmeister ile arkadaşı Artur Waldopfel'in bu işde çalıştırılmasına izin verilmesi; Dahiliye Vekilliğinin 18/5/938 tarih ve 23823 sayılı teklifi üzerine 2007 sayılı kanunun 2 inci maddesine tevfikân İcra Vekilleri Heyetince 21/5/938 tarihinde onanmıştır.

21/5/938

REİSİCUMHUR
K. Atatürk

Bş. V. <i>C. Bayraktar</i>	Ad. V. <i>S. Sarı</i>	M. M. V. <i>U. Oray</i>	Da. V. <i>S. Karay</i>
Ha. V. <i>S. B. Akas</i>	Ma. V. <i>S. Akın</i>	Mi. V. <i>T. Akın</i>	Na. V. <i>A. Çetinkaya</i>
İk. V. <i>S. Akın</i>	S. İ. M. V. <i>S. H. Akas</i>	G. İ. V. <i>S. Akın</i>	Zr. V. <i>S. Akın</i>

030-18-01. / 83-43-9

Yarışma, Holzmeister için galibiyetin ötesinde “yaşamsal önem”e sahiptir. Almanya’nın Avusturya’yı ilhak etmesi üzerine arkadaşları tarafından Holzmeister’e yapılan ülkesine dönmemesi yolundaki uyarıları dikkate almasına doğal olarak yol açar. Diğer yandan Holzmeister’in Türkiye’deki varlığı Avusturya için önem taşımaktadır. Özellikle de İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Bölümünün yöneticisi olması, Türkiye ile kültürel ilişkilerin kurulabilmesinde kendisini bir odak hâline getirmiştir.

The contest was of “critical importance” for Holzmeister beyond merely winning it. This naturally led him to heed the warnings of his friends not to return to his country after Germany’s annexation of Austria. On the other hand, Holzmeister’s presence in Türkiye was important for Austria. In particular, his position as the director of the Department of Architecture of İstanbul Technical University made him a focal point in establishing cultural relations with Türkiye.

Çarşamba
23
ŞUBAT
1938
KURDU

Ulus Esmeni
Çocuk caddesi Ankara
Telgrafı Ulus - Ankara
TELEFON
Esmeni 2211
Trafik Ankara 2260
Yeni ulus 2262-2263
Ulus müdürlüğü 2262
Ankara 2262

ULUS
ADIMIZ ANDIMIZDIR

Cumartesi
16 sayıfolık ilâvemiz
BURSA

Yeni Kamutay binasının cepheden umumî görünüşü

Kamutay plânı müsabakası neticelendi

Cumhurreisimiz hâkem heyetinin teklifi üzerine hükümetin verdiği kararı tasvib etmiştir

Kazanan plân

Kamutay, 11 ikincikânun 1937 tarih li yirmi ikinci toplantısında kabul ettiği bir kanun ile, ken disi için Ankara da yeni bir bina inşa ettirmeğe karar vermişti. Bu kanunun hükümlerini yerine getirmek maksadıyla ve rivaset divanı kararıyla Kamutay reis vekili Bay Fikret Sılayın reisliğinde idare âmirlerinden mürekkeb olarak teşkil olunan komisyon tarafından da kamutay binası için enternasyonal bir müsabaka açılmıştı.

Bu müsabakaya on dört mimar iştirâk etmiş, enternasyonal şöhreti haiz üç mimardan müteşekkil komisyonca talimatnameye göre seçilen üç projeden, Profesör Doktor Fahri, Doktor ve mühendis Klemnis Holçmayster tarafından tanzim edilmiş olanı Cumhuriyet hükümetinçe beğenilmiştir.

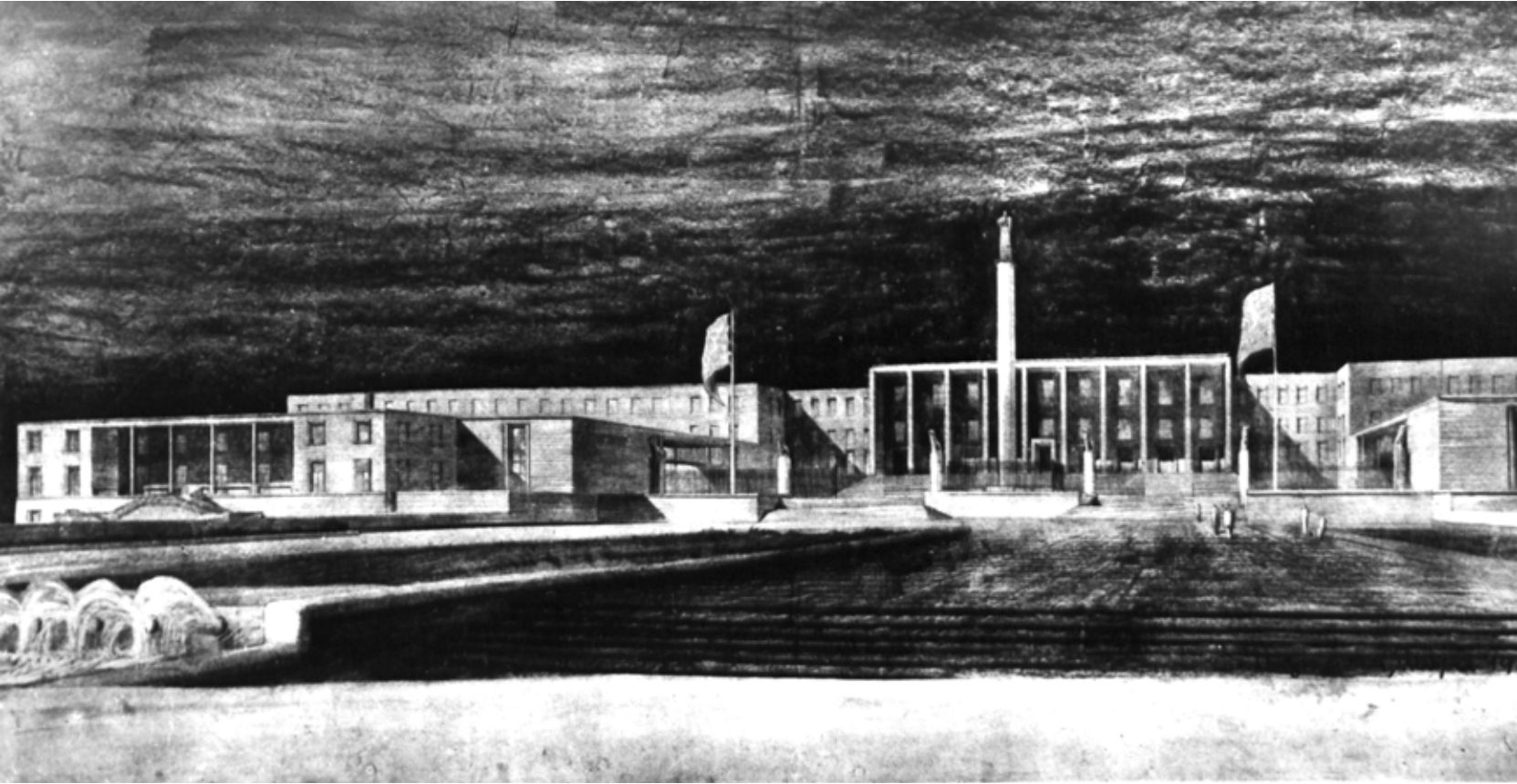

Tasarımın Karakteri

The Character of the Design

Holzmeister'in öneri niteliğindeki daha önce hazırladığı tasarım eskizlerinde, yarışma projesine benzeyen ve ayrılan özellikler vardır. 1930'daki projesinde, kale surlarını anımsatan çıkmaları kullandığı bir cephe anlayışına gitmiştir. 1934'te ise "şehir tacı" düşüncesinden yola çıkan, Güvenpark yönünde kente hâkim konumda yükselen bir tasarım önermiştir. 1938'de hazırladığı yarışma projesi anıtsal kolonlu orta bölümün merkezi konuma geldiği, üç kanatlı parçalı bir kütlede oluşur.

Holzmeister's previously prepared design sketches, which were proposals, had features that were both similar and different from the competition project. In his 1930 project, he went for a façade where he used projections reminiscent of castle walls. In 1934, he came up with a design based on the concept of a building "city crown", located in a site that overlooked the city towards Güvenpark. In his submission to the 1938 contest, the project consists of a three-winged mass, in which the middle part with the monumental columns was located at the center.

Yarışma sonrası etüt, 1938, C. Holzmeister
TBMM Arşivi

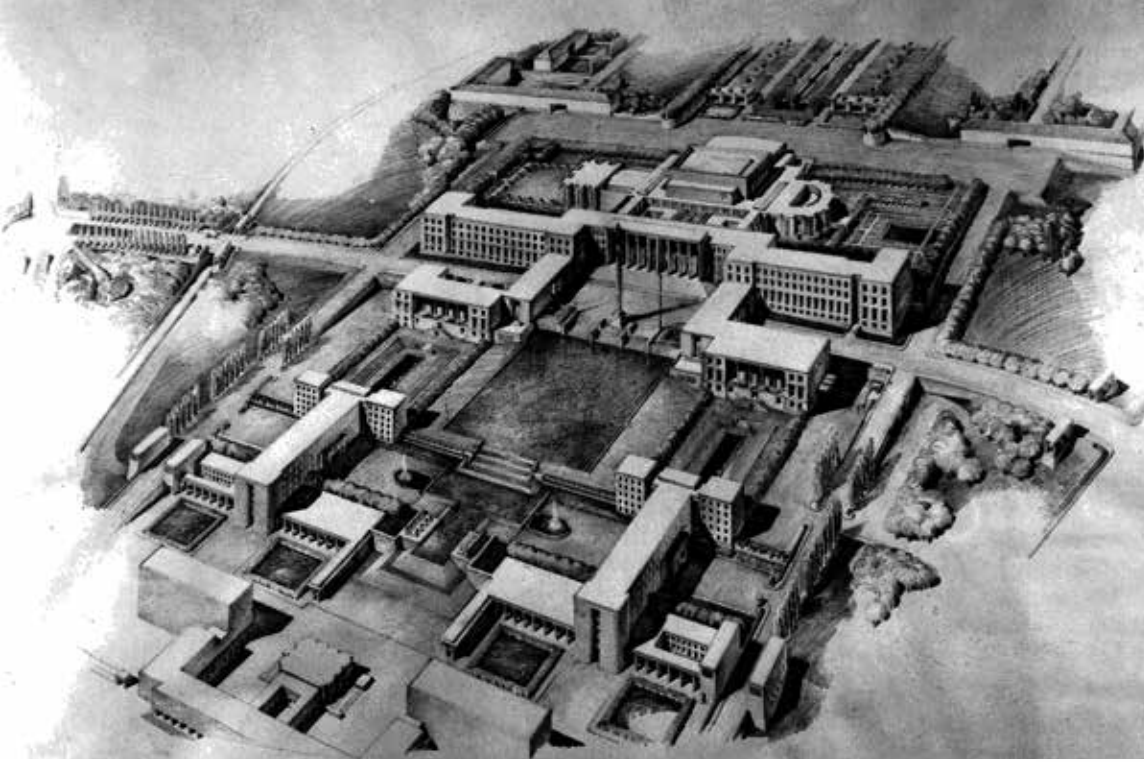
Sketch following the competition, 1938, C. Holzmeister
GNAT Archive

Hükümet Mahallesi'nin bitiminde yer alan İçişleri Bakanlığı binasının, konumu ve kütlesiyle olan baskın etkisinin yeni Meclis binasına aktarılması önem taşımaktadır:

"Taçlandırıcı devlet yapılarının sahip olmaları gereken etkiyi gösterebilmeleri için yapıyı dik kesen Dahiliye Vekâletinin arasında sadece dar perspektifler kullanarak yapının ilk başta sezinlenecek kadar görülmesini gerekli gördüm."⁴⁰

It was important to transfer the dominant effect associated with the location and mass of the Ministry of Interior building at the end of the Hükümet Quarter to the new Parliament building:

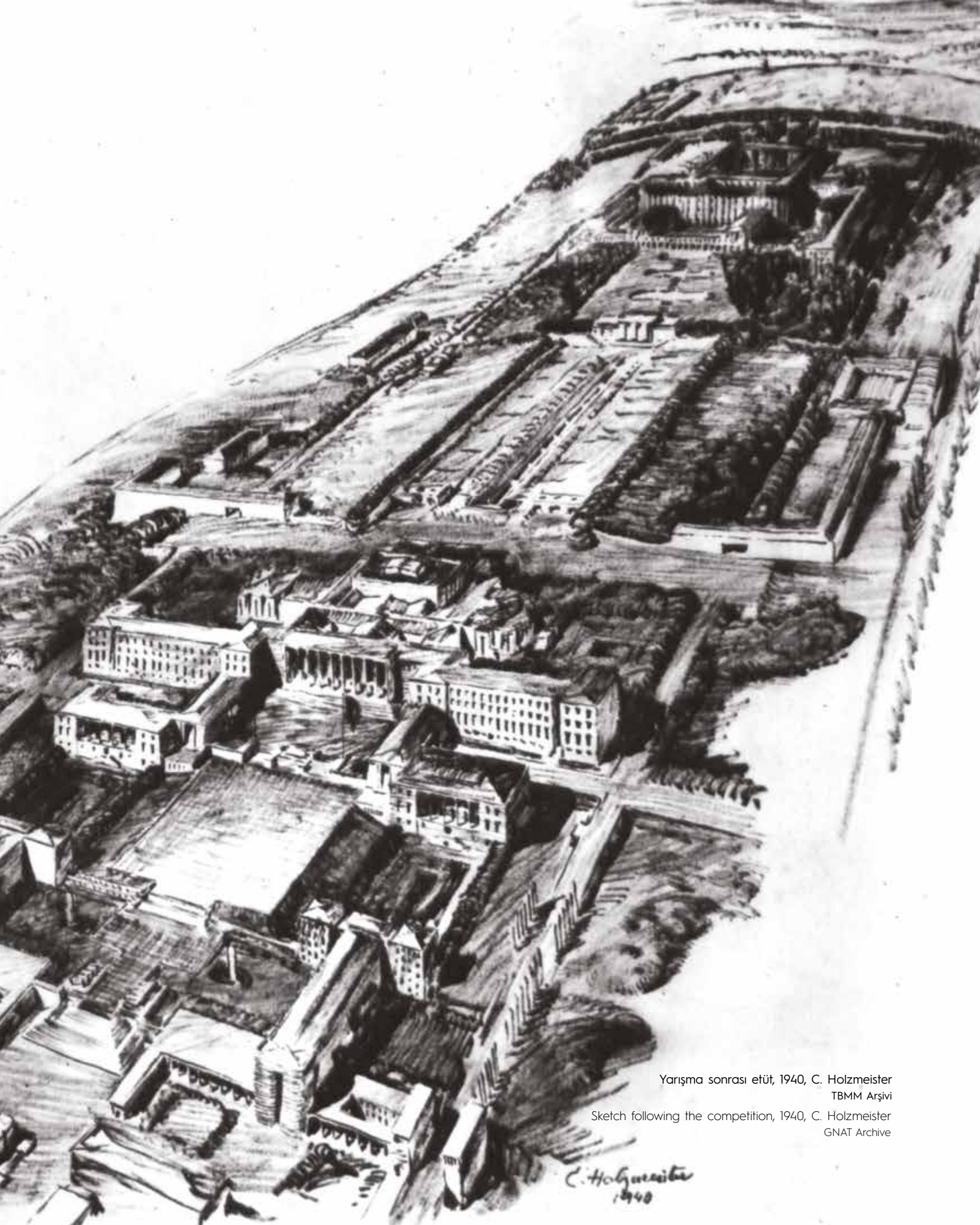
"To give the intended effect to the crowning state structures, I found it necessary to see the building as perceived at first, using only narrow perspectives between the Ministry of Interior, which cuts the building vertically."⁴⁰

Yarışma sonrası etüt, 1938, C. Holzmeister
TBMM Arşivi

Sketch following the competition, 1938, C. Holzmeister
GNAT Archive

Yarışma sonrası efüt, 1940, C. Holzmeister
TBMM Arşivi

Sketch following the competition, 1940, C. Holzmeister
GNAT Archive

C. Holzmeister
1940

Holzmeister, simetri eksenindeki kolonlu giriş düzenlemesinden ulaşılan, Genel Kurul Salonu ve iki yanında birer toplantı salonunun yer aldığı orta kütle, ofis mekânlarını içeren yan kanatlar ve bunlara geçitle bağlanan öndeki iki bloktan oluşan bir yapı tasarlamıştı. Vurgulanan orta eksen, Atatürk heykeli ile güçlendirilmişti.⁴¹ Daha sonra geliştirilen taslakta öndeki iki kanat ve yarım daire biçimli toplantı salonu artık kesinleşmiş, başlangıçta kolonlu şeref girişinin üzerinde konumlanan Atatürk heykeli, geliştirilen tasarımda avluya alınmıştı. 1938-40 yılları arasında hazırlanan tasarımlarda düz çatıların yerini eğimli çatılar aldı.

Yarışmaya katılan projelere ve açıklamalarına bakıldığında, dönemin mimari eğilimleri ve bu dönemde Türk mimarlarının da başını çektiği yeni arayışın izleri görülür. Yeni bir klasikizm, yukarıda da değinildiği gibi, kökeni Anadolu topraklarındaki uygarlıklara uzanan ve kendi özünden doğan bir anlayış olarak da tercih ediliyor; modern ve millî arayışlarına çözüm olduğuna dikkat çekiliyordu.⁴²

Holzmeister had designed a structure consisting of the Plenary Hall on the axis of symmetry reached through the columned entrance arrangement. It had a middle block with a meeting hall on each side, the side wings containing the office spaces and the two front blocks connected to them by a passage. The highlighted middle axis was reinforced with the statue of Atatürk.⁴¹ In the later draft, the two wings in the front and the semi-circular meeting hall were now finalized, and the Atatürk statue, which was initially located above the columned honorary entrance, was taken to the courtyard in the advanced design. In the designs prepared between 1938-40, flat roofs were replaced by sloping roofs.

Studying the submissions in the contest and their explanations, it is possible to see the architecture trends of the time and clues to the new quest led by Turkish architects at the time. As mentioned above, a new classicism was preferred as an understanding going back to the civilizations in Anatolia and being born from its own essence; and it was pointed out that this was a solution to the search for the modern and the national.⁴²

Yarışma sonrası etüt, 1939, C. Holzmeister
TBMM Arşivi

Sketch following the competition, 1939, C. Holzmeister
GNAT Archive

Bu ortamda 1930'ların sonunda başlayan ve yaklaşık 1950'ye kadar etkili olan yeni bir Millî Mimarlık Üslubu (İkinci Ulusal Mimarlık Akımı) doğdu. Bu dönemin düşünce ortamını mimari üzerinde şekillendiren siyasal, sanatsal, estetik, kültürel bütün özellikler, III. Türkiye Büyük Millet Meclisi binası için açılan yarışmanın detaylarında, projelerin niteliğinde, sonucunda ve ardından gelen uygulamalarda açıkça temsil edilir. Türkiye Büyük Millet Meclisi projesinde tercih edilen üslup, "temsil" kavramının biçim dilini ve aynı zamanda 1930'ların sonunda mimarlık alanındaki millî üslubun içeriğini ortaya koyar. Bu üslubun oluşturduğu resmî, ağırbaşlı, anıtsal kimlik, klasik kalıpların modern biçimler üzerinde sürdürülmesi, çağın temsilini vadeden eğilimdir. Türkiye Büyük Millet Meclisi binası için yapılacak yarışmaya ilişkin metinler, "Türkiye Cumhuriyeti'ni temsil ve tecessüm ettirecek bir bina" ifadesinin etrafında şekillenerek 1930'lu yılların mimarlık ortamına ışık tutar.

A new style of National Architecture (Second National Architecture Movement) was born in this environment, beginning in the late 1930s and lasted until about 1950. Examining the submissions for the 3rd Parliament building, it was easy to see all the political, artistic, aesthetic and cultural features shaping the intellectual environment and the architecture of the time. This was evident in the quality of the submissions, the results and the ensuing practices. The style adopted for the Grand National Assembly of Türkiye project displays the form language used in the expression of the concept of "representation". In addition, it also revealed the content of the national style in architecture in the late 1930s. The formal, graceful, monumental identity built by this style and the use of classical patterns on modern forms was the trend of the age, signifying representation. The announcement for the competition for the new Parliament building revolved around the phrase "a building to represent and embody the Republic of Türkiye" and thus, provided an insight into the architectural environment of the 1930s.

Yarışma sonrası etüt, 1939, C. Holzmeister
Holzmeister 1976:104

Sketch following the competition, 1939, C. Holzmeister
Holzmeister 1976:104

TBMM inşaatı, 1940'lar
Ziya Payzın Arşivi

The construction of GNAT, 1940s
The Archive of Ziya Payzın

İnşaat Süreci⁴³

Construction Process⁴³

25 Mart 1938 tarihinde, on dört numaralı projenin sahibi Holzmeister ile bir sözleşme yapılır ve 21 Mayıs 1938'de görevlendirilme kararı onaylanır. Türkiye Büyük Millet Meclisi binasıyla birlikte Cumhurbaşkanlığı, Başbakanlık, Dışişleri Bakanlığı, Meclis Başkanı konutu ve misafirhanesinin projelendirme görevi de yarışma şartları gereği Holzmeister'e verilir. Atatürk'ün ölümünden yaklaşık bir yıl sonra, 26 Ekim 1939 tarihinde Meclis Başkanı Abdülhalik Renda tarafından yapının temeli atılarak inşaata başlanır. Törende Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, Başbakan Refik Saydam ve bakanlar ile yapının mimarı Clemens Holzmeister bulunurlar. Yapının projeleri için İstanbul Tarabya'daki Sümer Palas Oteli tahsis edilir:

On 25 March 1938, a contract was signed with Holzmeister, the designer of the 14th submission, and his tasking order was approved on 21 May 1938. In addition to the Parliament building, as part of the competition rules, Holzmeister was assigned with the design of the offices of the President, the Prime Minister, the Ministry of Foreign Affairs, and the residence of the Speaker of the Parliament as well as its guesthouse. Almost a year after Atatürk's death, on 26 October 1939, the construction began with Speaker Abdülhalik Renda breaking ground. Among the attendants of the ceremony were President İsmet İnönü, Prime Minister Refik Saydam, Ministers and the architect Clemens Holzmeister. Sümer Palas Hotel in İstanbul Tarabya was reserved for the project team:

Meclis Başkanı Abdülhalik Renda ilk harcı koyarken, 26 Ekim 1939
Holzmeister 1976:69

Speaker of the Parliament, Abdülhalik Renda at the Groundbreaking Ceremony, 26 October 1939
Holzmeister 1976:69

"Bu zor görevin üstesinden gelebilmek için Tarabya'da, güzel Boğaziçi'nde kurduğum atölye ve çalışma grubu benim için bir özgürlük adasıydı... Otel, vahşi bir park alanının ortasında, geniş odaları olan ahşap bir yapıydı. Viyana'dan çağırılmış olan mimarlardan Reichl ve Stefan Simony'yi anmam gerekir. Ailemle birlikte oraya yerleştik ve temel atma töreni 1939 sonbaharında olan Meclis binasının tasarımını, yoğun çalışmalar sonunda orada tamamladık."⁴⁴

Holzmeister, Sümer Palas'ın bir kısmını konut olarak kullanır.⁴⁵ Bir kısmı da neredeyse okul kadar önemli bir işleve sahip olan bürosudur:

"Türkiye'yi çok sevdik, bunu söylemeliyim. Orada harika bir hayatımız oldu. Boğaz kıyısında bir atölyemiz vardı. O zamanlar bir atölye kurma ihtiyacım doğmuştu ve Tarabya'da otel olarak kullanılan oldukça büyük ve geniş, eski bir yapı buldum. Orayı kiraladık. Harikulade bir yaşamdı. Palmiyeleriyle, sükünetiyle, heybetiyle Boğaz'ın güzelliği. Özgür ama vatanımdan koparılmış..."⁴⁶

İnşaat bürosu; mimarlık ve betonarme bölümlerinden oluşmaktadır. Betonarme projesi de ek bir anlaşma ile Holzmeister'e verilir. Bina için ayrılan ödenek beş milyon Türk lirasıdır. İnşaatın iskeleti ve betonarme işleri 1939 yılında Nuri Demirağ'a verilir.⁴⁷ Şantiye tesisi kurulum, mimarın görevi dışındaki betonarme ve statik hesap konusunda teknik bürosundaki ilgili personel ile işe başlanır. İlk olarak C2 ve D2 bloklarının betonarme iskeleti inşa edilir.

"The workshop and working group I established to tackle this formidable task in Tarabya, on the beautiful Bosphorus was an island of freedom for me. The hotel was a wooden structure with large rooms in the middle of a wild parkland. I must also mention the architects Reichl and Stefan Simony, summoned from Vienna. We settled there with our families and completed the design of the Parliament building there after a lot of hard work, of which the groundbreaking ceremony was held in the autumn of 1939."⁴⁴

Holzmeister used a part of Sümer Palace as a residence.⁴⁵ The other part of it was his office, which had a function almost as important as a school:

"We loved Türkiye very much; that I have to say. We had a wonderful life there. We had a workshop on the shore of the Bosphorus. At that time, I needed to establish a workshop and I found a rather large and spacious old building used as a hotel in Tarabya. We rented it. It was a wonderful life. The beauty of the Bosphorus with its palm trees, tranquility and majesty. I was free, but torn from my homeland..."⁴⁶

The construction office comprised of the departments of architecture and reinforced concrete. The reinforced concrete project was also given to Holzmeister with an additional agreement. The budget allocated for the building was five million Turkish liras. The skeleton and reinforced concrete works of the construction were given to Nuri Demirağ in 1939.⁴⁷ The construction site facility was established and the work of the relevant personnel in the technical office for reinforced concrete and static calculations started. First, the reinforced concrete skeletons of blocks C2 and D2 (horizontal masses of the side wings) were constructed.

Sümer Palas Oteli, Tarabya
Holzmeister 1976:108

Sümer Palas Hotel, Tarabya
Holzmeister 1976:108

III. Türkiye Büyük Millet Meclisi, Devlet Demiryolları Genel Müdürlüğü ve Büyük Doğumevi olmak üzere 1930'lu yıllarda Ankara'da üç büyük inşaat bulunmaktadır. Üçü de büyük müteahhit işidir ve %5 ile %15 arasında fiyat farkı istenmektedir. Devlet Demiryolları Genel Müdürlüğü, inşaatın çabuk bitmesi için gerekli ödenekleri sağlar. Bayındırlık Bakanlığına ait diğer iki yapının ödeneği ise ayrılamaz. Böylece III. Türkiye Büyük Millet Meclisi binası için yapılan sözleşme feshedilir ve 1 Mart 1941 tarihinde inşaat durur. Nuri Demirağ'a ait firmanın işleri tasfiye edilir. İnşaat şantiyesi için getirilmiş olan makine donanımı, mermer katraıkları gibi malzemeler ile diğer ihzarat malzemeleri yönetime devredilir. II. Dünya Savaşı'nın yol açtığı ekonomik olanaksızlıklar, döviz yokluğu, işçi ve teknik eleman sıkıntısı bu duraklamanın nedenleri arasındadır. İnşaat durunca Bayındırlık Bakanlığı Holzmeister'i danışman olarak göreve alır. Holzmeister aynı zamanda İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Bölümünde eğitmandir. Burada, 1947 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisi inşaatındaki bütün yetkilerini bırakacağı öğrencisi Ziya Payzın'ı tanır.

There were three major constructions in Ankara in the 1930s, namely the 3rd Parliament building of the Grand National Assembly of Türkiye, the General Directorate of State Railways and the Grand Maternity Hospital. All three were large contractor jobs and a price difference of 5% to 15% was required. The General Directorate of State Railways provided the funding necessary for timely completion of the construction. It was not possible, however, to provide the funding for the other two structures belonging to the Ministry of Public Works. Thus, the contract for the 3rd Parliament building of the Grand National Assembly of Türkiye was terminated and the construction stopped on 1 March 1941. The works of the company belonging to Nuri Demirağ were liquidated. Machinery equipment, materials such as marble gangsaws and other acquisition materials brought for the construction site were transferred to the government. Economic hardships caused by World War II, lack of foreign exchange, work force, and technical staff were among the reasons for this interruption. When the construction came to a halt, Holzmeister was hired by the Ministry of Public Works as a consultant. At the time, he was also working as an instructor at the Department of Architecture of İstanbul Technical University. As mentioned earlier, that's where he met his student Ziya Payzın, who would take over the construction of the Parliament building upon Holzmeister's request in 1947.

TBMM inşaatı, 1940'lar
Ziya Payzın Arşivi

The construction of GNAT, 1940s
The Archive of Ziya Payzın

Ziya Payzin (1918-2015) inşaat bürosunda, 1940'lar
Ziya Payzin Arşivi

Architect Ziya Payzin (1918-2015) in construction office, 1940s
The Archive of Ziya Payzin

Mimar Ziya Payzın İnşaat Bürosunda⁴⁸

Architect Ziya Payzın is in the Construction Office⁴⁸

1945 yılında Clemens Holzmeister, İstanbul Teknik Üniversitesindeki en başarılı öğrencilerinden Ziya Payzın'ı doğrama detaylarını çizmek için inşaat bürosuna davet eder:

“Okul başlayınca mimarlık hocamız Fransız Prof. Dept’in yerine Prof. Holzmeister gelmişti. Çok çalışkan, tatbikatı çok olan bir hocaydı. Tatbikat derslerinde teneffüse çıkmadan saatlerce çalışır, bizi de çalıştırdı. Hepimizi çok iyi tanırdı. Yaz gelince TCDD Genel Müdürlüğü binası için Haymil (Haydar-Cemil) Şirketi ile çalışmaya hazırlanırken, hocam bana Ankara’daki TBMM şantiyesinde çalışmamı önerdi... Son stajımı da orada tamamlamış oldum... Hocamın teklifi çok ani olmuştu. Uluslararası üne sahip bir profesörün bana, ‘sana çok ihtiyacım var’ demesi beni ne kadar da gururlandırmıştı. Hiçbir şey düşünmeden evet demiştim. Sonra düşündüm: Türkiye’nin en büyük inşaatında, en büyük mimarların atölyesinde iki buçuk sene çalışmak ne büyük bir deneyim kazandıracaktı. İşime canla başla sarılmalıydım.”⁴⁹

Payzın büroda Reihl adlı mimarın yanında stajyer olarak çalışmaya başlar. Bu sırada, betonarme statik işlerinden sorumlu müteahhit Nuri Demirağ, yukarıda da belirtildiği gibi, görevden ayrılmış, yan kanatların dışında diğer bölümlerin betonarme projelerini tamamlayamamıştır. Holzmeister, bırakılan işi ek bir mukavele ile Arthur Waldapfel’e verir.⁵⁰ Clemens Holzmeister’in sözleşmesi Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı ile yapılmış, bu dönemde Meclis bünyesinde inşaat ile ilgili bir birim olmadığından mimarın kadrosu geniş tutulmuştur. Mimari proje, statik ve betonarme projeleri yapıldığı gibi ihale edilmiş,

In 1945, Clemens Holzmeister invited Ziya Payzın, one of his most successful students at İstanbul Technical University, to his construction office to draw the details of the joinery:

“When the school started, Prof. Holzmeister took over Architecture teacher, French Prof. Dept’s class. He was a really industrious teacher with a lot of experience. He worked non-stop for hours during the practice classes, and he would have us work hard as well. He knew about us all quite well. In the summer, I was preparing to work for Haymil (Haydar-Cemil) Company in the Head Office of Turkish State Railways when he offered me to work at the construction of GNAT in Ankara... I finished my last internship period there... My teacher’s offer was so unexpected, but I felt extremely proud when I heard this internationally renowned professor tell me, ‘I need you so badly’. I accepted the offer without thinking twice. I thought: What a great feat it will be to work for two and a half years in Türkiye’s largest construction ever in company of the greatest architects. I had to put my heart and soul into this job.”⁴⁹

Payzın began to work as an intern in the office with the architect named Reihl. Meanwhile, Nuri Demirağ, the contractor responsible for reinforced concrete static works, resigned, as stated above, and could not complete the reinforced concrete projects of the other sections apart from the side wings. Holzmeister assigned the remaining task to Arthur Waldapfel with an additional contract.⁵⁰ Clemens Holzmeister’s contract was made with the Speaker’s Office of the Grand National Assembly of Türkiye, and since there was no construction-related unit within the Assembly at the time, the architect’s staff was comprehensive. The architectural, static, and reinforced concrete projects were tendered as soon as they

bütün işlerin yönlendirilmesi ve kontrolü Holzmeister'e verilmiştir. Türkiye Büyük Millet Meclisi bünyesinde, işlerin yasal ve yönetsel işleyişini yürütecek olan Kontrol Şefliği (İnşaat Müdürlüğü) kurulur. Kaba inşaat işleri küçük bölümler hâlinde ihaleye çıkarılır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi, inşaatı Bayındırlık Bakanlığına devreder. Yapının inşaatı sürerken meydana gelen Erzincan Depremi endişe doğurur. Bayındırlık Bakanlığı, Ankara'da da böyle bir deprem olabileceği endişesi ile binanın betonarmesinin yeterliliğini kontrol ettirmek için Kurt Bernard adındaki mühendisi davet eder. Bernard, Zudrau ve He Hein adlı mühendislerle birlikte bütün blokların hesaplarını olası depreme göre yeniden yapar.⁵¹

finished, and Holzmeister was assigned for the management and control of all works. A Control Manager's Office (Construction Directorate) which would conduct the legal and administrative work was established within the Grand National Assembly of Türkiye. The shell and core construction was put out to tender in small sections.

The Grand National Assembly of Türkiye transferred the construction, to the Ministry of Public Works. The Erzincan Earthquake, which occurred during the construction of the building, raised concerns. Fearing that a similar earthquake might happen in Ankara, the Ministry of Public Works invited an engineer named Kurt Bernard to have the quality of the building's reinforced concrete checked. Bernard, together with the engineers Zudrau and He Hein, reconfigured the calculations for all the blocks according to a potential earthquake.⁵¹

TBMM inşaatı, Şeref Holü Galerisi, 1950'ler
Ziya Payzın Arşivi

The construction of GNAT, Honorary Hall Entrance, 1950s
The Archive of Ziya Payzın

TBMM inşaatı
Ziya Payzın Arşivi
The construction of GNAT
The Archive of Ziya Payzın

Meclis inşaatı; taş işçiliği, ahşap doğrama işleri, metal doğrama işleri ve tesisat gibi iş gruplarına ayrılarak yapımları farklı şirketlere, ısı merkezi İsveçli firmalara, panel ısıtma ve havalandırma düzeneği İngiliz firmalarına ihale edilir. Malzeme ve usta/işçi kaynakları oldukça sınırlıdır:

"...İnsan kaynağımız yok. Malzeme desen, cevher olarak bir sürü şey var ama çıkaramıyorsun kullanamıyorsun... İnşaatı bir şey yapamıyorsun. Şu mermerleri çıkarmak için ocakları biz açtık, yolunu biz yaptık. Açma ustalarını biz yetiştirdik, bu binayı öyle yaptık."⁵²

The work groups for the construction of the parliament building were divided into stonework, wooden joinery works, metal joinery works and plumbing, which were then tendered to various companies. Material and master builder/worker resources were quite limited:

"...We lacked the human resources. In terms of materials, though we had many ores, it was not possible to mine and use them... There was nothing going on in the construction site. To extract the marble; we opened quarries, paved new roads leading to the quarries. We trained new master builders; that is how we built this building."⁵²

TBMM inşaatı
Ziya Payzın Arşivi

The construction of GNAT
The Archive of Ziya Payzın

Holzmeister'in projesinde yapının dış cepheleri sıvalıdır. Bu yıllarda Ankara'da Anıtkabir'in inşaatı sürmektedir. Emin Onat ve Paul Bonatz Anıtkabir'in dış kaplamalarında taş kullanmak istemişler, Denizli'ye yakın antik yapılarda kullanılan travertenin Anıtkabir için uygun ve dayanıklı olduğunu düşünmüşlerdir. Denizli'den getirilen travertenlerin, Türkiye'de bu işin yapıldığı başka bir yer olmadığı için Meclisteki atölyede kesilmesi gerekecektir. Savaş sırasında Meclis binasının yapımında duraklama olunca betonarme projesi yapılarak Anıtkabir'de olduğu gibi Meclis binasında da taş malzeme kullanılması istenir. İnşaat müdürü Latif Doğu, Denizli traverteninin taşınmasının pahalı olması nedeniyle Malıköy'de çıkarılan taş blokların kullanılmasını, büyük blokların da Eskipazar traverteninden yapılmasını önerir ve bu öneri uygulanır.

Büyük bir alana yayılmış olan inşaat şantiyesinde malzemeler her geçen gün artmaktadır. Bina için düşünülen çevre duvarının yapımına başlandığı takdirde şantiyenin güvenliği sağlanacağı gibi, yeni açılması gereken taş ocakları da inşaatla kullanılmak üzere hazır hâle getirilecektir. Böylece 2 metre yüksekliğindeki çevre duvarının Malıköy'de çıkarılan bu traverten cinsi ile yapılmasına karar verilir.

In Holzmeister's Project, the structure had a stucco exterior. In those years, the construction of Anıtkabir in Ankara was in progress. Emin Onat and Paul Bonatz wanted to use stone cladding for the exterior of Anıtkabir. They thought that the travertine used in ancient buildings close to Denizli was suitable and durable for Anıtkabir. Travertines brought from Denizli would have to be cut in the workshop in the new Parliament building, as there was no other place in Türkiye for this work. When there was an interruption in the construction of the Parliament building during the war, a reinforced concrete project was made and stone material was requested to be used in the Parliament building as in Anıtkabir. Construction manager Latif Doğu recommended the use of stone blocks from Malıköy since the transportation of Denizli travertine was expensive and building large blocks from Eskipazar travertine; this suggestion was followed.

In the construction site covering a large area, the amount of materials was increasing each day. Starting the construction of the surrounding wall would provide the security of the construction site. Moreover, the newly opened stone quarries would be ready to facilitate the construction. Thus, it was decided to make the 2-m-high wall from the travertine extracted from Malıköy.

TBMM inşaatı, güney cephe
Ziya Payzın Arşivi

The construction of GNAT, south façade
The Archive of Ziya Payzın

Meclisin dış duvarları için malzeme sorunu çözümlenmiş, sıra binanın duvar kaplamasına gelmiştir. Tuğla ile inşası düşünülen duvarın en az 7-8 cm'lik taşla kaplanması, bu kaplamanın üçte birinin kuyruklu taş olması kararı alınır. Bu karar, taş ve tuğlanın bağlanmasına fayda sağlayacağı gibi deprem olasılığına karşı da önlem olacaktır. Böylece, yapının E Blok olarak adlandırılan Meclis Başkanlığı kanadının duvarı 35 cm tuğla ve 15 cm taş kaplama olarak yapılır. Ancak taş ustalarının her biri günde bir tek taşı işleyebilmektedir ve yapının tümünün taş kaplamasını bu şekilde çözümlmek mümkün görünmez. Taş katarlarında günde birkaç blok biçilmesi mümkün olacaktır. Bunun için ocaktan getirilen taşların çaplanmış olarak gelmesi ve kesim sırasında dağılmaması gerekmektedir. Maliköy'de bu nitelikte bir ocak olmadığı gibi taşın jeolojik özellikleri de yeni ocak açmaya uygun değildir:

"Dış kaplamada Maliköy'den başladık.

Tarlalardan topaç topaç bloklar çıkarıyorsunuz. Dış duvarlarda kullanmak mümkün oldu, sıkıntı çekmedik ama kaplamaya gelince bir defa kalınlığı 8 cm'ye düşmesi lazım, çünkü arkası tuğla duvar. Tuğlanın içinde tesisat var, şu var, bu var, bütün taş yapamazdık. Onu kesmek için katraktan geçmesi lazım, ocaklar müsait değildi. O zaman Anıtkabir, Denizli'de ocaklar açmıştı. Denizli'deki ocakların açık renkte beyaz olanlarını biz aldık... Onun nakliyesi de Denizli'den buraya hem kamyon hem demir yolu, tekrar kamyon, şantiyeye gelmesi tabii ki hepsi çok masraflı oldu ama ebedî bir şey oldu, artık tamiri gerekmeyen bir kaplama meydana gelmiş oldu."⁵³

Diğer blokların taş kaplaması için yeni bir çözüm üretilir:

"Demir yolu inşaatında yetişmiş olan Hayri Kayadelen işin çabuk ve zamanında yetişmesi için, Anıtkabir inşaatı için geliştirilmiş ocaklardan yararlanılmasını, beyaz blokların TBMM inşaatına, sarı esmer blokların ise Anıtkabir'e seçilmesi ile işin süratleneceğini, zaten yeni ocak açılrsa bile artan masrafın nakliye farkı kadar olacağını ifade ederek ısrar etti. Kontrol şefi olan mühendis Latif Doğu kabul etmeyince, Meclis Başkanı Kâzım Karabekir Paşa inşaatın Bayındırlık Bakanlığına devrine karar verdi. Bakanlık müteahhidin teklifini uygun buldu ve E Blok (Başkanlık) dışındaki bloklar Eskipazar travertenleri ile kaplandı. Dikkat edilirse E Blok daha beyazdır. Tozlar zaten bu farkı kaldırmıştır."⁵⁴

The problem of which material to use for the outer walls of the Parliament was thus solved. It was now time to deal with the exterior cladding of the building. The decision was to cover the wall, which was originally intended to be built with bricks, with at least 7-8 cm of stone. One third of the cladding had to be corner stone. The decision not only made the bonding of stone and brick easier, but it would also act as a measure against a potential earthquake. Thus, the wall of Block E, the Speaker's Office wing of the building, was built using 35-cm brick and 15-cm stone cladding. However, each stone mason was able to process a single stone a day, and it did not seem likely to complete the stone cladding of the entire building within the expected time in this way. Luckily, the stone gangsaws allowed workers to cut several blocks a day. Yet, this would be the case only if the stones brought from the quarry were calibrated and not broken into pieces during the cutting process. There was no such quarry in Maliköy, and the geological features of the stone didn't allow for the opening of a new quarry:

"We started with Maliköy for the exterior cladding. We extracted big chunks of blocks from the fields. We were able to utilize them on exterior walls with no problems. However, when it came to coating, first, the thickness had to be reduced to 8 cm as it had a brick wall behind it. There was plumbing in the brick; there was this and that, so we could not make it entirely of stone. To cut the stone, we had to use a gangsaw, but the quarries were not suitable for that. At the time, the construction of Anıtkabir opened quarries in Denizli. From Denizli, we took the light-colored white marble. Bringing the stones from Denizli to here, both by truck and railway, by truck again until they reach the construction site, of course was very costly, but it was very durable at the end. Finally, we had a coating that needed no repairs."⁵³

For the stone cladding of other blocks, a new solution was found:

"Hayri Kayadelen, who was trained in the construction of the railway, insisted that in order to complete the work quickly and on time, the quarries developed for the construction of Anıtkabir should be utilized. Selecting white blocks for the construction of the GNAT and the yellow and brown blocks for Anıtkabir would speed up the process. He also claimed that even if a new quarry was opened, the increased cost would be as much as the transportation difference. When the control manager, engineer Latif Doğu declined the offer, the Speaker of the Assembly Kazım Karabekir Pasha decided to transfer the construction to the Ministry of Public Works. The Ministry approved the contractor's offer and the blocks except for Block E (Presidency) were covered with Eskipazar travertines. Up close, Block E will seem whiter. Dust had already removed that difference, though."⁵⁴

BİNANIN MİMARLARI

PROF. HOLZMEISTER — Yeni Meclis binasının proje mimarı olan Avusturyalı Prof. Dr. Clemens Holzmeister Ankara'da daha birçok büyük yapı ile Güven Anıtının da projelerini yapmış, inşaatlarını yönetmiştir...

Yüksek Mimar Ziya Payzın

Yüksek Tesisat Müh. Vehbi Ekesan

Hayat Dergisi 1961, sayı 1

Hayat Magazine 1961, issue 1

Yarışma projesinde, dönemin uluslararası mimarlık anlayışına uygun olarak betonarme iskelet, dolgu tuğla duvar ve düz çatıdan oluşan “kübik tasarım”ı aynı zamanda Türkiye’nin içinde bulunduğu olumsuz ekonomik koşullara uygun niteliktedir. Yukarıda da belirtildiği gibi, inşaat mevcut koşullar ve imkânlar ölçüsünde sürdürülmek durumundadır. İlerleyen zaman içinde cephesinin travertenle, çatının bakırla kaplanması ve deprem olasılığına karşı betonarmesi güçlendirilmiş kâgir duvarlar, yapının neoklasik etkisini güçlendirmiştir. İkinci Dünya Savaşı “millî” duyguların öne çıkmasına yol açarken mimarlık da bundan nasibini alır. Türkiye’deki yansımalarından biri, III. Türkiye Büyük Millet Meclisi binasına klasik Ege, klasik Osmanlı biçimlerinden ve eski Anadolu motiflerinden oluşan detayların katılmış olmasıdır.⁵⁵

“Anadolu’daki gerçek Türk hazinelerinin değerlerini ortaya çıkarmak bizim görev yaparken izlememiz gereken yol oldu. Büyük Millet Meclisi inşaatında da bu ilkeye sadık kaldık. Türkiye’de kaldığım on altı sene içinde önce İstanbul’da sonra Ankara’da yalnız inşaat ile değil araştırma ile ilgilendim. Hangi değerleri bu ülkeden çıkartabiliriz araştırması. Benim için en büyük hazine mermerlerdi. O zaman Türkiye’de sadece beyaz mermer tanınıyordu. Hükümet kanalı ile jeologlardan başka türlerin aranmasını sağladım.”⁵⁶

Bu dönemde ithalatın kısıtlı olması, yerel malzemenin kullanılmasını zorluyor, yeni ocaklar açılıyor, böylece bu alanlarda Türk usta ve sanatçılar yetişmeye başlıyordu. Yapıda kullanılan taş, tuğla, mermer, demir, çimento, alçı, kireç, ahşap ve çini yerliydi.⁵⁷

TBMM inşaatı
Parti Grup Toplantı Salonları
Ziya Payzın Arşivi

The contest project of the “cubic design” consisting of a reinforced concrete skeleton, infill brick wall and flat roof, which was in line with international architecture trends, was suitable for the adverse economic conditions of Türkiye. As stated above, construction had to continue within the limits of current facilities and conditions. In due time, the façade was covered with travertine, the roof was covered with copper, and the stone-clad walls were strengthened using reinforced concrete against the possibility of earthquakes. This improved the neoclassical effect of the building. While World War II brought “national” sentiments to the fore, architecture also got its share. One of its reflections in Türkiye was that the details of classical Aegean, classical Ottoman and old Anatolian motifs were added to the 3rd building of the Grand National Assembly of Türkiye.⁵⁵

“The only way to perform our mission was to uncover the virtues of the real Turkish treasures in Anatolia. We were loyal to this principle throughout the construction of the Grand National Assembly. During the sixteen years I stayed in Türkiye, first in İstanbul and then in Ankara, I was involved with not only construction but also research. The focus of the research was which values we could extract from this country. To me, marble was the biggest treasure. At the time, people knew only of white marble in Türkiye. Through the help of the government, I had geologists explore other types of marble.”⁵⁶

In this period, the limited imports required the use of local materials and new quarries were opened. Thus, new Turkish master builders and artists were trained in these areas. The stone, brick, marble, iron, cement, stucco, lime, wood and tiles used in the building were all locally produced.⁵⁷

The construction of GNAT
Parliamentary Party Group Meeting Halls
The Archive of Ziya Payzın

Yarışma sonrası etüt, 1940'lar

Ziya Payzın Arşivi

Sketch following the design competition, 1940s

The Archive of Ziya Payzın

"Türkiye'miz bu bakımdan zengin. Neden zengin? Dağ var, ova var, yayla var, taş var, deniz var, akarsu var, çakıl var, her şey var ve de o kadar çeşitli taş var ki nereye kazsanız bir başka değer taşıyan bir taş bulabiliyorsunuz ama taş yerin altında, bedava çıkmıyor. Bu gayreti sarf etmek için de yatırım yapmanız gerekiyor. İşte biz bu yatırımları yaparak işe başladık. Yani kıymetli taşları buluyorsunuz -ocaklarda köylü parça hâlinde kullanmış- ama büyük ebatla çıkarmak için evvela ocak açmanız gerekiyor. Sonra ulaşım sistemine bağlamak, demir yolu, kara yolu, işte bütün bunları taşların değerine göre, cinsine göre biz yaparak başladık. Onun için pahalıya mal oldu ama dışarıdan getirmekten daha ucuz oldu... Böyle bir şey için dışarıdan ithal etmek imkânı yoktu. O yola da tevessül etmek yerine biz ocakları açtık, yolunu yaptık, işçiyi öğrettik, eğittik ve bu işleri böyle en ucuza mal etmek yoluna gittik. Onun için, burada gördüğünüz bütün bu mermerler, taşlar, çakıl, kum, hepsi yerli malzemedir. Ama doğramalara gelince, iki cins kullanmak zarureti oldu. Biri iç bahçedeki alüminyum doğrama. Türkiye'de alüminyum cevheri var ama bununki gibi alüminyum elde etmek mümkün değil. Büyük fabrikalar kurmak lazımdı. Ancak bu binadan sonra Seydişehir'de alüminyum sanayii kuruldu. Biz İtalya'dan ithal ettik. O da tütün ile doğrama takası yaparak. Bir de cam sanayimiz yoktu. Cam şişe yapılabiliyor ama pencere camı ayrı bir teknoloji. Büyük bir yatırım, büyük bir fabrikasyon işiydi. O zaman bu imkânımız yoktu. Camları mecburen ithal ettik."⁵⁸

"Our country is rich in stone. Why is it so? To start with, Türkiye has numerous mountains, plains, plateaus, stones, seas, rivers, pebbles, and what not. It has so many different kinds of stones that no matter where you dig a hole, you can find a stone worth extracting. However, the stone lies beneath the earth, and it costs money to extract it. In order to overcome the challenge, you need to make some investment. Indeed, we started off with these investments. In other words, we found some valuable stone, but -the villagers had extracted them in small pieces in the quarries- so, first we had to open a quarry to extract them in large sizes. Next, we had to transport them by rail and road. We began to do all these things according to the value and types of the stones. Thus, it cost a lot, but it was still cheaper than importing them. There was no way to import stones of this value from abroad. Hence, rather than resorting to import, we opened the quarries, paved roads, educated and trained the workers, and tried to make this happen using the cheapest means possible. That's why all the marble, stone, gravel, and sand you can lay eyes on are local materials. However, when dealing with joinery, we had to import two types. One was aluminum joinery in the inner garden. There is aluminum ore in Türkiye, but it wasn't possible to extract aluminum like the one used in the joinery. There was need for large factories. However, aluminum industry flourished in Seydişehir only after the building was complete. We imported from Italy. It was only possible to get joinery through swapping with tobacco. We also didn't have a glass industry. We were able to produce glass bottles, but window glass required a completely different technology. It required a big investment. It meant overcoming a challenging manufacturing task. However, at the time, we didn't have the means. Thus, we had to import the glass as well."⁵⁸

TBMM inşaatı, batı cephe
Ziya Payzın Arşivi

The construction of GNAT, west façade
The Archive of Ziya Payzın

Binanın taş kaplanması konusundaki karar, inşaatın tamamlanmasının bir yıl gecikmesine neden olduğu gibi, saçakları yapılmadan kaplanan çatının bakır kaplamasının fırtınada uçmasına yol açar. Bu sırada Clemens Holzmeister'in vekili ve inşaat bürosunun baş yöneticisi Mühendis Waldapfel bir gece kalp krizi geçirerek hayatını kaybeder. Yerine getirilen Mimar Reichl'in, Türkçe bilmemesi, mali işlerden anlamaması sonucunda yönetim ile arası bozulur. Clemens Holzmeister ise inşaatın yönetimi ve mali işleri ile ilgilenmemiş, sadece tasarıma odaklanmıştır. Holzmeister bütün bu karışıklıklara kesin bir çözüm bulur. 3 Ekim 1947'de Ziya Payzın artık Holzmeister'in "umumi vekili"dir:

"...Betonarme, imalat ve proje işleri ön plandaydı. İnşaat doğrudan TBMM Başkanlığınca bir kontrol şefliği ile yürütülüyordu. Reichl bu yükü ancak bir buçuk ay taşıyabildi. Bunun üzerine hocam Holzmeister, beni Bayındırlık Bakanlığına götürdü, Muammer Çavuşoğlu'na takdim etti. Kendine vekil tayin etmek istediğini, en iyi talebesi olduğumu, okulu pekiyi derece ile bitirdiğimi ve güvendiği için Bakanlığın iznini istedi. Bakanlığın onayından sonra 3.10.1947'de hocamın umumi vekili olarak TBMM inşaatının Ankara proje bürosunun ve inşaatının kontrol hizmetini tam yetki ve de yükü ile üzerime alıp yönetmeye başladım."⁵⁹

Holzmeister'in İstanbul Teknik Üniversitesindeki en çalışkan ve yetenekli öğrencilerinden olan Ziya Payzın, inşaatın bundan sonraki yürütücüsüdür artık:

"Şaşırdım kaldım. Herkes oğluna itimat etmiyor, hoca bana itimat etti. Holzmeister çok para alıyordu ama parayı toplayıp taksim ettiğimde elde bir şey kalmıyordu."⁶⁰

There was a one-year delay in construction due to the issue of stone cladding. Unfortunately, because of the delay, the copper cladding of the roof, which didn't have overhanging eave supports yet, was blown away in a storm. On top of that, one night, Engineer Waldapfel, Clemens Holzmeister's deputy and head of the construction office, died of a heart attack. Architect Reichl took over his duties, but he spoke no Turkish and knew little about finances. Thus, his relations with the management soon got worse. Clemens Holzmeister, on the other hand, didn't get involved in the administrative and financial affairs of the construction, and he just concentrated on the design. Finally, Holzmeister came up with an effective solution to all the problems. On 3 October 1947, Ziya Payzın became Holzmeister's "universal agent":

"...Concrete, manufacturing and project works were of priority. The construction was run directly by a supervisor assigned by the Speaker's Office of the Grand National Assembly of Türkiye. Reichl was able to stand this workload for a month and a half. Because of that, my teacher Holzmeister took me to the Ministry of Public Works, where he introduced me to Muammer Çavuşoğlu. He said that he wanted to employ me as his agent, adding that I was his best student and I finished school with merit. As he trusted me, he asked the Ministry's permission to hire me. After the approval of the Ministry, on 3.10.1947, as the general agent of my teacher, I started to run and manage the Ankara project office and construction of the GNAT with full authority."⁵⁹

Thus, Ziya Payzın, one of Holzmeister's most hardworking and talented students at İstanbul Technical University, became the next manager of the construction:

"I was surprised. There are people who don't even trust their own kin, but my teacher had trusted me. Holzmeister was said to earn a lot of money, but when I collected the money and made the necessary payments, there was nothing left."⁶⁰

TBMM inşaatı
Ziya Payzın Arşivi
The construction of GNAT
The Archive of Ziya Payzın

Çıkarılan 5011 sayılı Kanun⁶¹ uyarınca inşaat, tahsis edilen ödenek ile beş yılda tamamlanacaktır. Ziya Payzın, projeleri teker teker inceleyerek değerlendirir, yapılacak işlerin maliyetini ve süresini gösteren bir iş programı hazırlayarak Bayındırlık Bakanlığı Yapı İşleri başkanına sunar.

Bundan sonra kanun değişik ve yeni ihaleler yapılamayınca Türkiye Büyük Millet Meclisi inşaatı da yavaşlar. Ziya Payzın ekonomik nedenlerle inşaat kadrosunda tasfiye yapmak zorunda kalır:

"İlk hakedişi Merkez Bankasından aldığımdan (bu kadar toplu parayı bir arada hiç görmediğimden) koşarak büroya geldim. Herkesin aylığını verince bana bir şey kalmadı. Çalışanların çoğu savaştan canını kurtaran kimselerdi. Kısmen kesinti yapamazdım, zaten zor geçiniyorlardı. Kredi alarak sorunları çözdüm ama bizim de kadromuza çeki düzen vermemiz gerektiğini anladım."⁶²

According to Law no.5011,⁶¹ the construction was supposed to finish in five years with the allocated funding. Ziya Payzın monitored and evaluated each project, arranged a work schedule with the expected cost and duration of the future works; which he then submitted to the Head of the Construction Department of the Ministry of Public Works. During this process, he would get the hang of the "magnitude" of the work:

After that, the law was changed and when new tenders couldn't be made, the construction of Parliament building of the Grand National Assembly of Türkiye slowed down. Ziya Payzın had to dismiss some of the construction staff for economic reasons:

"As soon as I got the first progress payment from the Turkish Central Bank, I went running to the office (as I had never seen such amount of money at once). After I paid all staff, there was no money left for me. Most of the workers were survivors of the war. I couldn't have made a partial cut; these people could hardly made ends meet. I solved the problems by taking out a loan, but I realized that we also needed to tidy up our staff."⁶²

Ülke savaşa girmemişse de yorgundur, ekonomi zor durumdadır. Recep Peker'in Başbakanlığı (1946-1947) döneminde ilk defa bir halk ayaklanması olur. Bunun üzerine yapıyı kuşatan duvarların 40 cm yükseltilmesi istenir:

"Savaş sona ermişti. Bir taraftan genç nüfusun askere alınması, diğer taraftan fiyatların dondurulması nedeni ile üretim durma noktasına gelmişti. Her konuda karaborsalar oluştu, devletçe beslenen dar gelirli olarak ilan edildi. Böylece millet, dar gelirli ve bol gelirli olarak bölündü... Varlık vergisi kondu... Bütün bunlar ve ön birikimler huzursuzluğu artırdı ve meydana toplandı başladı. TBMM, çevre duvarının 40 cm daha yükseltilmesini istedi... Bir yandan Türk lirası değer kaybederken, yıllık sabit ödenek yetersiz oluyor, diğer taraftan inşaat ödenek konması muhalefete karşılaşıyordu. Her an inşaatın durma tehlikesi vardı. Biz ise yapılacak inşaat maliyeti üzerinden %1,75 hesabı ile ofisimizin masrafını alabiliyorduk. O da bürünün maaşlarına yetmiyordu."⁶³

Diğer yandan Atatürk'ün yaşadığı dönemden farklı olarak kent içi nüfusun giderek artması, kentte kimi olayların baş göstermesi; Ziya Payzın'ın anlatımı ile yeşillik alanların, bahçelerin azalmasına, bina silüetlerinin çoğalmasına yol açar. Türkiye Büyük Millet Meclisinin yerleşim planı güvenlik gerekçesiyle eleştirilmeye başlanır. Binanın tamamlanması hâlinde ekonomik sıkıntı yaratacağı, bu nedenle inşaatın durdurulması ya da üniversiteye, hastaneye dönüştürülmesi fikirleri ortaya çıkar. Ekonomik gerekçelerle işlevini değiştirme çabaları oluşur, bu sırada Demokrat Parti (1950-1960) büyük çoğunlukla iktidara geldiğinde kaba inşaat neredeyse bitmiştir. Ziya Payzın bina hakkındaki düşüncelere ve yapılanlara ilişkin son durumu Türkiye Büyük Millet Meclisinin yeni Başkanı Refik Koraltan'a (1950-1960) anlatır. Taahhüt edilen Başbakanlık, Dışişleri Bakanlığı, Meclis Başkanı konutu ve idareci üyeler konutlarını yapmama yoluna gidilmesi çözüm olarak düşünülür. Zira, Meclis Başkanı konutunun inşasına başlanacağı zaman Kâzım Karabekir Meclis Başkanı olmuş (1946-48) ve konut inşaatını zaten durdurmuştur. Yapılmayan ve ertelenen işlerin maliyeti basından kamuoyuna bildirilir.

Although the country didn't join World War II, it was exhausted; the economy was in dire straits. During Recep Peker's term as Prime Minister (1946-1947), there was civil unrest for the first time. As a result, we were asked to raise the walls surrounding the building by 40 cm:

"The war was finally over. Production had come to a halt due to the enlistment of the young population on the one hand and the price freeze on the other. There were black markets in every field, and everyone paid by the state was declared as a low-incomer. Thus, the nation was divided into the low-incomers and the high-incomers... There was also a wealth tax issued... All these problems, combined with some other problems, worsened the unrest and people began to convene in public squares. GNAT asked the construction team to raise the height of the surrounding wall by another 40 cm. On the one hand, as the Turkish Lira devalued, the annual fixed funding become insufficient, on the other hand, the demand for further funding for the construction caused opposition. The construction was in constant danger of coming to an end. We, on the other hand, were able to take only 1.75% of the specified construction cost for office expenses. And that wasn't enough even to pay the office staff."⁶³

On the other hand, as Ziya Payzın states, unlike when Atatürk was alive, the gradual increase in the urban population and the emergence of certain disturbances around the city led to a decrease in green areas and gardens, and an increase in building silhouettes. The layout of the Grand National Assembly of Türkiye began to be criticized due to security concerns. Some raised the opinion that if the building was completed it would cause economic problems, so the construction should be stopped or converted into a university or a hospital. To change its function for economic reasons. There were efforts to change its function meanwhile, when the Democratic Party (1950-1960) came to power with a large majority, the rough construction was almost finished. Ziya Payzın explained the latest situation regarding the thoughts and activities about the building to the new speaker of the Grand National Assembly of Türkiye, Refik Koraltan (1950-1960). As a solution, it was suggested to abstain from building the promised Prime Minister's Office, Ministry of Foreign Affairs, the residence of the Speaker of the Assembly and the residences of the administrative members. Indeed, when the construction of the residence of the Speaker of the Assembly was to begin, Kazım Karabekir became the Speaker of the Assembly (1946-48) and stopped the construction of the residence. The costs of the unfinished and postponed works were reported to the public through the press.

Ancak daha sonraki bir zamanda Başbakanlık binasını gerçekleştirmek gerekirse nereye yapılacağı sorusu ortaya çıkar. Payzın yapılamayan binalarla ilgili çözüm önerilerini ve harcamalarda tasarruf sağlayacak düşüncelerini Meclis Başkanlığına sunar.⁶⁴

Türkiye Büyük Millet Meclisi binasının projesi yapılırken verilen programa göre yerleşke şu binalardan oluşacaktır:

1. Esas Meclis Binası (A, B, C, D)
2. Cumhurbaşkanlığı (E)
3. Merasim Binası (F)
4. Başbakanlık (G)
5. Dışişleri Bakanlığı (H)
6. Meclis Başkanı Konağı (J)
7. İdare Hizmetleri Apartmanları (K)
8. Arşiv Binası (L)
9. Polis Kışlası (N)
10. Hademe/Bahçıvan Pansiyonu (Q1) Matbaa (Q2), Şoför Santrali (P), Çiçek Serleri (R), Oto Atölyesi (S)
11. Cumhurbaşkanlığı Sarayı (T)

Programa göre; toplantı salonları, encümen salonları, bakanların çalışma odaları, halkla ilişkiler salonları, üyeler için yemek salonu, memur yemek salonu, kütüphane ve arşiv, sığınaklar, Cumhurbaşkanlığı binası (E Blok) ve tören salonu (F Blok) tamamlanır.⁶⁵

Kaba inşaatı tamamlanan bölümlerin ince işleri sürmektedir. Clemens Holzmeister'in 1938 tarihli yarışma sonrası etüdünde ve 1946 tarihli çiziminde yer alan "Cumhurbaşkanlığı Sarayı" (T Blok) uygulanmamıştır. "Meclis Başkanı Konağı" (J Blok) ihale edilmiştir. Ancak inşaatı başlanacağı sırada konut ile ilgili taahhüt durdurulmuş, bunun yerine aynı taahhüt kapsamında Muhafız Kışlası, Polis Kışlası, Matbaa ve Santral binaları yapılmıştır.

However, the question arose as to where to build the Prime Minister's Office if needed. Payzın offered solutions for the buildings that couldn't be built as well as his thoughts that would save on expenditures.⁶⁴

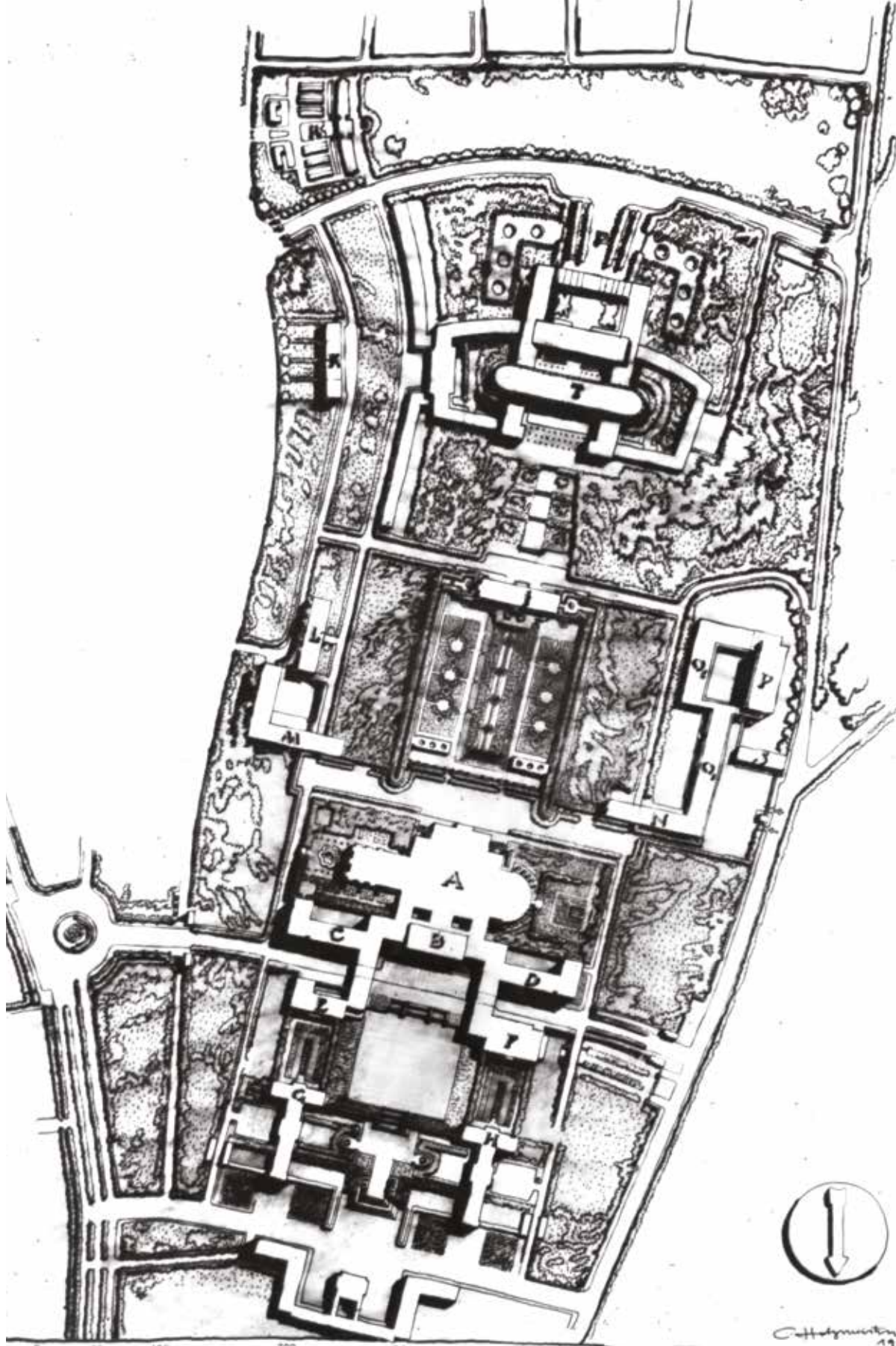
According to the program given in the project of the building of the Grand National Assembly of Türkiye, the site would consist of the following buildings:

1. The Main Parliament building (A, B, C, D)
2. Presidential Building (E)
3. Ceremonial Hall (F)
4. Prime Minister's Office (G)
5. Ministry of Foreign Affairs (H)
6. The Mansion of the Speaker of the Assembly (J)
7. Administrative Member Lodgings (K)
8. Archive (L)
9. Police Barracks (N)
10. Caretakers' / Gardeners' Lodgings (Q1) Printing House (Q2), Driver's Office (P), Greenhouses (R), Garages (S)
11. Presidential Palace (T)

According to the program; meeting halls, council chambers, study rooms of ministers, public relations halls, dining hall for members, dining hall for officers, library and archive, shelters, Presidential building (Block E) and ceremony hall (Block F) were completed.⁶⁵

After the core and shell construction of some sections had been completed, the finishing Works were still in progress. The "Presidential Palace" (Block T), which appeared in Clemens Holzmeister's draft following the 1938 competition and his drawing of 1946 was not implemented. The "Residence of the Speaker of the Assembly" (Block J) was tendered. However, right before construction started, the contract related to the housing was stopped. Instead, within the scope of the same contract, Guard Barracks, Police Barracks, Printing House and Driver's Office buildings were built.

(A) TBMM MECLİS BİNASI
 (E) CUMHUR REİDLİĞİ
 (F) MERSİSİM BİNASI
 (G) BAŞ BAKANLIK

(H) DİŞ İŞLERİ BAKANLIĞI
 (I) MECLİS BAŞKANI KONAĞI
 (K) İDARE HEYETİ ADAPTMANLARI
 (L) ARŞİV BİNASI

(M) MÜHÜR KİTAPÇI
 (N) POLİS KİTAPÇI
 (O) HADİME, SAHCEVAN PANSİYONU
 (Q) MATBAA

(P) BOTAJ SANTRALI
 (T) CUMHUR BAKAN SAĞAĞI
 (R) ÇİÇEK BİRLERİ
 (B) OTO ATÖLYESİ

TBMM genel görünüm, 1960'lar
Ziya Payzın Arşivi

GNAT view from above, 1960s
The Archive of Ziya Payzın

Ziya Payzın'ın önerisinde bina, plan özellikleri ile hastane veya üniversite olmaya uygun değildir. Holzmeister'in özgün projesine göre Meclis binası ile İçişleri Bakanlığı binası arasında yer alan Başbakanlık ve Dışişleri Bakanlığı binalarını (G ve H bloklar) kaldırıp Meclis binasının kuzeyindeki yolu genişletmeyi; Başbakanlığın bugünkü Meclis Başkanlığı binasına, Dışişleri Bakanlığının da batı yan kanada (D Blok) yerleştirilmesini önermiş, oluşturulan komisyon Ziya Payzın'ın önerisini uygun bulmuştur. Öneride Meclisin önündeki ihata duvarının kaldırılarak halka açık park olarak düzenlenmesi ve böylece milletvekillerinin halk ile kucaklaşması düşünülmektedir. Komisyon, Başbakanlık, Cumhurbaşkanlığı ve Dışişleri Bakanlığı birimlerinin binanın farklı bölümlerine yerleştirilmesine karar verir. Cumhurbaşkanlığı olarak planlanan E Blok ile B1, C1 ve C2 bloklarına Başbakanlık ve Dışişleri Bakanlığ; B3, D1, D2 bloklarına da Dış Ticaret daireleri yerleşecek, böylece yeni bina yapmaya gerek kalmadan büyük bir tasarruf sağlanacaktır.⁶⁶ Bu öneri, daha sonra özgün kullanıma dönüşmek şartlarıyla benimsenmiş, böylece inşaatın devam etmesi sağlanmıştır.

According to Ziya Payzın, the plan was not suitable for a hospital or a university. Thus, he proposed removal of the Prime Minister and Ministry of Foreign Affairs buildings (Blocks G and H), which, according to Holzmeister's original plan, was located between the Parliament building and the Ministry of Interior building. He also suggested widening the road to the north of the Parliament building and placing the Prime Minister's Office in the current Speaker's Office building. Finally, the Ministry of Foreign Affairs building would be situated in the west wing (Block D). The committee approved Ziya Payzın's proposal. The proposal also involved removing the surrounding wall in front of the Assembly organizing the area as a public park. Thus, the Members of Parliament (MPs) would be able to embrace the public. The Committee decided to place the units of the Prime Minister, Presidency and Ministry of Foreign Affairs in different parts of the building. The Prime Minister and Ministry of Foreign Affairs would settle in Block E and Blocks B1, C1 and C2, which were planned as the Presidency, while Foreign Trade offices would settle in Blocks B3, D1, D2. Thus, it wouldn't be necessary to construct a new building, which would prove much more economical.⁶⁶ This proposal was adopted with the conditions to return to the original use later, thus allowing the construction to continue.

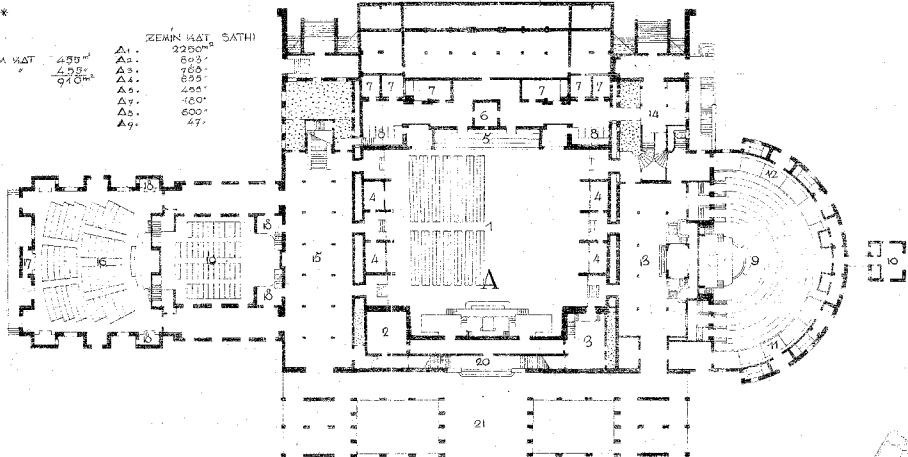
T.B.M.M. ANKARA

* ZEMİN KAT - 0/1.500 *

PLAN NO: 603

- A**
MECLİS TOPLANTI SALONLARI
- 1 BÜYÜK MECLİS - 500 MEYDAN İÇİN
  - 2 KİMYAET KONUŞMA ODASI
  - 3 İZMİT ODASI
  - 4 KONUŞMA ODASI
  - 5 GAZETECİLER İSTİFANU
  - 6 İKADVO - FİLM OPERATÖRLERİ
  - 7 GAZETECİLERİN KONUŞMA ODALARI
  - 8 Tİ TİON GÜLERİ
  - 9 İ. SALON - 300 MEYDAN İÇİN
  - 10 ÇAMURLU MEYDAN SALONU
  - 11 DİPLOMATİK
  - 12 GAZETECİLER
  - 13 KÜTÜPHANE
  - 14 GAZETECİLERİN GARDİROBU
  - 15 BÜYÜK KÜTÜPHANE
  - 16 M. SALON - 300 MEYDAN İÇİN
  - 17 FİLM OPERATÖRLERİ
  - 18 BÜYÜK
  - 19 V. SALON - 200 MEYDAN İÇİN
  - 20 SERİF ÇAMURLU
  - 21 KÜTÜPHANE
  - 22 KAPALI BEŞİT

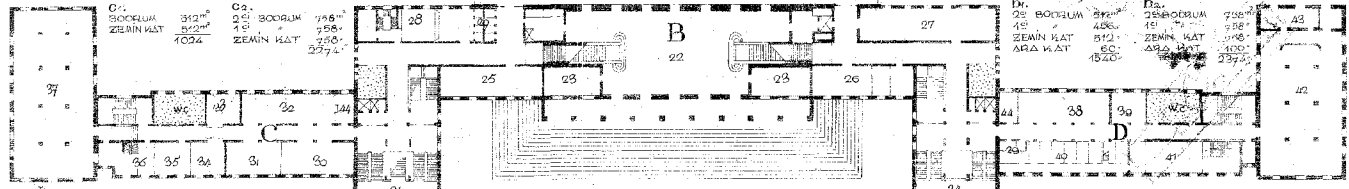
Δ6. BOĞUZ KAT	459 m ²	Δ1. ZEMİN KAT SATHI	2200 m ²
ZEMİN	429 m ²	Δ2.	893
	940 m ²	Δ3.	765
		Δ4.	855
		Δ5.	425
		Δ7.	160
		Δ8.	600
		Δ9.	47

B.C.D

ÇALIŞMA VE DİNLENME YERLERİ

- 22 BÜYÜK BEŞİT giriş ve hol
- 23 MİSALİT GARDİROBU
- 24 MEYDAN VE MEYDAN BEŞİT - KONTROL
- 25 KONFERANS SALONU
- 26 C.H.P. GRUBU
- 27 İSTİFANAT SALONU
- 28 POSTANE
- 29 TELEFON
- 30 YAZI SALONU
- 31 GAZETE OKUMA SALONU
- 32 İSTİFANAT SALONU
- 33 KİMYAETLİ BEŞİT
- 34 MEYDAN ODASI
- 35 KÜTÜPHANE - ENÇUMENİ VE MÜDÜR
- 36 KİTAP TEZLİ İS ODASI
- 37 KÜTÜPHANE - OKUMA ODASI
- 38 OYUN SALONU
- 39 BİLİRCİSALONU
- 40 ZİYARETÇİLER, KONUŞMA YERLERİ
- 41 ZİYARETÇİLER BEŞİTLEME YERLERİ
- 42 MEYDAN İÇMANTASI
- 43 OFİS
- 44 HADİME
- 45 KAPALI BEŞİT

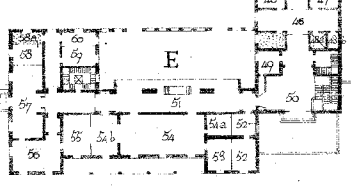

B1. BOĞUZ	16	857 m ²	B2. BOĞUZ	1066 m ²	B3. BOĞUZ	957 m ²
ZEMİN KAT	16	857	ZEMİN KAT	1066	ZEMİN KAT	957
		2071		3067		2271

E. BOĞUZ	434 m ²
ZEMİN KAT	434
	1557
	4181
	3500

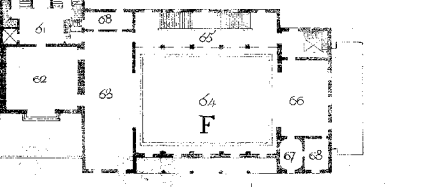
F. BOĞUZ KAT	2140 m ²
ZEMİN	2140
	1740
	3880

- E**
BASVEKİLET
- 46 ANTİT
  - 47 KAPALI GARDİROBU
  - 48 MİSALİT
  - 49 HÜSUSİ GARDİROBU
  - 50 HÜSUSİ TELEFON
  - 51 BASVEKİL YANERİ
  - 52 HÖL
  - 53 SALEBİ
  - 54 İREKALLEME
  - 55 BEKLEME
  - 56 BASVEKİL H. K. M. M. D.
  - 57 BASVEKİL ÇALIŞMA
  - 58 BASVEKİL BANCISI
  - 59 BASVEKİL HÜSUSİ BEK. KAPUSI
  - 60 HÜSUSİ SALON
  - 61 NOTİSALON
  - 62 VEKİLLERİN TOPLANTI S.
  - 63 İREKALLEME
  - 64 BÜRO

ZEMİN ve ARKAKAT UMUMİ SATHI

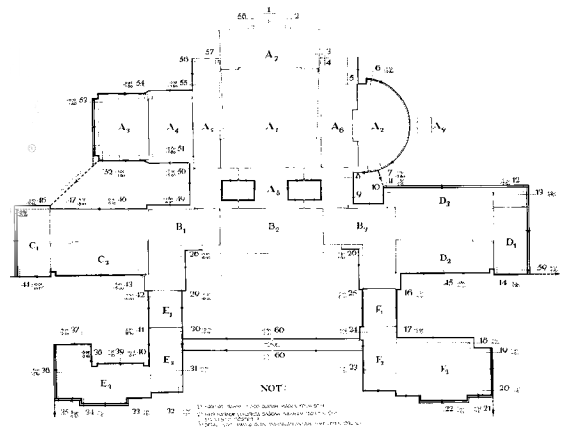
A.	8803 m ²
B.C.D.	5482 m ²
E.F.	7080 m ²
	15065 m ²

* ANKARA - 26 ŞUBAT - 1947 *

* MİMAR - PROF. DR. C. HOLZMEISTER *

TBMM zemin kat planı, 1947, C. Holzmeister
TBMM Arşivi
GNAT ground floor plan, 1947, C. Holzmeister
GNAT Archive

TBMM arazisi, 1960'lar
Ziya Payzın Arşivi

GNAT site, 1960s
The Archive of Ziya Payzin

TBMM, doğudan görünüş
Ziya Payzin Arşivi

GNAT, view from the east
The Archive of Ziya Payzin

İnşaatın Tamamlanması Completion of the Construction

1957 yılında Bağdat Paktı Bakanlar Konseyinin Ankara'da toplanacak olması ile III. Türkiye Büyük Millet Meclisi binası ilk tarihî gününü yaşar.⁶⁷ İlk toplantısı İran parlamento binasında yapılan Konseyin ikinci toplantısı Türkiye'de olacaktır ancak bunun için Ankara'da yeterince uygun bir bina yoktur. II. Türkiye Büyük Millet Meclisi binası ile Dil ve Tarih, Coğrafya Fakültesi binasının mevcut salonları böyle bir toplantı için elverişli değildir. Ziya Payzın, ödenek çıkarıldığı takdirde, inşaatın tamamlanarak Bağdat Paktı toplantısı için hazır hâle getirilebileceğini taahhüt eder. Henüz kullanıma hazır olmayan yapıda pencereler, koltuk ve duvar kaplamaları yoktur. Sıhhi tesisatı Vehbi Koç Siemens ile yapmaktadır. Payzın'ın söz ettiği ısıtma işini yapan İsviçre firması Sutzer'dir. Döviz sorunu Başbakan Adnan Menderes'in girişimiyle çözümlenir:

"Yıl 1957, konu Başbakan Adnan Menderes'e intikal etmiş. Çare yok. 20 gün kaybedilmiş. Menderes tatile rağmen 30 Ağustos günü parayı İsviçre'ye transfer ettirmiş. 1 Eylül'de İsviçre'den 'alındı' telgrafı geldi. Hemen üç postalı çalışma düzeni kurduk. Gece gündüz çalışıyoruz."⁶⁸

With the meeting of the Baghdad Pact Ministerial Council in Ankara in 1957, the 3rd building of the Grand National Assembly of Türkiye experienced its first historical day.⁶⁷ The second meeting of the Council, whose first meeting was held in the parliament building of Iran, would be held in Türkiye. However, there was no suitable venue in Ankara for the event. The existing halls of the 2nd Parliament building and the Faculty of Language, History and Geography buildings were not suitable for such a meeting. Ziya Payzın guaranteed the completion of the project before the Baghdad Pact meeting as long as the necessary funding was provided. The incomplete structure had no windows, seats and wall claddings yet. Plumbing was undertaken by Vehbi Koç with Siemens. The Swiss company mentioned by Payzın undertaking the heating work was Sutzer. The foreign exchange problem was solved with the initiative of Prime Minister Adnan Menderes:

"In the year 1957, Prime Minister Adnan Menderes was informed about the issue. There was no other solution. 20 days were lost in the process. Despite the national holiday, Menderes had the money transferred to Switzerland on August 30. On September 1, the 'transfer complete' telegram was received from Switzerland. We immediately established a three-shift working order. We worked day and night."⁶⁸

Ziya Payzın'ın taahhüt ettiği gibi 1 Şubat'ta bina ısınır ve 2 Şubat'a yetişir.⁶⁹ Payzın telex sistemi ile uğraşırken meraklı bir Amerikalı yanına gelerek, kısmen döşenmiş olan mermerleri gösterir ve bunların Kanada'dan mı yoksa Avusturya'dan mı getirtildiğini sorar:

"Her cins için yol yaptık, ocak açtık, çok uğraştık ama 54 çeşit mermer bulduk dedim. 'Öyleyse siz dünyada üçüncü olmazsa dördüncü mermer üreticisi olabilirsiniz.' deyince tepem attı. Ertesi gün atölyeye gittim. 15x30 cm boyutunda her cins mermerden numune hazırlattım. A8'deki panoya dizdim. Ortasına Türkiye haritası koyup ipe çıktığı yeri göstermek istedim. Aslında panoyu bir sanatçıya yaptırıp, binanın nelere vesile olduğunu anlatır bir hâle sokabilirdim ama mevzuat müsait değildi. İnşaat ödeneği ile sanat işleri yapılamazdı."⁷⁰

As Ziya Payzın promised, on February 1, the building was heated and was ready by February 2.⁶⁹ While Payzın was dealing with the telex system, an inquisitive American came up to him and showed him the partially laid marbles and asked whether they were brought from Canada or Austria:

"I said 'We built roads for all types, we opened quarries, we tried hard and found 54 kinds of marble.' He replied, 'Then you can be the fourth marble producer in the world, if not the third,' I was quite offended. The next day I went to the workshop, and asked the staff to prepare a 15x30 cm sample from each type of marble. I lined them up on an A8 board. I wanted to put a map of Türkiye in the middle and show where each came from using a string. In fact, I could have had an artist make the board and explain what the building had led to, but the statute wasn't available. The construction funding couldn't be used for art works."⁷⁰

Şeref Girişi, 1961

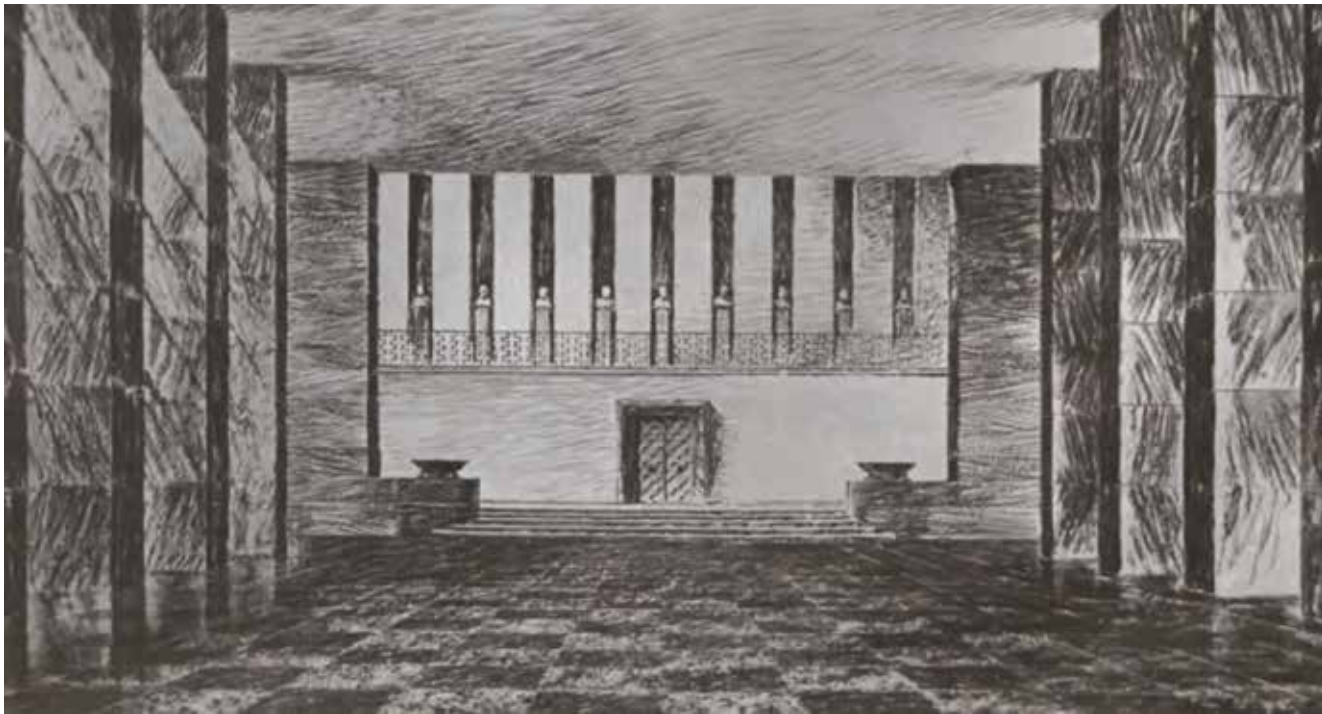
Ziya Payzın Arşivi

Honorary Hall, 1961

The Archive of Ziya Payzın

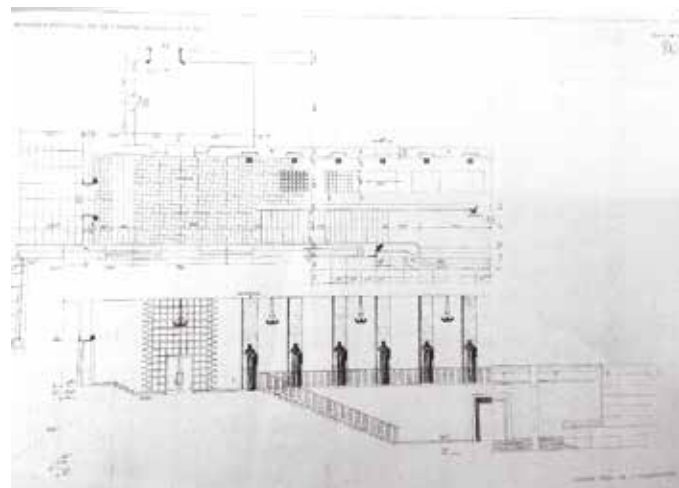

Şeref Holü eskizi, 1940'lar, C. Holzmeister
Ziya Payzın Arşivi

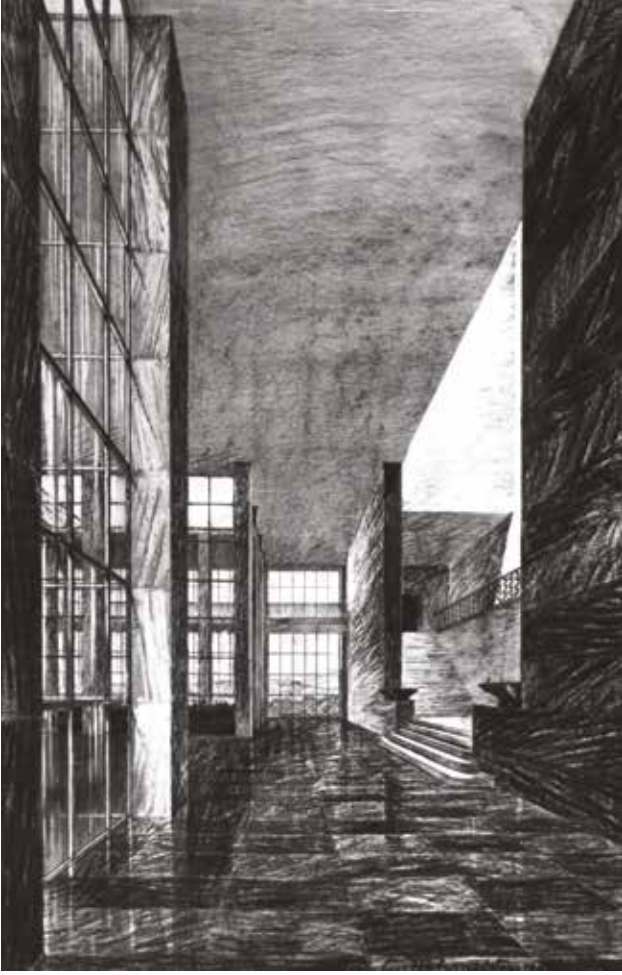
Sketch of Honorary Hall, 1940s, C. Holzmeister
The Archive of Ziya Payzın

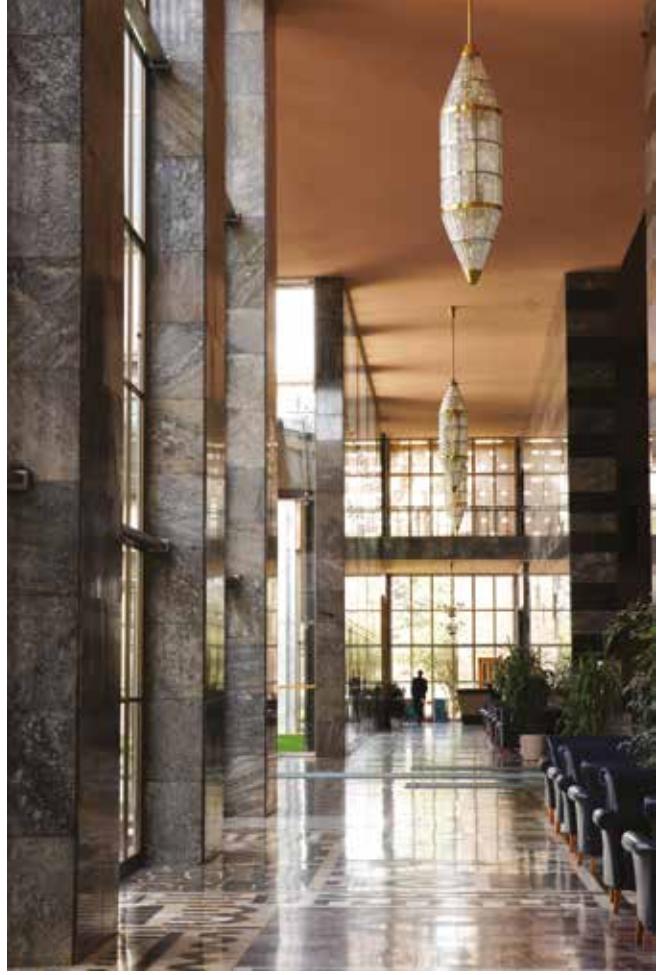
Şeref Holü, 1960'lar
Ziya Payzın Arşivi
Honorary Hall, 1960s
The Archive of Ziya Payzın

Şeref Holü çizimi 1946, C. Holzmeister
TBMM Arşivi
Sketch of Honorary Hall 1946, C. Holzmeister
GNAT Archive

Şeref Holü, C. Holzmeister, 1941
Ziya Payzın Arşivi
Honorary Hall, C. Holzmeister, 1941
The Archive of Ziya Payzın

Şeref Holü
Fotoğraf: Enver Naci Şahinci
Honorary Hall
Photography by Enver Naci Şahinci

Payzın salonlar için gerekli olan 2.700 koltuğun projelerini hazırlar, derileri Türkiye'den olmak üzere Almanya'da Bielefeld'de yaptırılır. Cam mozaikler ve seramikler ekonomik yetersizlikler ve zamanın kısıtlayıcılığı nedeniyle tercih edilir:

"Sıraların şilteleri Almanya'da yapılıyordu.

Beykoz'da üretilen derileri Almanya'ya göndermiş, yastıkları, kauçukları, süngerleri orada imal edilecek ve sadece yerine vidalanacak şekilde geri gelecekti. Ne yazık ki mevzuat bizim gibi düşünmedi, biz deri ihraç etmişiz, sonra koltuk ithal etmişiz, bunların vergileri, ödeneği farklı, bütçe vs. işler karıştı. Onları hallettik fakat benzeri işler Sulzer'in gönderdiği malzeme için de zuhur edince işler aksadı. Malzeme gümrükte kaldı. Toplantıya iki gün kala çare aradık, şantiyedeki bazı parçaları tadilen işi bitirmekten gayrı çıkar yol yoktu. Ancak Sulzer'in sorumlu kişileri bizim yetkimizi aşar deyince telefonu açıp tam yetkili iki uzman gönderilmesini istedim. Hemen uçakla iki uzman gönderdiler. Bu iki kişi kırk sekiz saat ilaç alarak hiç uyumadan çalıştı, panellere su verildi. Toplantı günü salon ısıtıldı. 2.2.1957. Bu olay inşaatımızın kaderini değiştirdi. Önce böyle bir binaya ihtiyaç varmış, lüks değilmiş. Sonra yıllık ödenekte biraz fedakârlık edilirse iş bitebilirmiş dendi, öyle de yapıldı. Bina bitirildi. Bina ısıtılınca blok blok ısıtılan kısımlar kullanıma açıldı."⁷¹

Bina toplantıya elverişli hâle getirilip bu amaçla kullanılmaya başlandıktan sonra bölüm bölüm bitirilmeye çalışılacaktır. Binanın ısınması sağlandıkça büroların olduğu bölüm tamamlanarak yarısı Tevzi ve Tahsis Dairesine; B1, B2, C1 ve C2 blokları üç yıl süre ile CENTO'ya (Central Treaty Organization) verilir.⁷² Böylece hem binadan istifade edilir, hem de bina tamamlanmaya çalışılır:

"Bağdat Paktı Toplantısı için yapılan gayret de boşa gitmedi. Bina ısıtıldı. Bir süre Başbakanlık binayı kullandı. Aslında mimarlara verilen programda E ve F blokları Cumhurbaşkanlığı ofisleri ve Tören Salonu olarak kullanılacaktı. Prof. C. Holzmeister bu iki bloku bir tünel ve bir köprü ile TBMM binasına bağlamış ve önüne yerleştirmişti."⁷³

Payzın prepared the projects for the 2.700 seats required for the halls. The leather was provided from Türkiye and the seats were made in Bielefeld, Germany. Glass mosaics and ceramics were preferred due to economic difficulties and time constraints:

"The mattresses of the desks were made in Germany. He sent the leathers produced in Beykoz to Germany, and the springs, rubbers, sponges would be manufactured there and the seats would be assembled in Türkiye. Unfortunately, the legislation didn't think like us. We had exported leather, and imported seats. Their taxes and allocated fundings were different, etc., so things got messy. We took care of them, but things fell apart when similar issues arose for the material Sulzer had sent. The material got stuck at the customs. We looked for a solution two days before the meeting, but the only way out was to fix certain parts from the construction site. However, when Sulzer's staff said it was beyond their authority, I picked up the phone and asked for two fully authorized experts to be sent. They immediately sent two experts by plane. These two people worked for forty-eight hours without sleeping. Finally, water was given to the heating pipes, and the hall was heated on the day of the meeting on 2.2.1957. This event changed the fate of our construction. First they said such a building was needed, it was not a luxury. Then they said that if a little sacrifice was made in the annual funding, the job could be finished, and it was done so. The building was completed. When the building was heated, the parts that were heated block by block were put into use."⁷¹

After the building was rendered suitable for the meeting and began to be used for this purpose, efforts were made to complete it section by section. As the heating of the building was ensured, the section with the offices would be completed. Half of the section would be allocated to the Distribution and Allocation Department, and the blocks B1, B2, C1 and C2 were allocated to CENTO (Central Treaty Organization) for three years.⁷² Thus, the building was utilized and was trying to be completed at the same time:

"The effort made for the Baghdad Pact Meeting was not in vain, either. The building was heated. The Prime Ministry used the building for a while. In fact, in the program given to the architects, blocks E and F were to be used as Presidential offices and Ceremonial Hall. Prof. C. Holzmeister connected these two blocks with a tunnel and a bridge to the Parliament building and placed them in front of it."⁷³

Genel Kurul Toplantı Salonu (A1), 1960'lar
TBMM Arşivi
Plenary Hall (A1), 1960s
GNAT Archive

Genel Kurul Toplantı Salonu, 2022

Plenary Hall, 2022

İktidar Partisi Grup Toplantı Salonu (A2), 1960'lar
TBMM Arşivi

Ruling Party Parliamentary Group Meeting Hall (A2), 1960s
GNAT Archive

İktidar Partisi Grup Toplantı Salonu
Ruling Party Parliamentary Group Meeting Hall

İktidar Partisi Grup Toplantı Salonu eskizleri, C. Holzmeister
TBMM Arşivi

Sketches of Ruling Party Parliamentary Group Meeting Hall, C. Holzmeister
GNAT Archive

Parti Grup Toplantı Salonu (Büyük Salon) (A3), 1960'lar
TBMM Arşivi
Parliamentary Group Meeting Hall (Grand Hall) (A3), 1960s
GNAT Archive

Parti Grup Toplantı Salonu (A3)
Parliamentary Group Meeting Hall (A3)

Parti Grup Toplantı Salonu (Küçük Salon) (A4), 1960'lar
TBMM Arşivi
Parliamentary Group Meeting Hall (Small Hall) (A4), 1960s
GNAT Archive

Parti Grup Toplantı Salonu (A4)
Parliamentary Group Meeting Hall (A4)

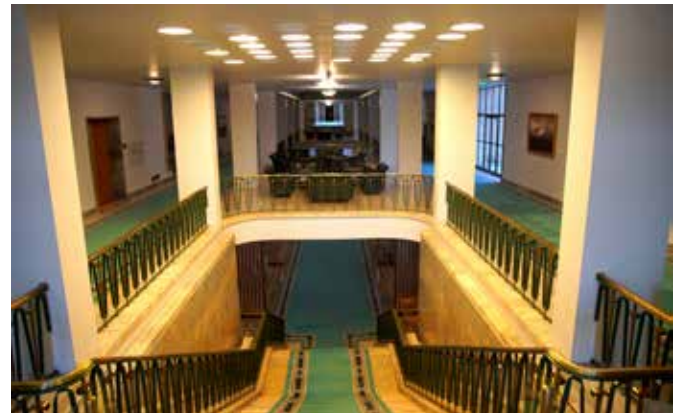
Doğu Kulis eskizi, 1940'lar, C. Holzmeister
TBMM Arşivi

Sketch of Eastern Lobby, 1940s, C. Holzmeister
GNAT Archive

Doğu Kulis, 1960'lar
TBMM Arşivi

Eastern Lobby, 1960s
GNAT Archive

Doğu Kulis

Eastern Lobby

Meclisin bütün mekânlarında kullanılan son derece özenle tasarlanmış 600 büyük avize 1958 yılında Çekoslovakya'da yapılır. Holzmeister ve Ziya Payzın ile birlikte Çek sanatçılar tarafından tasarlanmış, Türkiye'de birikmiş olan tütünle takas edilerek alınmıştır.⁷⁴ Aynı dönemde, inşaatın 1949-56 yılları arasında Kontrol Şefi, 1957-63 yılları arasında Tesisat, Tezyin ve Tefriş İşleri Kontrol Amiri Yüksek Mühendis Vehbi Ekesan, o güne kadar bir benzeri olmayan tefriş çalışmalarını yürütür. "Meclis binamız kendi malzememizle, yerli işçilikle ve zevkimize göre döşenmeli" düşüncesi hâkimdir.⁷⁵

The six hundred meticulously designed grand chandeliers used all around the Parliament were made in Czechoslovakia in 1958. The chandeliers were designed by Holzmeister and Payzın with Czech artists and paid by exchanging the excess tobacco produced in Türkiye.⁷⁴ In the same period, Master Engineer Vehbi Ekesan, the Control Manager of the construction between 1949 and 1956, and the Supervisor of the Installation, Decoration and Furnishing Works between 1957 and 1963, carried out the furnishing works that were unparalleled until that day. The general consensus was that "our parliament building should be furnished with our own materials, domestic workmanship and according to our taste."⁷⁵

Ziya Payzın ve Vehbi Ekesan aydınlatma elemanlarının kontrolünü yaparken, 1960'lar
Ziya Payzın Arşivi

Ziya Payzın and Vehbi Ekesan control the lighting elements, 1960s
The Archive of Ziya Payzın

Aydınlatma elemanları üretimi, 1960'lar
Ziya Payzın Arşivi

Manufacture of Lighting Fixtures, 1960s
The Archive of Ziya Payzın

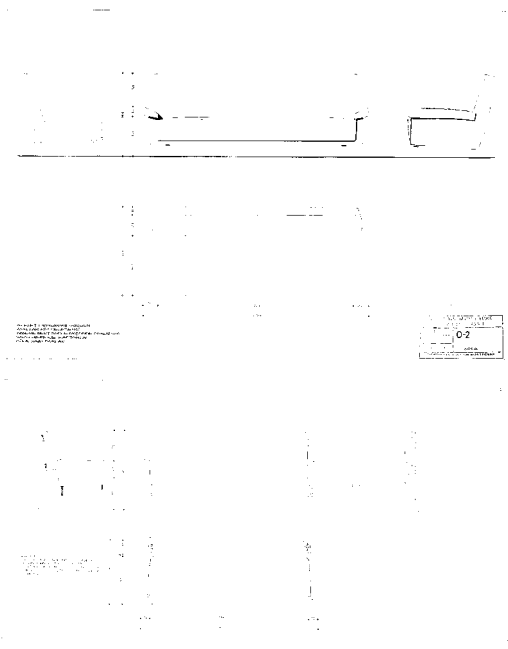
Aydınlatma elemanları üretimi, 1960'lar
Ziya Payzın Arşivi

Manufacture of Lighting Fixtures, 1960s
The Archive of Ziya Payzın

Mobilyaların tasarımı, üretimi, yerleştirilmesi ve bunun iç mimarlığın çağdaş yöntemleri ile çözüme kavuşturulması 1960'ların başında tamamlanır. Bu özenli tefrişin bir parçası olarak sanat eserlerine yer verilmesi, kazanılacak tecrübenin yanında, seramiğin sanat olarak kabul edilmesini ve bu sanatın gelişmesini, rağbet görmesini, Türk seramik sanatının istenen olgunluğa erişmesini sağlamıştır. Ağırlıklı olarak seramik olan bu eserler; sanat tarihimizin önemli isimlerinden Füreya Koral, Ferruh Başağa, Cevdet Altuğ, Meral Kılıç, Nuri İyem, Nasip İyem, Seniye Fenmen, Atilla Galatalı, Kuzgun Acar, İsmet Eroyda, İ. Hakkı Oygur, Tüzüm Kızılcan, Alev Ebuuzziya, Ferhan Talay, Erdoğan Ersen, Mengü Ertel, Cemil Eren gibi sanatçılar tarafından üretilmiş ve tefrişte yerini almıştır.

The process of design, production and installation of furniture and its configuration according to the contemporary methods of interior architecture were completed in the early 1960s. The inclusion of works of art as a part of this meticulous furnishing not only meant gaining a lot of experience in the field, but also led to the acceptance of ceramics as an art, and the development, popularity, and flourishing of Turkish ceramic art. Mainly composed of ceramic, these artworks embedded in the furnishings were produced by the important artists of our art history, including Füreya Koral, Ferruh Başağa, Cevdet Altuğ, Meral Kılıç, Nuri İyem, Nasip İyem, Seniha Fenmen, Atilla Galatalı, Kuzgun Acar, İsmet Eroyda, İ. Hakkı Oygur, Tüzüm Kızılcan, Alev Ebuuzziya, Ferhan Talay, Erdoğan Ersen, Mengü Ertel and Cemil Eren.

TBMM mobilya çizimleri, 1950'ler
TBMM Arşivi
Sketchings of GNAT furniture, 1950s
GNAT Archive

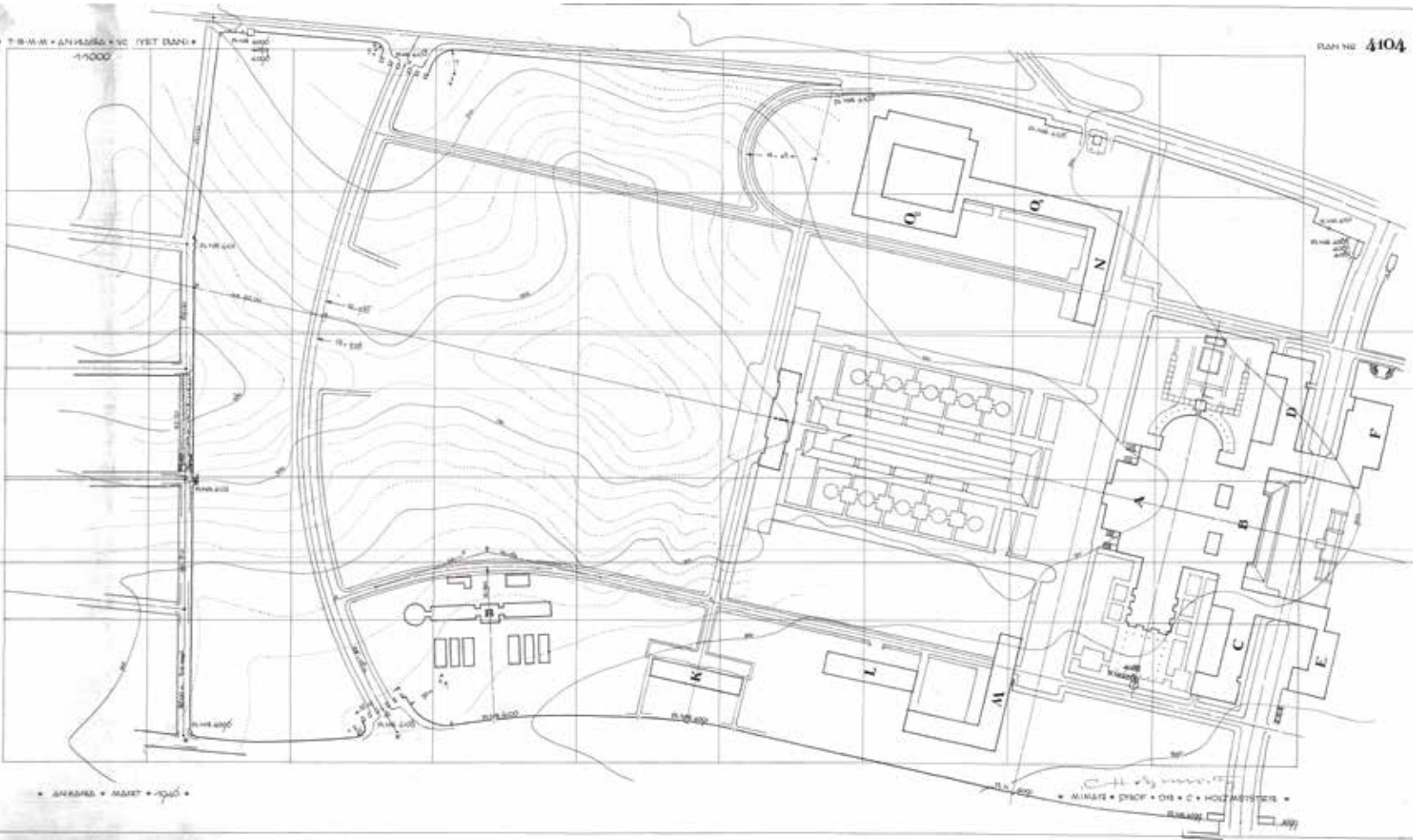
Şeref Holü ve İç Bahçe, 1960'lar
Ziya Payzın Arşivi
Honorary Hall and Inner Courtyard, 1960s
The Archive of Ziya Payzın

Seramik Sehpa Panosu, 1961
Füreya Koral
Ceramic Table Top, 1961
Füreya Koral

Binada Dışişleri Bakanlığı Dış Ticaret Dairesi uzun süre yerinde kalmış, Polis Kışlası (N) ile personel bloku (Q1) Orta Doğu Teknik Üniversitesinin kullanımına, kısmen de İnşaat Müdürlüğüne ve Holzmeister'in bürosuna, Muhafız Kışlası (M) ise Amerikalılar ile ortak kullanıma tahsis edilmiştir.⁷⁶ Ödeme Kanunu'nun sınırları artırılarak inşaat sürecine hız kazandırılmıştır. Diğer yandan, tamamlanan işlerin güvenliği ve korunması bir sorun olarak durmaktadır. Binanın henüz bir koruma teşkilatı da bulunmamaktadır. Merkezî santral çalıştığına göre ısıtılan her bloku kullanıma açmak ve kullanıcıya teslim etmek, güvenlik sorununun çözümü için en iyi yol olarak görülür.

The Foreign Trade Department of the Ministry of Foreign Affairs remained in the building for a long time. Part of the Police Barracks (N) and the personnel block (Q1) were allocated for the use of the Middle East Technical University and another part was reserved for the Construction Directorate and Holzmeister's office; and the Guard Barracks (M) was allocated for common use with the Americans.⁷⁶ The construction gained momentum through expanding the scope of the Payment Law. On the other hand, the safety and protection of completed works remained a problem. The building did not have a protection organization yet. Since the central plant was operating, putting each heated block into use and delivering it to the user was seen as the best way to solve the security problem.

TBMM Yerleşkesi vaziyet planı, 1946, C. Holzmeister
TBMM Arşivi

GNAT Campus layout plan, 1946, C. Holzmeister
GNAT Archive

III. Türkiye Büyük Millet Meclisi binası bu uzun ve meşakkatli sürecin ardından tamamlanmaya yaklaşırken, yapının kullanılmaya başlanması 1961 Anayasası'na göre yapılan ilk seçimden sonraya rastlar. Yeni anayasayı hazırlayacak olan Kurucu Meclis burada çalışacaktır. 1961 yılında resmen hizmete açılan yapının bazı birimleri tamamlanincaya kadar yukarıda belirtildiği gibi farklı amaçlarla kullanılır:

"Binanın eksikleri olsa da artık kullanılabilir hâle gelmişti. Pırlanta kakmalı Eti Güneşi ile değer ve zamanı simgeleyen, bir anahtarlık ucuna tüm kapıları açan Baba Anahtarı takarak dönemin Bayındırlık Bakanı değerli hocam Prof. Dr. Mukbil Gökdoğan aracılığı ile Sayın Millet Meclisi Başkanına en iyi dileklerimizle teslim ettik (6 Ocak 1961)."⁷⁷

Bina kullanıma açıldığında, Millet Meclisi ve Senato olmak üzere iki Meclis bulunmaktadır. Batı yan kanat (B3 ve D) ile dairesel salon (A2) Senatunun kullanımına verilir. Yapının diğer bölümleri tamamı ile Millet Meclisine geçer ve iki Meclis birlikte çalışmaya başlar.

While the 3rd building of the Grand National Assembly of Türkiye was nearing completion after this long and arduous process, the building could only be used after the first elections were held according to the 1961 Constitution. The Constituent Assembly, which would prepare the new constitution, would work there. Some units of the building, which was officially put into service in 1961, were used for a variety of purposes until completion as stated above:

"Despite having some shortcomings, the building was now usable. We delivered to the Speaker of the Grand National Assembly of Türkiye the diamond-studded Hittite Sun Disk, symbolizing value and time, and attached to a key ring the Father Key, which opens all doors, with my dear teacher Prof. Dr. Mukbil Gökdoğan, the Minister of Public Works of the time, with our best wishes (6 January 1961)."⁷⁷

When the building was put into service there were two chambers in the Parliament, the National Assembly and the Senate. West side wing (B3 and D) and the circular hall (A2) are allocated for the use of the Senate. is allocated for the use of the Senate. The other sections of the building are passed over to the National Assembly and the two Assemblies start to work together.

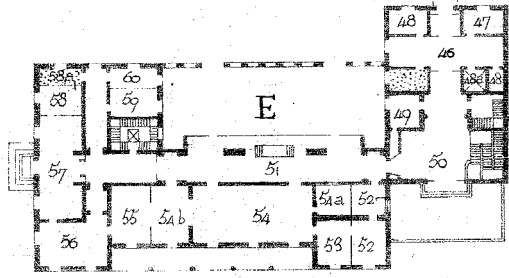
Şeref Girişi, 1960'lar
TBMM Arşivi

The Honorary Hall Entrance, 1960s
GNAT Archive

TBMM Başkanlığı (E Blok)
TBMM Arşivi

The Office of the Speaker of GNAT, (Block E)
GNAT Archive

1947 *

TBMM Başkanlığı eskizi, 1940'lar, C. Holzmeister
TBMM Arşivi
Sketch of the Office of the Speaker of GNAT 1940s,
C. Holzmeister
GNAT Archive

TBMM Başkanlığı, 1940'lar, C. Holzmeister
Ziya Payzın Arşivi

Sketch of the Office of the Speaker of GNAT, 1940s, C. Holzmeister
The Archive of Ziya Payzın

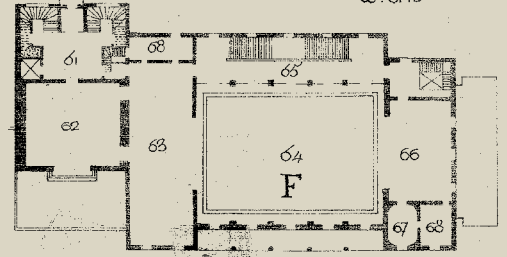

Tören Salonu (F Blok) eskizi, 1938, C. Holzmeister
Ziya Payzın Arşivi
Sketch of Ceremony Hall (Block F), 1938, C. Holzmeister
The Archive of Ziya Payzın

Tören Salonu, 1960'lar
Ziya Payzın Arşivi
Ceremony Hall, 1960s
The Archive of Ziya Payzın

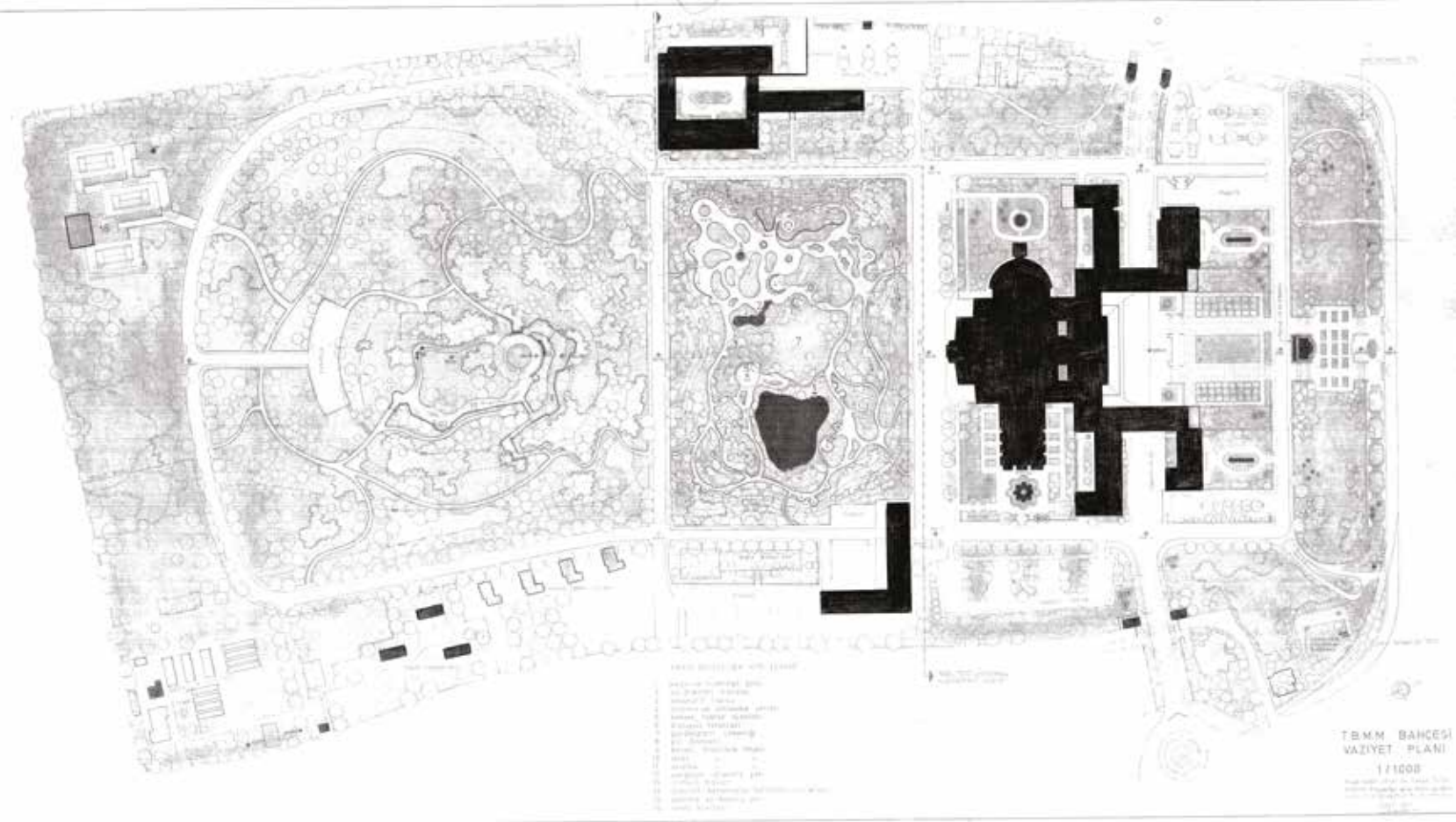

Tören Salonu, 1960'lar
Ziya Payzın Arşivi

Ceremony Hall, 1960s
The Archive of Ziya Payzın

Türkiye Büyük Millet Meclisi binasının bahçe düzenlemesi için 1965 yılında, Türkiye’de peyzaj mimarlığı alanında ilk yarışma düzenlenir. Yarışma, 26 Haziran 1967 tarihinde tamamlanmış, aralarında Ziya Payzın’ın da bulunduğu jürinin çalışmaları sonucunda Yüksek Ziraat Mühendisi Dr. Yüksel Öztan’ın projesi birinciliğe değer görülmüştür.⁷⁸ Öztan’ın projesinde, estetik ve işlevsel özelliklerin yanında Orta Anadolu’nun iklim koşullarına uygunluk, Meclise ve halka hizmet ön planda tutulmuştur.

The first contest in the field of landscape architecture was held in Türkiye in 1965 for the garden arrangement of the building of the Grand National Assembly of Türkiye. The contest was finalized on 26 June 1967, and after the evaluation of the jury, which included Ziya Payzın, Agricultural Engineer Dr. Yüksel Öztan’s submission was awarded the first prize.⁷⁸ In Öztan’s project, in addition to aesthetic and functional features, compliance with the climatic conditions of Central Anatolia and service to the Parliament and the public were prioritized.

TBMM bahçesi vaziyet planı, Yüksel Öztan, 29.11.1977 tarihli çizim
TBMM Arşivi

GNAT garden layout plan, Yüksel Öztan, 29.11.1977
GNAT Archive

TBMM, 1960'lar
Ziya Payzın Arşivi

GNAT, 1960s
The Archive of Ziya Payzın

Clemens Holzmeister'in TBMM ziyareti, 1978. Soldan sağa: Ziya Payzın, Sadun Ersin, Orhan Alsaç, Mukbil Gökdoğan, Kemal Ahmet Aru, Clemens Holzmeister, Cahit Karakaş (Meclis Başkanı), Hayati Tabanlıoğlu, Vedat Dalokay, Behruz Çinici
Ziya Payzın Arşivi

Clemens Holzmeister's visit to GNAT, 1978. From left to right: Ziya Payzın, Sadun Ersin, Orhan Alsaç, Mukbil Gökdoğan, Kemal Ahmet Aru, Clemens Holzmeister, Cahit Karakaş (Speaker of the Parliament), Hayati Tabanlıoğlu, Vedat Dalokay, Behruz Çinici
The Archive of Ziya Payzın

Holzmeister'in Türkiye'yi Son Ziyareti (1978): "Ortak Çalışmamızın Son Anısı"⁷⁹

Holzmeister's Last Visit to Türkiye (1978): "The Last Memory of Our Collaboration"⁷⁹

Dönemin Meclis Başkanı Cahit Karakaş (1977-1980), Mecliste yapılacak anıtlar konusunda oluşturulan komitenin düzenlediği proje eskizini incelemesi için Clemens Holzmeister'i Ankara'ya davet eder.⁸⁰ Holzmeister, yerleşkeye eklenmek istenen Halkla İlişkiler Binası ve cami için önerilerde bulunur ve projeyi İstanbul Teknik Üniversitesinden eski öğrencilerinin yürütmesini ister:

"TBMM binasının tamamlanmasından çok sonra, Meclis Başkanı Karakaş tarafından, bilgime başvurulmak üzere Ankara'ya çağırıldım. Bu davetten son derece kıvanç duydum. Meclise yeni ilavelerin ele alındığı bu çalışmada, binaya bitişik değil ayrı bir ek bina önerdim. O sırada, şimdi her biri ünlü birer mimar olan öğrencilerimle, Behruz Çinici, Ziya Payzın, Mukbil Gökdoğan'la, karşılaştım... Belli çalışmalardan sonra bir taslak çizdim, öğrencilerime artık inşaatın yapımını üstlenmelerini söyledim... Kaç yıl geçti, halâ ilk günkü dayanışma içindeyiz. Bu ne güzel şeydir!..."⁸¹

Cahit Karakaş, Speaker of the Grand National Assembly of Türkiye at the time (1977-1980), invited Clemens Holzmeister to Ankara to examine the project sketch prepared by the committee formed on the monuments to be built in the Assembly grounds.⁸⁰ Holzmeister made some suggestions on the Public Relations Building and mosque to be added to the site and asked his former students from Istanbul Technical University to run the project:

"Long after the completion of the GNAT building, I was summoned to Ankara by the Speaker of the Assembly, Karakaş, to seek my knowledge. I was very pleased with this invitation. In this study, which dealt with the new additions to the assembly, I proposed a separate annex building, not one adjacent to the building. During the meeting I met my students, Behruz Çinici, Ziya Payzın and Mukbil Gökdoğan, who had become famous architects... After some deliberation, I drew a sketch and told my students to undertake the construction of the building... No matter how many years had passed, we were still in solidarity as we were on the first day. What a beautiful thing!..."⁸¹

TBMM genel görünüm, 1990'lar
TBMM Arşivi

GNAT from above, 1990s
GNAT Archive

TBMM genel görünümü, 1990'lar
TBMM Arşivi

GNAT from above, 1990s
GNAT Archive

Bu, 92 yaşındaki mimarın çok sevdiği Türkiye'yi son ziyareti olacaktır. Holzmeister yapılacak değişikliklerin nasıl olması gerektiğini projeler üzerinde açıklar ve Halkla İlişkiler Binası'nın yapımına ancak bir danışman olarak katılacağını söyler. Aralarında yetiştirdiği öğrencilerinin de olduğu Türk mimarları hakkındaki görüşlerini şöyle dile getirir:

"...Mimari açıdan ise Sinan'dan gelen ruh bugün genç mimarlarda canlı tutulmuş ve yaşamaktadır. Bu alanda azıcık payım varsa ne mutlu bana. Bugün Türk mimarı; ne Amerika'dan, ne Japonya'dan, ne Rusya'dan etkileniyor. Türk mimarı yalnızca her şeyi sağlıklı, taze ve tatlı olan Anadolu'dan, sevgili ve yüce Anadolu'dan güç almaktadır. Türkiye'nin bütününden bunu bekliyorum ve eminim ki gerçekleşecektir. Mimari açıdan en iyi ve en parlak eller görev başındadır."⁸²

Holzmeister'in danışmanlığında tasarımını Altuğ- Behruz Çinicinin yaptığı Halkla İlişkiler Binası (A-B bloklar) ile milletvekili çalışma ve ziyaret kabullerine ilişkin işlevler çözümlenmiştir. 14.000 m²'lik bir alana sahip olan Halkla İlişkiler Binası'nın yapımına 1979 yılında başlanmış, yapı 25 Ocak 1984 tarihinde kullanıma açılmıştır.⁸³ Behruz Çinici ve Can Çinicinin tasarımı olan Meclis Camisi (1986-1989) bu blokların güneyinde yer alır.⁸⁴

This would be the last visit of the 92-year-old Holzmeister to Türkiye, which he loved passionately. Holzmeister made suggestions for the projects of the planned changes and said that he could only participate in the construction process of the Public Relations Building as a consultant. He expressed his views on Turkish architects, including his students, as follows:

"...In terms of architecture, the spirit that came from Sinan is kept alive in young architects today and lives on. If I have a small share in this field, I would be happy. Today, a Turkish architect is not influenced by the US, Japan, or Russia. The Turkish architect draws strength only from Anatolia, where everything is healthy, fresh and sweet; the beloved and lofty Anatolia. I expect this from the whole of Türkiye and I am sure it will happen. Architecturally the best and brightest hands are at work."⁸²

Under the consultancy of Holzmeister, the Public Relations building (Blocks A-B) designed by Altuğ- Behruz Çinici and the functions related to the work and visitors of members of parliament were configured. The construction of the Public Relations Building, which had an area of 14,000 m² was started in 1979 and the building was put into use on 25 January 1984.⁸³ The Assembly Mosque (1986-1989), designed by Behruz Çinici and Can Çinici, is located to the south of these blocks.⁸⁴

Ziya Payzın bu son ziyarette çekilen bir fotoğrafın altına şu notu düşer:

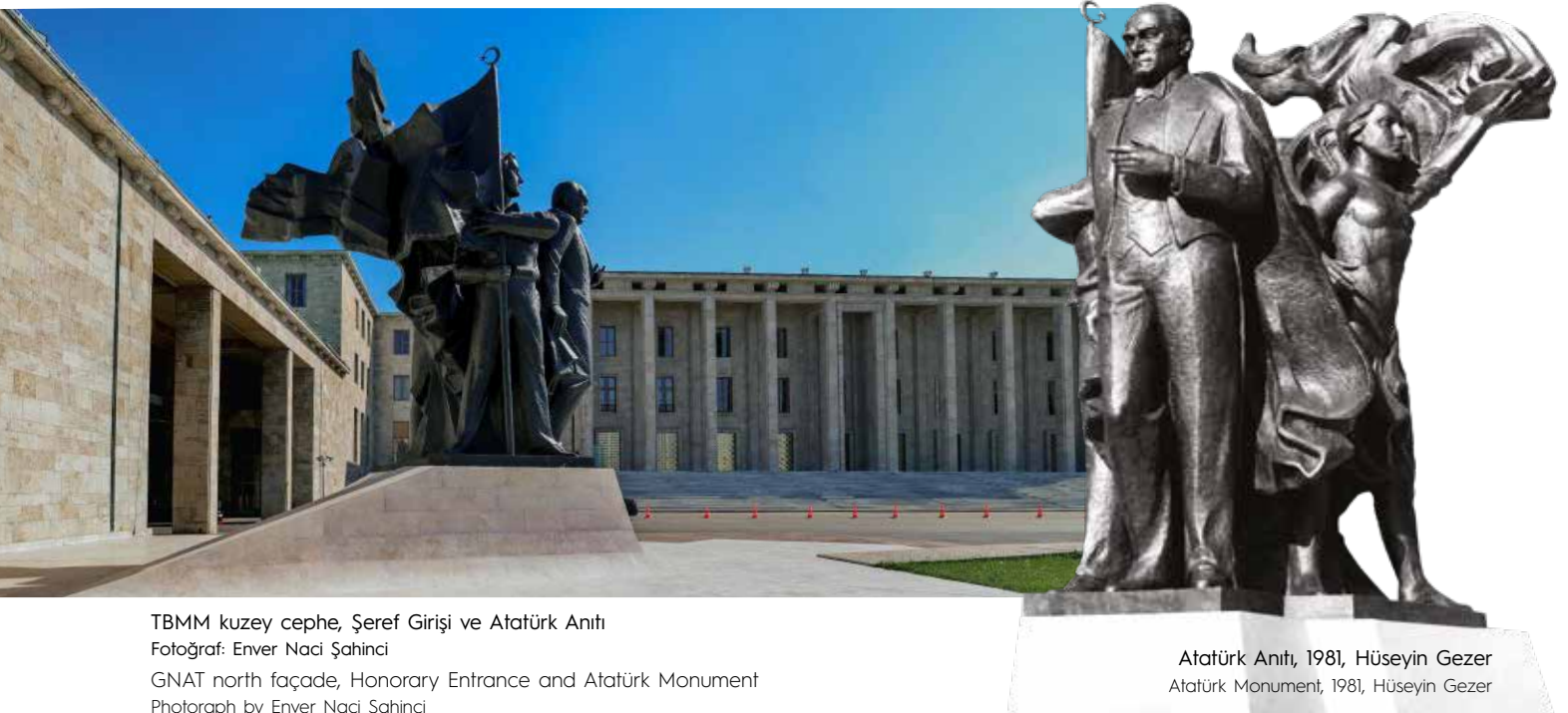
"1940 yılında Yüksek Mühendis Mektebi Mimarlık Hocamız olarak tanıyıp takdir ve saygı ile devam eden ilişkimiz, 1940 yılı yaz tatilinde atölyesinde iş vermesi ile birlikte çalışma şekline dönüştü. Eğitici, öğretici, anlayışlı. İşveren ve nihayet ortak olarak en iyi dostluk içinde bugüne dek süregeldi. Bugün 7.5.1978'de çekilen bu resim ortak çalışmalarımızın son anıdır. Kişiliğini, çalışkanlığını, sanatını daima takdirle kendime örnek edindiğim hocama derin saygılar."⁸⁵

Aynı yıl Atatürk'ün yüzüncü doğum yılı dönümü (1981) için Atatürk Anıtı yarışması düzenlenir. Parlamento binasının önünde yapılacak olan Atatürk Anıtı için Holzmeister, Behruz Çinici'nin de bulunduğu jüriye davet edilir. Ancak Türkiye'ye gelememiş, fotoğraflardan yararlanarak anıtın yerini seçmiş, çeşitli eskizler yapmıştır. Çizimlerin arasında, ana girişin karşısına yapılmasını tasarladığı 5.000 kişilik amfi ve bir halk forumu bulunmaktadır. Güzel sanatları teşvik amacını da taşıyan yarışma Türk sanatçılara açıktır. Dönemin ün yapmış sanatçıların ve sanat eleştirmenlerinin yer aldığı jürinin değerlendirmesi sonucunda Hüseyin Gezer'in Atatürk Anıtı tasarımı birinciliğe değer görülerek uygulanmış, ana binanın kuzeyinde, avludaki yerini almıştır.

Ziya Payzın wrote the following note under a photograph taken during this last visit:

"I met him when he was the Professor of Architecture in the School of Master Engineers in 1940. Our relationship continued with mutual admiration and respect. Later, we became colleagues when he offered me a job in his workshop during the summer vacation of 1940. He was educational, instructive, insightful. Our relationship has continued to this day in the best of friendships, as an employer and employee first and finally partners. This picture taken today on 7.5.1978 is the last memory of our collaborative work. I'd like to express my deep respect to my teacher, whose personality, hard work and art have set an example to me that I will always cherish."⁸⁵

In the same year, a competition for the Atatürk Monument was held for the centennial anniversary of Atatürk's birth (1981). Holzmeister was invited to the jury, which included Behruz Çinici, for the Atatürk Monument to be built in front of the Parliament building. However, he couldn't come to Türkiye and chose the location of the monument by using photographs and made various sketches. Among the sketches; there were the 5000-seat amphitheater and a public forum which he designed to be built opposite the main entrance. The competition, which also aimed to promote fine arts, was open to Turkish artists. After the deliberation of the jury, which included famous artists and art critics of the period, Hüseyin Gezer's Atatürk Monument design was deemed worthy of the first place and was implemented. The monument was placed in the courtyard, to the north of the main building.

TBMM kuzey cephe, Şeref Girişi ve Atatürk Anıtı
Fotoğraf: Enver Naci Şahinci

GNAT north façade, Honorary Entrance and Atatürk Monument
Photograph by Enver Naci Şahinci

Atatürk Anıtı, 1981, Hüseyin Gezer
Atatürk Monument, 1981, Hüseyin Gezer

TBMM, 1960'lar
Ziya Payzın Arşivi
GNAT, 1960s
The Archive of Ziya Payzın

Egemenliğin Mekânı: Yapısal ve Kurgusal Düzen

The Space of Sovereignty: Structure and Installation

III. Türkiye Büyük Millet Meclisi binası, yerleşke alanının kuzey bölümünde, ana eksendeki kente egemen konumu, ölçeği ve tasarım özellikleri ile Türkiye ve dünya mimarlığının simge yapıları arasındadır. Bu simgesellik Türkiye Cumhuriyeti'nin yönetim anlayışına, halkın demokrasi inancına olduğu kadar inşaat sürecinin fedakârlık ve emek içeren bütün aşamalarına tabidir.

444.760 m²'lik eğimli arazide İnönü Bulvarı'na cephe verecek şekilde konumlanan yerleşkeyi; batısında Dikmen Caddesi, doğusunda Atatürk Bulvarı ve Güvenlik Caddesi, güneyinde Ömür Sokak kuşatır. Yerleşkenin kuzeyinde ana bina (A, B, C, D, E, F bloklar); doğusunda Millî Egemenlik Parkı, Muhafız Taburu binası, Matbaa, 100. Yıl Bahçe Lokantası, TBMM Kreş, Gündüz Bakımevi ve Anaokulu, Otopark, batısında Ziyaretçi Kabul Salonu, Halkla İlişkiler Binası ve TBMM Hastanesi, güneyinde Cami, seralar, fidanlık ve spor alanları bulunmaktadır.⁸⁶ Bütün birimlere geçişler asfalt kaplı düzenli yollarla sağlanmıştır. Yerleşkenin doğusuna 2020 yılında TBMM'nin kuruluşunun 100. yıl dönümü anısına 100. Yıl Bahçe Lokantası yapılmış, 2022 yılında ise hemen yanında planlanan TBMM Kreş, Gündüz Bakımevi ve Anaokulu binası tamamlanarak hizmete açılmıştır.

The 3rd building of the Grand National Assembly of Türkiye is among the landmarks of Turkish and world architecture with its dominant position on the main axis in the northern part of the site, its scale and design features. This symbolism represents the sense of government in the Republic of Türkiye, the people's belief in democracy, as well as all stages of the construction process that involved sacrifice and effort.

The campus, situated on a sloping land of 444.760 m² facing İnönü Boulevard, is surrounded by Dikmen Avenue in the west, Atatürk Boulevard and Güvenlik Avenue in the east, and Ömür Street in the south. In the campus, there are the following: the main building (Blocks A, B, C, D, E, F) to the north; the National Sovereignty Park, Guard Battalion building, the Publishing House, 100. Yıl Bahçe Restaurant, GNAT Nursery, Daycare, and Kindergarten and the parking lot to the east; the Visitors' Hall, Public Relations building, and GNAT Hospital to the West; and the Mosque, greenhouses, nursery garden and the sports facilities to the south.⁸⁶ Access to all units is possible through orderly asphalt-coated roads. In the east of the settlement, 100. Yıl Bahçe Restaurant was built in 2020 to commemorate the 100th Anniversary of the founding of the Grand National Assembly of Türkiye and in 2022, the GNAT Nursery, Daycare, and Kindergarten building situated right next to it was completed and put into service.

Türkiye Büyük Millet Meclisinin bahçe alanı, güneyde ve kısmen doğu ve batıda 2.5-3 m yüksekliğinde bosajlı kesme taştan kalın bir duvarla çevrilidir. Kuzeyde ise duvarla kuşatılmamış, önündeki geniş meydanla kente doğru kollarını açmış bir görünüm kazandırılmıştır. Yerleşkeye girişler batıda Dikmen Caddesi'nden, doğuda Atatürk Bulvarı'ndan ve Güvenlik Caddesi'nden olmak üzere iki yönden sağlanır.

19.372 m²'lik alana konumlanan ana bina simetrik kurgulanmış, iki bodrum üzerine üç katlı büyük bir parçalı yatay kütlede oluşur.⁸⁷ Orta eksenindeki anıtsal etkili kolonlu ana girişten ulaşılan Şeref Holü ve Toplantı Salonları, bunun iki yanında büroların bulunduğu geniş yan kanatlar ile kuzeyinde simetrik yerleştirilmiş Meclis Başkanlığı ve Tören Salonu blokları ana binayı oluşturur. Bakır levhalarla kaplı az eğimli çatı, yapının bütün bölümlerini birleştirmektedir.⁸⁸ Bu özellikleriyle Uluslararası Mimarlık Dönemi'nin işlevselci anlayışına uygun olarak, farklı işlevlerin simetrik yerleştirilmiş parçalı kütlelere dağıtıldığı anıtsal bir binadır. İşlevlerine göre gruplandırılmış bölümler arasında kesintisiz bir düzen vardır.

Binaya girişler kuzey ve güneydeki ana kapılardan sağlanır. Kuzeyde anıtsal Şeref Girişi, yan kanatlarda kuzeyde ve güneyde döner kapılı simetrik ikişer giriş yer alır. Bütün bölümler arasında rahat işleyen bir ulaşım sağlanmıştır. 1980 sonrası tek meclisli sisteme dönüldüğünde düzenlenen ve günümüzde de büyük ölçüde devam eden işlev dağılımı ise şöyledir:

A Blok: Şeref Holü, Genel Kurul Salonu, Grup Toplantı Salonları, Kulisler, Basın

B Blok: Şeref Girişi ve Giriş Holü

C Blok: Meclis Genel Sekreterliği, Kütüphane, Bürolar

D Blok: Cumhurbaşkanlığı, Bürolar, Lokantalar

E Blok: Meclis Başkanlığı

F Blok: Tören ve Kabul Salonu

Muhafız Kışlası: Bürolar, Lokanta

The garden area of Grand National Assembly of Türkiye is surrounded by a 2.5-3 m high thick wall of bossage cut stone in the south and partially in the east and west. In the north, it is not surrounded by walls, but with a wide square in front that has an appearance of opening its wings towards the city. The entrances to the campus are from two directions, one from Dikmen Street in the west and the others from Atatürk Boulevard and Güvenlik Street in the east.

The main building situated on an area of 19.372 m² consists of a large fragmented horizontal mass with three floors over two basements.⁸⁷ The main building is made up of the Honorary Hall, which is accessible from the columned main entrance with a monumental effect, and meeting halls at the center axis and the wide wings on both sides of the symmetrically placed blocks of the Speaker's Office and Ceremonial Hall. The slightly sloping roof clad with copper sheets connects all parts of the structure.⁸⁸ With these features, it is a monumental building in which different functions are distributed to symmetrically placed fragmented masses in accordance with the functionalist understanding of the International Architecture Period. There is an uninterrupted order between the sections grouped according to their functions.

Entrances to the building are provided through the main gates to the north and south. There is a monumental Honorary Entrance in the north, and two symmetrical entrances with revolving doors on both the north and south side wings. Easy transition was provided between all sections. The distribution of functions, which was organized when the unicameral system was restored after 1980 and which continues to a large extent today, is as follows:

Block A: Honorary Hall, the Plenary Hall, Group Meeting Halls, Lobbies, Press.

Block B: Honorary Entrance and Entrance Hall

Block C: General Secretariat, Library, Offices

Block D: Presidency, Offices, Restaurants

Block E: Speaker's Office

Block F: Ceremonial and Reception Hall

Guard Barracks: Offices, Restaurant

Ana kütleinin simetri eksenindeki anıtsal giriş, katlar boyunca yükselen kolonlarla vurgulanmış görkemli bir etkiye sahiptir. Mermer merdivenlerle ulaşılan dokuz şeref kapısından Giriş Holü'ne ve Şeref Holü'ne (Büyük Kulvar)⁸⁹ ulaşılır. Anıtsal etkili neoklasik merdivenlerin yer aldığı Giriş Holü, Anadolu'nun buğday tarlalarına atıf yapan sarı renkli travertenle kaplıdır. Buradan geçilen Şeref Holü; simetrik yerleştirilmiş iki iç bahçesi, Anadolu motiflerinin stilizasyonu ile elde edilmiş soyut motifli mermer döşeli zemini, Genel Kurul Toplantı Salonu giriş kapısı (Üzümlü Kapı) ve Türk büyüklerinin heykellerinin yer alması planlanmış galerisi ile etkileyici bir mekândır.⁹⁰ Kulislerden (Küçük Kulvarlar) ana eksenindeki Genel Kurul Salonu'na, batısında yarım daire biçimli İktidar Partisi Grup Toplantı Salonu'na ve doğusundaki iki ayrı Parti Grup Toplantı Salonu'na ulaşılır.⁹¹ Salonların hassasiyetle oluşturulmuş elektronik sistemleri, akustiği, ahşap, deri ve çini gibi malzemelerin işlevlerine ve binanın karakterine uygun kullanımı dikkat çekicidir. Yatay dizi oluşturan büyük dikdörtgen pencereler bütün mekânların aydınlık ve ferah olmasını sağlar. Köprüyle bağlanan öndeki üç katlı iki simetrik kütlede doğudaki Meclis Başkanlığı, batıdaki Kabul ve Tören Salonu'dur. Her iki kütleinin Hükümet Mahallesi'ne (Bakanlıklar Sitesi) bakan kuzey cepheleri ana bina ile uyumlu olarak, kolonlu bir düzenlemeye sahiptir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi binasında Anadolu'nun taş ve mermer yataklarından çıkarılan malzemeler kullanılmış, dış kaplama malzemesi olarak traverten, iç mekânlarda 36 çeşit yerli mermer ile seramik, bakır ve ahşaba yer verilmiştir.⁹² Bu yeni malzemelerin yanında bahçe duvarında kullanılan su öğeleri ve kale duvarını anımsatan cephe çıkmaları gibi detaylar Holzmeister'in gelenekle kurduğu bağın izlerini taşır. Taş ve mermerin oluşturduğu etkileyicilik, yalın geometrik desenler ve stilize Anadolu motiflerinin duyarlılıkla kullanıldığı estetik mekânlar, binanın anıtsal ölçeği ve kütle özellikleriyle ahenkli bir bütünlük sağlar. Holzmeister'in malzemenin kullanımı konusundaki düşünceleri, bu estetiğin nasıl şekillendiğine açıklık kazandırmaktadır:

The monumental entrance on the axis of symmetry of the main mass has a majestic effect accentuated by the columns rising along the floors. Entrance Hall and the Honorary Hall (Great Lane) are accessible through nine gates, which are reached by marble stairs.⁸⁹ The Honorary Entrance, with its monumental neoclassical staircase, is covered with yellow travertine inspired by the wheat fields of Anatolia. The entrance leads to the Honorary Hall which is an impressive place with its two symmetrically placed inner gardens, its marble floor with abstract patterns obtained by stylization of Anatolian motifs, the entrance door of the Plenary Hall (Grape Gate) and the gallery where the statues of Turkish elders were planned to be located.⁹⁰ The Plenary Hall on the main axis, the semi-circular shaped Ruling Party Group Meeting Hall on the west and two separate group meeting halls on the east are accessed from the lobby corridors (Small Lanes).⁹¹ It's worth noting the impressive electronic infrastructure created with meticulous work, the acoustics, and the functional and convenient use of materials such as wood, leather and tiles in the halls. Large rectangular windows forming a horizontal row ensure that all spaces are bright and spacious. Of the two symmetrical three-storey masses connected by a bridge, the one in the east is the Speaker's Office and the other in the west is the Reception and Ceremony Hall. The northern façades of both masses facing the Hükümet Quarter have a columnar arrangement in harmony with the main building.

Materials extracted from the stone and marble beds of Anatolia were used in the GNAT building, travertine was used as the exterior cladding material, and 36 kinds of local marble, ceramics, copper and wood were used in the interior spaces.⁹² Apart from these new materials, the water elements used in the garden wall and details like façade projections evoking castle walls bear the marks of the connection Holzmeister made with tradition. The impressiveness of stone and marble, simple geometric patterns and aesthetic spaces with sensibly used stylized Anatolian patterns provide a harmonious integrity with the monumental scale and mass features of the building. Holzmeister's reflections on the use of the material clarify how this aesthetic was shaped:

“Malzemenin doğru seçimi ve sanatkârca kullanımı, örneğin kaplamanın türü, ahşabın ve taşın işlenişi, silmelerin ve profillerin çizimi, malzemenin doğasına sadık kalmak, bunlar başta gelen görevlerdir. Diğeri ise dövme demirin, dökme demirin, bronzun, ahşabın ve taşın doğasına en yakın gelen biçimi bulmaya uğraşmaktır. Kısmi form böylece yaratılır, iyi çalışan kabuk buna eşlik eder, hatta genellikle süslemenin yerini bile alır.”⁹³

“Malzemenin sanatkârca kullanıldığı” binada, her mekâna göre farklı bir tasarımla üretilen aydınlatma elemanları, tefrişatta kullanılan mobilyalar ve özellikle seramik sanatçıların yaptığı sehpa panosu, saksı, vazo, kül tablası gibi objeler, dönemin Türk mimarlık ve sanat ortamına özgüdür. Bütün bu özellikler, binayı bir döneme tanıklık etmenin ötesinde, mimarlık/sanat üsluplarına ve yorumlarına ilişkin derinlikli bir belge, mimarlık ve sanat tarihi okumalarına ışık tutan biricik ve zengin bir kaynak hâline getirmektedir.

“The right choice and artistic use of the material, for example the type of cladding, the processing of wood and stone, the drawing of moldings and profiles, remaining faithful to the nature of the material, these are the primary tasks. The other is trying to find the form that comes closest to the nature of wrought iron, cast iron, bronze, wood and stone. The partial form is thus created, - a well-working shell accompanies it, often even replacing the ornamentation.”⁹³

In the building where “the material was used artistically”, the following are unique to the Turkish architectural and artistic environment of the period: lighting elements produced with a different design according to each space, furniture used in furnishing, and objects such as coffee table panels, flower pots, vases, ashtrays, especially made by ceramic artists. All these features make the building an in-depth document on architectural/art styles and interpretations; a unique and rich source that sheds light on architecture and art history readings beyond witnessing a period.

Şeref Holü
Fotoğraf: Enver Naci Şahinci

Honorary Hall
Photograph by Enver Naci Şahinci

1938-1961/63 yılları arasını kapsayan uzun yapım sürecinde, koşulların değişmesi, tasarım ayrıntılarına da kaçınılmaz olarak yansır. Hocasının tasarımına sadık kalmakla birlikte Ziya Payzın'ın kimi uygulamaları mevcut olanakların, taleplerin, savaş, deprem gibi durumların/olasılıkların belirleyiciliğinde üretilmiştir. Özgün tasarımda yer alan ancak uzun inşaat sürecindeki öncelikler nedeni ile ertelenen ya da tümüyle vazgeçilen ayrıntılar ise Holzmeister'in çizimlerinden izlenebilmektedir.

III. Türkiye Büyük Millet Meclisi binası bütün bu tasarım özellikleri, konumu ve ölçeğiyle devletin iktidarını vurgularken, kenti ve kullanıcılarını kucaklayan, kendisine atfedilen millî egemenliğin temsilini bünyesinde barındıran bir abide olarak günümüzde de başkent Ankara'nın ve Türkiye'nin kalbidir. Bir asrı aşan bu gururlu temsil, "Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir." sözlerinde ebedileşir.

The change in conditions in the long construction process covering the years 1938-1961/63 is inevitably reflected in the design details. While remaining loyal to his teacher's design, some of Ziya Payzın's applications were produced in accordance with available facilities, demands, situations/possibilities such as war and earthquake. Details included in the original design but postponed or completely abandoned due to priorities in the long construction process can be followed in Holzmeister's drawings.

While emphasizing the power of the state with all these design features, location and scale, the 3rd building of the Grand National Assembly of Türkiye is still the heart of Ankara, the capital and Türkiye, as a monument that embraces the city with its users and embodies the representation of the national sovereignty attributed to it. This proud representation of more than a century becomes eternal in the words "Sovereignty unconditionally belongs to the nation."

Çankaya girişi, 1960'lar
Ziya Payzın Arşivi

Çankaya Entrance, 1960s
The Archive of Ziya Payzın

SON NOTLAR: ENDNOTES:

- 1 11 Ocak 1937 tarihli ve 3090 sayılı Büyük Millet Meclisi Binası ile Başvekâlet ve Hariciye Vekâleti Binalarının Yapılması için Taahhüd İcrasına Mezuniyet Verilmesi Hakkında Kanun <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/3513.pdf>
- 2 Arkitekt 1938, 4.
- 3 Binanın bazı detayları ve ince işleri 1963'te tamamlanmıştır.
- 4 A.C. 1932:21.
- 5 L. Alpagut 2012:68-101.
- 6 Türk Ocakları Genel Merkezi (Ankara Resim ve Heykel Müzesi) ve Etnografya Müzesi'nin mimarı Arif Hikmet Koyunoğlu yazdığı anılarında, inşaat malzemesinin temin edilmesi, ulaşımı, usta ve işçi konularına ayrıntılı olarak yer vermiştir. Bkz.H. Kuruyazıcı,2008.
- 7 A. Cengizkan 2004:5.
- 8 Bu dönemde kamu yapılarının projelerinin "Hars Müdüriyeti"nin onayından geçmesi koşulu, bütün kamu yapılarına, ortak bir millî kimlik kazandırma düşüncesinden kaynaklanır.
- 9 15 Haziran 1927 tarihli, 1055 sayılı <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/608.pdf>
- 10 Behçet ve Bedrettin 1933:247.
- 11 Holzmeister, Bakanlıklar ve III. Türkiye Büyük Millet Meclisi başta olmak üzere Ankara'nın en önemli yönetim binalarını gerçekleştirirken İsviçreli Ernst Arnold Egli (1893-1974) Maarif Vekâleti İnşaat Bürosunda başmimardır ve Erken Cumhuriyet Dönemi'nin başlıca eğitim yapılarının tasarımı ve yapımı için görevlendirilir. Alman kent plancısı Hermann Jansen Ankara planını yapar. Diğer mimarlar arasında örneğin Henri Prost İstanbul ve Bursa kentlerinin imar planlarını yapmış, Martin Wagner İstanbul Güzel Sanatlar Akademisinde şehircilik kurslarını yönetmiş ve İstanbul üzerine raporlar hazırlamıştır. Theodor Post, Ankara'da modern anlayışta gerçekleştirilen ilk yapılardan Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekâleti (Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı) binasının (1925-1926) mimarıdır. Oerlei
- 1 The law dated 11 Jan 1937 and numbered 3090, approving the construction of the Parliament Building of the Grand National Assembly of Türkiye and the buildings of Prime Minister's Office, and the Ministry of Foreign Affairs <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/3513.pdf>
- 2 Arkitekt 1938, 4.
- 3 Certain details and finishing works of the building were finalized in 1963.
- 4 A.C. 1932:21.
- 5 L. Alpagut 2012:68-101.
- 6 Arif Hikmet Koyunoğlu, the architect of the Headquarters of Turkish Hearths (State Museum of Art and Sculpture) and the Ethnography Museum, elaborates in his memoirs on the supply and transportation of building materials and issues about master builders and workers. See H. Kuruyazıcı,2008.
- 7 A. Cengizkan 2004:5.
- 8 The stipulation to grant approval from the "Culture Directorate" for all public building projects in this period originates from the idea to provide a collective national identity to all public buildings.
- 9 Official Gazette no. 1055 of 15 June 1927 <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/608.pdf>
- 10 Behçet and Bedrettin 1933:247.
- 11 While Holzmeister was building the most important administrative buildings of Ankara, especially The 3rd Parliament building of the Grand Assembly of Türkiye, Swiss Ernst Arnold Egli (1893-1974) was the Chief Architect at the Ministry of Education Construction Bureau and was assigned for the design and construction of the main educational buildings of the Early Republican Period. The German urban planner Hermann Jansen made the plan of Ankara. Among other architects, for example, Henri Prost made the zoning plans of the cities of İstanbul and Bursa, Martin Wagner directed the urbanism courses at the İstanbul Fine Arts Academy

- ise Ankara Kızılay binası, Numune Hastanesi ve Hıfzıssıhha Enstitüsünü tasarlar. Paul Bonatz İstanbul Teknik Üniversitesindeki eğitimciliğinin yanında Ankara Opera binasını, Erkek Teknik Öğretmen Okulunu, Alman Mimar Bruno Taut ise Ankara Dil ve Tarih, Coğrafya Fakültesi, Ankara Atatürk Lisesi, Cebeci Ortaokulu, Trabzon Erkek Lisesi binalarını gerçekleştirir.
- 12 Nazmi Kal'ın Clemens Holzmeister'le 1980'de Salzburg'da yaptığı röportajdan alınmıştır. Bkz. A.Balamir 2002:17.
- 13 E.A. Egli 1930.
- 14 B. Çinici 1995.
- 15 Holzmeister 1937:203, 1976:69, Balamir (ed.), 2010:194.
- 16 Salt Araştırma Altuğ-Behrüz Çinici Arşivi'nde yer alan ve tarihi bilinmeyen 64 dakikalık ses kaydı "Arşivden Çıktı: TBMM Yapısının Mimarı Holzmeister Meslek Hayatını Anlatıyor" (Çev. Çağrı Küçükay).
- 17 E.A. Egli 1969, *Im Deinst Zwischen Heimat und Fremde, Einst und Dereinst Erinnerungen*, yayımlanmamış kitap, Meilen (Wissenschaftshistorische Sammlungen ETH Zürich Hs.787.I)
- 18 B. Nicolai, bu bilgiyi Gezi Günlüklerine dayanarak vermektedir. Bkz. 2011:75.
- 19 Holzmeister 1937:204.
- 20 Bu alanın hemen batısında cadde ile mahalleden ayrılan, Millî Savunma Bakanlığı (1927-31) ve Genelkurmay Başkanlığı (1928-31) binaları yer alır.
- 21 Yüksek Mimar Ziya Payzın, (1918-2015) İstanbul Teknik Üniversitesinde Clemens Holzmeister'in en başarılı öğrencilerinden olmuş, 1947 yılında ise Holzmeister, Türkiye Büyük Millet Meclisi inşaatının bütün yetki ve sorumluluğunu Ziya Payzın'a bırakmıştır. Ziya Payzın, inşaatın tamamlandığı 1961 yılına kadar bu görevi yerine getirmiş, daha sonra Türkiye Büyük Millet Meclisinde 1970'li yıllarda Genel Sekreter Teknik Yardımcısı olarak görev yapmıştır. Ziya Payzın'ın yaşamına, mimarlığına ve Türkiye Büyük Millet Meclisi binasının inşaat sürecine ilişkin ayrıntılı bilgiler, Ziya Payzın'ın yayımlanmamış kitaplarından ve kendisi ile yapılan röportajlardan edinilmiştir. Ziya Payzın'ı ve eşi Sevim Payzın'ı saygıyla anarken katkılarından dolayı ailesine teşekkür ederim.
- 22 Z. Payzın 2012:7.
- 23 Holzmeister 1976: 156, Balamir(ed.)2010: 200.
- 24 Z. Payzın 2012:7.
- and prepared reports on Istanbul. Theodor Post is the architect of the Ministry of Health and Social Assistance building (1925-1926), one of the first buildings built in Ankara with a modern understanding. Oerlei, on the other hand, designed the Ankara Red Crescent building, Numune Hospital and the Health Institute. In addition to teaching at İstanbul Technical University, Paul Bonatz built the Ankara Opera House, the Male Technical Teacher's School, while the German architect Bruno Taut designed the building of Ankara Faculty of Language, History and Geography, Ankara Atatürk High School, Cebeci Secondary School, and Trabzon Male High School.
- 12 Extract from Nazmi Kal's interview with Clemens Holzmeister in Salzburg dated 1980. See. A. Balamir 2002: 17.
- 13 E.A. Egli 1930.
- 14 B. Çinici 1995.
- 15 Holzmeister 1937:203, 1976:69, Balamir (ed.), 2010:194.
- 16 64-minute audio recording of unknown date in Salt Research Altuğ- Behrüz Çinici Archive "Out of the Archive: Holzmeister, the Architect of the Structure of the Grand National Assembly of Türkiye (GNAT), Describes His Professional Life" (Trans.Çağrı Küçükay).
- 17 E.A. Egli 1969, *Im Deinst Zwischen Heimat und Fremde, Einst und Dereinst Erinnerungen*, unpublished book, Meilen (Wissenschaftshistorische Sammlungen ETH Zürich Hs.787.I)
- 18 B. Nicolai gave this information based on his Travel Journals. See 2011:75.
- 19 Holzmeister 1937:204.
- 20 Separated from the quarter by a street, to the West of this area stand the buildings of the Ministry of National Defense (1927-31) and the Office of the Commander in Chief (1928-31).
- 21 Master Architect Ziya Payzın (1918-2015) became one of the most successful students of Clemens Holzmeister at İstanbul Technical University, and in 1947, Holzmeister transferred all his position as well as responsibilities for the construction of the Parliament Building of the Grand National Assembly of Türkiye to Ziya Payzın. Ziya Payzın remained in this post until the completion of the construction in 1961. Later in the 1970s, he served as the Technical Assistant to Secretary General in the Grand National Assembly of Türkiye. Further information on Ziya Payzın's life, architecture and the construction process of the Parliament Building was taken from Ziya Payzın's unpublished books and interviews. While commemorating Ziya Payzın and his wife Sevim Payzın with respect, I would like to thank his family for their contributions.
- (külliye): the name given to a building complex consisting of buildings serving a variety of purposes, from worship, to education, socialization and charity.
- 22 Z. Payzın 2012:7.
- 23 Holzmeister 1976:156, Balamir(ed.)2010: 200.
- 24 Z. Payzın 2012:7.

- 25 C. Holzmeister 1937: 203-204, Balamir(ed.)2010: 292.
- 26 Z. Payzın 2012:51.
- 27 Ayrıntılı bilgi için bkz. Batur 1994: 562-563.
- 28 Mimar Hasip Bey Kurtuluş Savaşı'nda şehit olmuştur.
- 29 Bu bina 15 Ekim 1925 tarihine kadar Meclis olarak kullanılmış ve bu tarihten sonra Cumhuriyet Halk Partisi Genel Merkezi olmuş, ardından Ankara Hukuk Fakültesinin kuruluş aşamasında kullanılmış, 15 Haziran 1952 tarihli karar ile "İnkılap Müzesi" yapılmak üzere Maarif Vekilliğine (Millî Eğitim Bakanlığı) verilmiştir. 23 Nisan 1961 tarihinden itibaren Türkiye Büyük Millet Meclisi Müzesi olarak işlev kazanmıştır. 1981 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığının yaptığı restorasyon ve teşhir çalışmalarının ardından "Kurtuluş Savaşı Müzesi" olarak ziyarete açılmıştır.
- 30 II. Türkiye Büyük Millet Meclisi binası konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. Yıldırım Yavuz, *Kimliğinin İzinde III: Yeni Başkentte*, s. 173-215, M. Vedat Tek Kimliğinin İzinde Bir Mimar, Afife Batur(Haz.), YKY, İstanbul, 2003.
- 31 1924 yılında çekilmiş en erken tarihli fotoğrafında, günümüzdeki yapıdan daha kısa bir kütleye sahip olduğu, kuzey yönünde iki aks daha inşa edildiği, İstasyon Caddesi'ne bakan kısa ana cephede sade bir girişi olduğu, günümüzdeki taç kapının sonradan eklendiği anlaşılmaktadır. Kesme andezit taşı ile yapılmış olan basık kemerli taç kapı, Birinci Ulusal Mimarlık Üslubu'nun diğer bir öncüsü olan Kemalettin Bey'in tasarımıdır.
- 32 1925-1960 yılları arasında Türkiye Cumhuriyeti'nin parlamento binası olarak kullanılmış, Atatürk devrimlerine, çok partili yaşama geçişe tanıklık etmiştir. 1961'de Meclisin yeni binasına taşınmasının ardından Merkezi Antlaşma Teşkilatına (CENTO) tahsis edilmiş, 1979'da Kültür Bakanlığının kullanımına geçen bina, restorasyon çalışmalarının ardından 1981 yılında Cumhuriyet Müzesi olarak ziyarete açılmıştır.
- 33 Anonim 1938:99.
- 34 Anonim 1938:100.
- 35 Bunlar arasında Şevki Balmumcu'nun tasarımı olan Sergi Evi (Opera) binası (1932) ile Celal Biçer-Reşat San'ın tasarımı Polis Jandarma Okulu binası (1937) öne çıkmaktadır.
- 36 Anonim 1938:99.
- 37 Anonim 1938:99.
- 38 Anonim 1938:100.
- 39 C. Holzmeister 1976:103, A. Balamir (ed.) 2010:197.
- 40 Bernd Nicolai, Holzmeister'in 1944 tarihli "Der Parlamentsbau in Ankara" adlı daktilo ile yazılmış raporundan bu konuyu aktarır (2011:279).
- 25 C. Holzmeister 1937:203-204, Balamir(ed.)2010: 292.
- 26 Z. Payzın 2012:51.
- 27 For detailed information see Batur 1994: 562-563.
- 28 Architect Hasip Bey was killed in the line of duty during the War of Independence.
- 29 This building was used as the Assembly until 15 October 1925, after which it became the Headquarters of the Republican People's Party, then it was used during the establishment of the Ankara Law Faculty, and with the decision dated 15 June 1952, it was transferred to the Ministry of National Education to be built as the "Revolution Museum". It's functioning as the Grand National Assembly of Türkiye Museum as from 23 April 1961. In 1981, after the restoration and exhibition works carried out by the Ministry of Culture and Tourism, it was opened to visitors as the "War of Independence Museum".
- 30 For detailed information on the II Parliament Building of the Grand National Assembly of Türkiye, see Yıldırım Yavuz, "Kimliğinin İzinde III: Yeni Başkentte", p. 173-215, M. Vedat Tek Kimliğinin İzinde Bir Mimar, Afife Batur(Jun.), YKY, İstanbul, 2003.
- 31 In the earliest photograph taken in 1924, it is understood that it had a shorter mass than the current structure, that two more axes were built to the north, that it had a plain entrance on the short main façade facing İstasyon Street, and that the current crown gate was added later. The low-arched crown gate made of cut andesite stone is the design of Kemalettin Bey, another pioneer of the First National Architecture style.
- 32 It was used as the parliament building of the Republic of Türkiye between 1925 and 1960, and witnessed Atatürk's revolutions and the transition to multi-party life. After the Assembly moved to its new building in 1961, it was allocated to the Central Treaty Organization (CENTO), and in 1979, it was given to the use of the Ministry of Culture. In 1981, after the restoration works, the building was opened to visitors as the Republic Museum.
- 33 Anonymous 1938:99.
- 34 Anonymous 1938:100.
- 35 Among these, the Exhibition House (Opera) building (1932) designed by Şevki Balmumcu and the Police Gendarmerie School building (1937) designed by Celal Biçer-Reşat San stand out.
- 36 Anonim 1938:99.
- 37 Anonymous 1938:99.
- 38 Anonymous 1938:100.
- 39 C. Holzmeister 1976:103, A. Balamir (ed.) 2010:197.
- 40 Bernd Nicolai cites this issue from Holzmeister's typewritten report of 1944 called "Der Parlamentsbau in Ankara". (2011:279)

- 41 Anonim 1938:101-103.
- 42 Almanya'daki bu dönemin mimari eğilimleri örnekleyen Yeni Alman Mimarisi Sergisi, 31 Ocak-5 Şubat 1943 tarihleri arasında Ankara Sergi Evi'nde gerçekleşti.
- 43 Türkiye Büyük Millet Meclisi binasının yapım süreci, mimari ve teknik özellikleri, kullanımı, yetersizlikler, işlev dağılımı, yapılması planlanan ekler gibi konulardaki 1970'lere ilişkin bilgiler için bkz. Anonim, 1976.
- 44 C.Holzmeister 1976:110, A. Balamir(ed) 2010:198.
- 45 Sümer Palas, Avusturya'dan gelenler için de bir merkez konumundadır. Türkiye Büyük Millet Meclisi binası çalışmalarının yapıldığı Sümer Palas'taki bürosunda, Viyana'dan arkadaşları olan Fritz Reichl ve Stephan Simony de vardır.
- 46 SALT Araştırma Altuğ-Behruz Çinicı Arşivinde yer alan, tarihi bilinmeyen, Almancadan Türkçeye çevrilmiş 64 dakikalık ses kaydından alınmıştır.
- 47 Nuri Demirağ, Devlet Demiryolları inşaatının ilk müfeteahitlerindedir. Türkiye'de ilk uçak fabrikasının kuruluşu, ilk sigara kâğıdı üretimi, ilk yerli paraşüt üretimini gerçekleştirmiştir. 1945'te Millî Kalkınma Partisini kurmuş, 1954'te Demokrat Parti Sivas Milletvekili olmuştur.
- 48 Ziya Payzın'ın 1948 yılından itibaren sorumluluğunu üstlendiği inşaat sürecine ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. "Kıymetli Bir Bina Öyküsü", TRT Belgeseli, 2015. Ayrıca konu ile ilgili bilgiler Ziya Payzın'ın kaleme aldığı yayımlanmamış kitaplarında yer alır.
- 49 Payzın 2014:72
- 50 Waldapfel ise 1927-1928 yılından beri Türkiye'de bulunmuş ve 1947'deki ölümüne değin Meclis binasının şantiye şefi olarak görev yapmıştır.
- 51 Yapının bütün bölümleri düşey yüklerin %10'u kadar yatay yüklerle göre de hesaplanır. İkinci Dünya Savaşı'nın ve Erzincan depreminin neden olduğu endişe, yapının özgün tasarımında bazı farklılıklara yol açar. Örneğin sığınaklar 500 kg ağırlığında bombaya tahammül edebilecek şekilde yapılmış, depreme dayanıklı olması için bina güçlendirilmiştir.
- 41 Anonymous 1938:101-103.
- 42 Yeni Alman Mimarisi Sergisi (The New German Architecture Exhibition), which displayed the architectural tendencies of the time took place in Ankara Exhibition Hall between 31 Jan-5 Feb 1943
- 43 For further information on the 1970s, including the construction process, architectural and technical features, use, deficiencies, function distribution, and planned additions of the Parliament Building, see Anonymous, 1976.
- 44 C.Holzmeister 1976:110, A. Balamir(ed) 2010: 198.
- 45 Sümer Palas was also a center for asylum seekers from Austria. There, in his office in Sümer Palas, where the works for the Parliament Building of the Grand National Assembly of Türkiye were carried out, were also Fritz Reichl and Stephan Simony, who were Holzmeister's friends from Vienna.
- 46 Extract from a 64-minute audio recording from the SALT Research Altuğ-Behruz Çinicı Archive. Translated from German to Turkish; date unknown.
- 47 One of the first contractors of State Railways construction, Nuri Demirağ founded the first plane factory and manufactured the first cigarette paper production as well as the first domestic parachute in Türkiye. He founded the National Development Party in 1945 and became a deputy of the Democrat Party from the province of Sivas in 1954.
- 48 For further detailed information on the construction process Ziya Payzın undertook from 1948, see: "The Story of a Precious Building", TRT Documentary, 2015. In addition, information on the subject can be found in the unpublished books written by Ziya Payzın.
- 49 Payzın 2014:72.
- 50 Waldapfel stayed in Türkiye from 1927-1928 and acted as the construction manager of the Parliament building until his death in 1947.
- 51 All parts of the structure are calculated according to the horizontal loads up to 10% of the vertical loads. The anxiety caused by the World War II and the Erzincan earthquake caused the building to differ from its original design, as stated above. For example, the shelters were built to withstand bombs weighing 500 kg; the building was strengthened to be earthquake resistant.

- 52 16.9.2013 tarihinde Leyla Alpagoğ'un Ziya Payzın ile TBMM'de yaptığı röportajdan alınmıştır.
- 53 16.09.2013 tarihinde Leyla Alpagoğ'un Ziya Payzın ile TBMM'de yaptığı röportajdan alınmıştır.
- 54 Z. Payzın 2012:73.
- 55 Holzmeister, Türkiye Büyük Millet Meclisi bahçe duvarlarında Osmanlı Dönemi çeşmelerinden esinlendiği su öğelerine yer verir.
- 56 Nazmi Kal'ın Clemens Holzmeister'le 1980'de Salzburg'ta yaptığı röportajdan alınmıştır. Bkz. A.Balamir 2002: 17.
- 57 20.000 m²'yi kaplayan 30'dan fazla renkte mermer, Türkiye Büyük Millet Meclisi için Anadolu topraklarından çıkarılmış ve işletilmeye başlanmıştır.
- 58 16.09.2013 tarihinde Leyla Alpagoğ'un Ziya Payzın ile TBMM'de yaptığı röportajdan alınmıştır.
- 59 Ziya Payzın 2007:94.
- 60 16.09.2013 tarihinde Leyla Alpagoğ'un Ziya Payzın ile TBMM'de yaptığı röportajdan alınmıştır.
- 61 17.02.1947 tarihli, 5011 sayılı Türkiye Büyük Millet Meclisi Binası ve Eklenti Binaları ile Tesislerinin Yapım Yetkisinin Bayındırlık Bakanlığına Devri Hakkında Kanun.
- 62 Z. Payzın 2012:74.
- 63 Ziya Payzın 2007:94-95.
- 64 Z. Payzın 2007:95-96. Ayrıca, Türkiye Büyük Millet Meclisi yerleşkesinin koşullara ve yeni gereksinimlere göre geliştirilmesi için Ziya Payzın'ın Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Sekreter Teknik Yardımcısı olarak sunduğu proje için bkz. Z. Payzın, 1976.
- 65 Z. Payzın 2007:106.
- 66 1958 yılında Başbakanlığın ana bölümü E Blok'a yerleşir. 1960 tarihli 1. kat planında Meclis Başkanlığı B Blok'ta, Cumhurbaşkanlığı E Blok'ta yer almaktadır.
- 67 Bağdat Paktı (1955-1959), sonraki adı Central Treaty Organizaton (CENTO)
- 68 Z. Payzın 2014:100-101.
- 69 Isıtma ve soğutma, döşeme altından geçen su borularıyla, rutubeti ve sıcaklığı kontrol eden havalandırma tesisatlarıyla yapılır. Bunun için ana binada dokuz tali santral yapılmıştır.
- 70 Z. Payzın 2014:101.
- 71 Z. Payzın 2015:101-102.
- 52 Extract from the interview with Ziya Payzın in GNAT on 16.9.2013.
- 53 Extract from the interview with Ziya Payzın in GNAT on 16.09.2013.
- 54 Z. Payzın 2012:73.
- 55 Holzmeister, included water elements inspired by Ottoman Period fountains on the garden walls of the Grand National Assembly of Türkiye.
- 56 Extract from Nazmi Kal's interview with Clemens Holzmeister in Salzburg in 1980. See A.Balamir 2002: 17.
- 57 For the construction of the Parliament building, 20.000 m² marble in over 30 colors was extracted and processed.
- 58 Extract from the interview with Ziya Payzın in GNAT on 16.09.2013.
- 59 Ziya Payzın 2007:94.
- 60 Interview with Ziya Payzın on 16.09.2013.
- 61 Law No. 5011, dated 17.02.1947 on the Transfer of the Power of Construction of the Turkish Grand National Assembly Building and Extension Buildings and Facilities to the Ministry of Public Works.
- 62 Z. Payzın 2012:74.
- 63 Ziya Payzın 2007:94-95.
- 64 Z. Payzın 2007:95-96. In addition, for the project presented by Ziya Payzın as the Technical Assistant General Secretary of the Grand National Assembly of Türkiye, for the development of the Site of the Grand National Assembly of Türkiye according to the conditions and new requirements, see Z. Payzın, 1976.
- 65 Z. Payzın 2007:106.
- 66 In 1958, Block E was allocated for the main section of the Prime Minister's Office. In the 1st floor plan dated 1960 The Speaker's Office is situated in Block B, while the Presidency is located in Block E.
- 67 Baghdad Pact (1955-1959), later called Central Treaty Organizaton (CENTO)
- 68 Z. Payzın 2014:100-101.
- 69 Heating and cooling is carried out through water pipes installed under the floor and the ventilation system regulating the humidity and temperature. To this end, nine secondary heating systems were installed in the main building.
- 70 Z. Payzın 2014:101.
- 71 Z. Payzın 2015:101-102.

- 72 CENTO (Central Treaty Organization), 1959'da Bağdat Paktı'nın devamı olarak kurulan bölgesel savunma ve ekonomik iş birliği ittifakı.
- 73 Z. Payzın 2012:77.
- 74 600 avizenin en büyüğü Tören Salonu'nda (F Blok) bulunmaktadır. Avize, 3.200 kristal balondan oluşur.
- 75 Ekesan 1975:7.
- 76 Başbakan Adnan Menderes ve dönemin Meclis Başkanı Koraltan ODTÜ'nün gelişmesini yürekten istemektedirler. Sonunda ODTÜ ek binaya yerleştirilir, rağbet arttıkça yeni gereksinimler için Meclis bahçesine çelik barakalar yapılır. Kemal Kurdaş rektör olduğunda bu kullanım uzun sürmeyecek ve ODTÜ Kampüsü hızla yapılmaya başlanacaktır. Muhafız Kışlası binasının 1947 tarihli Holzmeister çiziminde; 1. Bodrum Kat, Mutfak, Dershane, Çamaşırhane, Terzi, Garaj, Zemin Kat Levazım Bürosu, Subay Odası, Yatakhane, Takım Egzersiz Salonu ve Teneffüşhanesi olarak işlevlendirilmiştir. Alt geçit in batısındaki bölüm ise hastanedir. Günümüzde binadaki mekanlar büro olarak kullanılmaktadır.
- 77 Z. Payzın 2012:79.
- 78 Y. Öztan 1968.
- 79 Z. Payzın 2007:130.
- 80 Cahit Karakaş, Holzmeister'in başarılı öğrencilerinden Behruz Çinici'yi de davet etmiş, Behruz Çinici, Clemens Holzmeister'in hayatta olduğunu belirterek projeyi Holzmeister'in yapmasını önermiştir.
- 81 Nazmi Kal'ın Clemens Holzmeister'le 1980'de Salzburg'da yaptığı röportajdan alınmıştır. Bkz. A.Balamir 2002: 17.
- 82 Nazmi Kal'ın Clemens Holzmeister'le 1980'de Salzburg'da yaptığı röportajdan alınmıştır. Bkz. A.Balamir 2002:17.
- 83 Altı bloktan oluşan yapılar dörder katlıdır. 400 milletvekili odası ile 32 genel hizmet odası, her katta ikişer toplantı odası, beş büyük toplantı salonu bulunur.
- 84 Behruz Çinici ve Can Çinici'nin tasarımı olan Meclis Camisi 1995 yılında Ağa Han Mimarlık Ödülü'ne layık görülmüştür. Ağa Han Mimarlık Ödülleri 1977'den itibaren üç yılda bir, İslam kültürünü başarıyla yorumlayan çağdaş tasarımlara verilmektedir.
- 85 Ziya Payzın Arşivi.
- 86 Mimar Cem Açikkol'un tasarımı olan yeni Halkla İlişkiler Binası 2011-2014 yılları arasında yapılmıştır. Yerleşkenin batısındaki 7.975 m²lik alanda, üç bodrum üzerine sekiz katlı bir kütledir. Binanın bir bölümünde hastane yer alır. Ziyaretçi girişi ve kabul salonu Halkla İlişkiler Binasının hemen kuzeyindedir. Personel, ısı santrali, matbaa gibi işlevlerin bulunduğu batıdaki bir ve iki
- 72 CENTO (Central Treaty Organization), a regional defense and economic cooperation alliance formed in 1959 as a continuation of the Baghdad Pact.
- 73 Z. Payzın 2012:77.
- 74 The biggest of the 600 chandeliers is located in the Ceremony Hall (Block F) and contains 3.200 crystal shards.
- 75 Ekesan 1975:7.
- 76 Prime Minister Adnan Menderes and the Speaker of the Assembly, Koraltan, heartily wanted the development of METU. Finally, METU was placed in the annex building, quonset huts were built in the Parliament garden for new requirements as the demand increased. When Kemal Kurdaş became the Rector, this use wouldn't last long and the METU Campus would begin to be built quickly. In a 1947 sketch of the Guard Battalion building, the 1st floor hosted the Kitchen, Classrooms, Laundry Room, Tailor, Garage, Quartermaster's Office, Army Officers' Quarters, Dormitory, Team Exercise Hall, and the Breakroom. The section to the West of ground tunnel was reserved for the Hospital. Today, the spaces in the building are used as offices.
- 77 Z. Payzın 2012:79.
- 78 Y. Öztan 1968.
- 79 Z. Payzın 2007:130.
- 80 Cahit Karakaş also invited Behruz Çinici, one of Holzmeister's successful students. Behruz Çinici stated that Clemens Holzmeister was alive and suggested that Holzmeister should be the one to carry out the project.
- 81 Extract from Nazmi Kal's interview with Clemens Holzmeister in Salzburg in 1980. See A.Balamir 2002: 17.
- 82 Extract from Nazmi Kal's interview with Clemens Holzmeister in Salzburg in 1980. See A.Balamir 2002: 17.
- 83 The buildings, which consist of six blocks, have four floors. There are 400 deputy rooms and 32 general service rooms, two meeting rooms on each floor, and five large meeting rooms.
- 84 The Assembly Mosque, designed by Behruz Çinici and Can Çinici, was awarded the Aga Khan Architecture Award in 1995. Aga Khan Architecture Awards are given every three years since 1977 to contemporary designs that successfully interpret Islamic culture.
- 85 From Ziya Payzın's Archive.
- 86 Designed by Architect Cem Açikkol, the new Public Relations building, was constructed between the years 2011 and 2014. In the 7.975 m² site, it is a horizontal eight-floor mass build on three basements. There is a hospital in one section of the building. Guest entrance and admission hall is to the north of the Public relations Building. The one and two floor buildings in the west,

katlı bloklar 2011 yılında yeni Halkla İlişkiler Binası'nın yapımı sırasında yıkılmıştır. Yerleşkenin doğusunda Güvenlik Caddesi boyunca sıralanan Türkiye Büyük Millet Meclisi Lojmanları (K) 2012'de yıkılmıştır.

- 87 Ana binanın toplam inşaat alanı 65.274 m²'dir.
- 88 Ziya Payzın, Holzmeister'in tasarımında kendi tabiri ile "kaplumbağa plan tipinde gruplandırarak programı çözdüğünü" belirtir. (2007:89)
- 89 Ziya Payzın sözlü ve yazılı ifadelerinde Şeref Holü'nü Büyük Kulvar olarak da adlandırmıştır.
- 90 Holzmeister'in sahne tasarımı alanında çalışmaları bulunmaktadır. Şeref Holü'nde böyle bir yaklaşım sergilediği düşünülebilir. Holzmeister'in eskizlerinde yer verdiği heykeller uygulanmamıştır. Zemin kaplaması, özgün projede blok mermerlerle kaplıken, tasarruf sağlamak için kırık mermerler kullanılarak Anadolu motiflerinden bir kompozisyon oluşturulmuş, iç bahçelerin olduğu bu aydınlık ve geniş alana tümüyle bir bahçe etkisi kazandırılmaya çalışılmıştır.
- 91 1995 yılında Başkanlık Divanının kararıyla Genel Kurul Salonu'nun yeniden düzenlenmesi konusunda ulusal bir yarışma açılmıştır. Yarışma sonucunda Ural Mimarlık Şehircilik Limited Şirketinin hazırladığı proje jüri tarafından birinci seçilerek uygulanmış, 1998'de kullanıma açılmıştır. Genel Kurul Toplantı Salonu özgününde 1600 kişilik, İktidar Partisi Grup Toplantı Salonu 660 kişilik, farklı büyüklükteki Muhalefet Partisi Grup Toplantı Salonları ise 315 ve 176 kişiliktir.
- 92 Binada 20.000 m²'den fazla mermer, 260 ton bakır, 14.000 m² meşe, dişbudak, maun ve ceviz kaplama, 10.000 m² meşe parke, 10.000 m² kauçuk ve linolyum döşeme, 3000 m² Kütahya çinisi kullanılmıştır.
- 93 C. Holzmeister 1937:385, A. Balamir (ed.) 2010:246.

reserved for the personnel, heating system, and the printing press were demolished in 2011 during the construction of the new Public Relations building. The Turkish Grand National Assembly officers' residences lined up along Güvenlik Street were demolished in 2012.

- 87 The total area of building site is 65.274m².
- 88 Ziya Payzın relayed that Holzmeister "solved the program by grouping it in turtle plan type" in his own words. 2007:89.
- 89 Ziya Payzın calls the Honorary Entrance the Great Lane.
- 90 Holzmeister has studies in the field of stage design. It can be thought that the Honorary Hall exhibits such an approach. The sculptures that Holzmeister included in his sketches were not applied. While the floor covering was covered with block marbles in the original project, a composition of Anatolian motifs was created by using broken marbles to save money, and a garden effect was tried to be given to this bright and wide area with inner gardens.
- 91 In 1995, upon the decision of the Bureau of the Assembly, a new national competition was held for the restoration of the Plenary Hall. The submission by Ural mimarlık Şehircilik Private Company was awarded the first place by the jury, and the project was implemented. The building was put into service in 1998. General Meeting Hall can hold 1600 people, The Ruling Party Meeting Hall holds 660 people, and the Opposition Party Group Meeting Halls have 315 and 176 seats.
- 92 The building contains over 20.000m² of marble, 260 tons of copper, 14.000m² of oak, ash tree, mahogany and walnut cladding, 10.000m² of oak floorboards, 10.000m² of rubber and linolium flooring, and 3.000m² of Kütahya tiles.
- 93 C. Holzmeister 1937:385, A. Balamir (ed.) 2010:246.

KAYNAKLAR:

REFERENCES:

A.C., 1932, *Vilayetlerimiz*: Ankara, Kanaat Kütüphanesi, İstanbul.

Anonim, 1936, *Fotoğrafla Türkiye / La Turquie en Image / Türkiye in Pictures / Die Türkei im Bild*, Matbuat Umum Müdürlüğü, Ankara.

Anonim, 1938, "Kamutay Müsabakası Programı Hülâsası", *Arkitekt*, sayı:4, ss.99-132.

Anonim, 1976, *Türkiye Büyük Millet Meclisi Kampüsünün Dünü Bugünü Yarını*, TBMM Matbaası, Ankara.

Anonim, 1987, *Millî Egemenlik ve TBMM*, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, Ankara.

Alpagut, Leyla, 1999, *Mimar Clemens Holzmeister ve III. Türkiye Büyük Millet Meclisi Binası*, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Alpagut, Leyla, 2001, "III. Türkiye Büyük Millet Meclisi Binası Yarışma ve Yapım Süreci", *Mimarlık*, sayı:296, ss. 51-55.

Alpagut, Leyla, 2010, "III. Türkiye Büyük Millet Meclisi", *Clemens Holzmeister Çağın Dönümünde Bir Mimar* (ed. Aydan Balamir), Boyut Yayınları, İstanbul.

Alpagut, Leyla, 2012, *Cumhuriyet'in Mimarı Ernst Arnold Egli*, Boyut Yayınları, İstanbul.

Balamir, Aydan, haz., 2002, "Prof. Clemens Holzmeister ile Salzburg'da Yapılan Röportaj, Nazmi Kal 1980", *Mimarlık*, sayı: 303, ss.16-18.

Balamir, Aydan, ed., 2010, *Clemens Holzmeister Çağın Dönümünde Bir Mimar*, Boyut Yayınları, İstanbul.

Batur, Afife, 1994, "Darülfünun binası", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, cilt 2, s.562-563.

Behçet ve Bedrettin, 1933, "Mimarlıkta İnkılap", *Arkitekt*, sayı:8, ss.245-247.

Cengizkan, Ali, 2004, *Ankara Hukuk Mektebi*, Vehbi Koç Ankara Araştırmaları Merkezi, Ankara.

Çinici, Behruz, ed., 1995, *Clemens Holzmeister, Behruz Çinici Mimarlık Tarihi Ders Notları (1951-52)*, İTÜ, Çinici Mimarlık Limited, İstanbul.

Egli, Ernst A., 1930, "Mimari Muhit", *Türk Yurdu*, sayı:30-224, ss.32-36.

Ekesan, Vehbi, 1975, "Muhteşem Bir Binada Dev Tesisat", *Bayındırlık İşleri Dergisi*, sayı: 44-20, ss. 7-26.

Ekesan, Vehbi, 1976, "Devam Ettirilemeyen İlk Adım: Büyük Bir Tefriş Olayı", *Bayındırlık İşleri Dergisi*, sayı: 44-19, ss. 6-19.

Gregor, Joseph, 1953, *Clemens Holzmeister das Architektonische Werk I Werke Fur Das Theater*, Druck und Verlag der Österreichischen Staatsdruckerei.

Holzmeister, Clemens, 1955, *Bilder aus Anatolien*, Tyrolia Verlag Innsbruck Wien.

Holzmeister, Clemens, 1937, *Bauten, Entwürfe und Handzeichnungen*, Verlag Anton Pustet, Salzburg-Leipzig.

Holzmeister, Clemens, 1976, *Architekt in der Zeitenwende: Selbstbiographie*, Werkverzeichnis, Verlag das Bergland-Buch, Salzburg, Stuttgart, Zürich.

Jansen, Hermann, 1937, *Ankara İmar Planı Raporu*, Çev. Mithat Yenen, Aladdin Kiral Basımevi, İstanbul.

Kuruyazıcı, Hasan, 2008, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Bir Mimar Arif Hikmet Koyunoğlu, Anılar, Yazılar, Mektuplar, Belgeler*, Yapı Kredi Yayını, İstanbul.

Muck, Herbert, Georg Mladek, Wolfgang Greisenegger, 1978, *Clemens Holzmeister, Architekt in der Zeitenwende, Clemens Holzmeister: Sakralbau, Profanbau, Theater*, Verlag das Bergland-Buch, Salzburg.

Nicolai, Bernd, 2011, *Modern ve Sürgün, Almanca Konuşulan Ülkelerin Mimarları Türkiye’de 1925-1955*, (Çev. Yüksel Pöğün Zander) TMMOB Mimarlar Odası Yayını, Ankara.

Öztañ, Yüksel, 1968, *Türkiye Büyük Millet Meclisi Bahçesinin Peyzaj Planlaması*, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları, Ankara.

Payzın, Ziya, 1976, *TBMM Kampüsünün Geliştirilmesi Önproje Önprogram Çalışması*, TBMM Basımevi, Ankara.

Payzın, Ziya, 2007, *Türkiye Büyük Millet Meclisi, Kocatepe Camii ve Etkinlikleri*, İstanbul.(Yayımlanmamış Kitap)

Payzın, Ziya, 2012, *Kemal Paşa Külliyesi ve Yedi İlkesi*, İstanbul. (Yayımlanmamış Kitap)

Payzın, Ziya, 2014, *Osmanlı’dan Cumhuriyet’e*, İstanbul. (Yayımlanmamış Kitap)

Rigele Hrs. Georg; Leowit, Georg 2000, *Clemens Holzmeister*, Haymon-Verlag, Innsbruck.

Sağdıç, Ozan, 1961 "Türkiye'nin Yeni Meclis Binası", *Hayat Dergisi*, sayı:1, ss.12-15.

GÖRSEL MALZEME KAYNAKLARI

Kitapta kullanılan kaynaklar, görsellerin altında belirtilmiştir.

ARŞİVLER

- T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri
- Cumhuriyet Arşivi (BCA)
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Arşivi
- Eidgenössische Technische Hochschule Zürich Arşivi (ETHZ)
- Ziya Payzın Arşivi
- Atilla Cangır Arşivi

VISUAL SOURCES

The sources used for visuals are given right below the visuals.

ARCHIVES

- Republic of Türkiye Presidency State Archives
- The Republic Archives
- Grand National Assembly of Türkiye Archive
- Eidgenössische Technische Hochschule Zürich Archive (ETHZ)
- The Archive of Ziya Payzın
- The Archive of Atilla Cangır

II. BÖLÜM

TEMSİL VE MEKÂN

CHAPTER II

REPRESENTATION AND SPACE

Türkiye Büyük Millet Meclisi Yerleşkesi

444.760 m²'lik eğimli bir arazide yer alan Türkiye Büyük Millet Meclisi yerleşkesi kente egemen konumu, ölçeği ve tasarım özellikleriyle Türkiye ve dünya mimarlığının simgeleri arasındadır. Yerleşkeyi kuzeyinde İnönü Bulvarı, doğusunda Atatürk Bulvarı, güneyinde Ömür Sokak, batısında Dikmen Caddesi kuşatır. Bahçe alanı, güneyde ve kısmen doğu ve batıda 2,5-3 m yüksekliğinde bosajlı kesme taştan kalın duvarla çevrilidir. Yerleşkenin kuzeyinde 19.372 m² yerleşim alanına sahip olan ana bina (A,B,C,D,E,F Bloklar) konumlanır. Doğusunda Millî Egemenlik Parkı, Muhafız Taburu binası, Matbaa, 100. Yıl Bahçe Lokantası; TBMM Kreş, Gündüz Bakımevi ve Anaokulu; Otopark, batısında Halkla İlişkiler Binası, TBMM Hastanesi ve Ziyaretçi Kabul Salonu, güneyinde Cami, seralar, fidanlık ve spor alanları bulunur. Bütün birimlere geçişler asfalt kaplı düzenli yollarla sağlanmıştır.

The Campus of the Grand National Assembly of Türkiye

Situated on a sloping piece of land of of 444.760m², at a location overlooking the city, the GNAT Campus is one of the symbolic structures of Turkish and world architecture with its scale and design features. It is surrounded by the İnönü Boulevard in the North, Ömür Street in the South, Atatürk Boulevard in the East and Dikmen Avenue in the West. The garden area of GNAT is surrounded by a 2.5 - 3m high thick wall of bossage cut stone in the south and partially in the east and west. To the North of the campus is the main building (Blocks A,B,C,D,E,F), which has an area of building site measuring 19,372m². To the east of the site stand the National Sovereignty Park, Guard Battalion Building, the Printing House, 100. Yıl Bahçe Restaurant, the GNAT Nursery, Daycare, and Kindergarten, and the parking lot. To the west are the Public Relations building, the GNAT Hospital and the Visitor Admission Hall. Finally, the Mosque, greenhouses and the sports facilities lie in the South. Access to all units is possible through orderly asphalt roads.

Yerleşkeye Girişler

Yerleşkeye, batıda Dikmen Caddesi'nden Dikmen Girişi, doğuda Atatürk Bulvarı'ndan Çankaya Girişi ve Güvenlik Caddesi'nden Ayrancı Girişi olmak üzere iki yöndeki üç ayrı ana girişten, geniş yollarla ulaşılır. Çankaya Girişi'nde simetrik nizamiye binaları, kesme taş kaplı duvarları ile ana binanın karakterine uyumlu bir estetikle karşılar.

Entrances to the Campus

Access to the campus is possible through three main entrances led by broad roads, the Dikmen Entrance on Dikmen Avenue in the west, Çankaya Entrance on Atatürk Boulevard, and Ayrancı Entrance on Güvenlik Street in the east. At its Çankaya Entrance, the symmetrical entrance buildings with walls clad with bossage cut stones welcomes guests with a sense of aesthetics that matches that of the main building.

Çankaya Girişi
Çankaya Entrance

Dikmen Girişindeki simetrik nizamiye binaları, kesme taş kaplı cepheleri ve ahşap kaplı geniş saçaklı kırma çatıları ile Holzmeister tasarımının geleneksel Türk mimarlığına özgü atıflarını barındırır.

With their walls clad with cut stone and wood-clad overhanging hip-ped roofs, the symmetrical entrance buildings in the Dikmen Entrance bears references of Holzmeister's design to traditional Turkish architecture.

Dikmen Giriş
Dikmen Entrance

Ayrancı Girişi
Ayrancı Entrance

Ana Bina

"Mimariyi ben kervansaraylarda gördüm...Gelişmiş, modern inşaat tekniğini biz biliyorduk; Türkiye'ye getirdiğimiz de buydu zaten. İşin özü ile ilgili önemli noktalar ise önümüzdeki büyük örneklerin varlığı idi."

Clemens Holzmeister

Main Entrance

"In terms of architecture, caravanserais were the real deal...We had knowledge of advanced modern construction techniques; this was what we brought to Türkiye. The fact of the matter is that we were witnessing some great examples of architecture."

Clemens Holzmeister

19.372 m²'lik alanda konumlanan ana bina, iki bodrum üzerine üç katlı, simetrik kurgulanmış büyük bir parçalı yatay kütlelerden oluşur. Simetrik yerleştirilmiş neoklasik kütleleri, yüksek kolonlu etkileyici girişi, iç bahçelerle zenginleştirilmiş geniş holleri, uyumlu bir bütünlüğe sahip açık ve kapalı bölümleri ile akılcı ve işlevsel bir tasarım anlayışı sergiler.

Ana girişler, kuzeyindeki Şeref Girişi, yan kanatlarda birer giriş, güneyinde ise halk ve basın girişi olmak üzere iki yönden sağlanır.

The main building, situated on an area of 19,372 m², consists of a large, symmetrically designed horizontal mass in parts with three floors over two basements. It exhibits a logical and functional sense of design with its symmetrically placed neoclassical masses, impressive high columned entrance, spacious halls embellished with courtyards, and harmonious interior and exterior sections. Access to the building is possible through the Honorary Entrance in the North, one entrance at each wing, and public and press entrance.

Cephe kaplamasında kullanılan taşlar Malıköy'den ve Eski Pazar'dan getirilmiştir. 20.000 m²'den fazla mermer, 260 ton bakır, 14.000 m² dişbudak, maun ve ceviz kaplama, 10.000 m² kauçuk ve linolyum döşeme, 3.000 m² Kütahya çinisi kullanılmıştır.

The stones used to clad the façade were brought from Malıköy and Eski Pazar. Over 20.000 m² of marble, 260 tons of copper, 14.000 m² of oak, ash tree, mahogany and walnut cladding, 10.000 m² of rubber and linolium flooring, and 3.000 m² of Kütahya tiles were used for the building.

"Malzemenin doğru seçimi ve sanatkârca kullanımı, örneğin malzemenin türü, ahşabın ve taşın işlenişi, silmelerin ve profillerin çizimi, malzemenin doğasına sadık kalmak, bunlar başta gelen görevlerdir. Diğerleri ise dövme demirin, dökme demirin, bronzun, ahşabın ve taşın doğasına en yakın gelen biçimi bulmaya uğraşmaktır."

Clemens Holzmeister

"The right choice and artistic use of the material, for example, the type of cladding, the treatment of wood and stone, the drawing of moldings and profiles, staying true to the nature of the material, these are the primary challenges. Another one is trying to find the form that comes closest to the nature of wrought iron, cast iron, bronze, wood and stone."

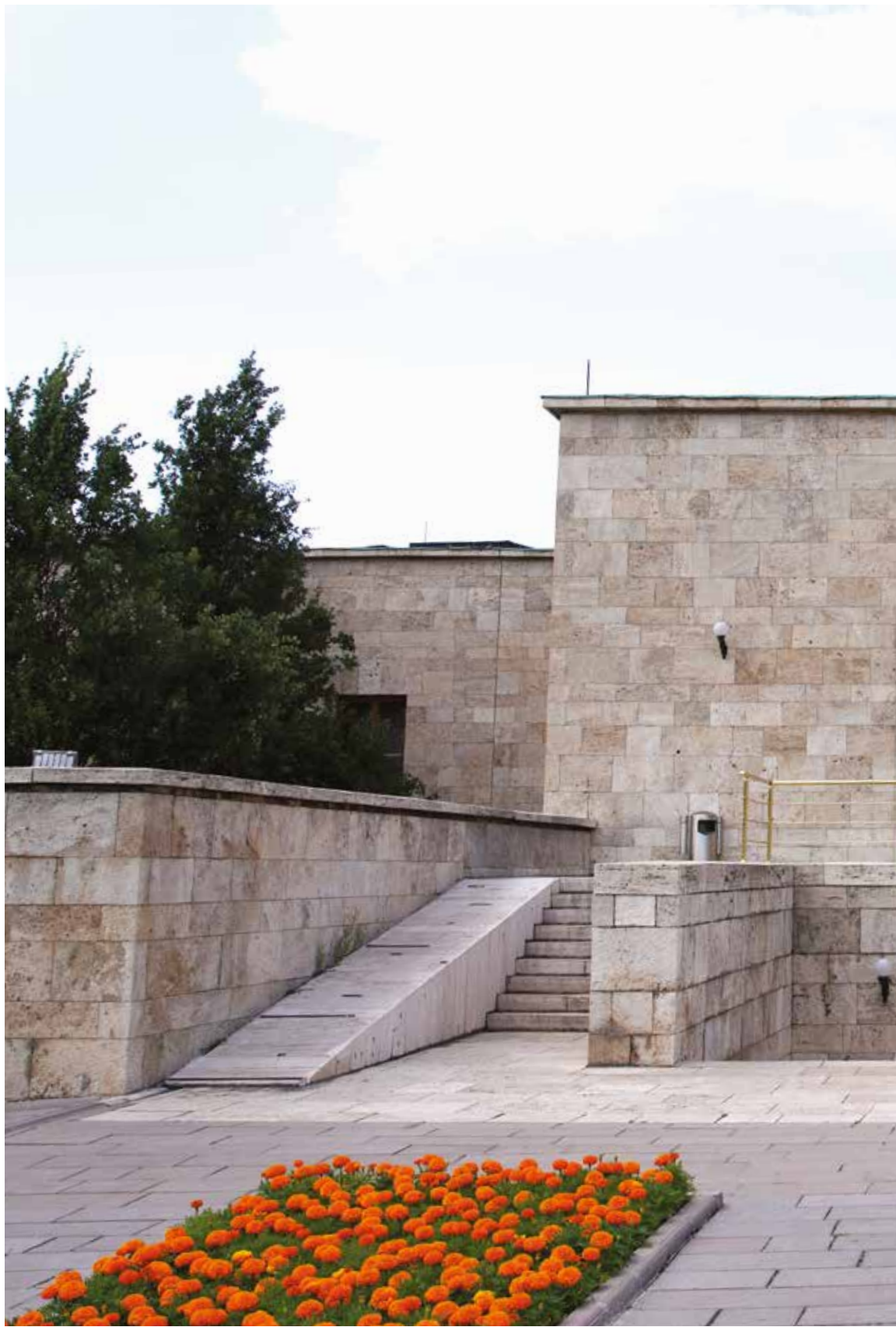
Clemens Holzmeister

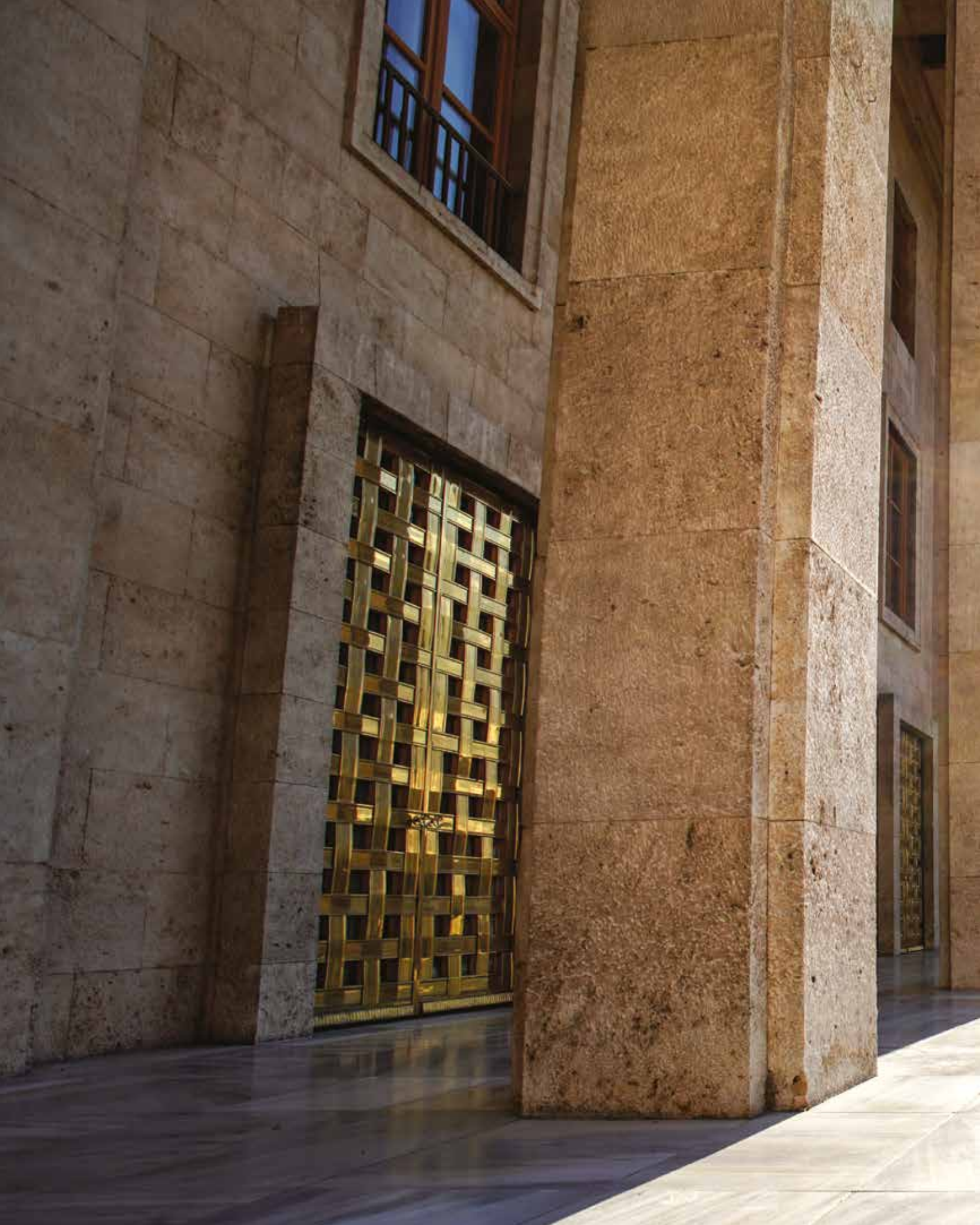

Şeref Girişi

Şeref Girişi, katlar boyunca yükselen anıtsal kolonlar ve kolonların gerisindeki pirinç kaplı dokuz şeref kapısından oluşur. Simetri eksenindeki iki kolon, üst köşelerinde ay yıldız kabartmalarının yer aldığı yivli bir bordürle kuşatılarak vurgulanmıştır. Yüzeyden taşkın taş çerçevelerin kuşattığı geometrik motifli pirinç şeref kapıları, farklı malzemelerin uyumlu bütünlüğü ile ana cephenin anıtsal estetiğini güçlendirir.

Honorary Entrance

The Honorary Entrance is made up of nine brass-clad honorary gates behind the monumental columns rising across the floors. The two columns on the symmetrical axis are accentuated with surrounding ribbed borders with crescent and star reliefs on the upper corners. With a frame emblazmed with geometrical motifs elevated from the surface, the brass honorary gates reinforce the monumental aesthetic of the main façade with various materials in harmony.

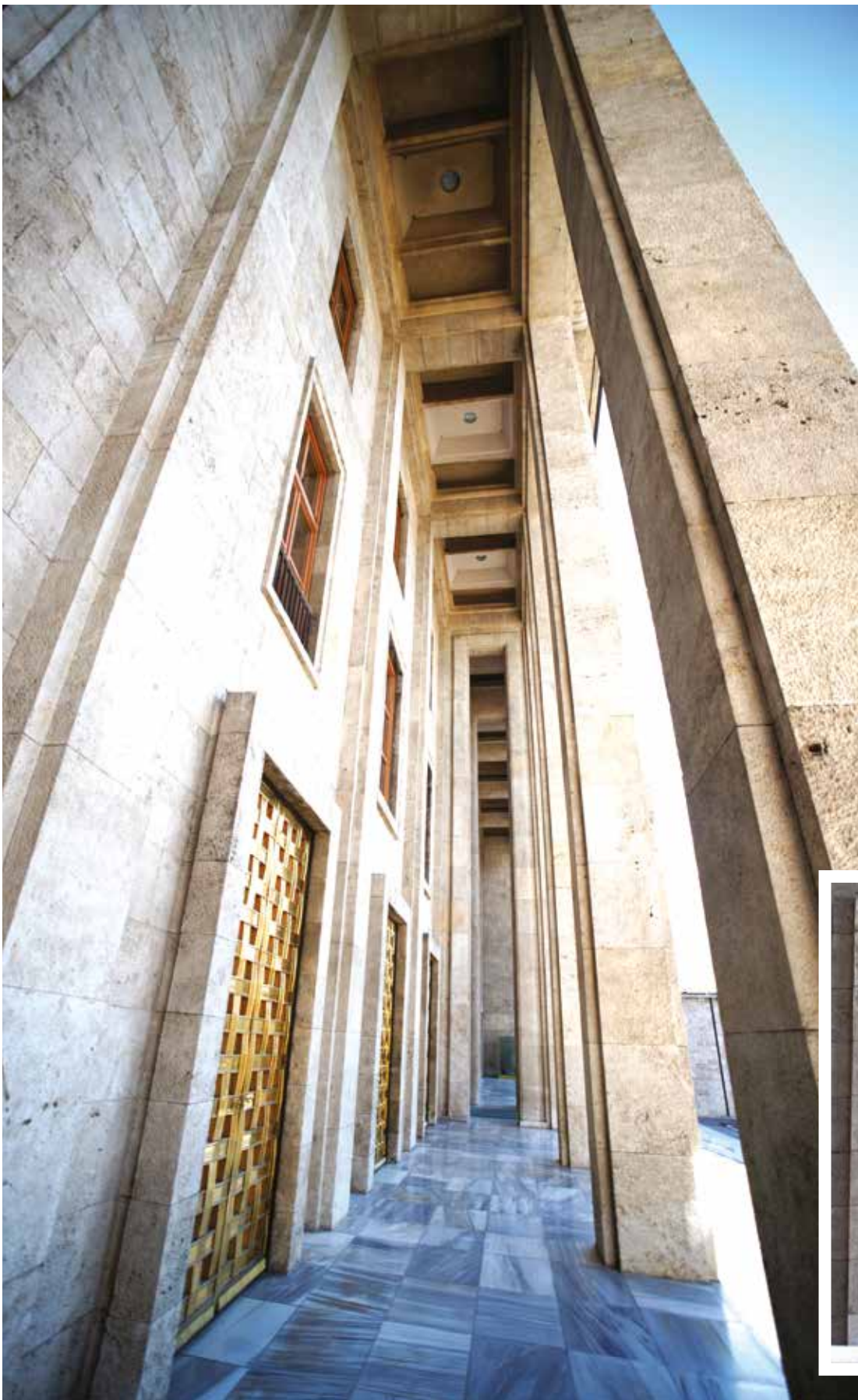

Şeref Girişi

Honorary Entrance

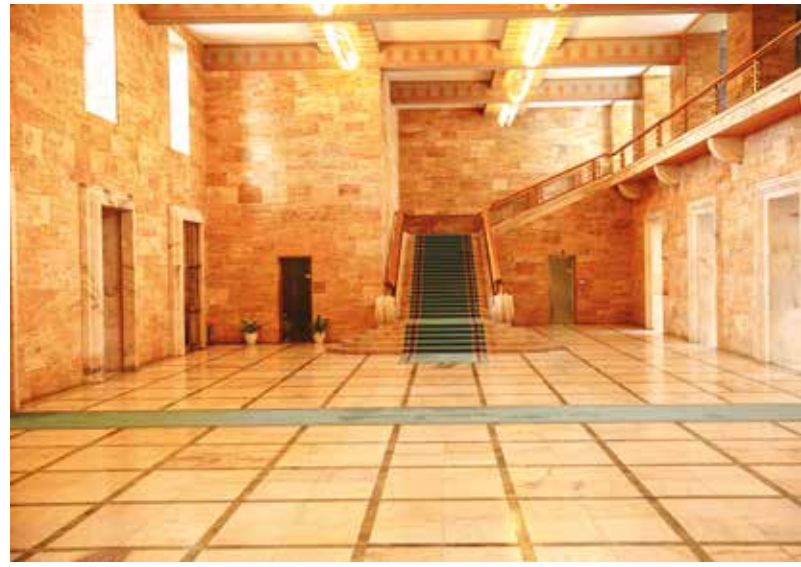
Giriş Holü (B2)

Şeref kapılarından ulaşılan Giriş Holü, etkili bir karşılama mekânıdır. Anadolu'nun buğday tarlalarından esinlenen sarı renkli travertenle kaplıdır. Holün iki yanındaki neoklasik etkili anıtsal merdivenler galeri katına ulaştırır. Ahşap ve pirinçten yapılmış stilize aslan figürleri ile başlayan merdiven korkulukları, buğday başakları ile galeri boyunca devam eder. Holün beyaz Afyon mermeri kaplı zemininde çerçeve oluşturan yeşil mermerler Anıtkabir'in hatırasıdır.

Entrance Hall (B2)

The Entrance Hall, accessible through the honorary doors, is an impressive space of receiving guests. Inspired by the wheat fields of Anatolia, it is clad with yellow travertine. The monumental staircases on the two sides of the Hall lead to the gallery floor. The stair rails are adorned with wood and brass lions figures, continuing along the gallery with motifs of ears of wheat. Green marble, a memento from Anıtkabir, frames the white marble from Afyon on the floor of the Hall.

Şeref Holü (A8)

Ziya Payzın'ın "Bağ-ı İrem (Cennet Bahçesi)" benzetmesi yaptığı Şeref Holü, mermer döşeli zemini ile bu benzetmeye uygun bir bahçe kompozisyonu sergiler. Anadolu motiflerinin stilizasyonu ile elde edilmiş soyut motifli zemin kaplamasının bahçe etkisi, her mevsim çiçeklerin açtığı iki iç bahçe ile uyumlu bir bütünlük oluşturur. Genel Kurul Salonu giriş kapısı (Damlalı Kapı/Üzümlü Kapı), özgün tasarımda Türk büyüklerinin heykellerinin konması planlanan altın renkli mozaik kaplı galerisi, siyah Adana ve gri Afyon mermeri kaplı duvarları iç bahçelerin sağladığı doğal ışıkla aydınlanarak etkileyici bir görünüm sergiler. Holün kuzeyindeki galeri bu eşsiz mekânı âdeta bir sahne gibi izlemeyi sağlar.

The Honorary Hall (A8)

Once called a "Bağ-ı İrem" (Garden of Eden), by Ziya Payzın, the Honorary Hall lives up to the metaphor as it presents a garden composition with its marble floor. The garden effect of the floor covering with abstract motifs designed through stylization of Anatolian motifs create a wholeness in harmony with the two gardens with perennial flowers. The Plenary Hall Entrance (Dripping Door/ The Door with Grapes) presents a picturesque appearance with its gallery clad with gold-colored mosaics, which was originally intended to include statues of great Turkish leaders, and walls clad with black Adana and gray Afyon marble, enlightened with the natural light from the courtyards. The gallery to the North of the Hall makes it possible to watch this unique space as if it is a stage.

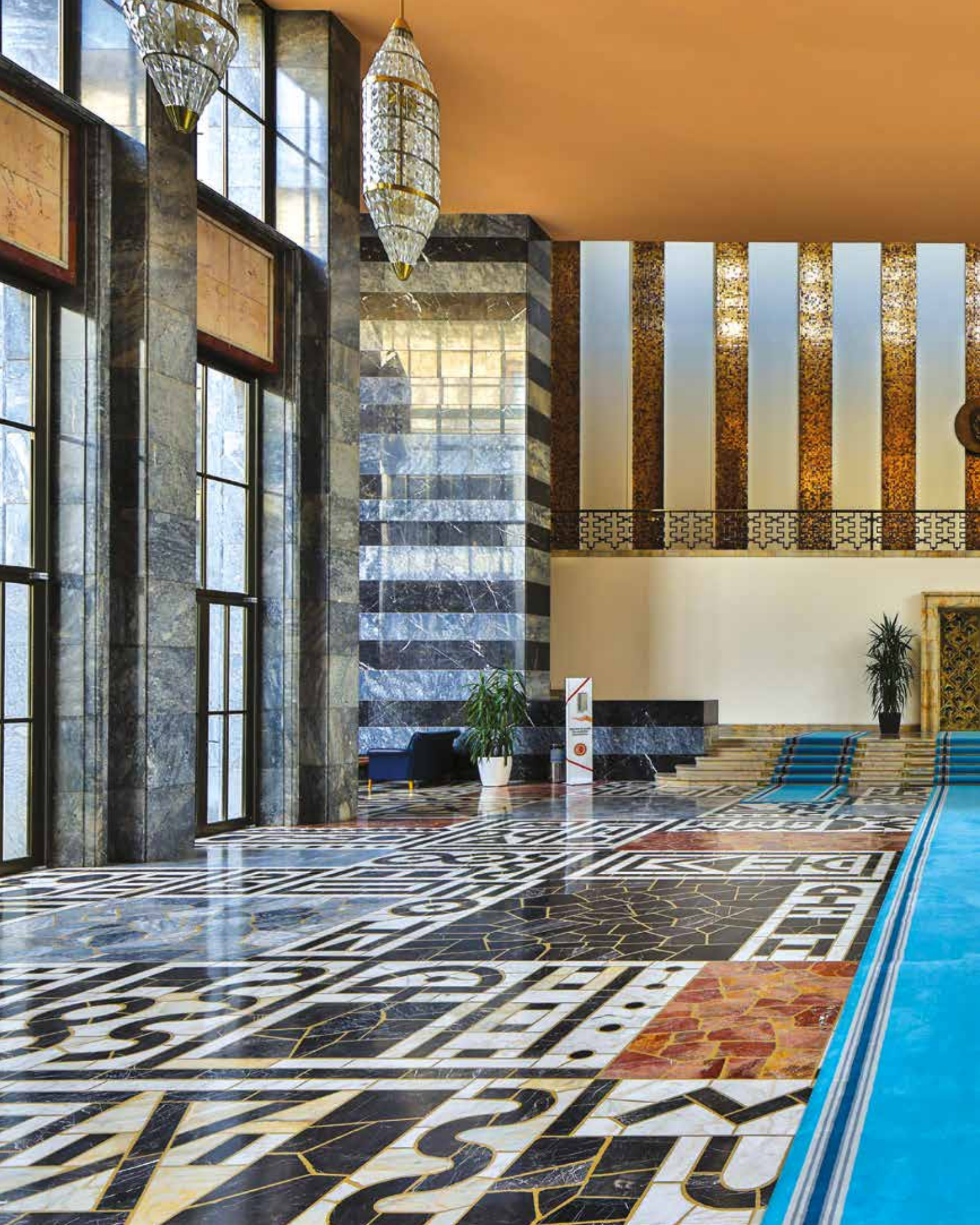

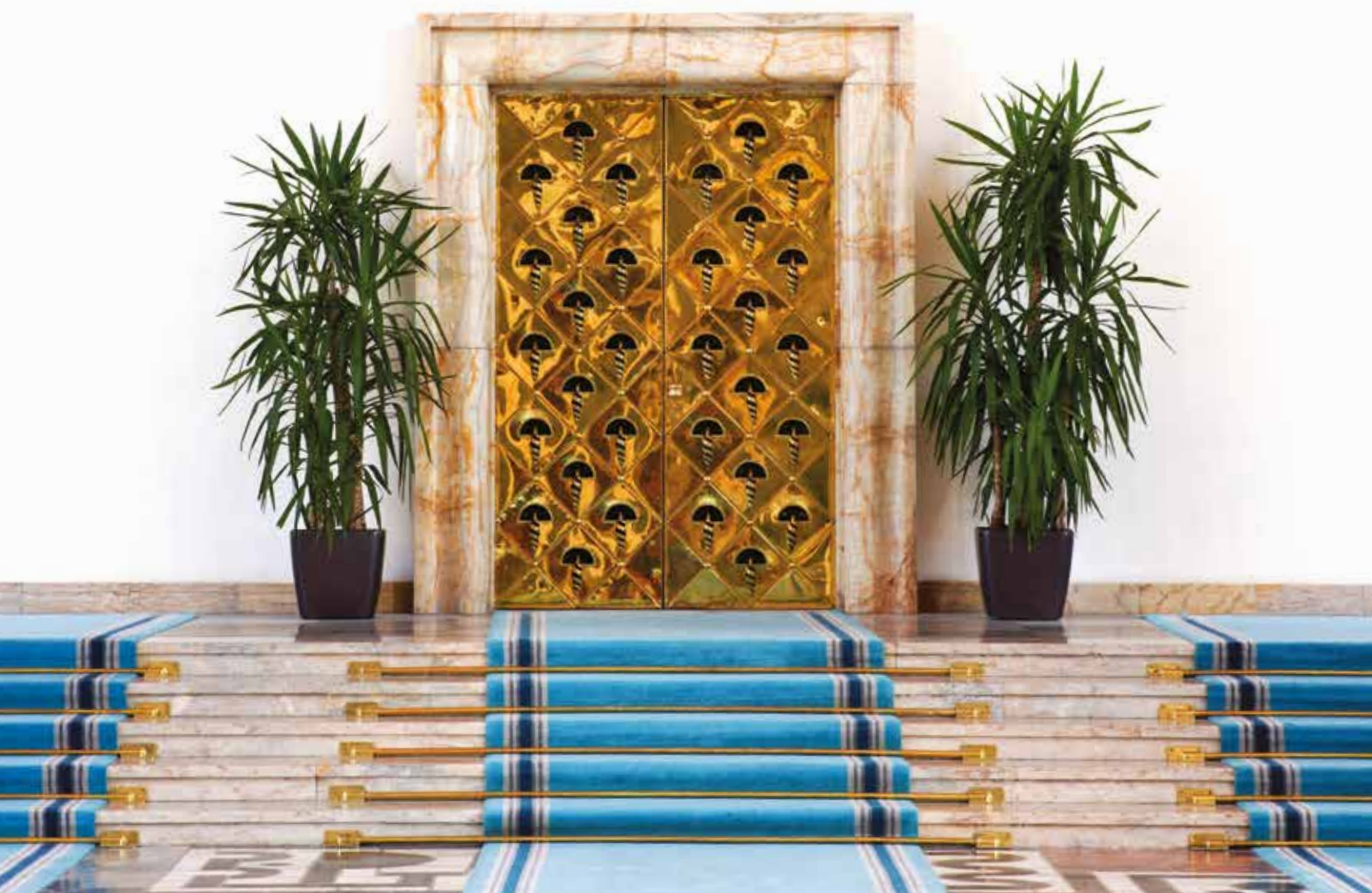

Şeref Holü, Kuzey Galeri
The Honorary Hall, Northern Gallery

Profilli mermer çerçevenin kuşattığı pirinç levhalarla kaplı kapı, TBMM Başkanının Genel Kurul Toplantı Salonu'na girişi için kullanılır. Yüzeyindeki pirinçten stilize Anadolu motiflerinin salkım formu nedeniyle yaygın olarak "Damlalı Kapı/Üzümlü Kapı" denmektedir.

Installed in a marble frame and clad with brass sheets, the gate is used for the entrance of the Speaker to the Plenary Hall. Due to the grape cluster shape of the stylized Anatolian brass motifs on its surface, the door is commonly called "Dripping Door/The Door with Grapes."

Genel Kurul Toplantı Salonu (A1)

Genel Kurul toplantılarının yapıldığı salon 600 milletvekili, 263 özel davetli, 631 ziyaretçi ve 87 basın mensubu olmak üzere 1.581 kişiliktir. Üç büyük kulvarla çevrili salon yapıldığı dönemde ileri düzeyde elektrik, yoklama, oylama, teleks gibi sistemlere sahiptir. Kuzeyde Meclis kürsüsü, karşısında milletvekili koltukları, doğuda ve batıda Cumhurbaşkanı ve üst düzey yöneticiler locası ile diplomat ve yabancı konuklar locası, güneyde ise ziyaretçi ve basın locası yer alır.

1995 yılında açılan ulusal yarışma ile salonun özgün tasarımı değiştirilmiş, kuzey güney ekseninde kürsüye doğru sıralanan koltuk düzeni yerini amfi düzenine bırakmış; kürsü, koltuklar, özgün ahşap duvar kaplamaları, elektrik, oylama vb. tesisat tümüyle yenilenmiştir. Ziyaretçi locasının özgün kimliğini koruyan çekim motifli tavan kaplaması, binadaki dikkat çekici geleneksel atıfların bir örneğidir.

Plenary Hall (A1)

The hall used for Plenary meetings can seat 600 Members of Parliament, 263 special guests, 631 visitors, and 87 press members: 1581 people in total. Surrounded by three large lanes, the hall has electronic attendance, voting, and telex systems that were quite advanced for the time it was built. It houses the Parliament Rostrum in the north, the deputy chairs across from the Rostrum, the lounge for the President and the cabinet and the seats reserved for diplomats and foreign guests in the east and the west, and finally visitor's lounge and the press lounge in the south.

Through a design competition opened in 1995, the original design of the hall was modified, and the seating plan arranged in rows from north to south was replaced with an amphitheater arrangement. The Rostrum, the seats, original wooden wall coverings as well as electric wiring and voting systems etc. were all renewed. The ceiling cover with a kilim motif that preserves the original identity of the visitor's lounge is a striking example of traditional references in the building.

İktidar Partisi Grup Toplantı Salonu (A2)

Genel Kurul Salonu'nun batısındaki yarım daire biçimli, 624 kişilik büyük toplantı salonudur. Doğusunda geniş merkezi niş içinde kürsü, karşısında amfi düzeninde yerleştirilmiş koltuklar ve dinleyici locası yer alır. Salona girişler, kürsünün arkasındaki kapı ile iki yanındaki kademeli yerleştirilmiş üçer kapıdan sağlanır. Özgün projede kapıların üzerindeki geniş duvar yüzeylerinin kabartma alçı motiflerle bezenmesi düşünülmüş ancak gerçekleştirilmiştir. Salonun ahşap kaplı duvar yüzeyleri, dairesel büyük yatay avizesi ve duvar yüzeyindeki çelenk biçimli dekoratif aydınlatma elemanları dikkat çekicidir. Yapıldığı dönemde övgü alan akustiği, koyu renkli cevizen koltuk, sıra ve duvar kaplaması ile özgün kimliğini sürdürür.

Salonun dairesel kütlesi ve dıştan düşey yarıklarla hareketlendirilmiş cephesi ana binanın parçalı kütlesi zenginleştirir. Yüzeydeki yarım daire biçimli açıklıklar, binanın bazı bölümlerinde tekrarlanan ve kütsel etkiyi kıran ışıklıklardır.

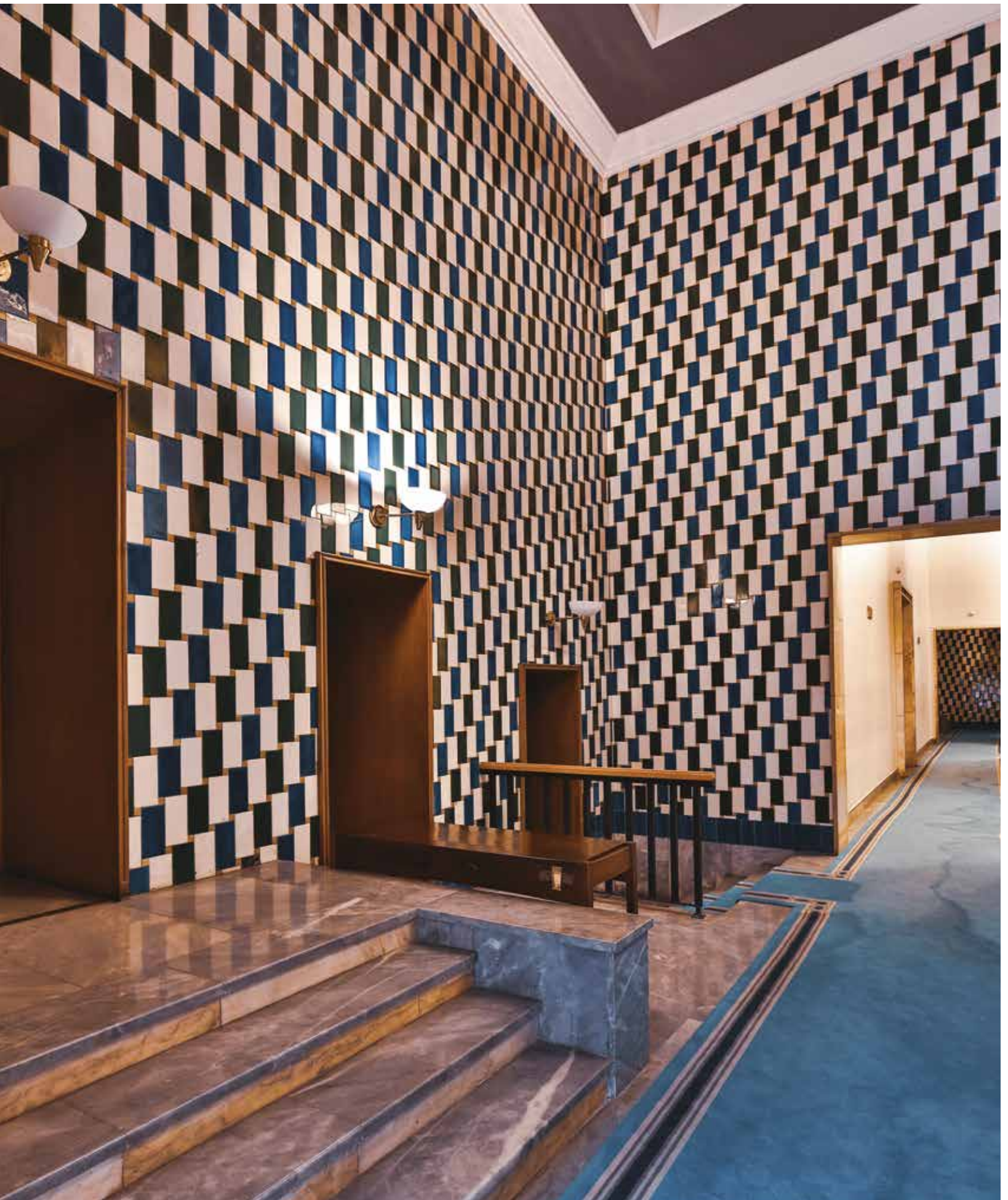

The Ruling Party Meeting Hall (A2)

A large semi-circular meeting hall in the west of the Plenary Hall, The Ruling Party Meeting Hall can hold 624 people. The rostrum stands in the large central niche in the east. Located across from the rostrum are the seats and the audience lounge. Access to the hall is through the door placed behind the rostrum, and the three doors per each side of the rostrum placed in tiered manner. Although the intended plan was to adorn the large space on the wall above the doors with relief motifs, it was not implemented. The wooden wall surfaces of the hall, the big circular, horizontally expanding chandelier, and the decorative lighting fixtures in the shape of a wreath are worth noting. The hall preserves its original identity through its acoustics, which was well-received at the time of its construction, as well as its dark-walnut chairs, desks and wall cladding.

The circular mass of the hall and its façade enlivened with vertical indentations enrich the fragmented mass of the building. The semi-circular indentations on the surface of the building serve as luminaires that are repeated in certain sections and bend the effect of the mass.

İktidar Partisi Grup Toplantı Salonu Girişi

The Ruling Party Group Meeting Hall Entrance

Batı Kulis (A6)

İki yanında simetrik sütun dizisinin yer aldığı kulisin batısındaki merdiven İktidar Partisi Grup Toplantı Salonu'na, doğusundaki kapılar ise Genel Kurul Toplantı Salonu'na ulaştırır. Toplantı aralarında dinlenme, sohbet ve dolaşım mekânı olarak kullanılan kulis, dairesel açıklıklardan ışık alan basık bir tonozla örtülüdür. Özgün tasarımda kulise halı ve kilimlerin yer aldığı panoların konulması planlanmış, uzun süren toplantıların arasında ya da bitiminde sanat eserlerine yönelerek dinlenmenin sağlanması, uygun zamanlarda ise halka açık bir müze olarak kullanılması amaçlanmış, ayrıca Vilayetler Çeşmesi düşünülmüş ancak gerçekleşmemiştir.

West Lobby (A6)

The lobby has a series of columns symmetrically placed on each side. The stairs to the west of the lobby leads to the Ruling Party Meeting Hall, while the doors to the east lead to Plenary Hall. The lobby, which is used for a chat, a stroll or rest during meeting breaks, is covered with a vaulted ceiling that lets light in. The original design was intended to include panels with carpets and rugs. Members of Parliament would view the artworks during breaks to rest, and at suitable periods, it would serve as a museum available for the public. However, the plan was not carried out.

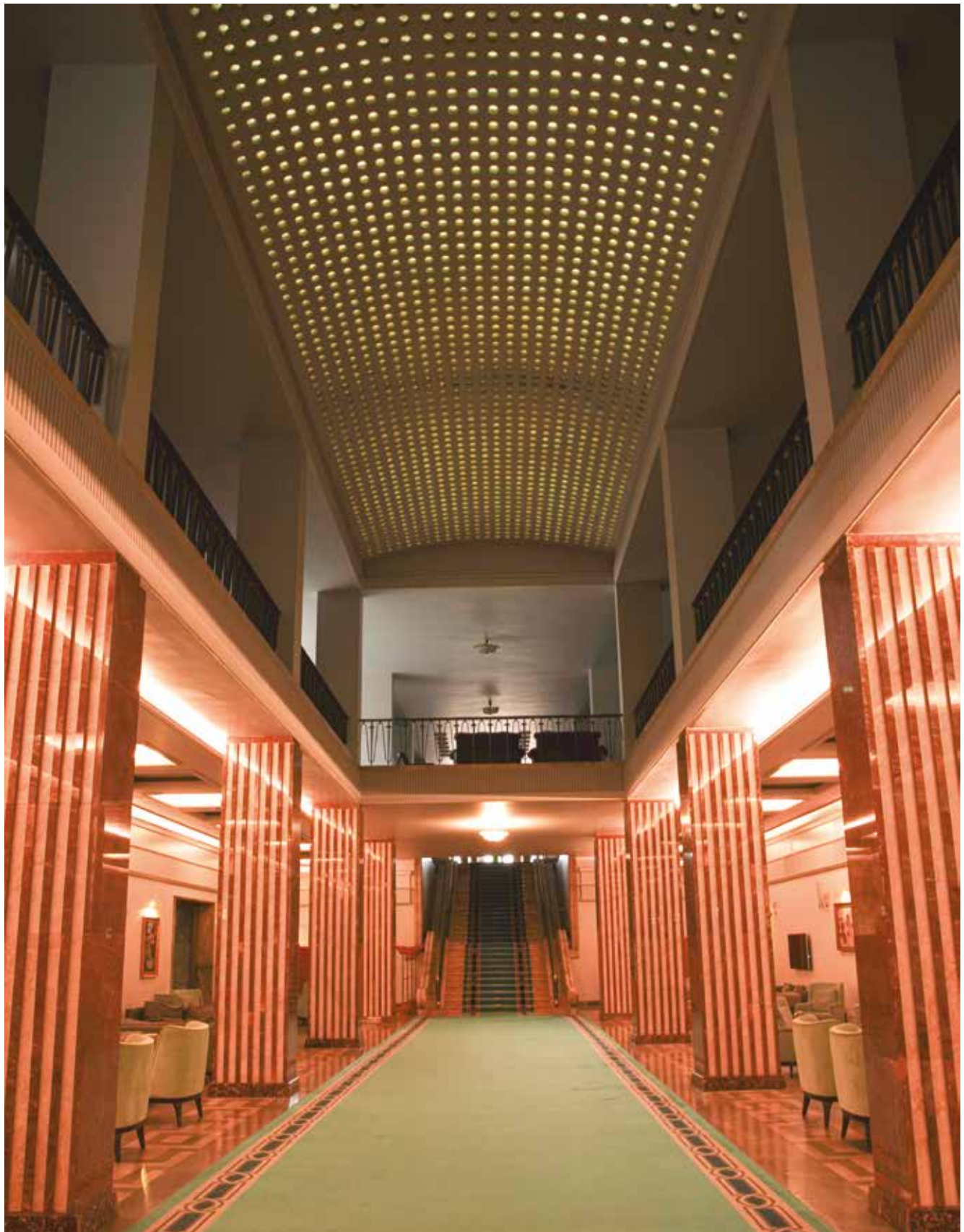

Doğu Kulis (A5)

Genel Kurul Salonu ile Parti Grup Toplantı Salonlarının arasındaki dinlenme, sohbet ve dolaşım mekânıdır. Güneyindeki neoklasik etkili merdiven, galeri katına ulaştırır. Diğer kuliste olduğu gibi dairesel açıklıklardan ışık alan beşik tonozla örtülüdür. Galeri katında yarı açık teraslar yer alır. Yine toplantı aralarında bu kez duvarlardaki yağlı boya tabloların izlenebildiği bir mekân olması amaçlanmıştır.

East Lobby (A5)

This is the space between the Plenary Hall and the Party Group Meeting Halls used for a chat, a stroll or a rest. The staircase with a neoclassical effect in the south leads to the gallery floor. As in the other lobby, it has a vaulted ceiling that invites natural light into the lobby. The gallery floor contains semi-open terraces. It was intended to be a place with artwork to see, in this case, oil paintings.

Parti Grup Toplantı Salonları Koridoru

Party Group Meeting Halls Corridor

Parti Grup Toplantı Salonu (A3)

Party Group Meeting Hall (A3)

Parti Grup Toplantı Salonları (A3, A4)

Genel Kurul Salonu'nun doğusunda yer alan ve kulise dik biçimde birleşen bitişik iki parti grup toplantı salonu 315 ve 176 kişilik olmak üzere farklı büyüklüktedir. Salonlara, kulise açılan simetrik iki küçük koridordan ulaşılır.

315 kişilik Parti Grup Toplantı Salonu (A3), yüksek hacmi, büyük düşey dikdörtgen pencereleri, ahşap duvar kaplamaları, Beykoz derisi koltukları ile özgün kimliğini sürdürür. Kürsü nişinin Kütahya çini kaplaması, tavanın bir bölümünde kullanılan geleneksel Türk konutuna özgü kasetleme ahşap tavan kaplaması ve karakteristik avizeleri ile işlevselliğinin yanında biçimci özellikler taşır.

Party Group Meeting Halls (A3, A4)

The two side-by-side party group meeting halls situated to the east of the Plenary Hall, perpendicular to the lobby, are of different sizes and can seat 315 and 176 people. The halls can be accessed through two symmetrical small corridors that lead to the lobby.

The Party Group Meeting Hall (A3), which has a capacity of 315 people, maintains its authentic identity with its spacious volume, large rectangular sash windows, wood-clad walls, and seats made of Beykoz leather. The hall bears formal as well as functional qualities thanks to the Kütahya tile cover of the rostrum niche, the traditional Turkish wood panel molding installed on part of the ceiling and the characteristic chandeliers.

Parti Grup Toplantı Salonu (A4)

Party Group Meeting Hall (A4)

En küçük salon olan 176 kişilik Parti Grup Toplantı Salonu'nda (A4) kürsü nişi ve koltuklar Beykoz derisi, duvarlar ahşap lambri ile kaplanmıştır. Görkemli avizelerin yer aldığı tavan, geleneksel mimarideki kırılmalı kubbeyi anımsatan bir kaplamaya sahiptir. Bindirme içbükey bu tavan kaplaması, sesin aşağı yansımaları engelleyerek biçimsel estetiğinin yanında akustik sorununa da çözüm getirmiştir.

The smallest hall with a capacity of 176 people, the Party Group Meeting Hall (A4) has a rostrum niche, chairs clad with Beykoz leather and walls clad with wainscot. The ceiling with grand chandeliers is designed in a swallow dome arrangement, which is also used in traditional architecture. The corbeled concave ceiling cover prevents sound from echoing, solving the issue of acoustics as well as formal aesthetics.

Doğu Yan Kanat Merdiven Holü
East Side Wing Staircase Hall

Kütüphane

Ana binanın doğu kanadında yer alan TBMM Kütüphanesi 3.000 m²lik kullanım alanına sahiptir. Meclis-i Mebusan ve Meclis-i Ayan kütüphanesinden devredilen kitap, dergi, gazete, harita, resim ve benzeri eserlerle birlikte, satın alınan, bağışlanan ve Basma Yazı ve Resimleri Derleme Kanunu kapsamında edinilen eserlerin yer aldığı Osmanlı ve Cumhuriyet dönemlerine ait zengin bir koleksiyona sahiptir.

Library

Situated in the East wing, the GNAT library has an area of 3.000m². It has a rich collection of the Ottoman and Republic periods containing books, magazines, newspapers, maps, pictures and similar artworks transferred from Meclis-i Mebusan (the Ottoman Parliament) and Meclis-i Ayan (the Ottoman Senate) as well as artworks bought, donated, and gained through the Printed Text and Pictures Compilation Act.

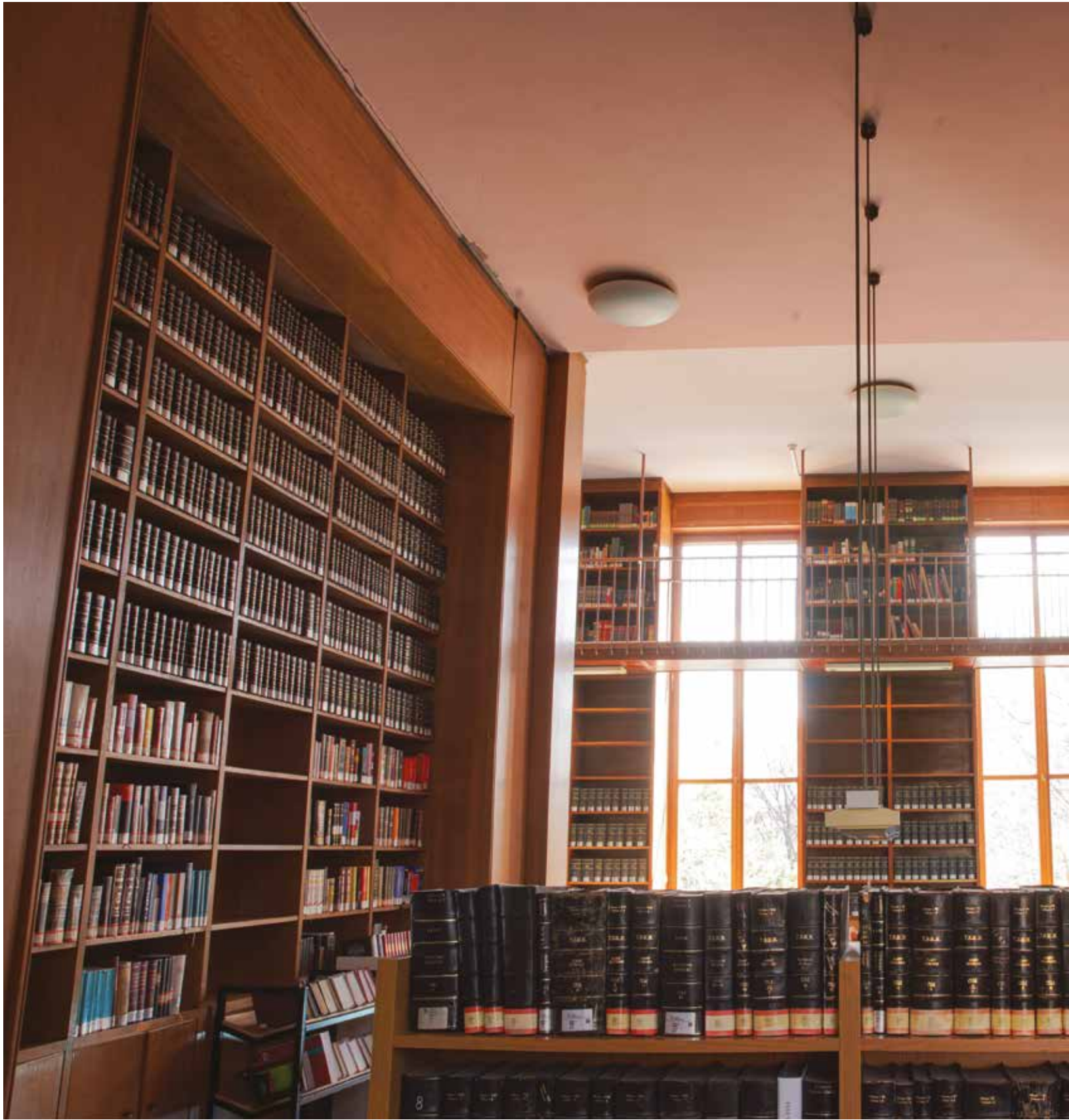

Batı Yan Kanat Merdiven Holü

West Side Wing Staircase Hall

Üyeler Lokantası

Members' Lunchroom

Meclis Başkanlığı (E Blok)

Ana binanın kuzeyindeki benzer özellikte simetrik iki bloktan doğudaki Meclis Başkanlığıdır. Esasen özgün projede E ve F bloklar, birisi çalışma, diğeri kabul ve tören işlevleri ile Cumhurbaşkanlığı olarak düşünülmüş ve öyle yapılmaya başlanmış, daha sonra Meclis Başkanlığına tahsis edilmiştir.

Bodrum üzerine iki katlı yatay bir kütlede oluşan yapıda, güneyindeki girişten ulaşılan hol ve doğusunda L biçimli koridor ile çalışma odaları, kuzeyinde ise yarı açık duvarla sınırlandırılmış bir bahçe yer alır. Bahçenin dış duvar yüzeyindeki yatay dikdörtgen boşluklarda ve kapıda ortasında ay yıldız olan dekoratif piriç detaylara yer verilmiş, taş kaplı bahçe duvarına etkileyici bir görünüm kazandırılmıştır. Meclis Başkanlığı, sütunlu bir geçitle birinci kattan ana yapıya bağlanır. İnönü Bulvarı'na bakan piriç kaplı sütun dizisinin yer aldığı cephe düzenlemesi ve diğer tasarım özellikleri ile ana yapının parçalı kütlelerini tamamlar.

Meclis Başkanlığı, Güney Cephe, İç Bahçe Girişi

The Office of the Speaker (Block E)

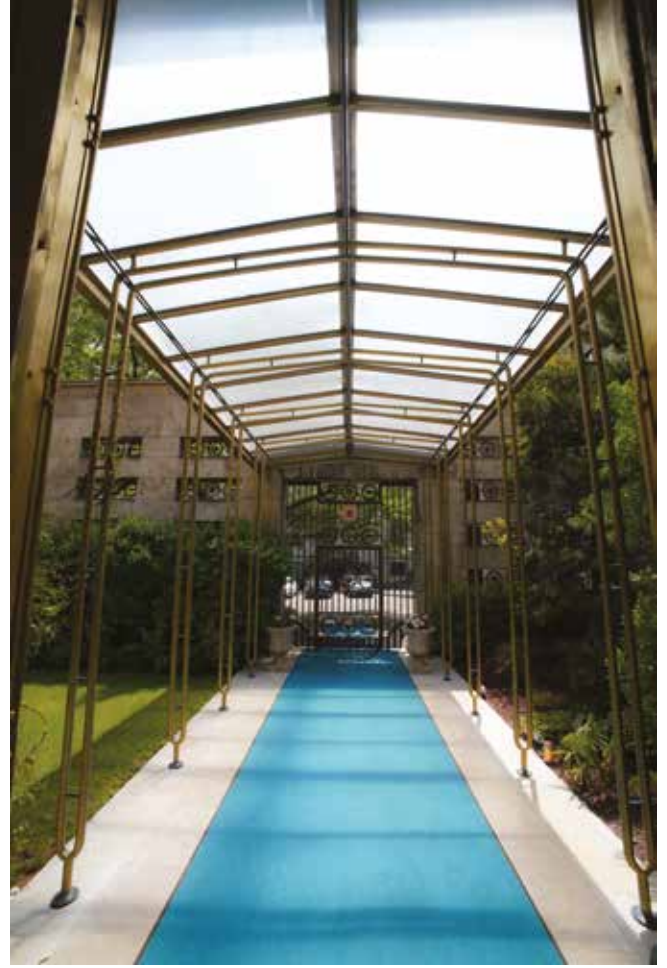
There are two symmetrical blocks with similar features to the north of the main building. The one in the east is the Speaker's Office. In fact, Blocks E and F were intended to serve for the operations, reception and ceremonies of the President's Office, and the construction started as such, but later, Block E was reserved for the Speaker's Office.

A two-floor horizontal block on a basement, the building has a hall accessed through an entrance to the south, an L-shaped corridor and offices to the east, and a garden bordered with a slit wall. Decorative brass details with a crescent and star in the middle have been included in the horizontal rectangular spaces on the outer wall surface of the garden and in the door and the stone-covered garden wall was given an impressive appearance. The Office of the Speaker is connected to the main building through a columned corridor on the first floor. The façade arrangement with a series of brass-clad columns facing the İnönü Boulevard, as well as other design features complement the compartmental mass of the main building.

The Office of the Speaker, South Façade, Entrance to the Courtyard

Meclis Başkanlığı, İç Bahçe
The Speaker's Office, Courtyard

Meclis Başkanlığı, Giriş Holü
The Office of the Speaker, Entrance Hall

Meclis Başkanlığı Zemin Kat Koridoru

36x3 m ölçülerindeki Başkanlık koridorunun güneyi boydan boya cam kaplıdır. Koridorun kuzeyinde iki kapı ile ulaşılan Meclis Başkanı makam odası ve birbirine geçiş sağlanan diğer çalışma odaları, güneyinde ise dekoratif bir havuz yer alır. Koridorun doğusunda ise L'nin diğer kolunu oluşturan koridor ve Başkanlık Divan Toplantı Salonu bulunur. Bütün mekânlar yüksek ve geniş düşey dikdörtgen pencerelerin sağladığı ışıkla ferah ve aydınlıktır.

The southern section of the Office of the Speaker corridor measuring 36X3m is clad with floor-to-ceiling glass. Located to the north of the corridor are the Speaker's Office and offices with access to each other and to the South there is a decorative pool. To the east of the corridor lie the corridor that makes up the other end of the L shape and the Presidential Council Meeting Hall. All spaces are fresh and light thanks to the natural light led through high and wide sash windows.

The Office of the Speaker, Ground Floor Corridor

Meclis Başkanlığı Makam Odası

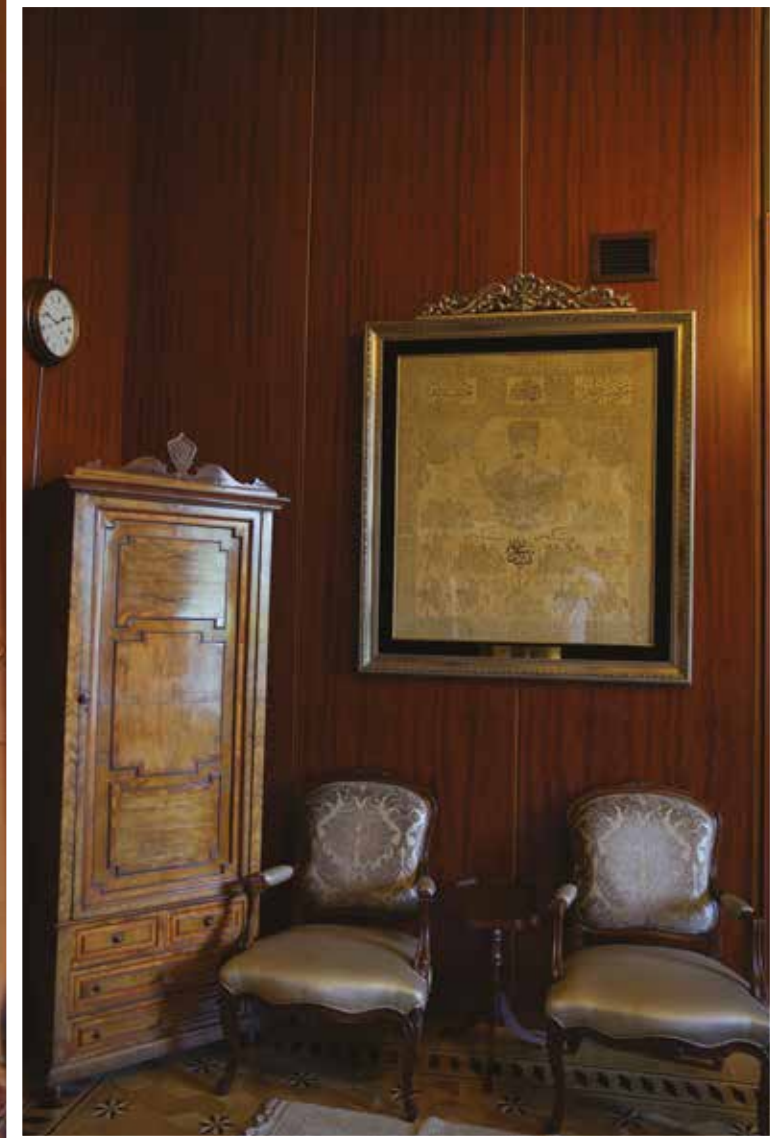

The Office of the Speaker

Özel Kalem Müdürü Çalışma Odası
The Office of the Chief of Staff

Meclis Başkanlığı Koridoru, Başkanlık Divanı Toplantı Salonu Girişi

The Corridor of the Office of the Speaker, Entrance to the Meeting Hall of the Bureau of the Assembly

Başkanlık Divanı Toplantı Salonu

Meeting Hall of the Bureau of the Assembly

Tören Salonu (F Blok)

Tasarım özellikleri bakımından Meclis Başkanlığı binası ile ortak bir dile sahip olmakla birlikte, tören ve kabul işlevlerine uygun planlanmıştır. Kolonlu cephe düzeni ve simetri, neoklasik ifadeler olarak tekrarlanmıştır. Batısındaki üç büyük kapıdan ulaşılan giriş holü, mantar başlıklı sütun dizisi ile Tören Salonu'na geçmeden önce özenli ve etkileyici bir hazırlık alanıdır. Zemin katta Tören Salonu ve Kabul Salonu, özgününde orkestra locası ve odalar olan, günümüzde ise büroları içeren Tören Salonu galerisi yer alır. Galeri korkulukları ile uyumlu tavanı kuşatan yivli üç boyutlu öğeler, mermer kaplı duvar yüzeyleri, ahşap zemin kaplaması ve görkemli avize, tören mekânına işlevine uygun bir görsel etki kazandırır.

Tören Salonu'nun orta bölümü cam kaplı tavanındaki 3.200 toptan oluşan kristal avize, TBMM binasının etkileyici aydınlatma elemanları arasında en büyük ve görkemli olanıdır.

Ceremony Hall (Block F)

In terms of design, the hall has features similar to those of the Office of the Speaker, but is organized to serve ceremony and reception functions. Columned façade arrangement and symmetry are repeated as neoclassical expressions. The entrance hall accessible through three large doors to the west is an elaborate, impressive space for preparation before entry to the Ceremonial Hall. The ground floor hosts the Ceremonial Hall and Reception Hall, and the gallery of the Ceremonial Hall, which originally hosted orchestra box and rooms, but now hosts offices. Ribbed three dimensional elements that surround the ceiling that are harmonious with gallery railings, wall surfaces clad in marble, wood flooring and the grand chandelier adds a visual effect appropriate for its function.

Situated at the center of the Ceremonial Hall on the the glazed ceiling is a crystal chandelier made up of 3200 crystal balls, which is the largest and most spectacular of the lighting fixtures in GNAT building.

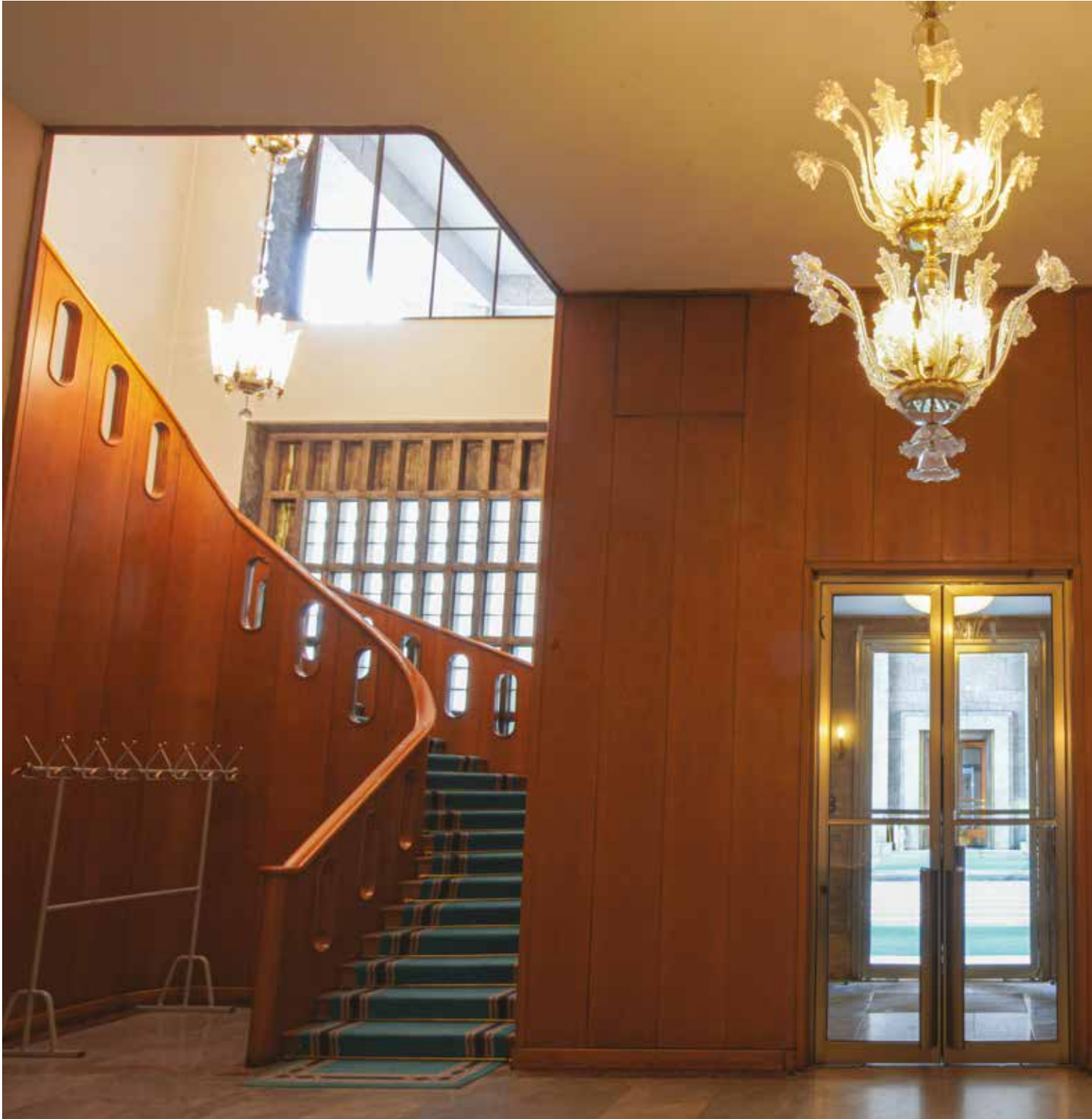

Tören Salonu Giriş Holü

Ceremonial Hall Entrance Hall

Tören Salonu'na bitişik Kabul Salonu'na (Mermer Salon) ulaşımı sağlayan giriş holü, neoklasik etkili sade ahşap korkuluklu merdivenleri ve dekoratif avizeleri ile binanın bütünündeki düzenlemelerin karakteristik özelliklerini sürdürür.

With its wooden stair rails and decorative chandeliers, the entrance hall providing access to the Reception Hall (The Marble Hall) adjacent to the Ceremonial Hall maintains characteristic features in line with the arrangements in the building.

Tören Salonu ile Ana Bina arasındaki Geçit

The Passage between the Ceremonial Hall and the Main Building

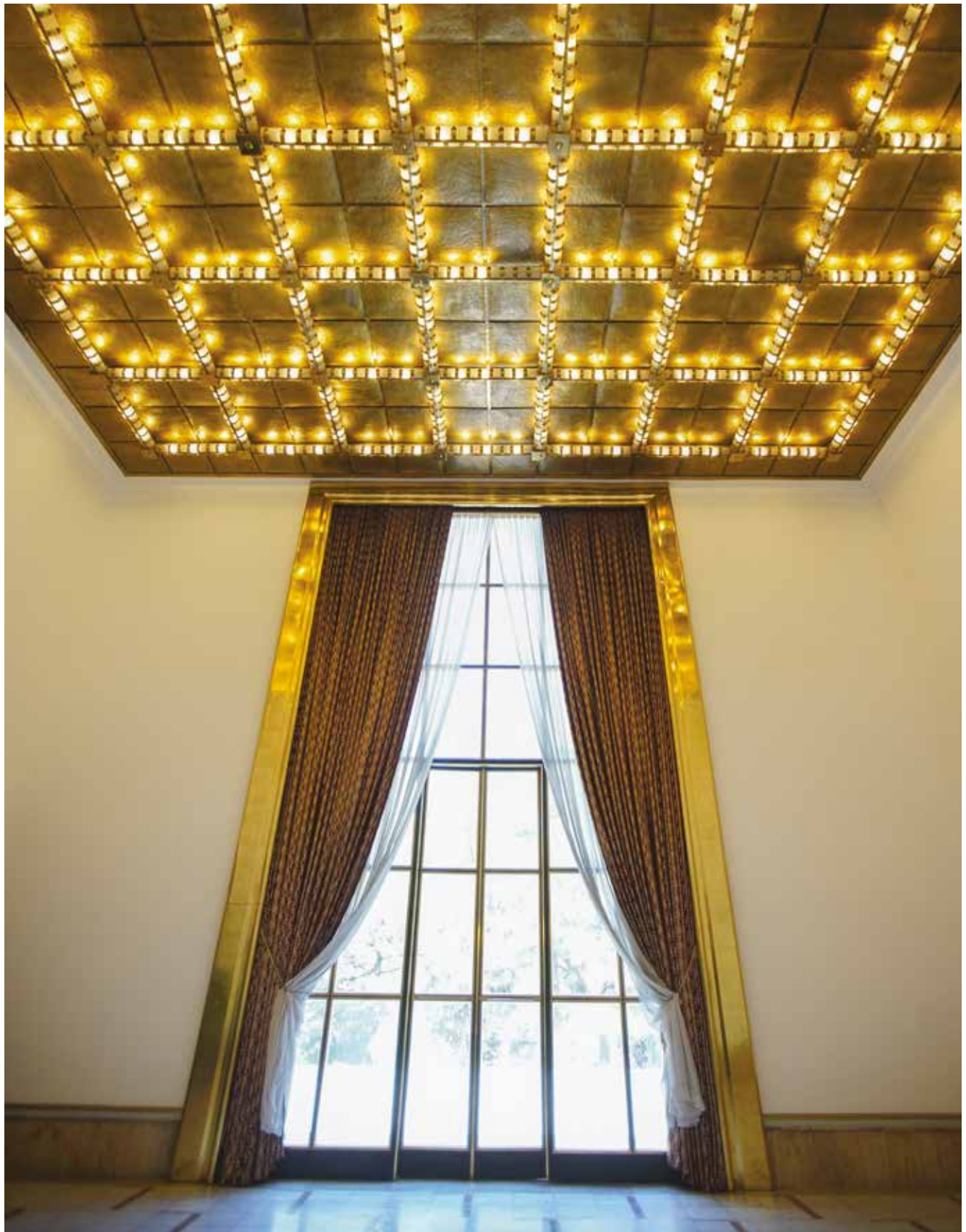
Kabul Salonu (Mermer Salon)

Mermer kaplı zemini nedeni ile yaygın olarak Mermer Salon denilen 30 m²'lik Kabul Salonu, düşey yivlerle hareketlendirilmiş, Atatürk rölyefinin yer aldığı duvar yüzeyi; iki kat boyunca yükselen piriç çerçevesi büyük cam yüzeyi ve karelere bölünmüş piriç detaylı dekoratif ve zarif tavan kaplaması ile işlevine uygun, etkili bir mekandır.

The Reception Hall (The Marble Hall)

Commonly named the Marble Hall for its marble-clad floor, the 30m² Reception Hall is an impressive space with walls enlivened with vertical wall grooves and a relief bust of Atatürk. What also makes the hall impressive as well as functional is the big glazed wall with brass frames rising across two floors, and the decorative and elegant ceiling cover clad with brass.

Tören Salonu, Batı Cephe

The Ceremonial Hall, West Façade

Aydınlatma Elemanları

Türkiye Büyük Millet Meclisi binasının bütün mekânlarında kullanılan, son derece özenle tasarlanmış 600 büyük avize, 1958 yılında Çekoslovakya'da üretilmiştir. Her mekânın karakterine ve işlevine uygun farklı bir tasarıma sahip olan avizeler, binanın anıtsal etkisini iç mekânda da güçlü bir biçimde vurgular. Avizeler, Holzmeister ve Ziya Payzın'la birlikte Çek sanatçılar tarafından tasarlanmış ve Türkiye'de üretilen tütünle takas edilerek alınmıştır.

Lighting Fixtures

The 600 large chandeliers designed with great care and used in all spaces of the GNAT building were made in Czechoslovakia in 1958. The chandeliers, which are suitable for the function as well as the character of each space emphasize the monumental effect of the building in the interior space. The chandeliers were designed by Holzmeister and Ziya Payzın along with Czech artists, and paid with the tobacco produced in Türkiye.

Muhafız Taburu Binası

Yerleşkenin doğusunda yer alan Muhafız Taburu binası, kiremit kaplı kırma çatısı ve edelputz sıvalı cepheleri ile ana binadan farklıdır. İşlevine uygun yalın ve sade bir anlayışla tasarlanmıştır. L kütleli, bodrum üzerine iki katlı bina aynı zamanda yerleşke içinde kuzey-güney eksenindeki dolaşımı sağlayan bir geçit işlevi de görür. 2011 yılına kadar Türkiye Büyük Millet Meclisinin güvenliğini sağlayan Muhafız Taburu tarafından kullanılmış, Taburun lağvedilmesinin ardından tadilatı yapılarak personel binası işlevi kazandırılmıştır. Basık kemerli açıklıkların yer aldığı doğusunda payandalarla desteklenmiş bosajlı kesme taş kaplı bodrum ve zemin katı, talim amaçlı iç avlusu ile klasik askerî yapıların bazı biçimsel ve işlevsel özelliklerini taşır.

The Guard Battalion Building

The Guard Battalion Building to the east of the campus differs from the main building with its tiled hip roof and its façades with edelputz coating. In line with its function, it has a simple and plain design. The L-shaped two-floor (on-a-basement) building also serves as a passage in the campus from north to south. The building was utilized by the Guard Battalion, which maintained the security of the GNAT until 2011, when the battalion was discharged and the building started to be used as a personnel building. The building bears the formal and functional features of a classical military structure with its base and ground floors to the east, which have a vaulted low ceiling with supports and are clad with bossage cut stone, and the courtyard with military drills.

Muhafız Taburu Binası, Geçit

The Guard Battalion Building, Passage

Eski Halkla İlişkiler Binası (1984-2016)

Ana binanın güneyinde konumlanan eski Halkla İlişkiler binasının (A-B Bloklar) tasarımını Clemens Holzmeister'in danışmanlığında Altuğ-Behruz Çinici yapmıştır. 1979 yılında yapımına başlanan bina 25 Ocak 1984 tarihinde tamamlanarak kullanıma açılmıştır. 430 çalışma odası ile ziyaretçi kabulleri için mekânların yer aldığı iki büyük kütlede oluşur. Gereksinimleri karşılamadığı, altyapı ve tesisatının yetersiz kaldığı gibi gerekçelerle 2016 yılında yıkılmıştır.

The Former Public Relations Building (1984-2016)

The former Public Relations Building (Blocks A & B) to the south of the Main Building was designed by Altuğ-Behruz Çinici under the supervision of Clemens Holzmeister. The building which started to be built in 1979, was completed on 25 January 1984 and opened for use. The building is made up of 430 offices and two large blocks with spaces for receiving guests. The building was demolished in 2016 as it fell short of meeting the needs and it had insufficient infrastructure including plumbing and wiring.

Eski Halkla İlişkiler Binası Giriş Holü
The Former Public Relations Building Entrance Hall

Yeni Halkla İlişkiler Binası

Mimar Cem Açıkkoç'un tasarımını yaptığı Halkla İlişkiler binası 2014 yılında hizmete girmiştir. Toplam inşaat alanı 98.000 m² olan bina üç bodrum üzerine sekiz katlı bir küttedir. Binada 472 çalışma odası, 500 kişilik büyük toplantı salonu, 9 toplantı salonu, komisyon başkanları ve çalışmalarını için 26 çalışma odası, 4 ziyaretçi kabul salonu yer alır. 450 kişilik milletvekili, 370 kişilik personel yemek salonu, ayrıca arşivler, mescit, satış yerleri, kapalı otopark, batısında hastane bulunmaktadır. Tünel ile ana binaya bağlıdır.

The New Public Relations Building

The Public Relations Building designed by Architect Cem Açıkkoç came into service in 2014. The building with a total of 98.000m² of construction area is an eight-storey mass on three basements. The building has 472 offices, a large meeting hall to host 500 people, 9 meeting halls, 26 offices reserved for the presidents of commissions, and 4 guest reception halls. It also has a dining hall to serve 450 Members of Parliament and 370 personnel, as well as archives, prayer rooms, stores, indoor parking space, and finally, a hospital to the east. It has connection to the main building through a tunnel.

ZİYARETÇİ KABUL SALONU

KART
İADE
BANKOLARI

KART
İADE
BANKOLARI

Teras Kafeterya

The Terrace Cafe

TBMM Sanat Koleksiyonu ve TBMM Sanat Atölyesi Satış Mağazası
GNAT Art Collection and GNAT Art Workshop Gift Shop

Arşiv

Archive

Hastane

The Hospital

Mescit
The Prayer Room

Yeni Halkla İlişkiler Binası ile Ana Bina Arasındaki Tünel
(Anadolu Medeniyet Yolu)

The Tunnel Between the New Public Relations Building and the Main Building
(The Anatolian Civilizations Road)

Konferans Salonu

Conference Hall

Komisyon Toplantı Salonları
Commission Meeting Halls

Yemek Salonları

Dining Halls

Milletvekili Çalışma Odası ve Sekreterlik
The Offices of Members of Parliament
and Secretariat

Meclis Camisi

Ana binanın güneyinde yer alan Cami ve kütüphanenin oluşturduğu kompleks, eski Halkla İlişkiler binası gibi brüt betondan sade bir tasarımıdır. Kademeli rts ile yükselen dikdörtgen biçimli yatay kütlesi ile geleneksel cami tipolojisinin ağdaş bir yorumu olarak farklılaşan yapı 1995 yılında, Ağa Han Mimarlık dln kazanmıştır. Yapı 1980'li yılların mimarlık anlayışını temsil ederken taş kaplı ana binanın neoklasik anıtsallığından bağımsız ancak ana yapıya uyumludur.

3.500 m²'lik alana yerleşen kompleksin kuzeyinde son cemaat yeri olarak da kullanılan iki yönden revakla kuşatılmış su ögelerinin bulunduğu geniş bir üçgen avlu, güneyinde havuzlu kademeli bir avlu bulunur. Yapı kompleksini boydan boya kat eden iki revağın birleşme yerinde üst kota ulaştıran merdivenli geçit ve geçidin üzerinde kademeli bir balkon yer alır. Kuzeyindeki girişten ulaşılan doğu-batı ekseninde dikdörtgen planlı harimin kuzeyinde bir metrelik kot farkı ve cam paravanla ayrılmış kadınlar mahfilii, güneyinde ise saydam kible duvarı ve dışa taşkın mihrap nişi yer alır. Boydan boya cam kaplı kible duvarı aydınlık sağlamamanın yanında, güzel cami bahçesini mekâna katmıştır. Yapının giderek yükselen kademeli örtüsü, parçaların ahenkli bütünlüğü, stilize edilmiş geleneksel mimari detaylar ve sade süsleme ögeleri mekânı zenginleştirir.

The Parliament Mosque

Similar to the former Public Relations Building, the building complex made up of the mosque and the library has a simple design with exposed concrete. The structure, which stands out as a modern interpretation of traditional mosque typology won the Aga Khan Award for Architecture in 1995. Representing the architectural understanding of the 1980s, the structure stands independent from the neoclassical monumentality of the main building, yet respects and adapts to the main structure.

Located on an area of 3,500 m², to the north the complex has a large triangular courtyard surrounded by porticoes on both sides with water elements, which is also used as the narthex, and there is a stepped courtyard with a pool to the south. At the junction of the two porticoes that span the entire length of the building complex, there is a stairway that leads to the upper level and a stepped balcony above the passage. On the east-west axis, which can be reached from the entrance in the north, there is a women's mahfil separated by a one-meter level difference and a glass screen to the north of the rectangular-planned sanctuary, and to the south is the transparent qibla wall and the protruding mihrab niche. The floor-to-ceiling glass qibla wall not only provides natural light, but also enriches the place with the beautiful garden. The tiered roof of the mosque, the harmony of the parts, the details of stylized traditional architecture and the simple ornamental elements enrich the place.

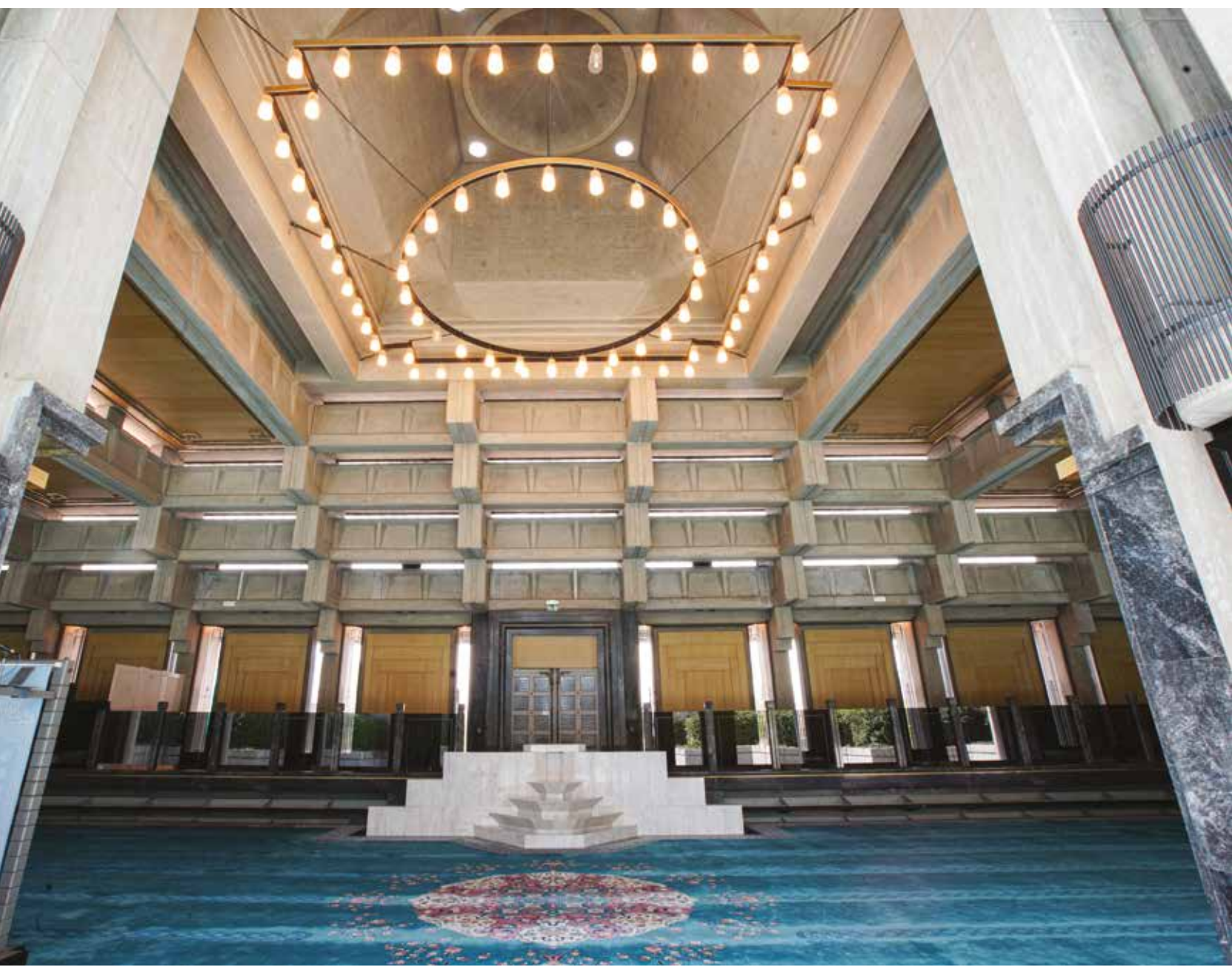

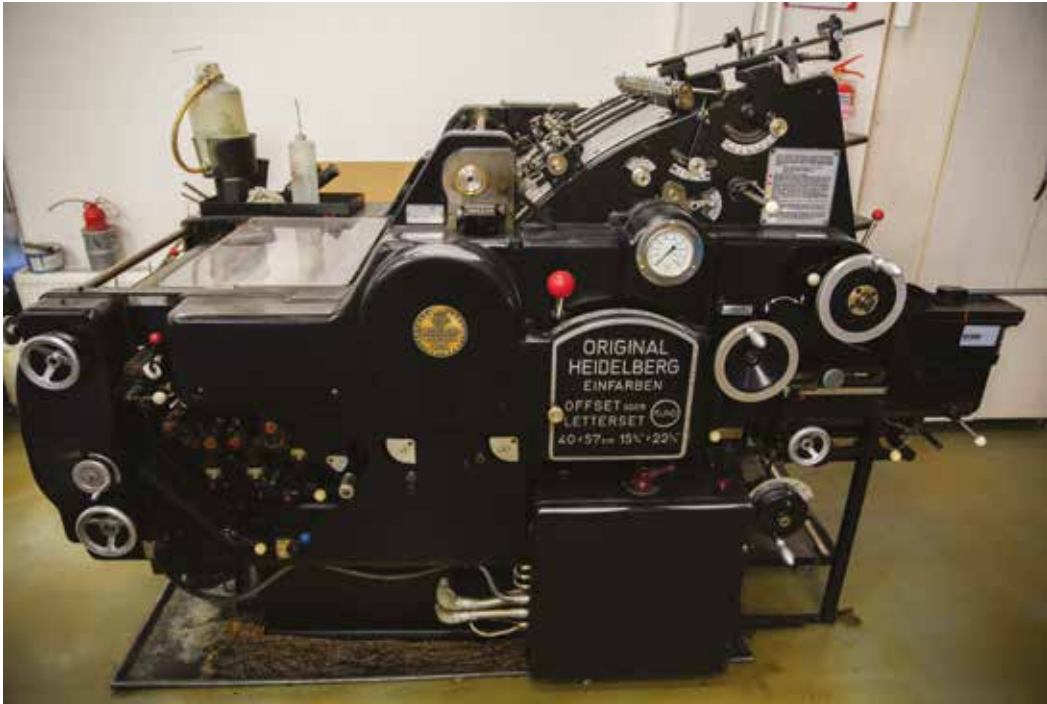

Güney Cephe

Basımevi

Matbaa binası; özgün tasarımda basımevi, ısı merkezi ve marangozhane ile birlikte şimdiki Halkla İlişkiler binasının bulunduğu yerde, ana binanın batısında konumlandırılmıştır. Yeni Halkla İlişkiler binası yapılıncaya matbaa işlevi, Muhafız Taburu binasının doğu kanadına bitişik yapılan iki katlı binada çözümlenmiştir.

The Printing House

The Printing House was originally located in the area to the west of the main building, occupied by the present Public Relations Building, along with the heating center and the woodshop. After the construction of the Public Relations Building, printing operations were transferred to a two-floor building adjacent to east wing of the Guard Battalion Building.

Bahçe

Türkiye Büyük Millet Meclisi bahçe düzenlemesi için 1965 yılında Türkiye'de ilk kez bu alanda bir proje yarışması açılmıştır. Yarışmanın sonunda Ziraat Yüksek Mühendisi Yüksel Öztan'ın projesi birinci seçilir ve uygulanır. Proje uygulanmadan önce çim, ağaç ve çalı gruplarıyla kaplı olan alan, yerleşkedeki binaların konumlarına uygun olarak ön, arka ve yan bahçe olarak ele alınmış ve 1968 yılında proje uygulamaya başlanmıştır. Orta Anadolu'nun karasal iklim yapısına uygun bitki türleri botanik bahçesi anlayışı içinde değerlendirilmiş, Holzmeister'in tasarımında da yer alan havuzlarla zenginleştirilmiştir.

The Garden

For the garden arrangement of the GNAT, a competition was opened for the first time in this field in Türkiye in 1965. At the end of the competition, Agricultural Engineer (MSc), Yüksel Öztan's project was awarded the first place and implemented. The area, which used to be covered with grass, trees and bushes prior to the implementation of the project, was arranged as the front, back and side gardens, and the project started as of 1968. Species of plants suitable for continental climate were utilized with a sense of botanical garden and enriched with pools that were included in Holzmeister's design.

100. YIL
BAŞE LOKANTASI
MİLLETVEKİLİ
GİRİŞİ

100. Yıl Bahçe Lokantası

Yerleşkenin doğusunda yer alan lokanta, Türkiye Büyük Millet Meclisinin kuruluşunun 100. yıl dönümü anısına inşa edilerek 2020 yılında hizmete açılmıştır. İki katlı lokanta binası ile kameriyelerin yer aldığı geniş bir bahçeden oluşmaktadır. Lokanta binasının kübik kütlesi ve traverten kaplı sade cephe-leri ile ana binaya uyumu amaçlanmıştır.

100th Year Garden Restaurant

Situated in the east of the campus, the restaurant was built to commemorate the 100th anniversary of the founding of the Grand National Assembly of Türkiye, and came into service in 2020. It is made up of a spacious garden with a two-floor restaurant building and pergolas. The building was in line with the main building thanks to its cubical mass and the travertine-clad simple façades.

KREŞ, GÜNDÜZ BAKIMEVİ VE İNANÇ KÜLTÜRÜ

Kreş, Gündüz Bakımevi ve Anaokulu

5.741 m²lik alana sahip olan bina, bodrum üzerine iki katlı, kuzey güney ekseninde dikdörtgen planlı yatay bir kütedir. Oyun odaları, atölyeler, yemekhaneler, spor alanları vb. mekânları ile 400 öğrencinin eğitimine uygun olarak hazırlanmıştır. Montessori oyun grupları tasarlanmış ve binada kullanılmıştır. Zemin kat oyun odalarından doğrudan bahçeye çıkış sağlanmış, bahçede oyun alanları, ekim alanları ve açık sahne alanlarına yer verilmiştir. TBMM Kreş, Gündüz Bakımevi ve Anaokulu 24 Ocak 2022 tarihinde hizmete açılmıştır.

The GNAT Nursery, Daycare, and Kindergarten

The building with an area of 5.741 m² has two floors over a basement. It is a rectangular horizontal block with a north to south axis. With its play rooms, workshops, lunchrooms, sports facilities, etc. the building is planned to be suitable for the education of 400 students. Montessori games were designed and used in the building. Direct access was provided to the garden from the ground floor play rooms. The garden was designed to have playgrounds, cultivation areas, and open-air stages. The GNAT Nursery, Daycare, and Kindergarten came into service on Jan 24th, 2022.

İstiklal Marşı Anıtı

Tasarımını heykeltıraş Prof.Dr. Ferit Özşen'in yaptığı İstiklal Marşı Anıtı 23 Nisan 2007 tarihinde açılmıştır. Türkiye Büyük Millet Meclisinin ön bahçesinde, İnönü Bulvarı'na bakan 17x2,2 m ölçülerindeki anıtta ana ekseninde iki elin yukarı kaldırdığı TBMM amblemi ve iki yanında İstiklal Marşı'nın ilk iki kıtası ile figürlerin yer aldığı rölyef bulunur. Anıtın başlangıcında Türk milletinin Atatürk'ün önderliğinde düşmanı yenmesi ve egemenliğini Türk bayrağı altında ifade etmesi vurgulanmıştır. Anıtın ortasındaki ellerin taşıdığı TBMM logosu, "Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir" sözlerinin simgesidir.

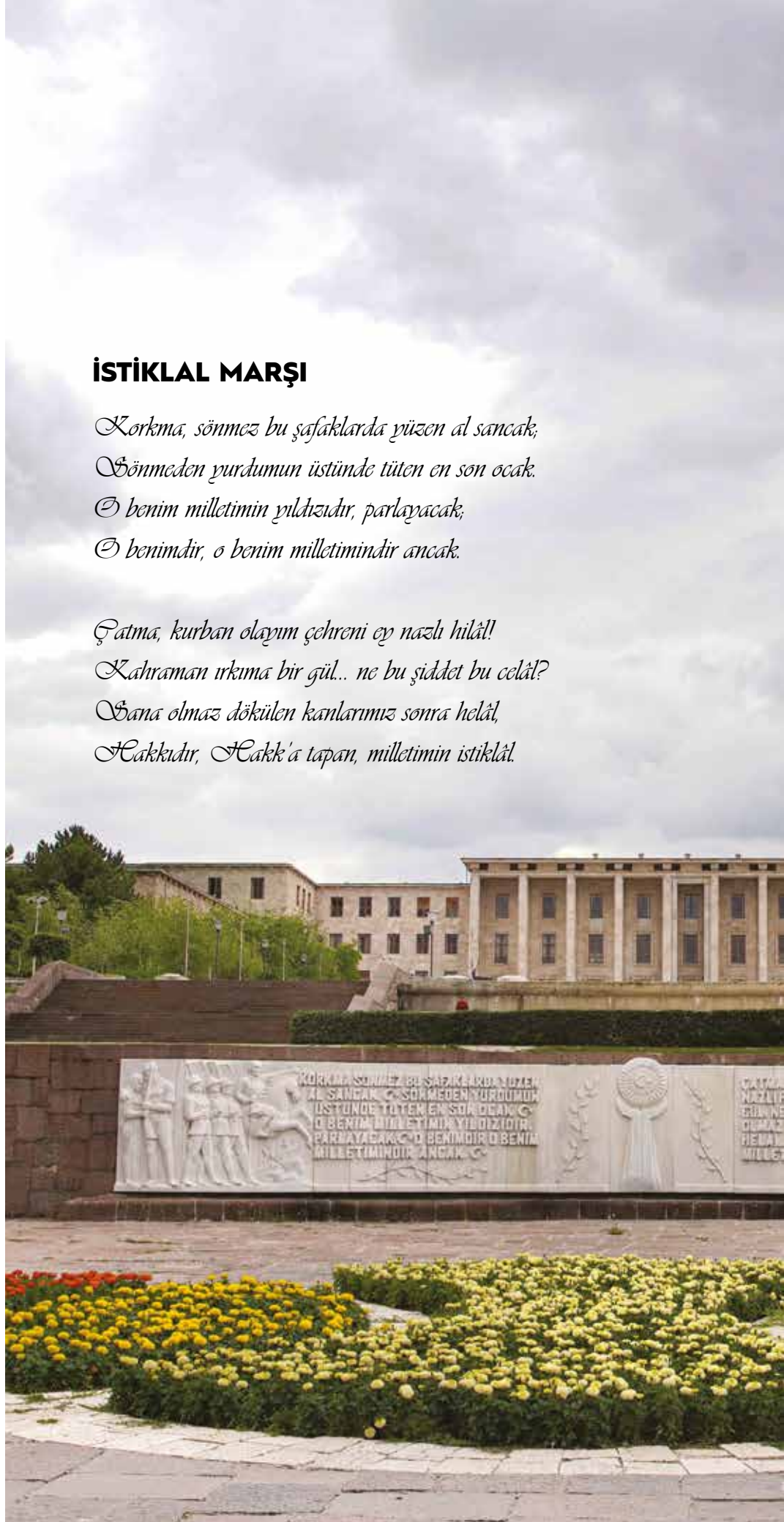
The Independence March Monument

Designed by the sculptor, Prof. Dr. Ferit Özşen, The Independence March Monument was opened on April 23rd, 2007. Situated in the front yard of the GNAT, the monument faces the İnönü Boulevard. Measuring 17x2.2m, it has the GNAT emblem raised by two hands at its center, and the first two verses of the Turkish Independence March on both sides along with a relief with figures. In the beginning of the monument, it was emphasized that the Turkish nation brought the enemy down under Atatürk's leadership and expressed their independence under the Turkish flag. The GNAT emblem carried by two hands symbolizes the expression, "Sovereignty unconditionally belongs to the nation."

İSTİKLAL MARŞI

*Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak,
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
Ö benim milletimin yıldızıdır, parlayacak,
Ö benimdir, o benim milletimindir ancak.*

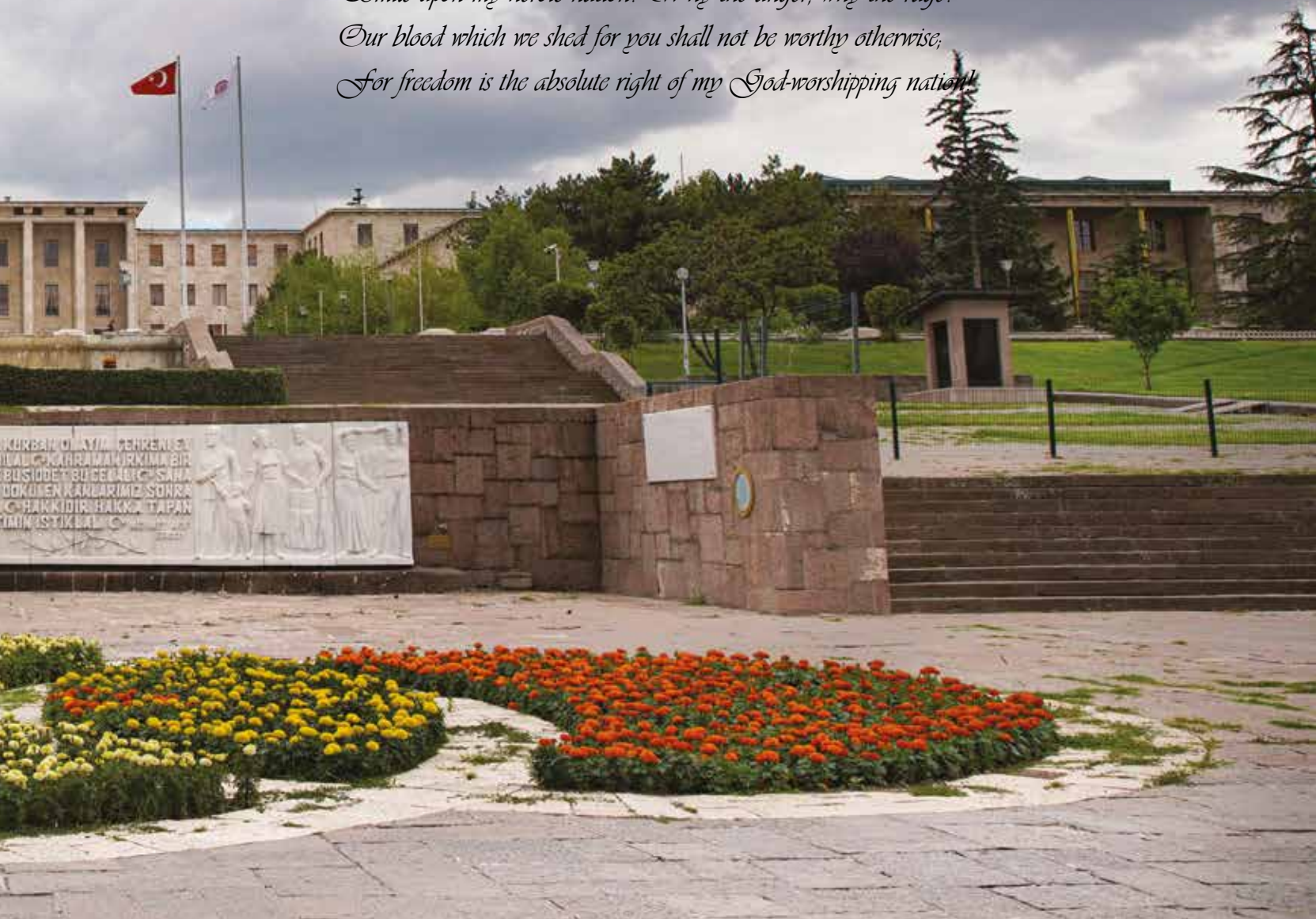
*Çatma, kurban olayım çehreni ey nazlı hilâl!
Kahraman ırkıma bir gül... ne bu şiddet bu celâl?
Şana olmaz dökülen kanlarımız sonra helâl,
Hakkıdır, Hakk'a tapan, milletimin istiklâl.*

Independence March

*Fear not, For the crimson banner that proudly ripples in this glorious dawn, shall not fade,
Before the last fiery hearth that is ablaze within my homeland is extinguished.
For that is the star of my people, and it will forever shine,
It is mine, and solely belongs to my nation.*

*Frown not, I beseech you, o thou coy crescent!
Smile upon my heroic nation! Why the anger, why the rage?
Our blood which we shed for you shall not be worthy otherwise,
For freedom is the absolute right of my God-worshipping nation!*

ՀԱՅԿԱՏԻՒՆ ԵՎ ԳՈՐԾԻՆԻ
ՔԱՆԻՆ ԳՐԱԿԱՏՐԵՑԱՆԻ
ՔԱՆԱՆ ԱՅՏՈՒՄ

Atatürk Anıtı

1981 yılında kutlanacak Atatürk'ün 100. doğum yıl dönümü için 1978 yılında Atatürk Anıtı yarışması düzenlenir. Ünlü heykeltıraş Hüseyin Gezer'in tasarımı birinciliğe değer görülür ve uygulanır. Ana binanın kuzeyinde yükselen anıtın açılışı 19 Mayıs 1981'de yapılmıştır. Atatürk'ün "Bağımsızlık ve özgürlük benim karakterimdir" sözlerini anlatan anıtta Atatürk'ün yanında elinde bayrak tutan erkek çocuk bağımsızlığı, meşale tutan kız çocuk ise özgürlüğü temsil etmektedir.

Atatürk Monument

For Atatürk's 100th birthday to be celebrated in 1981, the Atatürk Monument design competition was held in 1978. The acclaimed sculptor Hüseyin Gezer's design was awarded the first place and implemented. The unveiling ceremony for the monument to the north of the Main Building was held on May 19th, 1981. Narrating the quote, "Independence and freedom are my essential traits" by Atatürk, the monument displays Atatürk holding the hand of a boy representing independence, while the girl with a torch symbolizes freedom.

15 Temmuz Anıtı

Anıt, 15 Temmuz 2016'daki hain darbe girişimine karşı milli iradeye sahip çıkan kahraman şehitlerin anısını yaşatır. 12 Mart 2020'de açılışı yapılan anıt, ana binanın batısında ilk bombanın düştüğü bahçe alanında konumlanır. Kademeli platform üzerinde 5 m yüksekliğindeki anıtın en üstünde Türkiye Büyük Millet Meclisi amblemi, ön yüzünde 15 Temmuz sembolü, diğer üç yüzünde ise 15 Temmuz şehitlerinin isimleri, kûfî yazı ile Basmela ve Bakara suresinin 154. ve 156. ayetleri yer almaktadır. Anıtın hemen yanındaki küresel camekân, bombalardan ilkinin düştüğü noktayı gösterir. Anıtta, ana bina ile uyumlu bej rengi traverten kullanılmıştır.

July 15th Monument

The monument honors the memory of the heroic martyrs that protected national will against the treacherous coup attempt of July 15th, 2016. It was opened on March 12, 2020 and is situated in the GNAT garden where the first bomb fell. The 5 meter high monument on a stepped platform has the GNAT emblem at the top, the July 15th symbol on the front side, and the names of the July 15th martyrs along with the basmala and the verses 154 and 156 of the Bakara Surah in Quran in Kufic script on the other three sides. The spherical window next to the monument shows the point where the first of the bombs fell. Beige-colored travertine in harmony with the main building was used in the monument.

Tasarım: Selim Sinan Atik
Design: Selim Sinan Atik

15 Temmuz 2016 darbe girişiminde Ana Binanın bombalanan bölümü

The Section of the Main Building that was bombed during the coup attempt of July 15th 2016

Clemens Holzmeister Anıtı

Ana binanın batısındaki havuzlu bahçede yer alan anıt, siyah mermer ve bej travertenden iki üçgen parçanın birleşmesi ile oluşmuştur. 80x200x165 cm ölçülerindeki anıtta siyah mermer parçanın ön yüzünde Clemens Holzmeister rölyefi ve altta öz geçmişi yer alır. Arka yüzeyinde Holzmeister'in Türkiye'de gerçekleştirdiği tasarımları sıralanmıştır. Bej travertenin her iki yüzüne ise Holzmeister'in Eylül 1950 tarihli "TBMM Ankara Umumi Vaziyet Planı" işlenmiştir. Anıt, 24 Kasım 2011'de Türkiye-Avusturya Dostluk Grubunun katılımıyla açılmıştır.

The Clemens Holzmeister Monument

Located in the garden with a pool to the west of the Main Building, the monument includes two triangles made of black marble and beige travertine. Measuring 80x200x165 cm, the monument contains a relief bust of Holzmeister along with his short bio. Holzmeister's designs that were realized in Türkiye is listed on the back. "GNAT Ankara General Layout Plan" is engraved on both sides of the beige travertine. The monument was unveiled with the participation of Turkish-Austrian Friendship Group on Nov 24th, 2011.

Tasarım: Selim Sinan Atik
Design: Selim Sinan Atik

**MİLLÎ
EGEMENLİK VE
MEKÂN**

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ

GRAND NATIONAL ASSEMBLY OF TÜRKİYE

**NATIONAL
SOVEREIGNTY AND
SPACE**

